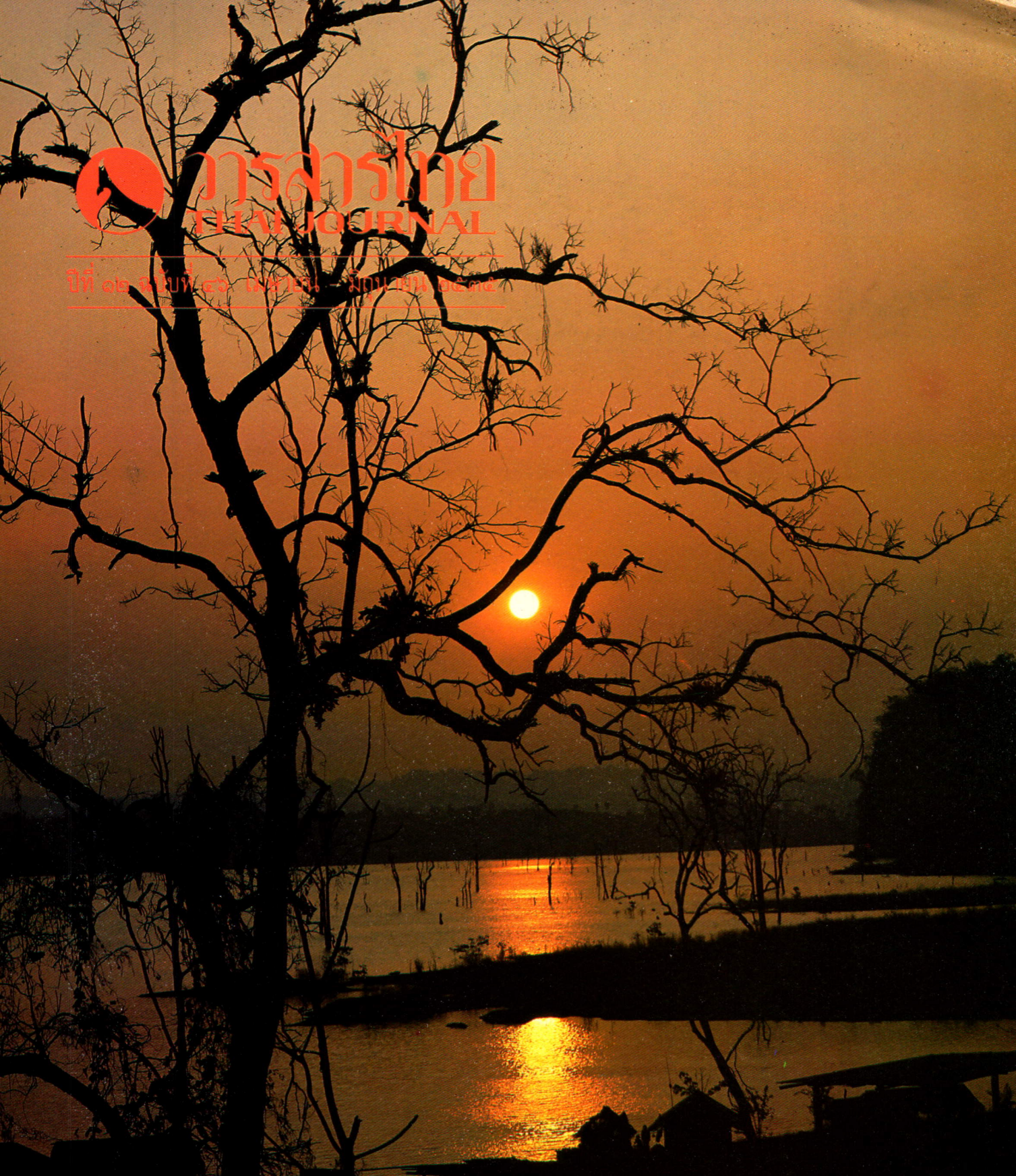

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๔๖ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๕๔

"....การทำงานใดๆ ไม่ว่าเล็ก ใหญ่ ง่าย ยาก ถ้าย่อหย่อนจากความเพียรแล้ว ยากที่จะให้สำเร็จเรียบร้อยทันเวลาได้ การฝึกฝนความเพียร ถึงหากแรกๆ จะรู้สึกเหน็ดเหนื่อยลำบาก แต่พอได้เพียรจนเป็นนิสัยแล้ว ก็จะกลับเป็นพลังอย่างสำคัญที่คอยกระตุ้นเตือนให้ทำงานอย่างจริงจัง ด้วยใจร่าเริง และเมื่อใดพลังของความเพียรนี้เกิดขึ้น เมื่อนั้นการงานทั้งหลายก็สำเร็จได้โดยง่ายดายและรวดเร็ว...."

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร
แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๒๑ มิถุนายน ๒๕๒๒

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๔๖ เมษายน-มิถุนายน๒๕๓๕
หมายเลขสากลประจำวารสาร ISSN 0125-572X

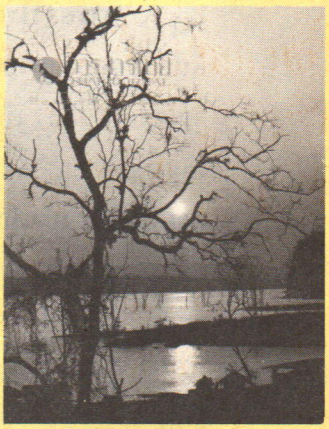

ปก : ก่อนอาทิตย์ลับขอบฟ้า
ริมฝั่งแม่น้ำรันตี
อำเภอสังขละบุรี
จังหวัดกาญจนบุรี

"วารสารไทย" เป็นวารสารเผยแพร่ข้อมูลความรู้เชิงสารคดีที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทยเพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ที่ปรึกษา ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
นายสุธี อากาศฤกษ์

บรรณาธิการ นายชาคริต จุลกะเสวี

บรรณาธิการผู้ช่วย นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ

กองบรรณาธิการ นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
นายเย็นใจ เลาหวณิช นายวิจิตร อาวะกุล
คุณหญิงคณิตา เลขะกุล นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร นายปัญญา นิตยสุวรรณ

จัดรูปเล่ม นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ

ฝ่ายจัดการ นางอัตถจินดา หงษ์พงษ์ นายกิตติ จันทร์ส่อง

สำนักงานวารสารไทย สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
อาคาร ๑๑ ชั้น ๓ ส่วนการศึกษานอกโรงเรียนนายร้อย จปร. (เดิม)
ถนนราชดำเนิน โทร. ๒๘๑๔๕๑๐

วารสารไทย เป็นเอกสารเผยแพร่เป็นอภินันทนาการแก่ประชาชนทั่วไป
ทรรศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในวารสารนี้ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน
ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องตรงกับความเห็นของบรรณาธิการ และคณะผู้จัดทำ

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายสุธี อากาศฤกษ์ อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายวิจิตร อาวะกุล ประธานอนุกรรมการ
นายชาคริต จุลกะเสวี รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
นายเย็นใจ เลาหวณิช คุณหญิงคณิตา เลขะกุล
นายสถิตย์ เล็งไธสง นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร นายปัญญา นิตยสุวรรณ
นางดวงกมล พิทักษ์ดำรงกิจ นางวรรณิภา ณ สงขลา
นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ นางอัตถจินดา หงษ์พงษ์
นายกิตติ จันทร์ส่อง

พิมพ์ที่ บริษัท ศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด
๕/๒๘-๒๙ ๓๗-๔๑ ถนนรองเมือง ซอย ๕ กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐
โทร. ๒๑๔๔-๖๖๐, ๒๑๔๔-๓๗๐

เผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการ
จาก
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ห้ามจำหน่าย

จากบรรณาธิการ

"วารสารไทย" ฉบับนี้ ก็มีเรื่องอันเป็นสาระที่น่ารู้อยู่อย่างครบถ้วน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เป็นข้อเขียนของท่านนักเขียนชั้นนำในแต่ละสาขา ตั้งแต่เรื่องราวในอดีตมาจนปัจจุบัน แถมบางเรื่องยังเป็นส่วนที่ผู้คนไม่ค่อยจะได้ทราบกัน อย่างเช่น "วันอาทิตย์ในประวัติศาสตร์ของโลก" อย่างนี้ก็มีเสนอให้ทราบกันด้วย นอกจากนี้ยังมีเรื่องอื่น ๆ ให้ท่านผู้อ่านพิจารณาเลือกอ่านเอาเองได้ตามแต่จะสนใจ

ในช่วงที่วารสารฉบับนี้ถึงวาระออกสู่มือท่านผู้อ่าน ปกติก็พอดีเป็นช่วงที่มีงานสงกรานต์ปีใหม่ของไทยเรา ก็ได้มีผู้วิตกกันมากขึ้นว่า ประเพณีสงกรานต์อันดีงามของไทยเราแต่เดิมนั้น ดูจะถูกทำให้เฉไฉแปรเปลี่ยนรูปของประเพณี ไปในทิศทางที่ไม่น่าจะชื่นชมเสียแล้ว จึงได้มีการขอเสนอบทความเรื่อง"สงกรานต์" ไว้ในฉบับนี้ด้วย พอให้เป็นข้อสังเกตและช่วยกันระมัดระวังแก้ไขกันต่อไป

ในฐานะบรรณาธิการ ผมเองยอมรับว่าออกจะมีความไม่ค่อยจะสบายใจ เช่นเดียวกับท่านคณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทยทุกท่าน รวมทั้งความห่วงใยของท่านผู้อ่านทั้งหลายด้วย ที่เห็นความล่าช้าไม่ตรงต่อเวลาของการผลิตวารสารนี้ แต่ทั้งหมดนั้นเป็นภาระจำยอม ที่พวกเราต้องทนรับไว้ด้วยความไม่สบายใจ ด้วยที่ล่าช้านี้สาเหตุส่วนหนึ่งนั้น ก็เป็นผลจากที่ได้เปลี่ยนรัฐบาลกันบ่อยอย่างว่านั่นแหละครับ จึงเป็นผลให้งานทางด้านเอกลักษณ์ไทยทุกสาขา ก็พลอยถูกกระทบกระเทือนล่าช้าไปด้วยตาม ๆ กัน ถึงอย่างไรก็ตาม เราก็จะยังคงร่วมมือกันและก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

แต่บัดนี้ได้รัฐบาลใหม่ที่เรียบร้อยแล้ว ความล่าช้าเหล่านั้นก็ควรจะหมดไป ตามระบบการบริหารแผนใหม่ที่ได้นำมาแก้ไขแล้ว ก็ต้องขออภัยในความล่าช้าของ "วารสารไทย" ต่อท่านผู้อ่านไว้ ณ ที่นี้ด้วยนะครับ และท้ายที่สุดนี้ผมใคร่ขอขอบพระคุณท่านนักเขียนทุก ๆ ท่าน ตลอดจนผู้ปรารถนาดีที่ได้ให้ความกรุณาต่อวารสารไทยฉบับนี้ ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ชาคริต จุลกะเสวี

สารบัญ

สงกรานต์ ____ ๑

โรงละครศิลปากร ____ ๑๑

เมืองพระยามหานคร ____ ๑๖

วันอาทิตย์ในประวัติศาสตร์ของโลก ____ ๒๑

ของฝากจากวัดป่าพง ____ ๒๖

เขียงตุง หรือ เขมรัฐนคร ____ ๓๒

วงดุริยางค์เยาวชนไทย ดอกไม้ดนตรีที่เริ่มแย้มบาน ____ ๔๑

การพัฒนาองค์กรแนวใหม่ ____ ๔๕

กฎหมายสำหรับประชาชน : ฉ้อโกงและปลอมเอกสาร ๕๐

การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ____ ๕๓

คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา ____ ๖๖

ต้นตาลต้นไม้สารพัดประโยชน์ ____ ๗๐

กองทัพไทยเพื่อแผ่นดิน ____ ๗๓

มังคุดไทยเพื่อการส่งออก ____ ๘๓

แวะเยือนทั่วไทย ตอน"พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน" ____ ๙๕

สงกรานต์

ส.พลายน้อย

๑.ตำนาน

การนับวันเดือนของไทยมีหลายแบบ แรกเริ่มทีเดียวไทยนับเดือนอ้ายเป็นต้นปี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายว่า *"คนโบราณนับเอาข้างแรมเป็นต้นเดือน เขานับเดือนอ้ายตั้งแต่แรมค่ำ"* เมื่อเป็นเช่นนี้วันสิ้นเดือนก็จะตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ และวันสิ้นปีก็จะตรงกับวันเพ็ญเดือน ๑๒ วันขึ้นปีใหม่ *(ขวด, ฉลู, ขาล ฯลฯ)* ก็จะต้องเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือนอ้ายนั้นเอง

ในปัจจุบันนี้ปฏิทินหลวงก็ขึ้นปีใหม่ *(ขวด, ฉลู, ฯลฯ)* ในเดือนอ้าย แต่ถือเอาวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือนอ้าย เป็นวันขึ้นปีนักษัตรใหม่ เช่นกำหนดว่าวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือนอ้าย *(วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๓๖)* เป็นวันขึ้นปีจอ เป็นต้น

ครั้นต่อมาไทยเปลี่ยนการนับปีตามแบบจุลศักราช ซึ่งตามตำนานกล่าวว่า จุลศักราชเริ่มต้นใช้เมื่อรุ่งเช้าวันอาทิตย์ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ ปีกุน เอกศกตรงกับพุทธศักราช ๑๑๘๒ ฉะนั้นวันขึ้นปีใหม่ตามแบบจุลศักราช จึงถือเอาวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ เป็นวันขึ้นต้นปีนักษัตรใหม่ เช่นเปลี่ยนจากปีวอกเป็นปีระกา เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากในสมัยต่อมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า *"เพราะเหตุที่ชื่อปีเปลี่ยนเอาต้นเดือนห้าเป็นประมาณ เพื่อจะให้จำง่าย หรือเป็นของนับกันมาเก่าแก่ก่อนที่จะใช้ศักราช ซึ่งตัดเอาพระอาทิตย์ขึ้นราศีเมษเป็นเปลี่ยนปี อันเลื่อนไปเลื่อนมาไม่ใคร่คงที่ เพราะสงกรานต์ คือ เปลี่ยนศักราชนับตามสุริยคติ ปี เดือน นับตามจันทรคติคลาดเคลื่อนกัน จึงต้องเป็นปีใหม่สองหนต่อมา"*

ที่ว่าเป็นปีใหม่สองหนนั้น ก็เพราะหนแรกเปลี่ยนปีนักษัตร *(ขวด, ฉลู, ฯลฯ)* ในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ ดังกล่าวแล้วหนหนึ่ง

ทนที่สองก็คือ เมื่อดวงอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราศีเมษแล้ว ซึ่งเรียกกันว่า วันมหาสงกรานต์ ในปัจจุบันอยู่ในราววันที่ ๑๓ เมษายน และหลังจากนั้น ๒ วันก็เป็นวันเถลิงศกเปลี่ยนจุลศักราชใหม่ ซึ่งจะสังเกตได้จากประกาศสงกรานต์หรือปฏิทินแบบเก่า เช่น เมื่อปีวอก พ.ศ.๒๕๓๕ จะพบว่าในปฏิทินบอกไว้ว่า *"ปีวอก ยังเป็นตรีศก จุลศักราช ๑๓๕๓ ไปจนถึงวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๓๕"* และจะไปเปลี่ยนเป็น *"ปีวอก จัตวาศก จุลศักราช ๑๓๕๔ ตั้งแต่วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๓๕"* ซึ่งจะเห็นว่าเปลี่ยนปีนักษัตรก่อน ส่วนปีจุลศักราชนั้นมาเปลี่ยนหลังสงกรานต์

ฉะนั้นในปีนักษัตรเดียวกัน จึงอาจไม่ได้อยู่ในปีจุลศักราชเดียวกัน หรือเปลี่ยนปีนักษัตรแล้วแต่ยังคงอยู่ในปีจุลศักราชเดิม เช่นที่กล่าวมาข้างต้นนั้นก็ได้ เป็นความยุ่งยากอย่างหนึ่งของผู้ที่ไม่มีปฏิทินจะตรวจสอบ

ที่ในพระราชนิพนธ์ข้างต้นกล่าวว่า *"พระอาทิตย์ขึ้นราศีเมษเป็นเปลี่ยนปี อันเลื่อนไปเลื่อนมาไม่ใคร่คงที่"* นั้นเป็นความจริง เพราะได้ตรวจดูตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา วันมหาสงกรานต์ก็ไม่ค่อยตรงกัน เช่นปี พ.ศ.๒๔๐๐ วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันที่ ๑๑ เมษายน ปีพ.ศ. ๒๔๐๒ วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันที่ ๑๒ เมษายน ปี พ.ศ. ๒๔๐๔ ตรงกับวันที่ ๑๑ เมษายน *(วันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๒ ค่ำ)* ดังนี้จะเห็นว่าวันสงกรานต์ไม่แน่นอน และยิ่งตรวจสอบสูงขึ้นไปอีก เช่นที่กล่าวไว้ในพระราชพงศาวดารว่ากรุงศรีอยุธยาแตก *"ณ วันอังคารขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๕ วันเนาว์สงกรานต์วันกลาง"* วันกรุงแตกนี้นักประวัติศาสตร์เห็นพ้องต้องกันว่าตรงกับวันที่ ๗ เมษายน และในปีนั้นวันเถลิงศกเป็นวันที่ ๑๒ เมษายน

ในปัจจุบันเมื่อกล่าวถึงคำว่า "สงกรานต์" ก็เข้าใจว่าหมายถึงวันขึ้นปีใหม่แบบโบราณ ตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายน แต่ความจริงในสมัยที่วันขึ้นปีใหม่ในเดือนอ้ายก็เคยใช้มาก่อนแล้ว เช่น มีศิลาจารึกอักษรขอมที่ปราสาทวัดพนมวัน จังหวัดนครราชสีมา จารึกไว้เมื่อ พ.ศ.๑๖๒๕ *(มหาศักราช ๑๐๐๔)* มีคำว่าสงกรานต์ จะขอคัดมาบางตอน ดังนี้ *(คำแปลเป็นของอาจารย์ทองสืบ ศุภะมารค)*

"ปูรณมี กรฺตฺติก กฺฤติกาฤกษ สงฺกรานต ศุกรวาร
วันเพ็ญเดือน ๑๒ พระจันทร์เสวยฤกษ์กฤติกา วันศุกร์"
ฯลฯ
"รงฺโก ถลวง มวยเนะ ต สงฺกรานต ต ปรวา ทิวสน
ข้าวสารหนึ่งถลวง เวลาขึ้นปีใหม่และในเวลาเปลี่ยนปักษ์"

คำว่า "สงกรานต์" เป็นภาษาสันสกฤต แปลว่า การย่างขึ้น หมายถึงดวงอาทิตย์ย่างขึ้นสู่ราศีใดราศีหนึ่ง แต่ถ้าดวงอาทิตย์ย้ายจากราศีมีนขึ้นสู่ราศีเมษ ก็มีชื่อพิเศษเรียกว่า มหาสงกรานต์ คือ วันขึ้นปีใหม่

เนื่องจากคำว่า *"สงกรานต์"* มีความหมายดังกล่าวนั้นเอง ในบางถิ่นของอินเดียจึงมีสงกรานต์แทบทุกเดือน เช่น ในปัญจาบมีสงกรานต์เดือนไพศาขะ ซึ่งเป็นเดือนที่สองของปี *(นับเดือน ๕ เป็นต้นปี)* หรือในอินเดียมีมกรสงกรานต์ ซึ่งตรงกับเดือนมฤคเศียร *(ราววันที่ ๑๒ - ๑๓ มกราคม)* ถือกันว่าเป็นวันเริ่มต้นกลางวันของเทวดา และเริ่มต้นเวลากลางคืนของปีศาจ มกรสงกรานต์นี้บางทีก็เรียกว่า *ติลสงกรานต์* คือ *วันงา* เพราะในวันนี้เขาเอางามาบดทาตัวบูชาไฟและให้พราหมณ์ ในเรื่องนักขัตฤกษ์ของชาวฮินดูกล่าวว่า *"ในการนักขัตฤกษ์มกรสงกรานต์นี้ ชาวฮินดูทั้งหลายอาบน้ำชำระร่างกาย พร้อมด้วยพวกพราหมณ์ และเอาเมล็ดงามาถูตัว และเชื้อเชิญพวกพราหมณ์มา เอาหม้ออันเต็มไปด้วยเมล็ดงาและของสิ่งอื่น ๆมอบให้แก่พราหมณ์นั้น ชาวฮินดูทั้งหลายนุ่งห่มผ้าใหม่ และตกแต่งเครื่องประดับ แล้วเอาเมล็ดงาคลุกกับน้ำตาลทรายจ่ายแจกกัน"*

ทางตอนใต้ของภูเขาหิมาลัยเมื่อถึงมีนสงกรานต์ *(มีนาคม-เมษายน)* มีการเอาข้าวมาย้อมสีบวงสรวงภูตผีปีศาจ มีนสงกรานต์ทำในระยะเวลาใกล้กับของไทย

ส่วนตำนานมหาสงกรานต์ที่เล่าแพร่หลายในเมืองไทยปัจจุบันนี้เป็นตำนานที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดให้จารึกไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม *(จารึกไว้ในแผ่นศิลารวม ๗ แผ่น ติดไว้ที่คอสองในศาลาล้อมพระมณฑปทิศเหนือ ในปัจจุบันบางแผ่นหายไป)* จะขอคัดมาเพื่อประกอบการศึกษาดังต่อไปนี้

"เรื่องมหาสงกรานต์นี้ มีพระบาลีฝ่ายรามัญว่า เมื่อต้นภัทรกัปอันนี้ มีเศรษฐีคน ๑ หาบุตรมิได้ อยู่บ้านใกล้กับนักเลงสุรา นักเลงสุรานั้นมีบุตร ๒ คน มีผิวเนื้อดุจทอง วันหนึ่งนักเลงสุรานั้นเข้าไปสู่บ้านเศรษฐีกล่าวคำหยาบช้าแก่เศรษฐีต่าง ๆ เศรษฐีได้ฟังจึงกล่าวว่า เรามีสมบัติเป็นอันมาก ไฉนท่านจึงหมิ่นเรา นักเลงสุราจึงตอบว่า ท่านมีสมบัติมากก็จริงแต่หามีบุตรไม่ ถ้าท่านถึงแก่ความตายแล้ว สมบัติก็จะเสื่อมสูญเปล่า เรามีบุตรชาย ๒ คนมีฉวีวรรณดุจทอง เห็นว่าประเสริฐกว่าท่านเศรษฐีได้ฟังก็มีความละอาย จึงบวงสรวงแก่พระจันทร์ พระอาทิตย์ตั้งอธิษฐานขอบุตรถึง ๓ ปีก็มิได้บุตร

แผ่น ๒ ว่า เมื่อเศรษฐีขอบุตรแก่พระจันทร์ พระอาทิตย์มิได้แล้ว วันหนึ่งเป็นคิมหันตฤดูเจตมาส คนทั้งหลายเล่นนักขัตฤกษ์ต้นปีใหม่ทั่วชมพูทวีป คือพระอาทิตย์ก็จากราศีมีนประเวศสู่เมษราศี โลกสมมติว่าวันมหาสงกรานต์ ขณะนั้นเศรษฐีจึงพาบริวารไปยังต้นไทรริมฝั่งน้ำอันเป็นที่อยู่แห่งปักษีชาติทั้งหลาย จึงเอาข้าวสารล้างน้ำ ๗ ครั้ง แล้วหุงขึ้นบูชารุกขพระไทรพร้อมด้วยสูปพยัญชนาหารประโคมดุริยางคดนตรี ตั้งอธิษฐานขอบุตรแก่รุกขพระไทร ๆก็มีความกรุณาเทวาไปขอบุตรแก่พระอินทร์ เพื่อจะให้แก่เศรษฐี

แผ่น ๓ ว่า รุกขพระไทรขอบุตรแก่พระอินทร์ ๆจึงให้ธรรมบาลเทวบุตรลงมาปฏิสนธิในครรภ์ภรรยาเศรษฐี ครั้นถ้วนทศมาศก็คลอดจากครรภ์บิดามารดาให้ชื่อธรรมบาลกุมาร แล้วจึงปลูกปราสาท ๗ ชั้นให้กุมารอยู่ที่ใต้ต้นไทรริมฝั่งน้ำนั้น ครั้นกุมารเจริญขึ้นก็รู้ภาษานก แล้วเรียนไตรเพทจบเมื่ออายุ ๗ ขวบก็ได้เป็นอาจารย์บอกมงคลการต่าง ๆแก่มนุษย์ทั้งปวงชาวชมพูทวีป ขณะนั้นโลกทั้งหลายนับถือท้าวมหาพรหมและกบิลพรหมองค์ ๑ ได้สำแดงมงคลแก่มนุษย์ทั้งปวง

แผ่น ๔ ว่า เมื่อกบิลพรหมแจ้งเหตุนั้น จึงลงมาถามปัญหา ๓ ข้อ แก่ธรรมบาลกุมารว่า ถ้าท่านแก้ได้เราจะตัดศีรษะเราบูชาท่าน ถ้าท่านแก้มิได้เราจะตัดศีรษะท่านเสีย ธรรมบาลกุมารขอผัด ๗ วัน กบิลพรหมก็ไปยังพรหมโลก ฝ่ายธรรมบาลกุมารพิจารณาปัญหานั้นล่วงไปได้ ๖ วันแล้วยังไม่เห็นอุบาย จึงคิดว่าวันพรุ่งนี้เราจะตายด้วยอาชญาท้าวกบิลพรหมนั้นหาต้องการไม่ จำจะหนีไปซุกซ่อนตายเสียดีกว่า คิดแล้วก็ลงจากปราสาทเที่ยวไปนอนอยู่ใต้ต้นตาลสองต้น มีนกอินทรีสองตัวผัวเมียทำรังอยู่บนต้นตาลนั้น

แผ่น ๕ ว่า นางนกอินทรีเมียจึงถามว่า พรุ่งนี้เราจะไปหาอาหารที่ไหน นกอินทรีผัวตอบว่า พรุ่งนี้ครบ ๗ วันที่ท้าวกบิลพรหมถามปัญหาธรรมบาลกุมาร ธรรมบาลกุมารแก้ไม่ได้ ท้าวกบิลพรหมก็จะตัดศีรษะเสีย เราจะได้กินมนุษย์เป็นอาหาร นางนกอินทรีเมียถามว่าเจ้ารู้จักปัญหานั้นหรือไม่ นกอินทรีผัวตอบว่ารู้ แล้วก็เล่าให้นกอินทรีเมียฟังแต่ต้นจนปลายว่า ข้อหนึ่งเวลาเช้าศรีอยู่ที่หน้า มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างหน้า ข้อหนึ่งเวลาเที่ยงศรีอยู่อก มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาเครื่องหอมประพรมที่อก ข้อหนึงเวลาอัสดงศรีอยู่เท้า มนุษย์ทั้งหลายจึงเอาน้ำล้างเท้า ธรรมบาลกุมารนอนอยู่ใต้ต้นไม้ได้ยินก็จำได้ มีความโสมนัสเป็นอันมาก จึงกลับมาสู่เรือนของตน

แผ่น ๖ ว่า ครั้นวาระเป็นเคราะ ๗ ท้าวกบิลพรหมจึงลงมาถามปัญหา ๓ ข้อ แก่พระธรรมบาลกุมาร ๆก็วิสัชนาปัญหาตามนกอินทรีกล่าวนั้น ท้าวกบิลพรหมก็ตรัสเรียกเทวธิดาทั้ง ๗ อันเป็นบริจาริกาพระอินทร์ คือนางทุงษ ๑ นางรากษส ๑ นางโคระ ๑ นางมณฑากิณี ๑ นางมณฑา ๑ นางมิศระ ๑ นางมโหธร ๑ อันโลกสมมุติว่าเป็นองค์มหาสงกรานต์กับเทพ

บรรพษัทมาพร้อมกันแล้ว ท้าวกบิลพรหมก็บอกว่า พระเศียรเรานี้จะตัดออกบูชาธรรมบาลกุมารบัดนี้ ถ้าจะตั้งไว้ยังแผ่นดินก็เป็นไฟไหม้ทั่วโลกธาตุ ถ้าจะทิ้งขึ้นบนอากาศฝนก็จะแล้ง ถ้าจะทิ้งในมหาสมุทรน้ำก็จะแห้ง เจ้าทั้ง ๗ จงเอาพานมารับเศียรบิดา แล้วท้าวกบิลพรหมก็ตัดพระเศียรส่งให้นางทุงษบุตรผู้ใหญ่ ในขณะนั้นโลกธาตุก็เกิดโกลาหลยิ่งนัก

แผ่น ๗ ว่า เมื่อนางทุงษมหาสงกรานต์เอาพานรับพระเศียรท้าวกบิลพรหมบิดา แล้วให้เทพบรรพษัทแห่ประทักษิณเวียนรอบเขาพระสุเมรุราช ๖๐ นาที แล้วก็เชิญเข้าประดิษฐานในมณฑป ณ ถ้ำคันธุลีเขาไกรลาศ กระทำบูชาด้วยเครื่องทิพต่าง ๆ แล้ว พระเวศุกรรมก็นฤมิตโรงแล้วด้วยแก้ว ๗ ประการขึ้อภัควดีให้เทพยดาและนางฟ้านั่งแล้ว เทพยดาก็นำมาซึ่งเกาฉนุมุนาศลงล้างน้ำในอโนดาดสระ ๗ ครั้ง แล้วแจกกันสังเวยทุก ๆพระองค์ ครั้นถึงวารกำหนดครบ ๓๖๕ วัน โลกสมมุติว่าปี ๑ เป็นวันสงกรานต์ นางเทพธิดาทั้ง ๗ องค์ ก็ทรงเทพพาหนะต่าง ๆผลัดเวรกันมาเชิญพระเศียรท้าวกบิลพรหมออกแห่กันด้วยเทพบรรพษัทแสนโกฏิประทักษิณเขาพระสุเมรุราชบรรพตทุกปีแล้ว ก็กลับไปเทวโลก"

ตำนานมหาสงกรานต์ ข้างต้นนั้นจะเป็นของมอญเองหรือได้มาจากที่อื่นอีกต่อหนึ่งก็ไม่ทราบ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชวิจารณ์ว่าไม่มีเค้ามูลอันใด *"ถ้าเป็นเรื่องสัพเพเหระเช่นนี้ก็มักจะใช้เปรียญมอญ เปรียญลาว เปรียญเขมร ครั้งหนึ่งเปรียญรามัญถวายเทศน์เรื่องสุวรรณเศียร เรียกชื่อว่าสุวรรณเชียน ท่านก็ทรงล้อเรื่องหนังสือรามัญเป็นเชียนไปทั้งนั้น ว่าที่สุดจนเรื่องเงาะกับนางรจนาก็มีในบาลีฝ่ายรามัญเช่นนี้ ก็ได้ถวายเทศน์ในท้องพระโรงเหมือนกัน แต่ไม่ทรงเชื่อถืออันใด เป็นเหมือนหามาเล่านิทานแล้วตำรัสล้อ ๆเล่น คำที่ว่ารามัญท้ายคำบาลีนั้น ถ้าจะแปลตามสำนวนทุกวันนี้ก็ตรงกับคำชั่งเถอะ ซึ่งโปรดให้ไปเชียนไว้ที่ตามศาลาข้างหลังวัด ก็เพราะทรงเห็นว่าเป็นเรื่องที่คนรู้ซึมซาบทั่วถึงกัน พอจะได้ไปอ่านเอาออกันให้เป็นที่สนุกรื่นเริงของผู้ที่ไปมาเที่ยวเตร่ในวัดเท่านั้น"*

ดังนี้แสดงว่านิทานทำนองนี้ได้มีเล่ากันมาช้านานแล้ว แต่รามัญเอาไปเขียนขึ้น จึงเป็นพระบาลีฝ่ายรามัญไป

อนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ในตำนานของพม่าก็มีเรื่องทำนองนี้เช่นเดียวกัน แต่มีอะไรบางอย่างต่างออกไปบ้าง บางทีพม่าอาจเอาไปจากมอญก็ได้ เพราะประเพณีพม่ารับไปจากมอญเป็นส่วนมาก จะขอนำมาเล่าเป็นการเปรียบเทียบดังนี้ *(ชื่อเขียนตามฉบับภาษาอังกฤษอาจออกเสียงเพี้ยนไปจากภาษาพม่าบ้าง)*

ครั้งหนึ่ง สักยามินเกิดโต้เถียงกับอสิพรหมถึงเรื่องสัปดาห์หนึ่งมีกี่วัน ข้างสักยามินว่ามีเจ็ดวัน ส่วนอสิพรหมว่ามีแปดวัน เมื่อถกเถียงไม่ตกลงกัน ก็พากันลงมาให้หมอดูกะวาลาเมียงตัดสิน โดยมีสัญญากันว่าถ้าฝ่ายใดแพ้ ฝ่ายนั้นจะต้องถูกตัดศีรษะ เมื่อทำสัญญากันแล้ว ก็ให้กะวาลาเมียงตัดสินว่าใครถูกใครผิด ปรากฏว่าสักยามินเป็นฝ่ายชนะ สักยามินก็บันดาลสายฟ้าตัดศีรษะอสิพรหมขาด และสักยามินรีบจับศีรษะอสิพรหมถือไว้ไม่ยอมปล่อยให้ศีรษะของอสิพรหมหล่นลงมาบนพื้นดิน เพราะจะทำให้ทุกสิ่งบนโลกมนุษย์มอดไหม้ไปภายในไม่กี่นาที และถ้าจะโยนขึ้นไปบนฟ้าฝนก็จะแล้ง ถ้าทิ้งลงในมหาสมุทรน้ำในมหาสมุทรและลำคลองก็จะแห้ง ทั้งนี้ก็เนื่องจากศีรษะของอสิพรหมร้อนจัด ผู้ที่จะถือศีรษะไว้ได้ต้องเป็นเทวดาเท่านั้น

อย่างไรก็ตามสักยามินไม่อาจจะปล่อยให้อสิพรหมตายได้ จะต้องช่วยชีวิตไว้ สักยามินจึงส่งพระขรรค์ทองของพระองค์ให้หมอดูแล้วสั่งให้ไปทางทิศเหนือ ให้ตัดเอาหัวของสัตว์ตัวแรกที่พบมา หมอดูถือพระขรรค์ไปพบช้างเป็นตัวแรกก็ตัดหัวมา สักยามินจึงเอาหัวช้างมาต่อเข้ากับร่างของอสิพรหม ตั้งแต่นั้นอสิพรหมก็มีศีรษะเป็นช้างเรียกชื่อใหม่ว่า มหาเปนเน

เมื่อสักยามินได้ชุบชีวิตอสิพรหมขึ้นมาแล้ว ก็หาผู้ที่จะมาถือศีรษะของอสิพรหมแทน สักยามินจึงตรัสเรียกเทพธิดาเจ็ดนางลงมายังโลกมนุษย์ มอบหน้าที่ให้เทพธิดาเหล่านั้นผลัดเปลี่ยนกันรักษาศีรษะของอสิพรหมนางละปี ด้วยเหตุนี้พอถึงปีจะขึ้นปีใหม่เทพธิดาองค์เก่าก็จะมอบศีรษะอสิพรหมให้นางเทพธิดาคนใหม่

มารับหน้าที่ถือแทนต่อไปเวียนกันจนครบ ๗ นาง

ตามเรื่องที่เล่ามานี้จะเห็นว่า ตำนานของพม่ามีอะไรปน ๆ กันอยู่มาก ในหนังสือบางเล่มเล่าว่า สักยามินทรือพระอินทร์กับอสิพรหมโต้เถียงกันถึงปัญหาในพระพุทธศาสนา ไม่สามารถตกลงกันได้ จึงให้กะวาลาเมียงทรือกระลาไมเองเป็นผู้ตัดสิน มีข้อตกลงพนันตัดศีรษะแบบเดียวกัน และอสิพรหมแพ้ถูกตัดศีรษะ ต้องให้นางฟ้าเจ็ดนางผลัดเปลี่ยนกันมาถือศีรษะปีละคน และให้เปลี่ยนในวันปีใหม่ ก่อนจะเปลี่ยนเวรให้เอาศีรษะอสิพรหมไปสรงน้ำเสียก่อน จึงได้เกิดมีประเพณีสรงน้ำทรือเล่นสาดน้ำในวันสงกรานต์ขึ้น

ตำนานสงกรานต์ที่เล่ามาข้างต้นนั้นมีเค้าเรื่องคล้าย ๆ กันอยู่บ้าง แต่มีเรื่องของไทยสิบสองปันนาเล่าแปลกออกไป คือ เขาเล่าว่านานมาแล้ว มียักษ์ตนหนึ่งได้สั่งให้หมู่บ้านต่าง ๆส่งสาวสวยให้มันทุกปี ถ้าไม่ยอมส่งมันจะทำลายหมู่บ้านนั้นเสีย ใกล้กับแม่น้ำล้านช้างมีสาวงามนางหนึ่งชื่อยูยาง หล่อนจะต้องถูกส่งให้แก่ยักษ์ แต่หล่อนก็ไม่เกรงกลัว เมื่อไปอยู่กับยักษ์ก็ปรนนิบัติยักษ์อย่างดี วันหนึ่งนางได้มอมเหล้ายักษ์ แล้วลวงถามความลับว่า เมื่ออาวุธต่าง ๆไม่อาจจะทำร้ายได้แล้ว ยักษ์จะตายได้อย่างไรกัน ยักษ์กำลังเมาก็ขยายความลับให้ฟังว่ามีสิ่งเดียวเท่านั้นจะทำให้ตายได้ คือ ใช้ผมบนหัวของยักษ์เพียงเส้นเดียวพันรอบคอก็ตาย พอยักษ์หลับยูยางก็ดึงผมยักษ์ออกมาพันรอบคอยักษ์ หัวยักษ์ก็ขาด

พอหัวยักษ์หล่นลงบนพื้นก็กลายเป็นลูกไฟไหม้กระจายออกไปยูยางตัดสินใจหยิบหัวยักษ์ชูขึ้นไฟก็ดับ แต่กลับมีเลือดไหลออกจากหัวยักษ์เปรอะเปื้อนไปหมด พวกชาวบ้านเห็นเช่นนั้นก็ช่วยกันเอาน้ำสาดล้างเลือดให้ยูยาง ทำให้นางดูสดสวยขึ้นอีก เขาว่าตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาก็ได้กำหนดเอาวันนั้นเป็นวันสาดน้ำประจำปี ซึ่งตรงกับวันขึ้นปีใหม่หรือวันสงกรานต์

นิทานของสิบสองปันนาดูประสงค์จะเล่าถึงเหตุที่มีการสาดน้ำในวันสงกรานต์เท่านั้น ยังมีตำนานของไทยลื้ออีกเรื่องหนึ่งคล้าย ๆกับที่เล่ามาแล้ว ตามตำนานไทยลื้อกล่าวว่า มีพระพรหมองค์หนึ่ง มีธิดาอยู่ ๑๒ นาง ต่อมาพระพรหมองค์นี้ถูกตัดเศียรขาด ตามเรื่องไม่บอกว่าเพราะเหตุใด เศียรของพระพรหมองค์นี้มีฤทธิ์เช่นเดียวกับเศียรท้าวกบิลพรหมคือ ตกบนแผ่นดินก็เป็นไฟ ตกในทะเลน้ำก็แห้ง ทีนี้ก็ร้อนถึงนางทั้ง ๑๒ นั้น ต้องมีหน้าที่เชิญพานรับพระเศียรของบิดานางละปีเวียนกันไป

เรื่องการเชิญพระเศียรของไทยลื้อผิดกับของมอญ เพราะมอญกำหนดว่าถ้าปีใดพระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราศีเมษตรงกับวันอาทิตย์ก็เป็นเวรของนางทุงษะ เวียนกันไปจนครบ ๗ วัน แต่ของไทยลื้อมีถึง ๑๒ นาง จะกำหนดอย่างนั้นไม่ได้ เขาจึงต้องกำหนดไว้ตามลำดับปี คือ อยู่ตรงกับปีใด คนปีนั้นก็ต้องเป็นคนเชิญ เช่น คนใดประจำปีขาล พอถึงสงกรานต์ปีขาลคนนั้นก็ต้องเป็นคนเชิญดังนี้ เป็นต้น

นางทั้ง ๑๒ ของไทยลื้อนั้น เขากำหนดให้นั่งบนหลังสัตว์ต่าง ๆกัน คือ ให้อยู่บนหลังหนู วัว เสือ กระต่าย พญานาค งูเล็ก ม้า แพะ ลิง ไก่ สุนัข หมู ซึ่งชื่อสัตว์ต่าง ๆนี้เอง ที่ชาวลื้อเอามาใช้เรียกเป็นชื่อปี ซึ่งตรงกับปีสิบสองนักษัตรของไทย

ตำนานสงกรานต์ตามที่เล่ามานี้ จะมีต้นเรื่องเดิมมาอย่างไรยังไม่พบหลักฐานแน่ชัด นำมาเล่าพอให้เห็นความแตกต่างของตำนานในหมู่คนที่ใกล้ชิดกับไทยเท่านั้น

๒.ประกาศสงกรานต์

คนแต่ก่อนไม่อาจรู้วันสงกรานต์ล่วงหน้านาน ๆ เพราะไม่มีปฏิทินให้ดู ต้องรอให้โหรคำนวณหาวันสงกรานต์แล้วประกาศให้ทราบเป็นปี ๆไป ทั้งนี้ก็เพราะวันสงกรานต์ไม่แน่นอนดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น สิ่งที่คนโบราณอยากดูอยากรู้กันมากก็คือ รูปนางสงกรานต์ เพราะรูปนางสงกรานต์เป็นเครื่องบอกเหตุการณ์อันเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งในสมัยนั้น

นางสงกรานต์ทั้ง ๗ มีตำรากำหนดลักษณะการแต่งกายไว้อย่างละเอียด เช่นดอกไม้ที่ใช้ทัดหู เครื่องประดับ ภักษาหาร อาวุธ และพาหนะ นอกจากนี้ยังกำหนดไว้แน่นอนว่า วันสงกรานต์ตรงกับวันอะไร นางสงกรานต์จะต้องชื่ออะไร ได้จัดระเบียบ

ไว้ดังนี้

วันอาทิตย์ นางสงกรานต์ ชื่อนางทุงษะ ทัดดอกทับทิม เครื่องประดับปัทมราค *(ปัทมราช พลอยสีแดง ทับทิม)* ภักษาหาร ผลมะเดื่อ อาวุธขวาจักร ช้ายสังข์ พาหนะครุฑ

วันจันทร์ ชื่อ นางโคราค ทัดดอกปีบ เครื่องประดับมุกดา ภักษาหารน้ำมัน อาวุธขวาพระขรรค์ ช้ายไม้เท้า พาหนะเสือ

วันอังคาร ชื่อ นางรากษส ทัดดอกบัวหลวง เครื่องประดับโมรา ภักษาหารโลหิต อาวุธขวาตรีศูล ช้ายธนู พาหนะสุกร

วันพุธ ชื่อ นางมณฑา ทัดดอกจำปา เครื่องประดับไพฑูรย์ ภักษาหารนมเนย อาวุธขวาเข็ม ช้ายไม้เท้า

วันพฤหัสบดี ชื่อ นางกิริณี ทัดดอกมณฑา เครื่องประดับมรกต ภักษาหารถั่วงา อาวุธขวาขอ ช้ายปืน พาหนะช้าง

วันศุกร์ ชื่อ นางกิมิทา ทัดดอกจงกลณี เครื่องประดับบุษราคัม ภักษาหารกล้วยน้ำ อาวุธขวาพระขรรค์ ช้ายพิณ พาหนะกระบือ

วันเสาร์ ชื่อ นางมโหธร ทัดดอกสามหาว เครื่องประดับนิลรัตน์ ภักษาหารเนื้อทราย อาวุธขวาจักร ช้ายตรีศูล พาหนะนกยูง

ชื่อนางสงกรานต์ในตำราดังกล่าวข้างต้น ชื่อไม่ตรงกับที่จารึกไว้ในตำนานมหาสงกรานต์บางชื่อ จะเป็นเพราะได้ตำรามาคนละแห่งหรือคัดผิดก็ไม่ทราบ ที่ต่างกันอีกอย่างหนึ่งก็คือ ในตำนานมหาสงกรานต์ลำดับเทวธิดาไว้ดังนี้ นางทุงษ, นางรากษส, นางโคระ, นางมณฑากิณี, นางมณฑา, นางมิศระ, นางมโหธร แต่นางสงกรานต์ข้างต้นจัดนางโคราคไปอยู่หน้านางรากษส ที่ต่างกันมากคือ นางกิริณีกับนางกิมิทาและนางมิศระ

นอกจากจะกำหนดเวรนางสงกรานต์ การแต่งกายตลอดจนพาหนะแล้ว ยังมีกำหนดท่าทีที่นางสงกรานต์ขี่พาหนะผิดกันถึง ๔ ท่า โดยกำหนดเอาเวลาที่พระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราศีเมษเป็นเกณฑ์คือ

๑. ถ้าพระอาทิตย์ยกในระหว่างเวลารุ่งเช้าจนถึงเที่ยง นางสงกรานต์ยืนบนพาหนะ

๒. ถ้าพระอาทิตย์ยกในระหว่างเวลารุ่งเช้าจนถึงเที่ยง นางสงกรานต์ยืนบนพาหนะ

๓. ถ้าพระอาทิตย์ยกในระหว่างค่ำไปจนถึงเที่ยงคืน นางสงกรานต์นอนลืมตาบนพาหนะ

๔. ถ้าพระอาทิตย์ยกในระหว่างเที่ยงคืนไปจนถึงรุ่งเช้า นางสงกรานต์นอนหลับตาบนพาหนะ

เมื่อได้กล่าวถึงอิริยาบถของนางสงกรานต์แล้ว ก็ควรจะกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับอิริยาบถต่าง ๆนั้นด้วย เรื่องนี้ได้เก็บความจากหนังสือปฏิทิน ๑๐๐ ปี ของ ส.วรศิลป์ สมาชิกสมาคมโหรแห่งประเทศไทย กล่าวถึงความเชื่อแต่โบราณไว้ดังนี้

๑. ถ้านางสงกรานต์ยืนมา จะเกิดความเดือดร้อน เจ็บไข้

๒. ถ้านางสงกรานต์นั่งมา จะเกิดความเจ็บไข้ผู้คนล้มตายและเกิดเหตุเภทภัยต่าง ๆ

๓. ถ้านางสงกรานต์นอนลืมตา ประชาชนจะอยู่เย็นเป็นสุข

๔. ถ้านางสงกรานต์นอนหลับตา พระมหากษัตริย์จะเจริญรุ่งเรืองดี

นอกจากนี้ยังมีคำทำนายเกี่ยวกับวันสงกรานต์ วันเนา และวันเถลิงศก ไว้ดังต่อไปนี้

๑. ถ้าวันอาทิตย์เป็นวันมหาสงกรานต์ ปีนั้นพืชพันธุ์ธัญญาหารไม่สู้จะงอกงามนัก

๒. ถ้าวันจันทร์เป็นวันมหาสงกรานต์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ตลอดจนคุณหญิงคุณนายทั้งหลายจะเรืองอำนาจ

๓. ถ้าวันอังคารและวันเสาร์เป็นวันมหาสงกรานต์ โจรผู้ร้ายจะซุกซุม จะเกิดการเจ็บไข้ร้ายแรง

๔. ถ้าวันพุธเป็นวันมหาสงกรานต์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จะได้รับการยกย่องจากต่างประเทศ

๕. ถ้าวันพฤหัสบดีเป็นวันมหาสงกรานต์ ผู้น้อยจะแพ้ผู้เป็นใหญ่และเจ้านาย

๖. ถ้าวันศุกร์เป็นวันมหาสงกรานต์ พืชพันธุ์ธัญญาหารจะอุดมสมบูรณ์ ฝนชุกพายุพัดแรง ผู้คนจะเป็นโรคตาและเจ็บไข้

กันมาก

หลังวันสงกรานต์ซึ่งเป็นวันเนามีคำทำนายดังต่อไปนี้

๑. ถ้าวันอาทิตย์เป็นวันเนา ข้าวจะตายฝอย คนต่างด้าวจะเข้าเมืองมาก

๒. ถ้าวันจันทร์เป็นวันเนาของเค็มหมักดองและเกลือจะแพง

๓. ถ้าวันอังคารเป็นวันเนา ผลหมากรากไม้จะแพง

๔. ถ้าวันพุธเป็นวันเนา ข้าวปลาอาหารจะแพง

๕. ถ้าวันพฤหัสบดีเป็นวันเนา ผลไม้จะแพง

๖. ถ้าวันศุกร์เป็นวันเนา พริกจะแพง แร้งกาจะเป็นโรค สัตว์ป่าจะได้รับอันตราย แม่หม้ายจะมีลาภ

๗. ถ้าวันเสาร์เป็นวันเนา ข้าวปลาจะแพง ข้าวจะได้น้อย ผลไม้จะแพง น้ำน้อย

ส่วนวันเถลิงศกขึ้นจุลศักราชใหม่นั้นมีคำทำนายดังต่อไปนี้

๑. ถ้าวันเถลิงศกเป็นวันอาทิตย์ พระมหากษัตริย์จะมีพระบรมเดชานุภาพ ปราบศัตรูได้ทั่วทุกทิศ

๒. ถ้าวันเถลิงศกเป็นวันจันทร์ พระราชินีและท้าวนางฝ่ายในจะมีความสุขสำราญ

๓. ถ้าวันเถลิงศกเป็นวันอังคาร ข้าราชการทุกหมู่เหล่าจะมีความสุขมีชัยชนะแก่ศัตรูหมู่พาล

๔. ถ้าวันเถลิงศกเป็นวันพุธ บรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิตจะมีความสุขสำราญ

๕. ถ้าวันเถลิงศกเป็นวันพฤหัสบดี สมณชีพราหมณ์จะปฏิบัติกรณียกิจอันดีงาม

๖. ถ้าวันเถลิงศกเป็นวันศุกร์ พ่อค้าคหบดีจะทำมาค้าขึ้นมีผลกำไรมาก

๗. ถ้าวันเถลิงศกเป็นวันเสาร์ บรรดาทหารทั้งปวงจะมีชัยชนะแก่ข้าศึกศัตรู

การที่ชาวบ้านชาวเมือง โดยเฉพาะชาวนาต้องการรู้ชื่อนางสงกรานต์ รู้วันเนา วันเถลิงศกว่าตรงกับวันอะไรนั้น ก็เพื่อจะได้ทราบถึงคำทำนายว่าจะดีร้ายอย่างไรในปีนั้น ข้าวปลาอาหารจะเป็นอย่างไร เป็นความเชื่อที่ติดต่อกันมาแต่โบราณ

ประกาศสงกรานต์ในสมัยโบราณไม่ใช่ของที่จะหาดูได้ง่าย ๆ เพราะยังไม่มีการพิมพ์ประกาสสงกรานต์ในปฏิทิน ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้เขียนรูปนางสงกรานต์ปิดไว้ที่ประตูพระบรมมหาราชวัง ใครที่ต้องการดูรูปนางสงกรานต์ก็เข้าไปดูได้ ส่วนคนที่อยากรู้เรื่องวันสงกรานต์ ก็ต้องดูจากคำประกาศวันสงกรานต์

ผู้ที่จะอ่านคำประกาศสงกรานต์เข้าใจ ต้องรู้ความหมายของภาษาที่ใช้ ซึ่งจะมีชื่อของวันอยู่ ๓ วัน คือ วันมหาสงกรานต์ วันเนา และวันเถลิงศก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในเรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า *"การซึ่งแบ่งชื่อวันสงกรานต์ออกเป็นสามอย่าง คือ วันมหาสงกรานต์ วันเนา วันเถลิงศก อันที่จริงก็จะเป็นสามอย่างไทย ๆ พอใจกำหนดการทั้งปวง เช่นตรุษสามวัน สารทสามวันเป็นต้น แต่นี่มีแยบคายขึ้นอีกนิดหนึ่ง ที่รอเถลิงศกขึ้นศักราชใหม่ไปไว้วันที่สาม ด้วยวันที่หนึ่ง วันที่สอง คือวันสงกรานต์และวันเนา ว่าพระอาทิตย์พึ่งจะเยี่ยมขึ้นสู่ราศียังไม่ถึงที่ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้เปรียบไว้ในหนังสือแสดงกิจจานุกิจว่า "เหมือนบุคคลจะขึ้นเรือน วันสงกราต์นั้นเหมือนขึ้นไปเพียงบันได วันเนาเหมือนขึ้นไปถึงนอกชาน วันเถลิงศกคือ พระยาวันเหมือนเข้าถึงในเรือน" คำอุปมาของท่านนี้ ก็เพื่อจะให้เข้าใจยืมชาบง่าย ๆ ก็ดูเหมือนจะพออยู่แล้ว แต่อุปมานี้ว่าด้วยสงกรานต์สามวัน คือ พระอาทิตย์ยกก่อนเวลาเที่ยงคืน นับวันต้นเป็นวันมหาสงกรานต์ วันที่สองเป็นวันเนา วันที่สามเป็นวันเถลิงศก ถ้าจะอุปมาสงกรานต์สี่วัน เห็นจะต้องว่า วันแรกมาถึงเชิงบันได หรือก้าวขึ้นไปได้ขั้นหนึ่งหรือสองขั้น วันเนาที่หนึ่งถึงยอดบันได วันเนาที่สองถึงนอกชาน วันเถลิงศกคือพระยาวันถึงในเรือน"*

การประกาศวันสงกรานต์ในสมัยโบราณจะใช้วิธีอย่างไรไม่ทราบ แต่เข้าใจว่าวัดจะมีส่วนสำคัญอยู่มาก เพราะพระจะต้องแจ้งให้ประชาชนชาวบ้านรู้ว่าจะทำบุญตักบาตรในวันสงกรานต์

(ต่อหน้า ๔๐)

โรงละครศิลปากร

ปัญญา นิตยสุวรรณ

ด้านหน้าโรงละครศิลปากร

ท่านผู้อ่านที่มีอายุเกิน ๔๐ ปีขึ้นไป และสนใจการแสดงโขนและละครของกรมศิลปากร ก็คงจะได้เคยเข้าไปชมการแสดงที่โรงละครศิลปากรกันมาบ้างแล้ว ท่านคงจะจำได้ว่าโรงละครศิลปากร เป็นอาคารไม้แบบโบราณ ตั้งอยู่ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร หันหน้าออกทางด้านสนามหลวง ด้านขวาของโรงละครเป็นกำแพงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทางด้านซ้ายของโรงละครคือ พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน ปัจจุบันนี้ตรงที่ที่เคยเป็นโรงละครศิลปากรเป็นที่ตั้งอาคารตึกดำรงราชานุภาพ แต่เดิมโรงละครศิลปากร เปิดให้เข้าชมการแสดงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง ต่อมาเปิดให้เข้าชมแต่เพียงชั้นล่างชั้นเดียว ส่วนชั้นบนดัดแปลงเป็นห้องทำงานของเจ้าหน้าที่ และเก็บเอกสาร โรงละครศิลปากรที่ก่อสร้างขึ้นมาเป็นแบบเรือนไม้ถาวรนั้น สำเร็จเป็นรูปร่างใน พ.ศ. ๒๔๗๙ สร้างด้วยเงินงบประมาณเป็นส่วนน้อย แต่ส่วนใหญ่สร้างด้วยเงินที่เก็บจากผู้เข้าชมละครเรื่อง เลือดสุพรรณ ของ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เกี่ยวกับการสร้างโรงละครศิลปากรนี้ พลตรีหลวง

วิจิตรวาทการเขียนเล่าไว้ในหนังสือเรื่องวิธีทำงานและสร้างอนาคต ว่า

"การตั้งโรงเรียนฟ้อนรำและดนตรี ซึ่งเรียกว่า "โรงเรียนนาฏดุริยางค์" นั้น ได้อาศัยความช่วยเหลือของกระทรวงธรรมการ เคราะห์ดีอย่างหนึ่งที่ในเวลานั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ได้แก่ พระสารสาสน์ประพันธ์ ซึ่งเคยเป็นเลขานุการของท่านราชทูตที่ปารีสมาด้วยกัน เห็นอกเห็นใจและรู้ความคิดของกันและกัน ก็ได้รับความสนับสนุนช่วยเหลือได้ครูมาสอนโรงเรียนนี้ โดยได้รับเงินเดือนทางกระทรวงไปพลางจนกว่ากรมศิลปากรจะมีเงินของตัวเอง

ราวหนึ่งปีภายหลังที่ตั้งโรงเรียนขึ้น นักเรียนของโรงเรียนนี้ ก็พอออกแสดงได้บ้าง แต่ไม่มีโรงแสดงโรงละครในสมัยนั้นก็หายากเต็มที และไม่สามารถจะนำนักเรียนไปแสดงที่อื่นได้ จำเป็นจะต้องแสดงภายในเขตที่ของกรมศิลปากร เมื่อไม่มีทางจะทำอย่างอื่น ข้าพเจ้าก็ปลูกโรงไม้ไผ่เอาผ้าเต็นท์มาขึงเป็นหลังคา รวบรวมเก้าอี้เท่าที่จะหาได้ ละครกรมศิลปากรได้ออกแสดงภายใต้หลังคาผ้าเต็นท์และเสาไม้ไผ่ แต่เคราะห์ดีก็มีมา โดยที่ในการแสดงครั้งหนึ่ง ท่านเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ ผู้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในเวลานั้น ได้มานั่งดูการแสดง ภายหลังที่การแสดงเสร็จสิ้นลงแล้ว สวรรค์ได้โปรดข้าพเจ้า โดยที่ท่านเจ้าคุณศรีธรรมาธิเบศร์บอกให้ข้าพเจ้าตั้งงบประมาณไป สำหรับสร้างโรงละครท่านจะช่วยเหลือหาเงินให้

ข้าพเจ้าตั้งงบประมาณไปสำหรับสร้างโรงละครเป็นจำนวนเท่าไรจำไม่ได้ แต่ได้รับอนุมัติเพียง ๖,๕๐๐ บาท (หกพันห้าร้อยบาทถ้วน) เงิน ๖,๕๐๐ บาท สำหรับสร้างโรงละครไม่รู้จะสร้างอย่างไรได้ แต่คลังก็บอกว่ามีให้เพียงเท่านั้น

ข้าพเจ้าลงมือสร้างโรงละครด้วยเงิน ๖,๕๐๐ บาท พอตั้งเสาและมุงหลังคาเงิน ๖,๕๐๐ บาท ก็หมดไป ไม่มีทางที่จะขออีก

แต่ก็ยังดี บัดนี้โรงละครของข้าพเจ้าได้เปลี่ยนสภาพจากเสาไม้ไผ่หลังคาผ้าเต็นท์มาเป็นเสาไม้เต็งหลังคามุงสังกะสี พอกันฝนกันแดด เรื่องเก้าอี้นั่งดูละครได้รับความช่วยเหลือจากกระทรวงวัง ให้ยืมมาใช้ชั่วคราวและละครเรื่อง "เลือดสุพรรณ" ก็กำเนิดขึ้นในโรงละครราคา ๖,๕๐๐ บาทนั้น

"เลือดสุพรรณ" ทำให้หมดทุกอย่าง ทำให้โรงละครมีฝารอบขอบชิดมีรูปร่างซึ่งเป็น "หอประชุมศิลปากร" ซึ่งใช้มาจนทุกวันนี้ เก้าอี้ที่นั่งดูละครทั้งหมดเป็นรายได้ของ "เลือดสุพรรณ"

โรงละครศิลปากรที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ สร้างขึ้นด้วยเงินงบประมาณเพียง ๖,๕๐๐ บาท แต่สำเร็จเป็นโรงละครไม้แบบสมบูรณ์ มีเก้าอี้ที่นั่งของผู้ชมเต็มโรง ก็เพราะได้เงินจากค่าเข้าชมละครเรื่องเลือดสุพรรณ ซึ่งพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้แต่งบทนำมาใช้สร้างโรงละครศิลปากรจนสำเร็จ ละครเรื่องเลือดสุพรรณ เป็นละครเรื่องแรกที่แสดง ณ โรงละครศิลปากร ใน พ.ศ.๒๔๗๙ และในสมัยที่พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร

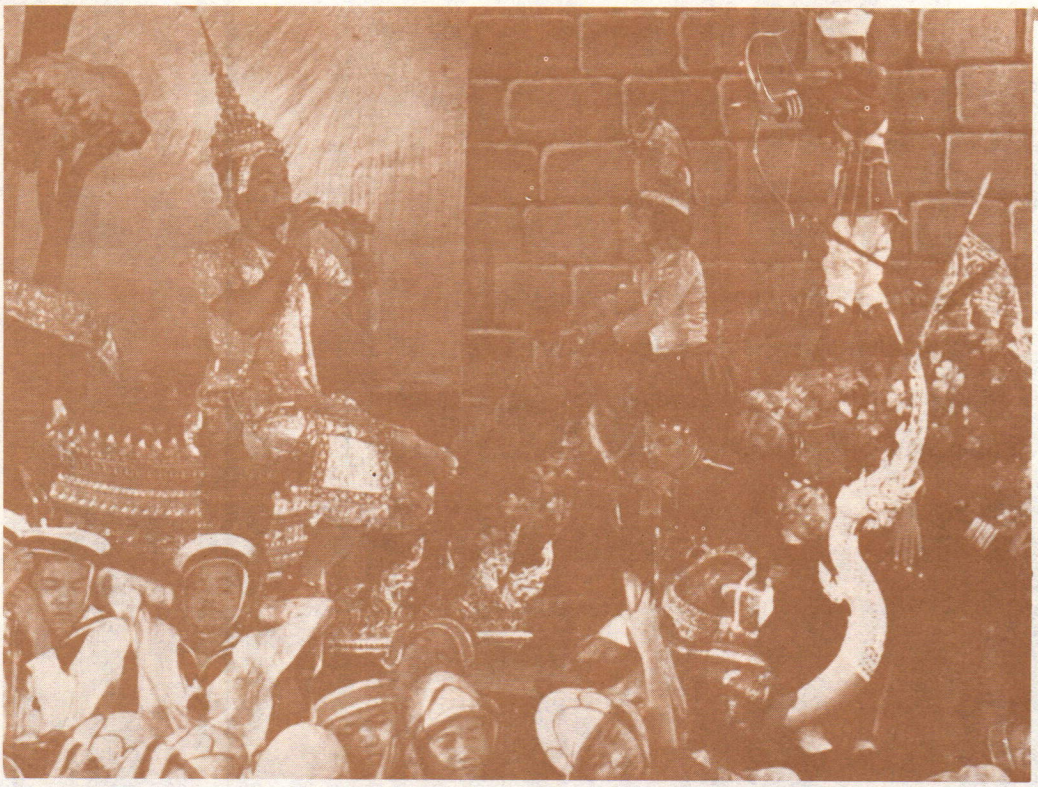

การแสดงละครนอก เรื่อง พระอภัยมณี ตอน พบนางละเวง ที่โรงละครศิลปากร

ก็แสดงแต่ละครอิงประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นบทประพันธ์ของ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ทั้งสิ้น ซึ่งละครแนวนี้เป็นละครที่ได้รับความนิยมจากผู้ชมในสมัยนั้น

ครั้นต่อมาพระยาอนุมานราชธน ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ในช่วงระยะเวลาที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลงใหม่ ๆ การแสดงโขนละครรำเสื่อมความนิยมจากผู้ชมเป็นอันมาก โรงเรียนนาฏดุริยางค์ที่ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนนาฏศิลป และเป็นวิทยาลัยนาฏศิลปในปัจจุบัน ก็ไม่มีนักเรียนชายสมัครเข้าเรียนวิชานาฏศิลป์โขน นายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากร ซึ่งในเวลานั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการสังคีต ต้องขอให้ครูอาจารย์โรงเรียนนาฏศิลปที่มีลูกหลาน หรือเด็กที่รู้จักคุ้นเคยสมัครเข้าเรียนโขนในโรงเรียนนาฏศิลป ซึ่งก็ยังไม่ได้จำนวนมากพอต้องชักชวนเด็กชายที่มีผู้ปกครองตั้งครอบครัวอยู่แถวท่าช้างวังหน้า และผู้ที่มีนิวาสสถานอยู่ฝั่งตรงข้ามแถววัดดุสิตาราม มาเรียนโขนในโรงเรียนนาฏศิลป ซึ่งก็ได้ผลดีเพราะมีเด็กชายสมัครเข้าเรียนโขนเกือบร้อยคน

เด็กชายที่สมัครเข้าเรียนโขนในโรงเรียนนาฏศิลป จนมีความรู้ความสามารถออกโรงแสดงโขนได้ กรมศิลปากรก็จัดโขนชุดต่าง ๆ ออกแสดง ณ โรงละครศิลปากรในฤดูแล้งเป็นประจำทุกปี สลับกับการแสดงละครเรื่องต่าง ๆ ในระยะแรก ๆ ก็ได้รับอุปสรรคบ้างตามสมควร อุปสรรคมีทั้งเกิดจากคนและธรรมชาติคือฝนที่ตกตามฤดูกาล อุปสรรคจากคนก็คือในสมัยนั้นเด็กหนุ่มสาวชาวไทยกำลังหลงใหลคลั่งไคล้ศิลปะวัฒนธรรมจากตะวันตก ทำให้ดูหมิ่นเหยียดหยามศิลปะการแสดงโขนละครของไทยว่าคร่ำครึล้าสมัย ไม่สมควรจะนำออกแสดงควรจะเก็บไว้บนหิ้งดีกว่า แต่นายธนิต อยู่โพธิ์ ผู้พยายามฟื้นฟูการแสดงโขนละครนำออกแสดงที่โรงละครศิลปากรก็มิได้ท้อถอย พยายามจัดโขนละครออกแสดงเป็นประจำฤดูกาล เช่น แสดงโขนในเดือนพฤศจิกายน - มกราคม และแสดงละครในเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน เป็นต้น การแสดงโขนละครของกรมศิลปากรที่แสดง ณ โรงละครศิลปากร ในสมัยนั้นถึงแม้ว่าจะมีโรงละครที่มีหลังคากันแดดได้ก็จริง แต่เรื่องฝน

ซึ่งเป็นอุปสรรคทางธรรมชาติ เวลาฝนตกบางครั้งหลังคาสังกะสีที่ชำรุดก็ทำให้ฝนหล่นลงมาถูกผู้ชมได้ ถึงแม้จะซ่อมแซมหลังคาแล้ว แต่เวลาที่ฝนตกลงมากระทบกับหลังคาสังกะสี เกิดเสียงดังรบกวนผู้ชม ทำให้ไม่สามารถฟังดนตรีและการขับร้องประกอบโขนละครได้ถนัดชัดเจน นับเป็นอุปสรรคจากฝนซึ่งก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ ดังนั้นกรมศิลปากรจึงเลือกแสดงโขนละครที่โรงละครศิลปากร ในช่วงเวลาหน้าแล้งตลอดมา จนกระทั่งโรงละครศิลปากรถูกไฟไหม้หมดทั้งหลัง เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๐๓ ขณะนั้นอยู่ในระหว่างการแสดงละครนอกเรื่อง สังข์ทอง ตอนตีคลี ทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ละครนอกเรื่องสังข์ทอง ตอนตีคลี เป็นละครเรื่องสุดท้ายที่แสดง ณ โรงละครศิลปากร หลังจากที่เปิดแสดงละครเรื่องเลือดสุพรรณ เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙

การแสดงโขน ตอน อินทรชิตรบพระลักษณ์ ที่โรงละครศิลปากร

ในระหว่างที่กรมศิลปากรจัดแสดงละครนอกเรื่องสังข์ทอง ตอนตีคลี ณ โรงละครศิลปากร

เป็นประจำทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ นั้น ในวันพุธเวลา ๒๐.๐๐ น. ก็จัดแสดงนาฏศิลป์ชุดเบ็ดเตล็ด ให้ชาวต่างชาติชม โดยการขอให้จัดการแสดงของเอกชนรายหนึ่ง ในวันเกิดเหตุหลังจากเลิกการแสดงแล้ว ทุกคนก็กลับบ้าน ตามปกติจะมีเจ้าหน้าที่อยู่เฝ้าโรงละครเป็นประจำ แต่ในคืนนั้นเจ้าหน้าที่มิได้อยู่เฝ้าโรงละคร ไฟจึงไหม้โรงละครศิลปากรวอดวายไปทั้งหลัง สร้างความเสียใจให้กับศิลปินของกรมศิลปากรเป็นอย่างยิ่งที่ขาดโรงละครสำหรับแสดงศิลปะ นอกจากโรงละครจะถูกไฟไหม้หมดแล้ว กรมศิลปากรยังต้องสูญเสียตัวหนังใหญ่ที่งดงาม ซึ่งประดับอยู่ตามผนังสองข้างภายในโรงละคร และศีรษะพระครูฤษีหน้าทอง อันเป็นศีรษะโขนที่ตกทอดมาจากกรมมหรสพในสมัยรัชกาลที่ ๖ ศีรษะพระครูฤษีหน้าทองที่ถูกไฟไหม้ในครั้งนั้น เป็นศีรษะโขนที่งดงามมาก

เพื่อย้อนระลึกถึงโรงละครศิลปากร ผู้เขียนจะขอบรรยายภาพโรงละครศิลปากร ให้ท่านที่ไม่เคยเห็นมาก่อนได้ทราบส่วนท่านที่เคยเห็นและเคยเข้าไปชมการแสดงในโรงละครศิลปากร แต่กำลังจะลืมว่าลักษณะโรงละครเป็นอย่างไร ก็จะได้ฟื้นความทรงจำในโอกาสนี้

ทางเดินเข้าไปที่หน้าโรงละครศิลปากร จะต้องผ่านประตูใหญ่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ด้านหน้าตรงออกไปเป็นทางเดินไปสู่ทางแยก ๒ แพร่ง ทางขวามือจะไปพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย ในสมัยโบราณใช้เป็นท้องพระโรงสำหรับกรมพระราชวังบวรเสด็จออกว่าราชการ ปัจจุบันเป็นห้องจัดนิทรรศการพิเศษ ส่วนทางซ้ายมือเป็นด้านหลังพระที่นั่งศิวโมกขพิมาน มีทางเดินเข้าสู่ทางด้านหลังโรงละครโดยผ่านประตูไม้เล็ก ๆ เข้าไป ประตูนี้เป็นที่เข้าออกของผู้แสดงละครและผู้ปฏิบัติราชการการแสดงละคร ไม่ไกลจากประตูนี้เท่าใดนัก มีต้นมะม่วงใหญ่แผ่กิ่งใบร่มครึ้ม เป็นที่นั่งพักของพวกตัวละครเวลาที่ยังไม่เดินเข้าไปหลังโรง

คราวนี้เดินย้อนกลับไปทางด้านหน้าโรงละครศิลปากรอีกครั้ง เมื่อเดินผ่านประตูใหญ่ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครเข้ามาแล้ว เดินเลี้ยวซ้ายผ่านหน้าพระที่นั่งศิวโมกขพิมาน ก็จะถึงหน้าโรงละครศิลปากร ซึ่งตั้งอยู่ติดกับพระที่นั่งศิวโมกขพิมานทางด้านขวา ส่วนทางด้านซ้ายเป็นกำแพงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โรงละครศิลปากรทาสีฟ้ามีตัวอักษรอยู่ด้านบนหน้าโรงละครว่า "โรงละครศิลปากร" ด้านหน้าโรงมีที่ขายบัตรผ่านประตูเข้าชมการแสดง และที่ผนังมีกรอบใหญ่สำหรับติดรูปภาพการแสดงโขนละครที่กำลังแสดงอยู่ในเวลานั้น เดินออกจากหน้าโรงละครไปทางซ้ายมือจะเป็นทางเดินไปสู่ด้านหลังโรงละครได้ ทางขวามือเป็นประตูด้านข้างโรงละคร เป็นประตูไม้แบบโบราณเวลาปิดเปิดต้องพับทบกัน เมื่อเดินเข้าไปในโรงละครศิลปากรจะแลเห็นเก้าอี้นั่งดูทำด้วยไม้ ถ้าเป็นที่นั่งแถวหน้าราคาแพงจะเป็นเก้าอี้ชั้นดี แต่ถ้าเป็นที่นั่งแถวหลัง ๆ ค่าดูถูกหน่อย เก้าอี้เป็นแบบแถวยาว ๆ มีที่ท้าวแขนคั่นเป็นระยะ ๆ ผนัง

(ต่อหน้า ๔๓)

เมืองพระยามหานคร

ประพัฒน์ ตรีณรงค์

เมืองพระยามหานคร *(เขียนว่า เมืองพญามหานคร ก็มี)* เป็นเมืองสำคัญในประวัติศาสตร์การปกครองของไทยสมัยโบราณประเภทหนึ่ง ซึ่งน่าศึกษาเช่นเดียวกันกับเมืองลูกหลวง เมืองหลานหลวง ที่ได้กล่าวมาแล้ว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบรรยายถึงเรื่องเมืองพระยามหานครไว้ใน "พงศาวดารสยาม เล่ม ๑ กัณฑ์ที่ ๑ ตอนที่ ๒" ว่า

"หัวเมืองที่ห่างจากมณฑลราชธานีออกไป เรียกว่า เมืองพระยามหานคร เป็นหัวเมืองชั้นนอก เมืองหนึ่งมีเมืองขึ้นมากบ้างน้อยบ้าง เจ้าเมืองเป็น เจ้า หรือ เป็น ข้าราชการผู้ใหญ่ มียศเสมออย่างนายพล เวลาเกิดศึกสงคราม ผู้คนในเมืองพระยามหานครอันหนึ่ง ก็รวมเข้าเป็นกองพลอันหนึ่ง เมืองพระยามหานครในครั้งพระเจ้ารามคำแหงเห็นจะเป็นเมืองที่กล่าวต่อไปนี้ อยู่ทางทิศใต้ คือ เมืองแพรก (สรรค์บุรี) เมืองสุพรรณภูมิ (อู่ทอง) เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองตะนาวศรี ทางทิศเหนือ เมืองแพร่ ทางทิศตะวันออก เมืองหล่ม เมืองเพชรบูรณ์ เมืองศรีเทพ บรรดาหัวเมืองชั้นในและเมืองพระยามหานครที่กล่าวมา ตั้งไทยเป็นเจ้าเมืองทั้งนั้น"

มูลเหตุที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบรรยายเรื่องเมืองพระยามหานคร ในสมัยสุโขทัยและในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นเบื้องต้นนั้น คงจะได้ทรงถือหลักที่ว่า กรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของไทยแห่งแรกตามประวัติศาสตร์ของไทยสมัยปัจจุบัน และทรงเห็นว่า รัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช นั้น พระราชอาณาเขตของสุโขทัยกว้างใหญ่ไพศาล มีบรรดาเมืองต่าง ๆเข้ามาอยู่ในอำนาจการปกครองเป็นจำนวนมาก รวมทั้งบรรดาประเทศราชน้อยใหญ่ที่อยู่นอกพระราชอาณาจักรที่ยอมสวามิภักดิ์เข้าอยู่มาขึ้นกับกรุงสุโขทัย ก็เพราะพระบรมเดชานุภาพของ "มหาราช" ของชาติไทยพระองค์นี้

และก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องเมืองพระยามหานครต่อไป ขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำบางคำอันปรากฏในข้อความที่ทรงบรรยาย ซึ่งได้อ้างไว้นั้นก่อน คือเรื่อง หัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก เพราะจะช่วยให้เกิดความเข้าใจเรื่องเมืองพระยามหานครดีขึ้น

หัวเมืองชั้นใน ก็คือเมืองที่อยู่ในวงราชธานีหรือ

รายล้อมราชธานีเป็นปริมณฑล โดยมีเมืองลูกหลวงเป็นเมืองด่านสะกัดไว้ทั้ง ๔ ด้าน กล่าวคือ เมืองหลวงนั้นด้วย เมืองที่อยู่ระหว่างราชธานีกับเมืองลูกหลวงนั้นด้วย เป็นหัวเมืองชั้นใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบรรยายไว้ในเรื่อง "พงศาวดารสยามเล่ม ๑ กัณฑ์ที่ ๑ ตอนที่ ๓" ว่า

"เมืองสุโขทัยเป็นตัวราชธานี หัวเมืองที่รายรอบนั้น ด้านเหนือมีเมืองศรีสัชนาไลย เป็นเมืองพระมหาอุปราช ตำแหน่งแม่ทัพหน้าปกครอง ยกศักดิ์สูงคล้ายราชธานีอีกแห่งหนึ่ง ต่อมาทางทิศตะวันออกมีเมืองทุ่งยั้ง (อยู่ที่พระแท่นศิลาอาสน์) เมืองบางยม (เดี๋ยวนี้เป็นเมืองร้างอยู่ใกล้แม่น้ำยมเก่า) เมืองสองแคว (คือเมืองพิษณุโลก) เมืองสระหลวง (คือเมืองพิจิตร) ด้านใต้ก็มีเมืองพระบาง (คือเมืองนครสวรรค์) เมืองคณฑี (อยู่ที่บ้านโคนแขวงเมืองกำแพงเพชร) ด้านตะวันตกมีเมืองตาก หัวเมืองที่กล่าวมานี้เรียกว่า หัวเมืองชั้นใน"

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ด่านหัวเมืองชั้นนอก ก็คือ เมืองที่อยู่นอกเมืองวงรอบราชธานี ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งได้แก่ เมืองแพรก *(สรรคบุรี)* เมืองสุพรรรภูมิ *(อู่ทอง)* เมืองราชบุรี ฯลฯ ดังกล่าวมาแล้ว และเมืองเหล่านี้ เมืองหนึ่งมีเมืองเล็ก ๆ ขึ้นอยู่มากบ้างน้อยบ้าง ทำนองเดียวกับมณฑลในสมัยซึ่งเริ่มขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งยุคกรุงรัตนโกสินทร์

ถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หัวเมืองชั้นในและหัวเมืองชั้นนอก *(เมืองพระยามหานคร)* ได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว เพราะราชธานีหรือเมืองหลวงอันเป็นจุดศูนย์กลางของการปกครองของประเทศไทยได้เปลี่ยนไป ดังนี้ คือ

หัวเมืองชั้นใน ซึ่งรวมทั้งเมืองลูกหลวง และเมืองที่อยู่ระหว่างเมืองราชธานีและเมืองลูกหลวงตามที่เรียกว่าเมืองในปริมณฑล คือ เมืองลูกหลวงทิศเหนือ เมืองลพบุรี ทิศตะวันออก เมืองนครนายก ทิศใต้ เมืองพระประแดง และทิศตะวันตก เมืองสุพรรณบุรี หัวเมืองชั้นระหว่างราชธานีกับเมืองลูกหลวง คือ ทิศเหนือ เมืองนครพนม เมืองอินทร์ เมืองสิงห์ เมืองแพรก *(ภายหลังเรียก เมืองสรรค์)* ทิศตะวันออก เมืองปราจีน เมืองพระรถ *(ภายหลังเรียกว่า เมืองพนัสนิคม)* เมืองชลบุรี ทิศใต้ เมืองเพชรบุรี และทิศตะวันตก เมืองราชบุรี

ส่วนหัวเมืองชั้นนอก

(เมืองพระยามหานคร) ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยกรุงสุโขทัย เป็นดังนี้ คือ ทิศตะวันออก มีเมืองโคราชบุรี *(ภายหลังเรียก นครราชสีมา ความจริง เมืองนี้เดิมแบ่งออกเป็น ๒ เมือง คือ เมืองโคราชบุรีกับเมืองสีมา ภายหลังสร้างใหม่โดยรวมเมืองทั้งสองเข้าด้วยกันเรียกชื่อเมืองว่า นครราชสีมา)* และเมืองจันทบุรี ทิศใต้ มีเมืองไชยา เมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุง เมืองสงขลา เมืองถลาง และทิศตะวันตก มีเมืองตะนาวศรี เมืองทะวาย เมืองเชียงกราน

มีข้อน่าสังเกตว่า สมัยนี้ในตอนต้น ๆไม่ปรากฏว่าได้ตั้งเมืองใดเป็นเมืองพระยามหานครทางทิศเหนือ

แต่อย่างไรก็ตาม ในเรื่อง "ประวัติรัฐศาสตร์ไทย" ของ หลวงวิจิตรวาทการ กล่าวถึงเมืองพระยามหานครสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก่อนที่จะทรงเปลี่ยนแปลงใหม่นั้น มีเมืองที่อยู่ในฐานะเมืองพระยามหานครที่อยู่ทางทิศเหนือถึง ๓ เมือง คือ เมืองพิษณุโลก เมืองสัชนาลัย เมืองสุโขทัยและเมืองกำแพงเพชร เรื่องของเมืองพระยามหานคร ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในตอนก่อนมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ อาจมีการเปลี่ยนแปลงเป็นครั้งคราว โดยลำดับก็อาจเป็นได้

เรื่องของหัวเมืองชั้นในและหัวเมืองชั้นนอกหรือเมืองพระยามหานครตามหลักฐานที่ได้กล่าวโดยลำดับทั้งในสมัยกรุงสุโขทัยและสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นนั้น คงจะพอเป็นแนวทางให้เกิดความเข้าใจเรื่องเมืองพระยามหานครได้บ้างตามสมควร

ส่วนปัญหาที่ว่า เหตุใดจึงมีการแบ่งเมืองให้เป็นเมืองพระยามหานครขึ้นนั้น สมพงษ์ เกษมสิน ได้กล่าวถึงเหตุผลไว้ในเรื่อง "การปกครองของไทย" ว่า

"การจัดระเบียบการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็นราชธานี และเมืองพระยามหานครตามที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า ราชธานีมีวงเขตแคบลง ทั้งนี้ก็ด้วยมีความประสงค์ให้หัวเมืองชั้นในติดต่อกับราชธานีได้อย่างสะดวก ส่วนเมืองชั้นนอกอันเป็นเมืองพระยามหานครนั้นอยู่ห่างไกลออกไปจากราชธานี เมื่อการคมนาคมยังไม่เจริญ ก็ย่อมจะติดต่อกับราชธานีได้โดยยาก ราชการบริหารส่วนกลางไม่สามารถควบคุมดูแลได้อย่างใกล้ชิด เมืองพระยามหานครจึงเกือบจะไม่ขึ้นต่อราชการบริหารส่วนกลางเลย เจ้าเมืองผู้ปกครองเมืองเหล่านั้นเป็นผู้แทนพระมหากษัตริย์ และได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจแทนมหากษัตริย์ทั้งในทางปกครองและในทางตุลาการ เมื่อพระมหากษัตริย์ได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นเมืองแล้ว ก็มีอำนาจที่จะปกครองเมืองได้อย่างเต็มที่ เกือบไม่ต้องขึ้นหรือคอยรับคำสั่งจากราชธานี ด้วยเหตุนี้ เมื่อพระมหากษัตริย์พระองค์ได้ทรงมีอานุภาพ ก็รักษาเอกภาพแห่งพระราชอาณาจักรไว้ได้อย่างเรียบร้อย แต่ถ้าพระมหากษัตริย์องค์ใดหย่อนอานุภาพเจ้าเมืองก็มักจะคิดตั้งตนเป็นอิสระ ทำให้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอาณาจักรไม่มั่นคง เหตุดังกล่าวนี้เกิดขึ้น เนื่องจากราชการบริหารส่วนกลางและราชการปกครองส่วนภูมิภาคไม่มีความสัมพันธ์กันเพียงพอ"

เรื่องของเมืองพระยามหานครได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใหม่ในสมัยที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จขึ้นครองราชย์แล้วได้ ๗ ปี เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอย่างยิ่งหลวงวิจิตรวาทการบรรยายไว้เทิดพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในเรื่อง "ประวัติรัฐศาสตร์ไทย" ว่า

"การปฏิวัติอย่างสำคัญในระบอบการปกครองของไทยเรานั้น ได้ทำขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถพระมหากษัตริย์พระองค์นี้ มีพระราชประวัติที่น่าสนใจกล่าวคือ สมเด็จพระบรมราชาธิราช (พระยนก) เสด็จกรีฑาทัพไปตีเขมรใน พ.ศ. ๑๙๔๗ และไปตั้งพลับพลารวมพลที่ทุ่งพระอุทัย ซึ่งเรียกในเวลานี้ว่า ทุ่งหันตรา อยู่ทางทิศตะวันออกของกรุงศรีอยุธยา พระมเหษีกำลังทรงพระครรภ์แก่ตามออกไปส่งเสด็จ และประสูติพระบรมไตรโลกนาถที่พลับพลานั่นเอง กองทัพซึ่งพระบรมราชาธิราช์ทรงนำไปตีเขมรครั้งนั้นก็ชนะด้วย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถขึ้นเสวยราชย์ครองกรุงศรีอยุธยาเมื่อพ.ศ. ๑๙๙๒ (มีพระชนม์ ๑๗ ปี) เสวยราชย์อยู่กรุงศรีอยุธยา ๑๕ ปี แล้วทรงย้ายไปราชธานี

ขึ้นไปตั้งที่เมืองพิษณุโลก ประทับอยู่ที่พิษณุโลก ๒๕ ปี พิษณุโลกจึงกลายเป็นราชธานีของไทย ในระหว่างเวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๐๐๖ ถึง พ.ศ. ๒๐๗๑ ซึ่งเป็นปีที่พระบรมไตรโลกนาถสวรรคต

เมื่อเสวยราชย์ได้ ๗ ปี ก็ทรงปฏิวัติการปกครองอย่างใหญ่ ซึ่งเมื่อคิดถึงว่าในขณะที่ทรงทำการปฏิวัตินี้ ทรงมีพระชนม์เพียง ๒๔ ปี ก็ต้องยอมรับว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่สามารถพระองค์หนึ่ง และนักรัฐศาสตร์จะต้องถวายพระเกียรติแด่พระองค์มหากษัตริย์พระองค์นี้ด้วย"

และเมื่อได้บรรยายเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแล้ว หลวงวิจิตรวาทการก็ได้บรรยายสั่งการเปลี่ยนแปลงหรือปฏิวัติอย่างสำคัญในระบอบการปกครองของไทย โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเมืองพระยามหานคร

"การปกครองส่วนภูมิภาคมีผู้ว่าราชการเมืองซึ่งมีฐานะสูงหรือต่ำตามแต่ฐานะของเมือง เมืองพิษณุโลกเป็นเมืองสำคัญที่สุด คือเป็นเมืองเอกอุ (ดูในพระอัยการตำแหน่งนาทหารหัวเมือง) ผู้ว่าราชการมีราชทินนามเป็นเจ้าพระยาสุรสีห์พิศณวาธิราช มีศักดินาถึงหนึ่งหมื่น เมืองสำคัญรองลงมา คือ นครศรีธรรมราช ซึ่งเรียกว่า เมืองเอก ส่วนเมืองโทได้แก่ สวรรคโลก สุโขทัย กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ นครราชสีมา และตะนาวศรี นอกนั้นเป็นเมืองตรี และเมืองจัตวา

บรรดาศักดิ์ของผู้ว่าราชการเมืองนั้น สำหรับเมืองเอกอุ และเมืองเอก ผู้ว่าราชการเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยา สำหรับเมืองโท ผู้ว่าราชการเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาหรือออกญา สำหรับเมืองตรี ผู้ว่าราชการเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาหรือออกญาบ้าง พระบ้าง ผู้ว่าราชการเมืองทั้งเมืองเอกอุ เมืองเอก และเมืองโทมีศักดินา ๑๐,๐๐๐ ทั้งนั้น ผู้ว่าราชการเมืองตรีมีศักดินาถึง ๕,๐๐๐ สูงกว่าปลัดทูลฉลองซึ่งมีศักดินาเพียง ๓,๐๐๐ เท่านั้น

สำหรับเมืองเอกอุ มีปลัดเมืองได้ ๒ คน เมืองนอกนั้นมีปลัดเมืองได้เมืองละ ๑ คน ตำแหน่งรองลงไปก็มีวิธีการเหมือนอย่างในส่วนกลาง คือ มีเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ ๒ นาย นายหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร เรียกว่า ขุนพล อีกนายหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน เรียกว่า มหาดไทย ทางมหาดไทยคือฝ่ายพลเรือน ก็แบ่งงานออกเป็น ๔ กอง มีผู้บังคับบัญชาซึ่งเรียกว่า หลวงเมือง หลวงวัง หลวงคลัง และหลวงนา แบบเดียวกับจตุสดมภ์ นอกนั้นมีเจ้าหน้าที่สัสดีประจำเมืองและเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งแบ่งออกเป็นฝ่ายขวาฝ่ายซ้าย เมืองเอก โท ตรีเหล่านี้มีลักษณะเป็นมณฑลกล่าวคือ มีเมืองขึ้นอยู่ด้วยเสมอ เรียกว่า เมืองขึ้นเมืองเอก เมืองขึ้นเมืองโท เมืองขึ้นเมืองตรี"

เมืองพระยามหานครที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเปลี่ยนแปลงเป็นเมืองเอกอุ เมืองเอก เมืองโท เมืองตรี และเมืองจัตวา มิได้ยุติลงเพียงเท่าที่กล่าวมาแล้วนี้ หลวงวิจิตรวาทการยังได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในระยะต่อมา พร้อมทั้งระบุถึงฐานะของเมืองต่าง ๆไว้ว่า

"ต่อมาภายหลัง เมืองพิษณุโลกได้ลดฐานะจากเมืองเอกอุลงมาเป็นเมืองเอกธรรมดาคู่กันกับนครศรีธรรมราช การแบ่งชั้นเมืองเอก โท ตรี จัตวา ซึ่งได้จัดภายหลังตามพระราชกำหนดเก่า จุลศักราช (พ.ศ. ๒๓๐๑) มีดังนี้

หัวเมืองเอก ๒ เมือง
๑. พิษณุโลก
๒. นครศรีธรรมราช

หัวเมืองโท ๖ เมือง
๑. สวรรคโลก
๒. นครราชสีมา
๓. สุโขทัย
๔. กำแพงเพชร
๕. เพชรบูรณ์
๖. ตะนาวศรี

หัวเมืองตรี ๗ เมือง
๑. พิไชย
๒. พิจิตร
๓. นครสวรรค์
๔. จันทบูรณ์
๕. ไชยา
๖. ชุมพร
๗. พัทลุง

หัวเมืองจัตวา ๓๐ เมือง
๑. บัวชุม
๒. ไชยบาดาน
๓. ระยอง
๔. ชลบุรี
๕. สมุทรสาคร
๖. สมุทรปราการ
๗. บางละมุง
๘. กุย
๙. ปราน

๑๐. นนทบุรี
๑๑. ไชยนาทบุรี
๑๒. อุทัยธานี
๑๓. มโนรมย์
๑๔. สรรค์บุรี
๑๕. สิงห์บุรี
๑๖. จันทบุรี
๑๗. พรหมบุรี
๑๘. ลพบุรี
๑๙. สุพรรณบุรี
๒๐. ศรีสวัสดิ์
๒๑. ไชยโยค
๒๒. ฉะเชิงเทรา
๒๓. นครไชยศรี
๒๔. ราชบุรี
๒๕. วิเศษไชยชาญ
๒๖. เพ็ชรบุรี
๒๗. สมุทรสงคราม
๒๘. ปราจีนบุรี
๒๙. นครนายก
๓๐. สระบุรี

นี่คือความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเมืองพระยามหานคร ซึ่งเป็นเหตุให้ฐานะของเมืองที่ได้ชื่อว่าเมืองพระยามหานครต้องเปลี่ยนฐานะเป็นเมืองเอกอุ เมืองเอก เมืองโท เมืองตรี และเมืองจัตวา ตามลำดับ

ส่วนเหตุผลที่ทรงเปลี่ยนแปลงนั้น หลวงวิจิตรวาทการ ได้บรรยายว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงนำเอาแบบขอมมาใช้ด้วยความจำเป็นดังนี้

"การที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงนำเอาแบบขอมมาใช้ในการปกครองนั้น ก็มีเหตุผลและความจำเป็นอยู่มาก ความจำเป็นอันอาจกล่าวได้สองอย่างคือ ความจำเป็นทางภายนอก และความจำเป็นทางภายใน

ความจำเป็นทางภายนอกนั้น คือ การที่เราจะเอาชนะขอมหรือเขมรให้ได้แน่นอนนั้น เราจำต้องรู้ว่าขอมหรือเขมรมีดีอะไรบ้าง แล้วเราทำได้ดีเท่าหรือดีกว่า ในการที่จะทำได้ดีเท่าหรือดีกว่านั้น บางอย่างเราก็จะต้องเก็บเอาวิธีของเขมรใช้บ้าง โดยเฉพาะวิธีการปกครองของเขมรซึ่งเป็นวิธีจตุสดมภ์แยกทหารพลเรือนออกจากกัน ก็ไม่ใช่วิธีการของเขมรแท้ แต่เป็นวิธีการเก่าแก่ของอินเดีย ใช้กันอยู่ทั่วไปทั้งในประเทศอินเดีย พม่า มอญ และเขมร ซึ่งเราต้องมีทางติดต่ออยู่เป็นนิจ จึงจำเป็นต้องเอาวิธีการเหล่านี้มาอนุโลมใช้ในประเทศของเราด้วย

ความจำเป็นภายในนั้นมีอยู่มากเหมือนกัน อันที่จริงวิธีการปกครองเก่าของเราไม่รัดกุมพอ เพราะการที่ผู้ครองเมืองครองนครต่างมีอำนาจสิทธิ์ขาดกันในเขตแคว้นของตนเองนั้น เป็นอุปสรรคแห่งการสร้างความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชาติ ปัญหาสำคัญอยู่ในทางเหนือ ซึ่งเชื้อเก่าของราชวงศ์สุโขทัยยังมีอยู่มาก และคอยจะมีการแบ่งอำนาจขึ้นบ่อย ๆ แต่วิธีการแบบจตุสดมภ์เป็นวิธีที่รวมอำนาจการปกครองเข้ามาสู่ศูนย์กลาง (Centratization) เป็นทางที่จะสร้างความกลมเกลียวของชาติได้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงได้ทรงรับเอาวิธีนี้มาใช้"

เรื่องของเมืองพระยามหานคร ขอยุติลงเพียงนี้ เพราะชื่อเมืองและฐานะของเมืองได้เปลี่ยนเป็นอื่นไปดังที่ได้กล่าวมาแล้วโดยลำดับ

วันอาทิตย์ในประวัติศาสตร์ของโลก

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

ท่านผู้ฟังวิทยุ ชมโทรทัศน์ หรืออ่านข่าวสารจากวารสาร หรือหนังสือพิมพ์รายวันในปัจจุบันนี้ ย่อมทราบข่าวความวุ่นวายยุ่งยากไปเกือบทั่วโลก ด้วยสงครามแยกเผ่าชิงเมือง รวมเผ่าตั้งตัวเป็นเจ้าเป็นใหญ่ เป็นอิสระจากเจ้าใหญ่นายเก่า เป็นข่าวประจำทั้งในยุโรปตะวันออก อเมริกาใต้ และแอฟริกาใต้ แม้ในอาเซียอาคเนย์บางประเทศ จึงขอกล่าวแต่เรื่องของยุโรปตะวันออกแห่งเดียวในบทความนี้

นับแต่สหภาพโซเวียตรัสเซียเริ่มเปลี่ยนระบบเป็นเมืองเปิด คลี่คลายลัทธิคอมมิวนิสต์หย่อนลง ชนเผ่าต่าง ๆ ที่เดิมถูกรวมเข้าไว้ ก็มีโอกาสตั้งตัวเป็นใหญ่ตั้งประเทศใหม่ ๆ มีเผ่าเสิร์บ สลาฟ โครอัต เช็ค เป็นต้น ซึ่งถือลัทธิศาสนาต่างกัน มุสลิมก็มี คริสตศาสนานิกายออธอด็อกซ์ นิกายโรมันคาธอลิคก็มี สงครามกลางเมืองแย่งชิงเมืองก็เกิดขึ้น พลเมืองยุ่งยากเดือดร้อน เผ่าเดียวแบ่งเป็นสองฝักสองฝ่ายก็มี ยูโกสลาเวียเคยมีกรุงซาราเยโวเป็นนครสำคัญ แต่ก็ถูกประเทศใหม่บอสเนียเฮอร์เซโกวินาแย่งซาราเยโวไป ปัจจุบันซาราเยโวถูกพวกเสิร์บถล่มทลายจนแทบไม่มีที่อยู่ที่กิน ชาติใหญ่ ๆ ส่งข้าวส่งน้ำให้ก็ไม่สะดวก บทความนี้เมื่อท่านได้ฟังแล้วลองพิจารณาดู สัจธรรมในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาใดก็มีเช่นเดียวกัน

เมื่อ ๔ - ๕ ปีมาแล้ว ข้าพเจ้าได้อ่านบทความน่าสนใจบทหนึ่ง จากหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ จึงตัดบทความนั้นไว้ และได้ขออนุญาตบรรณาธิการในครั้งนั้น คือ นายเท่ห์ จงคดีกิจ ไว้ว่า ถ้ามีโอกาสจะขอนำเรื่องบทความชื่อ "มรณกรรมวันอาทิตย์" สรุปเล่าให้เยาวชนฟัง เพราะผู้เขียนเป็นชาวต่างประเทศ ชื่อ นายโรเจอร์ เวลตี เขียนไว้ แล้วหนังสือรีดเดอร์ ไดเจสต์ ย่อยมาอีกทอดหนึ่ง และข้าพเจ้าก็ได้อ่านหนังสือรีดเดอร์ ไดเจสต์ เรื่องนี้ด้วย เป็นเรื่องชีวิตจริงของบุคคลในประวัติศาสตร์ของโลก ทั้งเป็นเหตุการณ์สำคัญของโลกด้วย

นายโรเจอร์ เวลตี ขึ้นต้นเรื่อง

น่าสนใจมาก เริ่มด้วยเล่าถึงสามีภรรยาคุยกันในระหว่างแต่งตัว จะเดินทางไปสู่ความตาย โดยทั้งสองมิได้รู้ตัวล่วงหน้าเลย จึงเป็นโศกนาฏกรรมของโลกที่ลืมได้ยาก สามีภรรยาคู่นี้ห่วงใยลูกมาก เพราะต้องทิ้งลูกไว้เบื้องหลังหลายวัน เรื่องรักลูกห่วงลูกนี้คนรู้ได้ก็ด้วยโทรเลขของสามีส่งถึงลูก ๆว่า *"แม่และพ่อสบายดี เมื่อวานนี้พ่อกับแม่ไปกินอาหารค่ำหรูหรา ตอนเช้าก็ต้องไปงานรับรอง เป็นงานใหญ่ต้องกินอาหารค่ำอีกมื้อหนึ่ง แล้วก็จะรีบกลับบ้านมาหาลูก รักลูกทุก ๆ คนมากที่สุด จากพ่อ"*

สองสามีภรรยาคู่นี้ก็คือ อาชดยุ้ก ฟรานซ์ เฟอร์ดินาน รัชทายาทแห่งประเทศออสเตรีย ซึ่งเวลานั้นรวมเอาประเทศฮังการี โบฮีเมีย โครอะเชีย และเมืองในยุโรปตะวันออกเข้าไว้หลายเมืองมีกรุงเวียนนาเป็นราชธานี ทั้งสององค์เสด็จโดยรถไฟไปยังเมืองซาราเยโวในยูโกสลาเวีย ซึ่งห่างจากกรุงเวียนนาไม่กี่ไมล์ วันนั้นเป็นวันอาทิตย์ ที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๗ *(ค.ศ. ๑๙๑๔)*

ซาราเยโวขณะนั้นเป็นเมืองของประเทศยูโกสลาเวีย ส่วนบอสเนีย เฮอร์เซโกวินารวมอยู่ในอาณาจักรออตโตมันของพวกเตอร์ก ถือศาสนามุสลิมเป็นส่วนใหญ่ พวกเสิร์บถือนิกายออธอดอกซ์แบบรัสเซีย จึงไม่นับถือซื่อตรงต่อราชวงศ์ฮัปสเบิร์กนัก ส่วนอาณาจักรสลาฟตอนใต้หรือสโลเวเนียกำลังมีชัยในการทำสงครามกับประเทศบอลข่าน และกำลังฉลองชัยชนะในวันที่อาชดยุ้ก เฟอร์ดินานและพระชายาเสด็จเยี่ยมเมืองซาราเยโว คือวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๕๗ นั้น พวกสลาฟเกรงอยู่แล้วว่าอาจถูกออสเตรียรวมเข้าไว้ในอาณาจักรสักวันหนึ่งก็ได้

การเลี้ยงอาหารมื้อค่ำวันที่ ๒๗ มิถุนายน นั้น ดร.ยูเซฟ ฮูนาริค ซึ่งเป็นชาวโครอัตและเป็นรองประธานสภาจังหวัดของเมืองซาราเยโว ได้ปรารภห่วงใยว่า อาจเกิดเหตุไม่พึงพระทัยของอาชดยุ้กก็ได้ แต่ท่านอาชดยุ้กรับสั่งตอบอย่างอารมณ์ดีว่า *"ทุกแห่งเขาก็ต้อนรับเราสองคนด้วยไมตรีจิตมาตลอด"* ที่ ดร.ฮูนาริคทูลดังนั้นก็เพราะรู้นิสัยไม่คงเส้นคงวาของพวกสลาฟดี ท่านจึงลุกขึ้นโค้งถวายคำนับยิ้มเศร้า ๆ ทูลท่านอาชดยุ้กอย่างสุภาพว่า *"ขอพระแม่เจ้า (มาเรีย) ได้โปรดบันดาลให้ใต้ฝ่าพระบาทตรัสอย่างนี้ในวันพรุ่งนี้อีกเถิดพระเจ้าข้า"* ส่วนจอมพล ออสคาร์ โปติโอเร็ค ข้าหลวงบอสเนียกลับเห็นว่า ไม่น่าจะเป็นอย่างที่ ดร.ฮูนาริคคิด จึงทูลเร่งเร้าให้อาชดยุ้กและเจ้าหญิงโซฟีเสด็จออกปรากฏองค์ต่อสาธารณชนโดยเร็ว ทั้งไม่สนใจคำเตือนของตำรวจที่จะตามเสด็จถวายอารักขา และไม่ นึกถึงเหตุการณ์ที่รัชทายาทออสเตรียเมื่อ พ.ศ. ๑๖๓๔ - ๒๔๕๖ ถูกปลงพระชนม์ไปแล้วสี่องค์ด้วยมือของชนเผ่าต่าง ๆ ในยุโรปตะวันออก มีพระเจ้ากรุงอิตาลี เซอร์เบีย ปอร์ตุเกส และกรีกอีก พระเจ้ากรุงสเปนกับเจ้าสาวถูกระเบิดขว้างพลาดไปนิดเดียว

ตามกำหนดการรับเสด็จอาชดยุ้ก เฟอร์ดินาน และพระชายาคราวนี้ จะต้องเสด็จไปเยี่ยมสถานที่ต่าง ๆ ตลอดวันในซาราเยโว เช่น เยี่ยมโบสถ์ มัสยิด โรงเรียน โรงงานพรม เปิดพิพิธภัณฑ์ที่สร้างใหม่ และเสด็จขึ้นหอคอยทอดพระเนตรทัศนียภาพของเมืองซาราเยโวที่มีแม่น้ำใหญ่ไหลผ่านกลางเมือง แต่ทั้งสององค์ทรงคิดถึงพระโอรสธิดา คิดถึงสวนกุหลาบใหญ่กว้างของท่านที่กรุงเวียนนา มีพระประสงค์จะเสด็จกลับเวียนนาในวันนั้น จึงทรงขอตัดกำหนดการออกเสียบ้าง เสด็จสถานีรถไฟเข้ากรุงซาราเยโว ทรงตรวจพลแล้วประทับรถที่นั่งมีขบวนรถ ๗ คันตามเสด็จ ขับไปตามถนนริมแม่น้ำซึ่งผ่านท่าเรือไปศาลากลางตอน ๑๐.๐๐ นาฬิกา ผู้ว่าการเมืองซาราเยโวชาวมุสลิมรับเสด็จท่านอาชดยุ้กอยู่ปราศรัยที่ศาลากลาง ส่วนเจ้าหญิงโซฟีต้องเสด็จไปพบกับสตรีบรรดาศักดิ์ชาวมุสลิม เมื่อกำหนดการเสร็จทั้งสององค์ต้องเสด็จเปิดพิพิธภัณฑ์ใหม่แล้วจะเสด็จข้ามแม่น้ำไปเสวยกลางวันที่บ้านพักของผู้ว่าการเมืองซาราเยโว

ใครเลยจะรู้ว่า การเสด็จเมืองซาราเยโวของรัชทายาทแห่งออสเตรียและชายาในวันที่ ๒๘ . มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๗ เวลา ๑๑.๑๕ นาฬิกา ตอนเช้าวันนั้นเอง ระฆังโบสถ์ทั่วเมืองซาราเยโวจะตีก้องกังวาลบอกข่าวการสิ้นพระชนม์ของเจ้านายทั้งสองของออสเตรีย ผู้ทรงเป็นแขกสำคัญของเมือง คือ อาชดยุ้กฟรานซ์ เฟอร์ดินาน และเจ้าหญิงโซฟี ผู้ที่กว่าจะเสกสมรสกันได้ก็ต้องฝ่าฟันกฎมณเฑียรบาลอันเคร่งครัดของออสเตรียและเยอรมันราชวงศ์ฮับสเบิร์ก อาชดยุ้ก เฟอร์ดินานต้องถูกถอดจากรัชทายาทมาแล้วครั้งหนึ่ง เพราะทรงรักนางสาวโซฟีผู้เป็นนางสนองพระโอษฐ์ของพระราชมารดา องค์ท่านเองก็ทรงดำริจะเปลี่ยนแปลงการเมือง มีพระประสงค์จะให้ออสเตรียกับฮังการีประนีประนอมกัน ยอมให้ประเทศฮังการีซึ่งเป็นประเทศราชของออสเตรีย เปิดทางให้เผ่าสลาฟเข้ามามีส่วนมีเสียงในทางบริหารประเทศ แต่ก็มีหลายพวกหลายเผ่าในกรุงบูดาเปสต์ ของฮังการีไม่พอใจ แม้ที่เสด็จมาซาราเยโว พวกสลาฟก็ไม่พอใจอยู่แล้ว เพราะเกลียดชังราชวงศ์ฮับสเบิร์ก ใครโจมตีราชวงศ์นี้พวกสลาฟชื่นชมยินดีนัก

พอพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์เสร็จลง อาชดยุ้กและเจ้าหญิงเสด็จขึ้นรถพระที่นั่งสีดำประทับเคียงคู่กันไป ขบวนรถเจ็ดคันแล่นผ่านถนนริมแม่น้ำอันมีทิวทัศน์งดงาม ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นถนนฟรานซ์เฟอร์ดินาน ตลอดถนนไม่มีทหารรายแถวยืนเฝ้าทั้งสองฟาก เพราะผู้ว่าการเมืองซาราเยโวเห็นว่ามีตำรวจถวายอารักขาอยู่แล้ว ๑๕๐ คน พอจะป้องกันเหตุร้ายได้ อนึ่งประชาชนมากมายเรียงรายอยู่ใต้ต้นไม้บ้างใต้หลังคาอาคารบนบาทวิถีก็มีมากมาย เสมือนทหารการ์ดผู้มีเกียรติคอยพิทักษ์รักษาอยู่แล้วในวันนั้น ขบวนรถวิ่งเร็วประมาณชั่วโมงละ ๑๐ - ๑๒ ไมล์ แหวกทาง

"ใครเลยจะรู้ว่า การเสด็จเมืองซาราเยโว ของรัชทายาท แห่งออสเตรียและชายา ในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๕๗ . . . . . ตอนเช้าวันนั้นเอง ระฆังโบสถ์ทั่วเมืองซาราเยโว จะตีก้องกังวาล บอกข่าวการสิ้นพระชนม์ ของเจ้านายทั้งสอง ของออสเตรีย"

ที่รถยนต์ รถม้าหยุดแอบเข้าข้างถนนตลอดทางที่ขบวนเสด็จผ่าน

มีพยานหลายคนแลเห็นชายหนุ่มชุดเสื้อนอกสีดำ หยิบวัตถุเหล็กสีดำ ๆ เล็ก ๆ ออกมาจากกระเป๋า เคาะกับเสารถราง แล้วโยนใส่ขบวนเสด็จ ตกลงบนประทุนรถพระที่นั่งของอาชดยุ้ก ซึ่งเปิดม้วนไว้ด้านหลัง ท่านอาชดยุ้กเก็บวัตถุดำ ๆเล็ก ๆนั้น โยนออกไปนอกรถโดยเร็วด้วยท่าทีอันสงบ วัตถุนั้นกลิ้งไปบนถนน เข้าไปใต้รถคันหลัง ระเบิดเปรี้ยงควันโขมง ท่านรับสั่งให้หยุดรถพระที่นั่งทันที ให้เคานต์ฮาร์ดซึ่งยืนอยู่บนบันไดหลังรถพระที่นั่ง รีบวิ่งไปดูว่ามีผู้ใดบาดเจ็บบ้างแล้วประทับอยู่บนรถรอข่าว เคานต์ฮาร์ดวิ่งกลับมาทูลว่า มีคนรถกับข้าราชการที่นั่งในรถบาดเจ็บ ๒ คน แต่ไม่สาหัส และมีประชาชนที่ยืนอยู่ใกล้ ๆ ริมถนนบาดเจ็บบ้าง แต่ไม่มากเพราะถูกสะเก็ดระเบิดกระเด็นใส่ อาชดยุ้กเบาพระทัยเมื่อทรงทราบ จึงโปรดให้รถแล่นต่อไปจนถึงศาลากลาง ตำรวจสืบสวนไถ่ถามอยู่ไม่นาน ก็จับผู้ต้องสงสัยไปได้ ๗ คน

นักศึกษาหนุ่มต้นคิดแผนการร้ายนี้ มีชื่อว่า กาวริโร ปรินซิป เห็นแผนการณ์พลาดทั้ง ๆที่เกือบสำเร็จผลอยู่แล้วรีบเอาปืนชุกกระเป๋าเสื้อ อันที่จริงตอนที่ท่านอาชดยุ้ก และเจ้าหญิงโซฟีประทับบนรถที่หยุดรอฟังข่าวผู้บาดเจ็บนั้น เป็นเป้านิ่งอย่างถนัดชัดเจน ปรินซิปน่าจะฉวยโอกาสพิฆาตได้อย่างสะดวก แต่เขากลับมิได้ทำ เพราะผู้คนวิ่งรุมดูเหตุการณ์บังมิให้เขาทำได้สะดวก ทั้ง ๆที่เขายืนอยู่บนบาทวิถี แต่ตัวเขาเตี้ยไม่อาจแหงนหน้าดูสูง ๆให้เห็นองค์ท่านอาชดยุ้ก และเจ้าหญิงซึ่งประทับบนรถได้ถนัด จำต้องปล่อยให้รถ ท่านอาชดยุ้กแล่นผ่านไปโดยหมดโอกาส ชักปืนออกจากกระเป๋าได้ทันการ

เมื่อท่านอาชดยุ้กและเจ้าหญิงมาถึงศาลากลาง นายกเทศมนตรีเมืองซาราเยโว ชาวมุสลิมอ่านคำรับเสด็จอย่างชาบซึ้งจับใจ แสดงความภักดีต่อรัชทายาทแห่งออสเตรีย ส่วนท่านอาชดยุ้กเองแม้พระทัยยังสั่นด้วยพระอารมณ์ยังหวาดหวั่น กลับทรงมีทีท่าสงบเยือกเย็น รับสั่งตอบได้อย่างไพเราะและมิได้ตรัสถึงเหตุร้ายที่เพิ่งผ่านมาหยก ๆ นั้นเลย เจ้าหญิงโซฟีทรงยืนเคียงข้างพระสวามีเป็นเป้านิ่งอย่างดี หากจะมีผู้ใดที่คิดจะทำร้ายแฝงอยู่ในหมู่ผู้เฝ้าที่ศาลากลางนั้น ก็เป็นโอกาสเหมาะที่สุด

ท่านอาชดยุ้กยังคงสงบ ทรงยิ้มแย้มกับทุกคน ทั้ง ๆ ที่พระอารมณ์เครียดอยู่ภายในอย่างไม่ต้องสงสัย บรรดาข้าราชการแห่งซาราเยโวต่างละอายขายหน้าทั้งขวัญหนีดีฝ่อกับเหตุน่าหวาดหวั่น ที่ทำให้ชาวซาราเยโวเสียชื่อ บ้างก็ทูลให้เปลี่ยนเส้นทางเสด็จ แต่ก็ทรงปฏิเสธอย่างนุ่มนวล แต่เด็ดขาดทั้งจากท่านอาชดยุ้กและเจ้าหญิง ผู้ซึ่งรับสั่งว่าท่านอาชดยุ้กเสด็จอยู่ที่ใด ท่านก็จะเสด็จอยู่เคียงข้างตลอดไป ผู้ว่าการเมืองคือ จอมพล โปติโอเร็ค ยืนยันกราบทูลว่า จะไม่มีเหตุการณ์ทำนองนั้นอีกเด็ดขาด แล้วสั่งให้เจ้าหน้าที่เปลี่ยนเส้นทางรถ แทน

ที่จะเลี้ยวขวาไปยังพิพิธภัณฑ์ ก็ให้ตรงไปสถานีรถไฟเลย เพื่อเสด็จกลับเวียนนา

ไม่มีใครรู้ว่าจะเกิดอะไร แล้วจะเป็นอย่างไร อาชดยุ้กและเจ้าหญิงเสด็จประทับรถพระที่นั่ง ทรงคิดอะไรในพระทัยอย่างเงียบ ๆ ทั้งสององค์ ก็รู้กันอยู่ว่าถึงสถานีท่านต้องเสด็จโดยรถไฟคืนสู่กรุงเวียนนา สู่พระโอรสธิดา และสวนกุหลาบเนื้อที่ ๕๐๐ ไร่ อันแสนจะสดชื่นงดงามซึ่งใครผ่านไปมาก็ชื่นชม ส่วนเคานต์ฮาร์ดยังทูลยืนยันขอพระอนุญาตยืนบันไดรถใกล้องค์เจ้านายของท่านตามเคย อาชดยุ้กตรัสสั่งให้ท่านเคานต์นั่งคู่กับคนขับรถ แต่ท่านเคานต์ฮาร์ดทูลปฏิเสธ ตระกูลของเคานต์ฮาร์ดได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณเจ้านายในราชวงศ์ฮับสเบิร์กมานานหลายชั่วอายุคนแล้ว ท่านเคานต์จึงปรารถนาอารักขาเจ้านายของท่านให้ดีที่สุดที่จะทำได้ แม้ชีวิตก็อุทิศถวายได้ ขบวนรถแล่นเรื่อยไปตามท่าเรือถนนริมแม่น้ำรถนำขบวนเลี้ยวขวาตรงไปพิพิธภัณฑ์

แต่ก่อนที่จะมีใครทันคิด เมื่อรถพระที่นั่งท่านอาชดยุ้กกับเจ้าหญิงโซฟีแล่นไปถึงมุมถนน รถนำสองคันหน้าหยุดก็กเจ้าหน้าที่ในรถตะโกนสั่งรถข้างหลังให้หันกลับไปที่ท่าเรือทันที

กาวริโล ปรินซิป หนุ่มอายุ ๑๙ ปี ซึ่งเป็นคนวางแผนฆาตกรรมแต่ครั้งแรกก็ท้อใจที่แผนประทุษร้ายล้มเหลวนั้น กำลังยืนอยู่ที่มุมถนน เขาแทบไม่เชื่อตาตนเองว่าจะได้เห็นรถอาชดยุ้กและเจ้าหญิงมาหยุดอยู่ตรงหน้าของเขาพอดี ปรินซิปชักปืน ออกจากกระเป๋าเสื้ออย่างรวดเร็ว ยิงเปรี้ยง ๆ ออกไป โดยไม่ได้เล็งเป้าไปที่รถพระที่นั่งทั้ง ๆที่ตนก็มิได้มั่นใจ ก่อนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะมา ลากตัวเขาไปจากบาทวิถี กระสุนสองนัดได้ผล สมใจเกินคาด

เจ้าหญิงโซฟีสะดุ้งสุดพระองค์ พักตร์คว่ำลงบนพระเพลาของพระสวามีสุดรัก พยานผู้รู้เห็นนึกว่าประชวรลม ต่อมาจึงรู้ว่าท่านถูกลูกปืนที่ทะลุข้างรถพระที่นั่ง ท่านดยุ้กเฟอร์ดินานประทับองค์แข็งอยู่ข้างพระกายเจ้าหญิง เคานต์ฮาร์ดและข้าราชการอื่นหยุดรถวิ่งกรูมาล้อมรถพระที่นั่ง ได้ยินสุรเสียงท่านอาชดยุ้กร้องออกมาแผ่ว ๆ ว่า "โซเฟิล" แล้วทรงก้มองค์ลงเหมือนจะทรงสวมกอดเจ้าหญิง เคานต์ฮาร์ดขะโงกจากบันไดรถเข้าไปดู เห็นพระโลหิตไหลพุ่งฉูดออกมาจากขอกพระศอของท่านดยุ้ก จึงทูลถามว่า *"ใต้ฝ่าพระบาททรงบาดเจ็บหรือพระเจ้าค่ะ"* แล้วท่านรีบดึงผ้าเช็ดหน้าออกจากกระเป๋าเสื้อ ซับแผลที่พระศอของท่านอาชดยุ้ก ได้ยินสุรเสียงแผ่ว ๆ อีกว่า *"โซเฟิล จำ อย่าเพ่อตาย อยู่เพื่อลูกของเราก่อน"* ท่านเคานต์ฮาร์ดประคองพระศอของฮาชดยุ้กให้ตั้งองค์ตรงก็รับสั่งเบา ๆ ว่า *"ไม่มีอะไร ไม่มีอะไร"* ตรัสซ้ำซากอยู่เช่นนั้นจนพระโลหิตฟูมพระโอษฐ์ ตรัสไม่ออก

รถพระที่นั่งแล่นตะบึงตรงไปยังจวนผู้ว่าการเมือง ณ ที่นั้นทุกคนได้เห็นเจ้าหญิงโซฟีทอดพระกายสิ้นพระชนม์อยู่บนพระเพลาพระสวามี ทรงกอดพระเพลาไว้เสมือนปกป้องพระสวามีของท่านให้ปลอดภัย อีก ๒ - ๓ นาทีต่อมา รัชทายาทแห่งออสเตรียก็สิ้นพระชนม์ตามพระชายาสุดที่รักไป

เหตุเกิดตอนเช้าวันอาทิตย์ที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ในเมืองซาราเยโว นครหลวงแห่งยูโกสลาเวีย ครั้งนั้นเมื่อ ๗๘ ปีมาแล้ว มาบัดนี้ พ.ศ. ๒๕๓๕ ซาราเยโวถูกแย่งไปเป็นของบอสเนีย เฮอเซโกวินา กำลังถูกพวกเสิร์บถล่มจนบ้านเหลืองเมืองทะลาย ผู้ที่รับบาปแทนคนรุ่น ๗๘ ปีโน้นต้องอดอยากยากแค้นแสนสาหัส ใครจะส่งข้าวน้ำไปช่วยก็ถูกพวกเสิร์บสะกัดกั้น น่าสงสารลูกเด็กเล็กแดงที่รับกรรมแทนปู่ย่าตายาย ผู้ซึ่งเป็นต้นเหตุจุดชนวนสงครามโลกครั้งที่ ๑ ทำให้ประชากรโลกต้องล้มตายไปเป็นจำนวนมาก พิษสงของสงครามโลกนั้น คนไทยรุ่นนี้ย่อมทราบดีว่าร้ายแรงและเดือดร้อนเพียงใด ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ของฝากจากวัดป่าพง

สถิตย์ เล็งไธสง

เมื่อต้นเดือนมีนาคมที่ผ่านมา ผมไปสอนหนังสือที่อุบล จึงได้ถือโอกาสไปเที่ยววัดหนองป่าพง ซึ่งผมศรัทธาและได้ยินกิตติศัพท์มานานว่าหลวงพ่อชา ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสที่นั่น เป็นพระสุปฏิปัณโณ มีชาวต่างประเทศไปบวชและปฏิบัติอยู่กับท่านที่นั่นจนได้ธรรมะขั้นสูง เช่น ท่านชากโรภิกขุ เป็นอาทิ วัดนี้จะต้องมีอะไรดี ๆ ผมได้พบของดีที่นั่นมากกว่าที่ผมคิดมากมาย

วันนั้นนักศึกษาขอให้สอนต่อโดยไม่พักเที่ยงและขอจบบ่ายโมงครึ่ง จากนั้นคุณสุรัติ สุวพิศ แห่งสำนักงานทางหลวงที่ ๗ อำเภอวารินชำราบซึ่งเป็นลูกศิษย์มสธ. คนหนึ่งบอกผมว่าคุณสุรัติเองก็เป็นลูกศิษย์หลวงพ่อชาคนหนึ่ง ขอรับอาสาพาผมไปที่นั่น ผมปิติมากจนไม่รู้สึกหิวอาหารกลางวันทั้ง ๆที่บ่ายมากแล้ว คุณสุรัติเลี้ยงอาหารกลางวันมื้อนั้นเป็นอาหารอีสานที่ผมชอบมาก แต่เสียดายที่สั่งมากเกินไป ทำให้ของเหลือ ผมอยากจะห่อแต่ก็ได้แต่คิด

หลังจากรับประทานเสร็จเรารีบไปที่วัดกัน ซึ่งอยู่ฝั่งทิศใต้ของแม่น้ำมูล ในเขตตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ รถเพี้ยตคันค่อนข้างใหม่ของคุณสุรัติได้พาพวกเรา ๒ คน วิ่งขึ้นสะพานใหญ่ซึ่งทอดข้ามแม่น้ำมูลอันกว้างใหญ่ น้ำใสไหลเอื่อยลงสู่แม่น้ำโขงซึ่งไม่ห่างออกไปนัก ผิวน้ำต้องสายลมในคิมหันตฤดูเป็นระรอก เมื่อต้องแสงอาทิตย์ในยามบ่ายเกิดเป็นประกายสีรุ้งสวยงามระยิบตาไม่นานเราก็มาถึงสถานที่แห่งหนึ่งซึ่งเป็นป่าที่สวยงามสองข้างทางซึ่งเป็นถนนราดยาง ต้นไม้สูงค่อนข้างโปร่งพื้นดินหนาไปด้วยใบไม้ ซึ่งร่วงหล่นทับถมกันหลายปีที่ผ่านมามีความหนากว่าคืบ ผมขอให้คุณสุรัติจอดรถให้ผมลงไปเดินใต้ต้นไม้ รู้สึกว่าคล้ายเดินบนกองใบไม้ซึ่งทับถมกัน ข้างล่างเน่าเปื่อยเป็นปุ๋ยให้ต้นไม้กินเป็นอาหาร ข้างบนดารดาษไปด้วยใบแห้งสีต่าง ๆ ซึ่งร่วงหล่นลงมาเพิ่มเติมเริ่ม

พิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภัทโธ)

แต่ต้นฤดูแล้งปีนี้ เป็นความงามตามธรรมชาติที่จะหาสิ่งใดมาแทนไม่ได้

"ถ้ามีคนจัญไรจุดไฟเผาคงน่าเสียดายมากนะ" ผมหันไปพูดกับคุณสุรัติ

"ครับอาจารย์ ผมรู้สึกว่าชาวอุบลช่วยกันป้องกันไฟได้ดีพอสมควร อาจเป็นเพราะหลวงปู่ ท่านสั่งสอนดีก็ได้ ท่านให้รักษาป่าไม่จุดไฟเผาใบไม้เลย ถ้าอาจารย์เข้าไปในบริเวณวัดแล้วจะเห็นเอง" คุณสุรัติ ตอบพร้อมกับเชิญผมให้เดินทางต่อ เพราะมีสิ่งจะต้องดูอีกมากมายในวัดหลวงพ่อชา

คุณสุรัติขับรถพาผมเดินทางต่อไปในเส้นทางสายนั้น ซึ่งอีกไม่นานเราก็มองเห็นกำแพงวัดทอดยาวล้อมป่านับร้อยไร่เสียงสัตว์ป่านานาชนิด เช่น นก กระรอกร้องระงม จ้อกแจก ครุครู โว้กเว้ก และเสียงไก่ป่าส่งเสียงร้องและขันอยู่ทั่วทิศ ผมยกมือขึ้นวันทาก่อนรถแล่นเข้าประตูวัดขอให้วิญญาณของหลวงพ่อชาได้ดลบันดาลให้ผมได้พบอมตธรรมที่พึงพบได้ในสถานที่แห่งนั้น ขนผมลุกขึ้นทั่วตัว คล้ายกับมีมือใหญ่ ๆมาโอบพาผมลงจากรถ แล้วนำผมไปยังอาคารใหญ่หลังหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ที่ปากทางเข้าวัดมีป้ายเขียนไว้ว่า **"พิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภัทโธ)"** ภายในมีโครงกระดูกมนุษย์อยู่หลายโครง

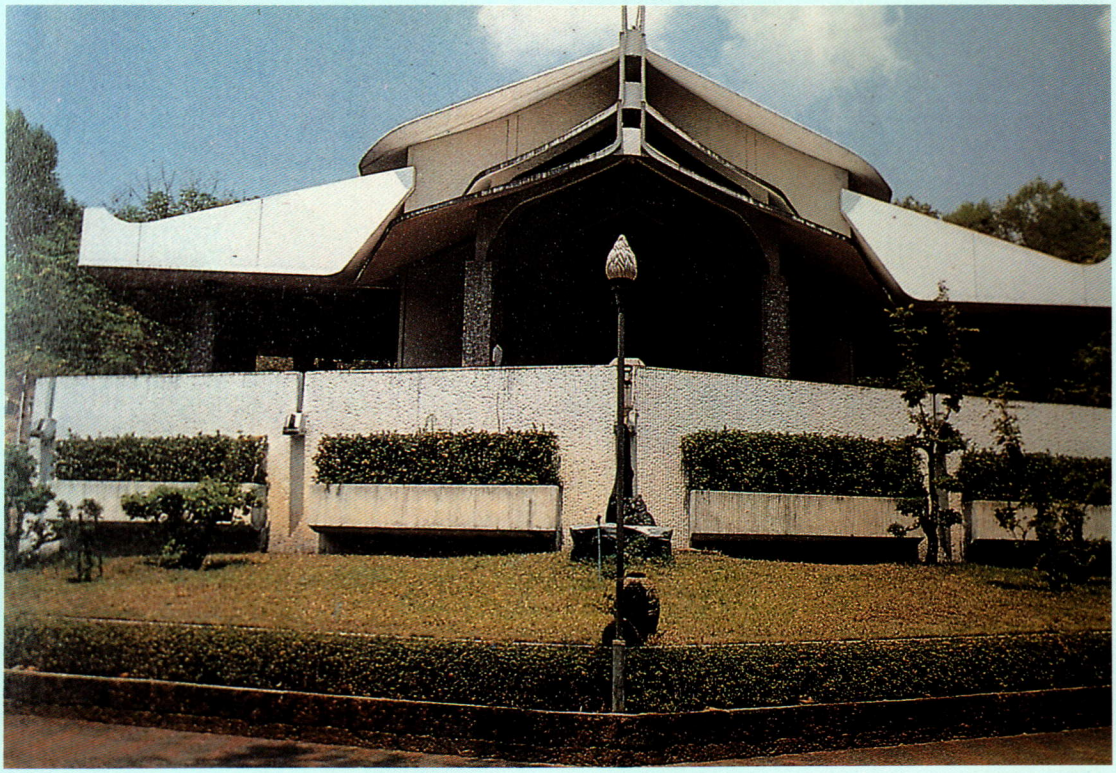

โบสถ์ วัดหนองป่าพง

และมีตู้บรรจุสิ่งของต่าง ๆ ที่ญาติโยมนำมาถวาย เช่น เหรียญ เงินชนิดต่าง ๆหลาย ๆสมัย ตลอดจนตะพาบน้ำยัดไส้และผ้าชิ้นมัดหมี่ แต่ไม่ได้เปิดให้คนเข้าชม ได้ความว่าเดิมเคยเปิดให้คนเข้าชม แล้วทรัพย์สินหายไปหลายอย่างจึงปิด ผมคิดว่าคนเขาคงคิดว่าสิ่งที่เขาเห็นในนั้นเป็นมงคลจึงหยิบเอาไปเป็นที่ระลึกหรือบูชา แต่ก็ไม่ควรกระทำเพราะการกระทำเช่นนั้นคงไม่เป็นมงคลแก่ตนเอง เมื่อเข้าไปข้างในไม่ได้ผมก็ได้แต่เดินดูรอบ ๆ ซึ่งเป็นฝากระจกที่สามารถมองผ่านได้รอบด้าน ในที่สุดผมได้มานั่งก้มกราบบูชาความดีของหลวงพ่อที่ได้สั่งสอนญาติโยมให้รู้จักธรรมะชั้นสูงทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

คุณสุรัติได้พาผมไปดื่มน้ำที่ถังซึ่งทางวัดจัดไว้เป็นทานก่อนพาผมเดินเข้าไปข้างในบริเวณวัดไก่ป่าฝูงใหญ่กำลังคุ้ยเขี่ยใบไม้หาอาหารอยู่ไม่ห่างจากพวกเรานัก มันไม่กลัวคนเลย เชื่องยิ่งกว่าไก่บ้านที่เราเลี้ยงแทบจะจับตัวมันมาดูได้ พระสงฆ์หลายรูปกำลังใช้ล้อเลื่อนบรรทุกโครงเหล็กจากทางเข้าวัดไปบ้างใน ซึ่งกำลังก่อสร้างต่อเนื่องจากวิหารหลังใหญ่ บริเวณวัดเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่น้อย

ที่ผมชอบและที่น่าเอาอย่างก็คือ พระวัดหนองป่าพงแห่งนี้ไม่กวาดลานวัดเหมือนบางวัดที่ทำกันอยู่ขณะนี้ ท่านกวาด

เฉพาะทางเดินนิดเดียว ต้นไม้จึงมีใบเน่าเปื่อยเป็นอาหารสืบต่อวัฏจักรของมัน เจริญและงอกงามอย่างไม่มีความสิ้นสุดตราบสิ้นอนันตกาล

ตามทางที่ผมเดินไปนั้น มีป้ายเขียนข้อธรรมะเตือนสติอาคันตุกะที่ไปเยือนอยู่ทั่วไป ผมได้หยุดจดเอามาบ้างเฉพาะที่เป็นของหลวงพ่อชา ป้ายหนึ่งเขียนว่า :

"ทั้งธาตุและขันธ์ ไม่มีความรู้สึกสุขทุกข์อะไร ผู้ที่สมมติว่าเป็นเจ้าของต่างหากที่มักจะไปสุขทุกข์กับธาตุขันธ์ จึงเกิดปัญหา"

อันนี้หมายความว่า ความสุขหรือทุกข์นั้นเป็นความรู้สึกของคน ซึ่งสมมติตนว่าเป็นเจ้าของร่างกายตัวตน ซึ่งความจริงหาใช่ไม่ต้องพิเคราะห์ให้ซึ้งจึงจะเห็นความจริง

อีกป้ายหนึ่งเขียนไว้ว่า

"คนที่ศีลวิบัติแล้วย่อมมีโทษ ๕ อย่าง คือ

๑) เสื่อมลาภโภคทรัพย์

๒) ย่อมเสียชื่อเสียงทั่วไป

๓) ผู้นั้นย่อมไปสู่ที่ประชุมด้วยความหวาดหวั่นสะดุ้งเก้อเขิน

๔) มีสติฟั่นเฟือนเวลาตาย

และ ๕) เมื่อตายแล้วย่อมไปสู่อบายทุคติ "วินิบาต นรก และปฏิมะ"

อันนี้เห็นจะไม่ต้องอธิบายเพราะชัดเจนอยู่แล้ว ผมอ่านด้วยขนลุกขนพองเป็นสิ่งที่เตือนให้ผู้พบเห็นทบทวนตัวเองว่ามีศีลบริสุทธิ์หรือไม่ ผมยกมือขึ้นประนมอีกครั้งหนึ่งขอพรจากทวยเทพที่สิงสถิตย์อยู่ ณ ที่นั่นให้ตนเองได้ปฏิบัติธรรมตามรอยหลวงพ่อ บัดดลนั้นกิ่งไม้ต้นนั้นก็ไหวทั้ง ๆที่ไม่มีลม ผมมองหาว่ามีตัวกระรอกหรือไม่ก็ไม่พบ คงจะเป็นสัญญาจากทวยเทพที่อนุโมทนาในกุศลจิตของผม

ก่อนขึ้นไปบนวิหาร ผมได้พบข้อธรรมที่สั้นแต่ผมชอบที่สุดเขียนว่า :

"ถ้าเรายังรู้สึกรำคาญอยู่ ไม่พอใจอยู่ แม้นิด ๆ แปลว่าความโกรธฝังเล่นงานเราอยู่"

ตอนท้ายมีข้อความเขียนไว้ว่า "หลวงพ่อชา" ผมเกรงว่าจะลืมจึงรีบจดลงในสมุดพกทันทีใจก็นึกเห็นความจริงว่าการปฏิบัติธรรมก็คือ การหาทางละ โลภ โกรธ และหลง ตัวโกรธนี่สำคัญทำให้บดบังเหตุผลทั้งปวง การฆ่าความโกรธก็คือ การทำใจไม่โกรธ พอรู้สึกไม่สบายใจขึ้นมาผมก็จะเพ่งไปที่ใจตนเอง

"

ถ้าเรายังรู้สึกรำคาญอยู่
ไม่พอใจอยู่
แม้นิด ๆ
แปลว่า
ความโกรธยังเล่นงานเราอยู่

"

ว่าโกรธมาจากตรงไหนทำไม แล้วความโกรธก็จะหายไปเอง

จากนั้นคุณสุรัติได้พาผมขึ้นไปบนวิหารใหญ่ ซึ่งปูด้วยแผ่นหินค่อนข้างดำแต่เป็นเงาแทบจะส่องดูหน้าตัวเองได้ ร่างอันปราศจากวิญญาณของหลวงพ่อประดิษฐานในโลงซึ่งประดับด้วยมุกวางไว้เหนือป่าบัวขาวมีทั้งดอกและใบ ใกล้ๆ หีบศพนั้นมีหรีดของเจ้านายทุกพระองค์โดยรอบ ผนังวิหารมีพวงหรีดนับร้อยแขวนเต็มไปหมด นับว่าเป็นที่สุดแห่งปูชนียบุคคล ผมเข้าไปนมัสการพระประธานก่อนมากั้มกราบศพหลวงพ่อชา

ผมใช้เวลาอยู่ในวิหารโดยอิสระและนาน จนคุณสุรัติไม่สามารถทนอยู่กับผมบนสถานที่แห่งนั้นได้ จึงปลีกตัวไปสนทนากับพระข้างนอก

ผมเข้าไปนั่งสมาธิใกล้ศพหลวงพ่อ ขอให้ท่านดลบันดาลให้ชาวไทยผู้โง่เขลาที่เผาป่า เผาใบไม้ หญ้าแห้ง ฟางและตอข้าวในนาหน้าแล้งทั้งหลายนั้นให้เขามีความเข้าใจในทางที่ถูกต้องว่าการเผานั้นก็คือ การทำลายทำให้ดินเสียสภาพ พื้นดินขาดหญ้าและใบไม้ที่ร่วงหล่นถูกทำลายไม่สามารถเน่าเปื่อยเป็นอาหารของต้นไม้ต่อไป ดินก็จะขาดอินทรีย์วัตถุขาดความอุดมสมบูรณ์เป็นผลร้ายแก่มนุษย์เอง

ทันใดนั้นก็มีร่างพระผู้สูงอายุใบหน้าสี่เหลี่ยม รูปร่างสูงใหญ่ผุดขึ้นในนิมิต ผมนมัสการถามได้ความว่า คือ หลวงพ่อชา ซึ่งผมไม่เคยเห็น

ผมได้นมัสการถามปัญหาท่านว่า การเผาป่า เผาหญ้า เผาฟางนั้นบาปหรือไม่ หลวงพ่อท่านยิ้มเล็กน้อยแล้วยกมือขวาขึ้น ทันใดนั้นปรากฏว่า มีรุขเทวดาผุดขึ้นนับร้อยองค์ ท่านชี้ให้ผมถามเทพเหล่านั้นดู

ผมจึงกำหนดจิต ถามเทพเหล่านั้นด้วยภาษาใจ ท่านตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า พวกมนุษย์มือบอนที่ชอบจุดไฟเผาหญ้าเผาป่านั้นบาปหนาสาหัสมาก เพราะไฟทำลายทุกอย่างที่เป็นประโยชน์ อย่านึกว่าต้นไม้ไม่มีวิญญาณ ต้นไม้ใหญ่น้อยเขามีวิญญาณเหมือนคน ผิดกันแต่ว่าเขาพูดภาษาคนไม่ได้เพราะไม่มีปาก เวลาไฟไหม้ต้นไม้จะเป็นทุกข์มากเพราะวิ่งหนีไม่เป็น ไฟเผาดินร้อนรากบางส่วนก็ตาย เปลวไฟลนใบและกิ่งร้อนแผดจนสุกและตาย เทพได้บอกให้ผมถามต้นไม้ดูด้วยภาษาใจ ก็ได้ความว่าต้นไม้ มีความรู้สึกตรงตามที่เทพตอบผม

หลังจากเทพพูดจบ นิมิตหลวงพ่อชาก็เสริมว่า เห็นแล้วใช่ไหมว่าผลเป็นอย่างไร ท่านย้ำว่าการทำลายธรรมชาติก็คือ

“
ทันใดนั้น
ก็มีร่างพระผู้สูงอายุ
ใบหน้าสี่เหลี่ยม
รูปร่างสูงใหญ่
ผุดขึ้นในนิมิต
ผมนมัสการถามได้ความว่า
คือ หลวงพ่อชา
”

การทำลายตนเอง สมัยที่อาตมามีชีวิตอยู่ได้สอนคนในเรื่องนี้มาก หลวงพ่อเทศน์ให้ผมฟังอย่างชัดเจนว่า

"โยมลองคิดดูซิ เดิมโลกเรา ไม่สมบูรณ์อย่างนี้หรอกนะ เพราะพัฒนาการของสิ่งที่มีชีวิตพืชและต้นไม้ที่ตายทับถมกันต่างหากที่ทำให้ดินดีขึ้น กว่าจะมีสภาพดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบันต้องกินเวลาพันล้านล้านปี ยิ่งบนภูเขาที่เต็มไปด้วยหินนั้น ถ้าขาดการเน่าเปื่อยทับถมของใบไม้แล้ว จะเอาอะไรมาเป็นอาหารของต้นไม้บนเขา รากของต้นที่แทรกลงไปตามซอกเขาก็ต้องอาศัยอินทรีย์วัตถุจากใบไม้ที่เน่าเปื่อยนั้นเองกินเป็นอาหาร เพราะฉะนั้นการเผาป่าจึงบาปมาก โดยเฉพาะเผาป่าบนเขาบาปและเป็นการทำลายธรรมชาติมากที่สุด"

พอพูดจบร่างของหลวงพ่อก็ค่อย ๆ จางและห่างออกไปจนหายไปในที่สุด ผมถอนสมาธิแล้วแผ่เมตตา ด้วยความซาบซึ้งในธรรมะที่ได้รับ ผมค่อย ๆลุกขึ้นมองหาคุณสุรัติ แล้วควักเงินออกไปใส่กล่องและรับหนังสือธรรมะที่หลวงพ่อเทศน์ไว้ก่อนมรณภาพ

จากนั้น คุณสุรัติได้พาผมไปดูโบสถ์ซึ่งตั้งอยู่ด้านในสุดหลังวิหารใหญ่นั้น เป็นอาคารทรงตะวันตกคล้ายโบสถ์คริสต์ คุณสุรัติบอกผมว่าภายใต้โบสถ์นั้นเป็นที่เก็บน้ำฝนนับพันลูกบาศก์เมตร ใกล้ ๆโบสถ์มีต้นมะม่วงใหญ่มากต้นหนึ่งอายุนับร้อยปี แสดงว่าบริเวณนั้นเดิมเป็นหมู่บ้าน ส่วนป่าไม้อันหนาทึบนั้น หลวงพ่อคงจะปลูกขึ้นในภายหลัง ผสมกับไม้ที่มีอยู่เดิม

เราเดินดูกุฏิ ซึ่งปลูกเป็นหลังเล็ก ๆ อยู่เรียงรายในป่าก่อนเดินออกมาทางเดิม ระหว่างทางได้เห็นธรรมะอีกบทหนึ่งความว่า :

"ทำบาป แลกบุญจะขาดทุนเรื่อยไป"

ทำให้ผมนึกถึงพวกที่ขอบฆ่าวัวฆ่าควายเลี้ยงแขกในงานบุญต่าง ๆน่าอายและน่าจะเลิกทำกันได้แล้ว

อีกบทหนึ่งเป็นกลอนความว่า :

"คนแบกโลก ยิ่งแบก ก็ยิ่งหนัก
มีคนทัก ว่ามันหนัก อย่าแบกไว้
ยึดตัวกู ของกู แบกเข้าไป
ผลสุดท้าย โลกทับ ดับชีวา"

อันนี้คงหมายความแต่เพียงว่า คนถือตัว ถืออำนาจขาดธรรมะ แต่คงไม่ได้หมายความว่า ผู้ห่วงใยยอมทุกข์ เพื่อความสุขของผู้อื่น อย่างพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญความดีทั้งหลายท่านเหล่านั้นเป็นผู้ช่วยโลกน่าสรรเสริญหาใช่แบกโลกไม่ และอันสุดท้ายก่อนเราเดินทางกลับที่ผมได้เป็นข้อธรรมะสั้น ๆแต่จับใจ หลวงพ่อฝากล่าวไว้ว่า :-

"เมื่อเราช่วยเขานั้นแหละคือ เราช่วยตัวของเราเอง
เมื่อเราดูถูกเขาเท่ากับดูถูกตัวของเราเอง
และเมื่อเราเมตตาเขาเท่ากับเราเมตตาตัวเราเอง"

ผมเพลินกับธรรมะจนลืมเหนื่อย คุณสุรัติก็แสนดีไม่แสดงความอิดหนาระอากับผมเลย นับว่าเป็นศิษย์ที่ดีและควรแก่การยกย่องอย่างยิ่ง ได้ขับรถไปส่งผมที่บริษัทรถปรับอากาศที่จะเข้ากรุงเทพฯ ก่อนลาผมกลับ ทำให้ผมนึกถึงความดีของเขาอยู่ไม่รู้วาย

เทียบกับธรรมชาติในเกาหลี

หลังจากกลับจากอุบลผมก็ล้มเจ็บเพราะตรากตรำงานจนขาดการพักผ่อน อีกไม่กี่วันผมก็ได้เดินทางไปกรุงโซลประเทศสาธารณรัฐเกาหลี *(ใต้)* ซึ่งผมไปค่อนข้างจะบ่อย ที่นำมาเปรียบก็เพราะที่นั่นเขารักษาต้นไม้เป็นชีวิตจิตใจ ผมไม่เห็นร่องรอยการจุดไฟเผาใบไม้เลยแม้แต่แห่งเดียว บางแห่งยังเขียนไว้ด้วยว่า PREVENT FIRE! ซึ่งแปลว่า ระวังไฟ! คือ ให้ทุกคนช่วยกันระมัดระวังไม่ให้ไฟเกิดขึ้นนั่นเอง บ้านเมืองของเขาเต็มไปด้วยภูเขาใหญ่น้อย ซึ่งอาศัยใบไม้ที่ร่วงหล่นทับถมเป็นดินพอกพูนตามซอกเล็กซอกน้อยทำให้ต้นไม้ขึ้นเต็มเขาน่าสรรเสริญน้ำใจชาวเกาหลีเป็นที่สุด

หลังจากกลับจากเกาหลียังไม่ทันจะหายเหนื่อย ผมก็ได้เดินทางไปนมัสการพระธาตุดอยตุงที่เชียงราย ระหว่างทางได้เห็นรอยไฟไหม้ป่า นา และสวน โดยทั่วไป ผมน้ำตาตกเพราะเห็นความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของราษฎร แม้แต่ผู้มีความรู้ มีการศึกษาก็ไม่เข้าใจ และมองเห็นผลภัยของไฟ ซึ่งมันทำลายทุกอย่างที่เป็นประโยชน์

เราน่าจะปลูกจิตสำนึกให้แก่นักเรียนนักศึกษาตลอดจนประชาชน ด้วยการรณรงค์กันให้มาก ใครเห็นผู้ใดจุดไฟเผาหญ้าเผาป่าและผาฟางก็ขอให้ตักเตือนกัน ผู้บริหารควรทำความเข้าใจกับประชาชนในเรื่องนี้โดยรีบด่วน และกระทรวงศึกษาธิการก็ควรจะสอนเด็กและผู้ใหญ่ในเรื่องนี้อย่างจริงจัง ขอให้นึกถึงธรรมะของหลวงพ่อชาที่ว่า

"ผู้ทำลายธรรมชาติ คือ ผู้ทำลายตัวเอง"

เจดีย์ในวัดของเมืองเชียงตุง
เป็นศิลปกรรมแบบพม่า

เชียงตุง
หรือ เขมรัฐนคร

เชียงตุง เป็นชื่อที่คนไทยเรา รู้จักมานาน เพราะเป็นเมืองที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติไทย เช่นเดียวกับเมืองเชียงใหม่ เชียงรุ้ง หลวงพระบาง เวียงจันทน์ หรือ หงสาวดี และอังวะ แต่พอเอ่ยชื่อว่า "เชียงตุง" เมื่อไร คนไทยรุ่นปู่รุ่นทวด และรุ่นลูกรุ่นหลานสมัยนี้ ก็จะมีความรู้สึกอย่างเดียวกัน คือ ดื่นเต้นและหวาดเสียวที่ไม่ขอลองอีกที ทั้งนี้ก็ย่อมเป็นของธรรมดาที่คนไทยเราเป็นคนเกิดในพื้นที่ราบ ที่ทุ่งนาป่าโปร่งสะดวกแก่การไปมา แต่เมืองเชียงตุงนั้น ตั้งอยู่ในหุบเขาล้อมรอบด้วยกำแพงธรรมชาติอันยากที่จะผ่านไปมาได้ ภูมิประเทศของแคว้นเชียงตุงทั่วไปก็เป็นป่าเป็นเขา เต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ คนต่างถิ่นไปอยู่ถ้าไม่ระวังรักษาตัวให้ดีจริง ๆแล้ว ก็จะต้องเจ็บป่วยและอาจเป็นอันตรายถึงชีวิตก็ได้ แม้คนพื้นเมืองเองก็มีอันตรายตายมากกว่าเกิด เพราะฉะนั้นพลเมืองของรัฐเชียงตุงจึงมีน้อย ในจำนวนเนื้อที่ ๑๒,๔๐๐ ตารางไมล์ มีพลเมือง ๒๒๐,๐๐๐ คน เฉลี่ยแล้วในหนึ่งตารางไมล์มีไม่ถึง ๒๐ คน

คนไทยเราได้ไปเห็นสภาพของเชียงตุงจริง ๆก็เมื่อ ๑๐๐ ปี เศษมานี้ คือ เมื่อเสด็จในกรมหลวงวงษาธิราชสนิทได้ทรงกรีฑาทัพไปตีเชียงตุง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕ ในรัชกาลสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้รู้จักเชียงตุงจริง ๆ ยิ่งกว่านั้นอีกก็เมื่อกองทัพพายัพได้เข้ายึด

เชียงตุง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๔๘๘

ผู้ที่ได้ไปเห็นเชียงตุงมาแล้ว ก็มักจะพากันกล่าวตำหนิเชียงตุงไปในแง่ร้ายต่าง ๆ ว่า เป็นบ้านป่าเมืองดอน หาความเจริญอันใดมิได้

พระพุทธรูปภายในวัดเมืองเชียงตุง เป็นศิลปะแบบพม่า

ตู้พระไตรปิฎกภายในวัดของเมืองเชียงตุง

พากันลืมคิดไปว่าบรรพบุรุษของไทยเราเดิม ก็อยู่ในดินแดนอันเป็นป่าเขาแถบยูนานและสิบสองปันนา เหนือแคว้นเชียงตุงไปเสียอีก เราได้หนีลงมาสู่ดินแดนอันอุดมสมบูรณ์แล้วก็เลยลืมของเก่าของเดิมไปเสีย

อันที่จริงเมืองเชียงตุงนี้ หาใช่เป็นเมืองป่าเถื่อนที่ไร้ความเจริญดังความเข้าใจของคนทั่วไปไม่ เมื่อตรวจดูประวัติศาสตร์ของเชียงตุงแล้ว เรารู้สึกว่าเป็นเมืองเก่าแก่ที่ได้รับแสงอารยธรรมจากลานนาไทยมาก่อน จากพม่าและอังกฤษ เป็นลำดับต่อมา

หนองตุง สัญญลักษณ์สำคัญของเมืองเชียงตุง

เมืองเชียงตุงสร้างมาได้ประมาณ ๘๐๐ ปีมาแล้ว โดยพวกละว้าเป็นผู้สร้างขึ้นก่อน ต่อมาพระยาเม็งรายไปตีได้เชียงตุงจึงตกมาขึ้นอยู่กับลานนาไทย ครั้นตกมาสมัยพม่าเรืองอำนาจเชียงตุงก็หลุดไปขึ้นกับพม่า และติดตามพม่าไปอยู่ในร่มธงของอังกฤษเมื่ออังกฤษปล่อยพม่ามาเป็นอิสสระเชียงตุงจึงคงเป็นรัฐหนึ่ง ของสหภาพพม่าต่อมาจนบัดนี้

เชียงตุงมีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า "เขมรัฐ" ตามตำนานเมืองเชียงตุงกล่าวว่า เดิมฤาษีตนหนึ่งมีนามว่า*จันทสิกขตุงค์*หรือ *ตุงคฤาษี*ได้มาระบายน้ำออกจากสระใหญ่แห่งหนึ่งและอธิษฐานขอให้ที่นี้กลายเป็นเมืองขึ้นเมื่อไหลไปหมดคงเหลือเป็นหนองอยู่ตรงกลางแห่งหนึ่ง จึงให้ชื่อว่า"หนองตุง" และเมื่อสร้างเมืองขึ้น ก็เรียกชื่อเมืองว่า "เชียงตุง" ตามนามของตุงคฤาษีนั่นเอง

ส่วนชื่อ "เขมรัฐ" นั้นไม่ปรากฏชัดว่า ได้มาอย่างไรคงปรากฏในประวัติศาสตร์เชียงตุงเพียงว่าในแผ่นดินเจ้าแก้วบุญนำฯ จุลศักราช ๘๙๘*(พ.ศ. ๒๑๐๓)* พระเจ้าแผ่นดินพม่า ได้ตั้งชื่อให้ว่า "รัตนภูมินทะนรินมาเขมาธิปติราชา" ซึ่งมีความหมายว่าเป็นเจ้าผู้ครองนครเขมรัฐนับเป็นองค์แรก และเจ้าผู้ครองนครเชียงตุงต่อมาก็มีความว่า "เขมาธิปติราชา" ต่อท้ายทุกองค์ อีกทางหนึ่งก็พอสันนิษฐานได้ว่า เหตุที่เชียงตุงมีนามว่า "เขมรัฐ" ก็คงจะเนื่องมาจากแต่เดิมนั้นเมืองเชียงตุงมีโรคภัยไข้เจ็บชุกชุมมาก ใครจะไปครองเมืองก็อยู่ได้ไม่นาน จึงต้องเอาเมืองถวายสงฆ์ ดังจะได้กล่าวในบทต่อไป พระสงฆ์จึงต้องเปลี่ยนชื่อเมืองเสียใหม่ว่า "เขมรัฐ" ซึ่งแปลว่าแผ่นดินหรือประเทศที่เกษม

สภาพบ้านเรือนในเมืองเชียงตุง

อย่างดี กล่าวคือ ในเมืองเชียงตุงนั้น มีชื่อหมู่บ้านต่าง ๆ อันขึ้นต้นด้วย "เชียง" อยู่ ๗ แห่ง มีหนองอยู่ ๙ หนอง และมีประตูเมืองอยู่ ๑๒ ประตู

เชียง ๗ แห่ง มีเชียงยืน เชียงจันทร์ เชียงลาน เชียงงาม เชียงชุ่ม เชียงจีน และเชียงจาม แต่ความจริงยังมีอีกถึง ๕ เชียง คือ เชียงกอง เชียงพร้าว เชียงแก้ว เชียงอิน และเชียงคำ

หนอง ๙ หนอง มี หนองตุง หนองเย หนองยาง หนองท่าช้าง หนองแก้ว หนองไค้ หนองป่อง หนองผา และหนองเข้

ประตู ๑๒ ประตู คือ ประตูเชียงลาน ประตูป่าแดง ประตูม่าน ประตูผา ประตูน้ำบ่ออ้อย ประตูไกไฮ ประตูยางปิ่ง ประตูหนองเหล็ก ประตูยางคำ ประตูแจนเมือง ประตูผายังและประตูงามฟ้า

คำว่า "เชียง" เราหมายความถึง "เมือง" หรือ "เวียง" ในเมืองเราที่มีชื่อ "เชียง" ขึ้นหน้าก็เป็นเมืองใหญ่ หรือเคยเป็นเมืองใหญ่มาแต่โบราณแล้ว เช่น เชียงแสน เชียงราย เชียงของ เชียงคำ เชียงใหม่ เชียงดาว เชียงคลานฯลฯ แต่เชียงตุง เขาอาจไปตั้งเป็นชื่อละแวกบ้านเล็ก ๆน้อย ๆเสียจนพร่ำเพรื่อไปหมด เขาจะมีความหมายของเขาอย่างไรก็ไม่ทราบได้

ทำไมเมืองเชียงตุงจึงมีหนองถึง ๙ หนอง ก็ดูเป็นของแปลกไม่น่าเชื่อ แต่ก็มีจริง ๆ หนองตุงเป็นหนองใหญ่อยู่เกือบกลางเมือง มีน้ำตลอดปี นอกจากนั้นเป็นหนองใหญ่บ้างเล็กบ้าง ที่ตื้นเขินจนไม่เป็นหนอง เหลือแต่ชื่อก็มี เป็นที่ลุ่มสำหรับเพาะพันธุ์ยุงก็มีมาก หนองเหล่านี้อยู่ในกำแพงเมือง ส่วนที่อยู่นอกเมืองก็ยังมีอีกหลายหนอง เรื่องหนองในเมืองเชียงตุงนี้ พิเคราะห์ดูตามตำนานที่ว่าตุงคฤาษีมาระบาย

สำราญก็อาจเป็นได้

ชื่อเมืองเชียงตุงนี้ ชาวเมืองเขายังผูกเป็นปริศนาไว้ว่า "เจ็ดเชียง เก้าหนอง สิบสองประตู" ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องชี้ลักษณะของเมืองนี้เป็น

น้ำออกและอธิษฐานให้เป็นบ้านเมืองดังกล่าวแล้วนั้น ก็ดูมีเหตุผลอยู่ เชียงตุงตั้งอยู่ในแอ่งกลางเขา มีทางระบายน้ำออกแห่งเดียว คือ น้ำเธินที่ไหลลงสู่น้ำโขง ถ้าน้ำเธินถูกปิดด้วยเหตุใดก็ตาม เมืองเชียงตุงก็จะถูกน้ำท่วม ดังที่ปรากฏในตำนานเมืองที่จะกล่าวต่อไป

การแต่งกายแบบพื้นเมืองของชาวเชียงตุง

บรรยากาศตลาดพื้นเมืองของเชียงตุงยามเช้า

ส่วนประตูนั้น เชียงตุงมีกำแพงธรรมชาติคือ ภูเขาบางตอน ตอนที่เป็นที่ราบจึงก่อเป็นกำแพง มีประตูออกรวม ๙ ประตู แต่ขณะนี้เปิดใช้เป็นทางเดินเพียง ๔-๕ ประตูเท่านั้น ตอนทัพไทยเข้าตีเชียงตุงเมื่อ ๑๐๐ ปีเศษ มาแล้ว กำแพงและประตูเหล่านี้คงจะสำคัญในการป้องกันเมืองไม่น้อยทีเดียว แต่เวลานี้ไม่มีประโยชน์เช่นเดียวกับกำแพงพระนคร

ของเรา ภูมิประเทศที่ตั้งเมืองเชียงตุงนี้ไม่มีที่ราบเลย ที่ไม่ใช่หนองก็เป็นเนินสูงบ้างต่ำบ้าง ถนนที่มีในเมืองก็คดเคี้ยวไปตามธรรมชาติ มีตรงอยู่สายสองสายสั้นๆ เนินเขาสูงเขาเรียกว่า "จอม" มีจอมสักจอมทอง จอมไหม่และจอมมน

แคว้นเชียงตุงนี้มีพื้นที่มากกว่ารัฐใดๆในสหรัฐฉาน คือ ประมาณครึ่งหนึ่งของแผ่นดินไตเงี้ยว ทางฟากตะวันตกของสาละวินทั้งหมดรวมกัน ถ้าแยกแคว้นละว้า (We State) ซึ่งอยู่ทางเหนือออกเสีย ทางฟากตะวันออกของน้ำสาละวิน เหยียดลงมาทางใต้ถึงเมืองสาดเมืองหางก็เป็นดินแดนของเชียงตุงทั้งหมด แบ่งการปกครองออกเป็นเมือง *(อำเภอ)* ที่สำคัญนอกจากเมืองเชียงตุงก็มี เมืองยอง เมืองเลน เมืองโก เมืองขาก เมืองเป็ง เมืองสาด ซึ่งส่วนมากชุกซ่อนอยู่ในป่าในเขาทั้งนั้น มีทางรถยนต์สายเดียวจากพม่าข้ามแม่น้ำสาละวิน มาเมืองเป็ง-เชียงตุง-เมืองเลน เมืองโก ถึงท่าขี้เหล็ก ขายแดนติดต่อกับอำเภอแม่สายของเรา

เราเรียกชาวเชียงตุงว่า "เงี้ยว" แต่เขาจะบอกว่าเขาไม่ใช่เงี้ยว เช่นเดียวกับคนไทยทางภาคกลาง เรียกคนภาคเหนือว่า "ลาว" แต่คนภาคเหนือเขาก็ว่าเขาไม่ใช่ "ลาว" เขาเป็น "คนเมือง" ต่างหาก ความจริงคนเชียงตุงไม่ใช่ "ไทยเงี้ยว" แต่เป็นคนไทยอีกพวกหนึ่งเรียกว่า "ไทยเขิน" หรือเรียกให้ตรงตามสำเนียงของว่า "ขืน"

ตามตำนานหรือประวัติเมืองเชียงตุง ไทยเขินไปจากทางใต้ ไปอยู่เมืองเชียงตุงตั้งแต่สมัยสร้างเมืองเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง ซึ่งภายหลังเมื่อพม่าเข้าครองเรียกว่า "เจ้าฟ้า" นั้นเป็นคนเชื้อชาติ "ขืน" มาจนบัดนี้เมืองเชียงตุงจึงได้ชื่อว่าเป็นเมืองเขิน เครื่องจักสานทารักจากเชียงตุงก็ได้ชื่อว่า "เครื่องเขิน" แม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านเชียงตุง ไปลงแม่น้ำโขง ก็มีชื่อว่า "น้ำเขิน"

ชาวเขินเขามีความภูมิใจอยู่เสมอว่า เขาเป็นชาติที่เจริญมีวัฒนธรรมเป็นของเขาเอง แต่ความจริงธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เขาอาจไปจากไทยลานนาของเราเป็นส่วนมาก ภายหลังเอาไปผสมกับของไทยเงี้ยว ซึ่งได้มาจากพม่าอีกต่อหนึ่ง แต่อย่างไรก็ดี ภาษาและหนังสือของไทยเขิน ก็ยังแสดงอยู่ว่า เป็นญาติใกล้ชิดของไทยลานนา คือ หนังสืออ่านกันได้ ภาษาก็พอฟังกันออก

ความจริงชาวเขิน มีลักษณะพิเศษกว่าไทยเงี้ยวหลายอย่างคือ มีรูปร่างและผิวพรรณหมดจดงดงามกว่าไทยเงี้ยวหมอด๊อดผู้เขียนเรื่อง "The Tai Race" กล่าวว่าญี่ปุ่นเคยมาตู่เอาว่า คนชาติเขินสืบเชื้อสายมาจากพวกเขา และเมื่อสงครามญี่ปุ่นคราวที่แล้ว นายทหารญี่ปุ่นก็เคยไปถามพวกเชียงตุงว่ารู้หรือไม่ว่าชาวเขินกับญี่ปุ่นเป็นสายเลือดอันเดียวกัน ซึ่งเท่ากับว่านำความฝันไปเล่าให้ฟัง ใครจะหลงเชื่อไปได้ ในเมื่อชาวเขินส่วนมากมีร่างสูง ตาใหญ่ ปากกว้าง และอยู่ห่างไกลจากดินแดนแห่งอาทิตย์อุทัยหลายพันโยชน์

ชาวเชียงตุง นิยมการแต่งกาย ตามประเพณีของเขาคือ ผู้ชายนุ่งกางเกงขากว้างสวมเสื้อแขนยาวตัวสั้นแบบเสื้อพม่า โพกศีรษะด้วยผ้าทิ้งชายตั้งขึ้นบน ผู้หญิงนุ่งผ้าถุงยาวถึงตาตุ่ม สวมเสื้อแขนกระบอกเกล้าผมตั้งสูงไว้กลางศีรษะ แต่เวลานี้หันไปนิยมขอดผมไว้ ข้างหลังบ้างแล้ว ผู้หญิงชอบเคียนหัวด้วยผ้าขนหนูเขาว่าใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ร้อนก็เคียนหัว หนาวก็ห่มได้ อาบน้ำหรือล้างหน้าก็ใช้เช็ดตัวเช็ดหน้า

อาหารของชาวเชียงตุง เขาใช้ถั่วเน่า *(ถั่วเหลืองหมักแล้วทำเป็นแผ่นตากแห้ง)* เป็นเครื่องปรุงแทนกะปิปลาร้า นิยมอาหารมันกันมาก ซึ่งก็นับว่าเหมาะกับเมืองที่มีอากาศหนาว อาหารพิเศษที่ชาวบ้านชอบกินคือขนมจีน ที่เราเรียกกันทางภาคเหนือว่า "ขนมเส้นน้ำเงี้ยว" กินกับหนังทอดเรียกว่า "หนังปอง" คือหนังควาย หรือหนังวัวแห้งแช่น้ำมันตากไว้ แล้วเอามาทอดกินกับขนมเส้นตอนเช้าแทนกาแฟ ชาวเชียงตุงไม่นิยมกินหมาก แต่ชอบบุหรี่กันแทบทุกคน "ยาไชโย" แบบพม่าเป็นที่นิยมกันทั่วไปทั้งชายและหญิง

บ้านเรือนในเชียงตุงหาเรือนไม้ดีๆได้ยาก เพราะไม้ห่างไกลเมืองอยู่บนเขาสูงๆ คนจึงนิยมก่อตึกอยู่แต่ก็เป็นตึกอิฐดิบเสียมาก เพราะกันดารฟืน เรือนราษฎรมักทำฝาเตี้ยๆ กันความหนาว มีเตาไฟอยู่กลางเรือนสำหรับนอนผิงหน้าหนาว คล้ายฝรั่งมีเตาผิงในบ้าน ชาวเชียงตุง

ทั่วไปนิยมการค้าขายมาก ก็คงจะเป็นเพราะอาศัยการทำนาได้น้อย เพราะที่ราบหายาก การค้าขายติดต่อกับชาวดอยและพ่อค้าต่างถิ่น วันตลาดในเชียงตุงเขากำหนดให้มี ๕ วัน ถึงตลาดใหญ่ครั้งหนึ่ง เรียกว่า "วันกาดหลวง" เขานับดังนี้ กาดหลวง-วายกาดหลวง-กาดลี-วายกาดลี-กาดข่วง *(คำว่ากาดแปลว่า ตลาดนั้นเอง ทางภาคเหนือก็เรียกกาดเหมือนกัน)*

ในวันกาดหลวง มีคนจากที่ไกลๆ นำของมาขาย พวกชาวดอยก็นำของมาขายในวันนั้น มีสินค้าทุกชนิดนำมาวางขายในตลาด วัน "วายกาด" คือ วันที่เว้นไม่มีตลาด แต่ก็มีของมาขายบ้างเล็กๆน้อยๆ วัน "กาดลี" รองจากกาดหลวง คนในเมืองและบ้านใกล้เคียง มาตลาดในวันนั้น ส่วน "กาดข่วง" รองจากกาดลีลงไปอีกมีคนน้อย โดยมากเป็นการขายอาหารและของใช้ประจำวัน

การมีตลาดใหญ่ ๕ วันครั้งนี้เป็นที่นิยมทั่วไปในสหรัฐฉาน ทั้งนี้คงจะเนื่องจากคนชาวดอยซึ่งอยู่ห่างไกลจะมาบ่อยไม่ได้ นอกจากนี้ในวันวายกาดเขาก็มีตลาดตามตำบลนอกออกไปเป็นกำหนดแน่นอนเช่นเดียวกัน ผู้ไปเที่ยวเชียงตุงหรือแคว้นอื่นในสหรัฐฉานจึงจำเป็นต้องรู้กำหนดวันตลาดของเมืองนั้นๆ และควรเลือกไปเที่ยวในวัน "กาดหลวง" จึงจะได้เห็นของดี

เครื่องชั่งน้ำหนักที่ชาวเชียงตุงใช้ในตลาดเขาใช้โลหะเป็นรูปสัตว์ต่างๆ เป็นลูกตุ้มบอกน้ำหนักเป็นมาตรฐาน เช่น รูปไก่ นกเสือ เป็นต้น คนที่ไม่มีก็เอาก้อนอิฐก้อนหินมาชั่งเทียบกับตัวสัตว์เหล่านั้นว่าก้อนไหนหนักเท่าไร แล้วเอาไปวางในตาเต็งชั่งของมาตราชั่งน้ำหนักของเขามีดังนี้

๑๐ จั๊บเป็น ๑ ขัน ๑๐ ขันเป็น ๑ จ๊อย จั๊บเทียบได้ประมาณ ๑.๖๒๕ กรัม ๑ จ๊อย *(อังกฤษว่า viss)* ประมาณ ๑๖๒๕ กรัม

ส่วนการวัดทางยาว เขานิยมใช้วาและศอก เช่น การซื้อขายผ้าเขาคิดกันเป็นศอก

การศาสนา ชาวเชียงตุงนับถือพระพุทธศาสนา ศาสนาคริสเตียนที่พวกโรมันคาทอลิกและเพรสไบเทเรียนมิชชั่นนำเข้าไปเผยแพร่ในเชียงตุงไม่ได้ผลสำหรับชาวเมือง เขาจึงหันเข็มไปบนดอยกันหมด

ในเมืองเชียงตุงมีวัดมาก บริเวณเมืองเดิมราวชั่วโมงกว่าก็รอบ แต่มีวัดกว่า ๒๐ วัด บางวัดสร้างมาแต่สมัยโบราณ ๕๐๐-๖๐๐ ปีมาแล้ว เช่น วัดหัวข่วง วัดพระแก้ว และวัดจอมทอง สร้างเมื่อท้าวผายส่งโอรสไปครองเมืองเชียงตุงเมื่อ ๖๐๐ ปีมาแล้ว วัดป่าแดงตามตำนานเมืองก็ว่าสร้างมาได้ ๕๐๐ ปีเศษมาแล้ววัดเหล่านี้ได้รับการปฏิสังขรณ์กันต่อๆมาจนปัจจุบันนี้

การทะนุบำรุงพระพุทธศาสนายังไม่ปรากฏว่าได้จัดทำกันอย่างจริงจัง เคยปฏิบัติอย่างใดก็คงไว้อย่างนั้นประเพณีบวชเณรที่เรียกว่า "บวชลูกแก้ว" อย่างที่ทางภาคเหนือของเรานิยมกันนั้น ทางเชียงตุงถือปฏิบัติกันเคร่งครัดมาก ในพม่าก็เช่นเดียวกัน เขาถือว่าการบวชลูกแก้วนั้นได้บุญมาก เด็กผู้ชายอายุย่างเข้า ๑๑-๑๒ ปี พ่อแม่พี่น้องก็จะต้องจับบวชเณรกันหมด ก่อนเข้าพรรษาราวเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน เราจะได้ยินแต่เสียงฆ้องเสียงกลองสนั่นหวั่นไหวทั้งกลางวันกลางคืนเป็นพิธีฉลองลูกแก้ว ผู้ที่ไม่มีลูกชายหลานชายก็จะต้องพยายามหาลูกของมิตรสหายหรือเด็กกำพร้ามาบวชเป็นลูกแก้วของตน ในกรณีเช่นนี้ เด็กที่เป็นลูกแก้วจะต้องเคารพนับถือ ผู้ที่เอาตนมาบวชเป็นบิดามารดา สึกออกมาอาจจะต้องมาอยู่ในครอบครัวนั้นจนกระทั่งแต่งงานไป

การนิยมบวชเณรหรือบวชลูกแก้วนี้ เขาให้เหตุผลว่าเด็กอายุ ๑๑-๑๒ ปีนั้นมีจิตใจบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่เกี่ยวข้องในทางโลกีย์ เปรียบได้กับดวงรัตนมณีอันไม่มีรอยแตกร้าว เมื่อนำไปบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมได้กุศลแรง ดังนี้ ประเพณีบวชลูกแก้วของเขา *(รวมทั้งภาคเหนือของเราและพม่าด้วย)* จึงยังคงถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดตลอดมา ด้วยเหตุนี้ในวัดหนึ่งๆ จึงมีพระภิกษุเพียงรูปสองรูป ส่วนสามเณรมีมาก วิ่งเล่นเกรียวกราวราวกับว่าเป็นโรงเรียนโรงหนึ่งทีเดียว ซึ่งความจริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะในระหว่างบวชเณรนั้นพระท่านก็สอนหนังสือให้ด้วย

(ทางภาคเหนือของเราเมื่อบวชเณรอยู่สักหนึ่งปีสองปีก็สึกออกมา และได้คำนำหน้าชื่อว่า "น้อย" ถ้าบวชเป็นพระสึกออกมาเขาเรียกว่า

ประเพณีบวชลูกแก้วในจังหวัดแม่ฮ่องสอนของไทยเรา ก็เป็นแบบอย่างประเพณีของชาวไทยใหญ่ ที่ถือปฏิบัติกันมาอย่างเคร่งครัดเช่นเดียวกับชาวเชียงตุง

"หนาน" ถ้าพี่น้อยกับพี่หนานไปแอ่วสาวด้วยกัน พี่หนานจึงเสียเปรียบพี่น้อยเสมอ) เมื่อสึกออกจากสามเณรมาแล้วมาอยู่กับพ่อแม่ได้สักสองปี ก็พอดีแตกเนื้อหนุ่ม ตาสอดส่ายหาสาวที่จะเอามาเป็นคู่ครองต่อไป ถ้าเป็นลูกผู้ดีมีเงินพ่อแม่ก็จะช่วยจัดการสู่ขอและแต่งงานให้ตามประเพณี พิธีสู่ขอและแต่งงานของชาวเชียงตุงคล้ายกับของชาวเหนือของเราคือมีการ "สู่ขวัญ" และมัดมือ โดยเฒ่าแก่ผู้ประกอบพิธีทั้งฝ่ายหญิงฝ่ายชายกล่าวถ้อยคำโต้ตอบกัน

เมื่อนำพานใส่เครื่องขันหมากซึ่งมี กล้วย อ้อย ไข่ และหมากพลูบุหรี่มาตั้งเป็นพิธีแล้ว เฒ่าแก่ฝ่ายหญิงจะกล่าวคำต้อนรับ

คนเชียงตุงมีอยู่ ๓ พวก คือ เขิน ไทยเหนือและเงี้ยว พวกเขินเป็นเจ้าของถิ่นเดิม มีอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและนอกเมือง เจ้าฟ้าเป็นไทยเขิน พวกไทยเหนือเป็นพวกที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในยูนาน ที่เชียงตุงไทยเหนือ ตั้งบ้านเรือนรวมกันอยู่นอกเมือง คือ บ้านชาวแปด บ่อเรือ หนองคำ ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้และตะวันออกของเมือง ไทยเงี้ยวหรือที่เรียกกันว่าไตอยู่ที่บ้านจอมบนหรือจอมมนทางทิศใต้ของเมือง ทั้งสามพวกนี้เราดูกันไม่ออกว่าใครเป็นพวกไหน เพราะรูปร่างหน้าตาและการแต่งกายไม่ค่อยผิดกันเสียแล้ว

ในเมืองเชียงตุงมีที่เที่ยวน้อยเพราะเป็นเมืองเล็ก เดินราว ๆสองชั่วโมงก็รอบเมือง

แต่ที่ควรไปดูก็มีวัดเก่า ๆและหอหลวง ซึ่งเป็นสิ่งปลูกสร้างแบบอินเดีย นับเป็นของแปลกในเมืองเชียงตุง เจ้าฟ้าเฒ่า *(เจ้าก้อนแก้วอินแถลง)*ได้สร้างขึ้นหลังจากที่ไปประชุมที่ประเทศอินเดียมาแล้ว ดอยเหมยอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมือง ระยะทางประมาณ ๓๐ กว่ากิโลเมตรเป็นดอยสูงมีอากาศเย็นตลอดปี บนเขาลูกนี้เป็นที่ราบกว้างขวาง อังกฤษได้เอากองทหารไปตั้งจึงกลายเป็นบ้านเมืองขึ้น

การเที่ยวเชียงตุง ควรจะเป็นฤดูที่เขามีงานปอย(Pwe) คือ ตั้งแต่ฤดูหนาวเป็นต้นไป ชาวเชียงตุงนิยมมีงานกันมาก และทุกงานเขาขออนุญาตเล่นการพนันกันอย่างสนุกสนาน โดยมากเป็นงานในเวลาพระอยู่ปางวาส*(ปริวาส)* ในเวลาเปิดงานเจ้าหน้าที่ผู้คุมงานจะให้คนตีฆ้องประกาศว่า ถ้าใครหวงลูกเมียก็อย่าให้เข้าไปเที่ยวในงานนั้น เมื่อประกาศแล้วหนุ่มสาวจะเล่นหัวหยอกเย้ากันอย่างไรก็จะถือกันไม่ได้ แม้จะถึงล่วงเกินจับต้องลูกใครเมียใครก็ห้ามนำไปฟ้องร้องว่ากล่าว แต่ความจริงก็ไม่มีใครกล้าล่วงเกินผิดศีลธรรมจนเกินสมควรไป

งานออกพรรษา ชาวเชียงตุงถือว่าเป็นงานสำคัญมาก ในวันนั้นหนุ่มสาวจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระตามวัดต่าง ๆแต่งตัวอย่างสวยงามไปกันเป็นหมู่ ๆและไปทุก ๆวัดที่อยู่ในเมือง ในเวลากลางคืนจะมีการจุดประทีปโคมไฟ *(โดยมากใช้ไม้สนจุดแทนโคมไฟ)* มีกันทุกบ้านทุกเรือน ที่หอเจ้าฟ้ามักจัดให้มีงานรื่นเริงเช่นรำโคม *(ชุดไม้สน)* และมหรสพอย่างอื่น ๆ

ชาวเชียงตุงเป็นนักการค้ากันทั้งเมือง คนมีเงินในเชียงตุงจึงมีมาก เราจะเห็นพวกที่สะพายย่าม นุ่งกางเกงขากว้างยาว คาดเข็มขัดหนังขนาดใหญ่ติดกระเป๋าหนังรอบเอว สวมหมวกสักหลาดปีกกว้าง กางร่มผ้าสีดำเดินขวักไขว่ ในกระเป๋าหนังรอบเอวเขาจะบรรจุธนบัตรและทองใบในย่ามบรรจุเงินแถบ *(รูปี)* กับบุหรี่โชโยมัดใหญ่ เขาเหล่านั้นเป็นพวกที่อยู่ตามตำบลรอบนอกเข้ามาหาซื้อสินค้าในเมืองไปขาย ผู้ที่มาเดินเที่ยวเปล่า ๆดูน้อยเต็มที

เราเคยได้ยินว่าเชียงตุงมีม้าดี เป็นม้าพันธุ์ใหญ่ซึ่งทางราชการทหารเคยสั่งซื้อมาผสมพันธุ์ ความจริงม้าพันธุ์ที่ว่านี้หาใช่ม้าเชียงตุงไม่ เป็นม้าพันธุ์แสนหวีซึ่งพ่อค้าเชียงตุงไปซื้อมาขายอีกต่อหนึ่ง เขาจึงมีคำพังเพยพูดกันว่า *"ม้าดีม้าแสนหวี สาวดี สาวสีป๊อ ล้อดีล้อเมืองนาย ควายดีควายลายช้า ช้าดีช้าเมืองป่อน"*

ถ้าท่านต้องการจะพิสูจน์ว่าเป็นความจริงหรือไม่ก็ขอแนะนำว่าเมื่อไปเที่ยวเชียงตุงแล้วก็ควรเลยไปเที่ยวตองกี ลีป๊อ แสนหวี และเลยไปเที่ยวในประเทศพม่าก็ได้ เพราะเขามีทางรถยนต์จากเชียงตุงข้ามแม่น้ำสาละวินที่ท่าก้อไปตองกี และเมืองอื่นในสหรัฐฉาน ขม "เก้าเจ้าฟ้าอาณาจักร์" เสียก่อนแล้วจะเลยไปเหนือถึงคุณมิงและจุงกิงหรือ ล่องใต้สู่มัณฑะเล และแรงกูนของพม่าก็ได้

คัดจาก : เที่ยวเมืองเชียงตุง
โดย บ.บุญล้ำ
พิมพ์ครั้งที่ ๑
พ.ศ. ๒๔๙๙
น.ส.สุคนธา แอคะรัจน์
เอื้อเฟื้อภาพประกอบ

วงดุริยางค์เยาวชนไทย:
ดอกไม้ดนตรีที่เริ่มแย้มบาน

ปรารพ เหล่าวานิช

"ดนตรี" เป็นภาษาสากลที่มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาสามารถสื่อและสามารถเข้าใจกันได้ การบรรเลงดนตรีก็เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่มีส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนารสนิยมและสุนทรียภาพของบุคคลรวมทั้งยังเป็นเครื่องสะท้อนระดับวัฒนธรรมแห่งกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของสังคมนั้น ๆ ด้วย ในส่วนของการพัฒนาคุณภาพบุคลากรของชาติต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นทรัพยากรสำคัญ ในการพัฒนาบ้าน

เมือง กิจกรรมดนตรีเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ได้รับความสนใจ ทั้งนี้เพราะกิจกรรมดนตรีเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีประโยชน์หลายด้าน เช่น ให้ทั้งความรู้และทักษะที่ละเอียดอ่อน ประณีต เป็นการแสดงออกทางคีตศิลป์ที่จรรโลงใจและเป็นการใช้เวลาที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง สามารถประกอบเป็นอาชีพได้ ด้วยความสำคัญในบทบาทของดนตรีดังกล่าว ประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ในทวีปอเมริกา ยุโรป และเอเชีย จะมีวงดุริยางค์เยาวชน วงดุริยางค์เด็ก เป็นต้น

สำหรับในประเทศไทยเราก็ได้เริ่มมีการให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาเป็นลำดับเช่นกัน โดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติได้เริ่มก่อตั้งวงดุริยางค์เยาวชนไทยขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.๒๕๒๙ และ ณ จุดนี้เองที่ประเทศไทยของเราได้มีวงดุริยางค์เยาวชนไทยเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก วงดุริยางค์เยาวชนไทยนี้ ประกอบด้วยนักดนตรีที่เป็นเด็กและเยาวชนอายุไม่เกิน ๒๕ ปี นักดนตรีรุ่นแรกมีจำนวน ๗๐ คน ในทุก ๆ ปีจะมีการคัดเลือกนักดนตรีเพิ่มเติมขึ้นเพื่อทดแทนนักดนตรีที่ออกไป ต่อมาในปี ๒๕๓๓ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ก็ได้รับโอนวงดุริยางค์เยาวชนไทยมาดำเนินการจนปัจจุบัน วงดุริยางค์เยาวชนไทยก็ได้เติบโตขึ้นเป็นลำดับจนมีสมาชิกทั้งสิ้นถึง ๑๓๐ คน

การจัดแสดงคอนเสิร์ตใหญ่ซึ่งมีผู้เล่นดนตรีถึง ๑๒๐ คน นั้นไม่ใช่ของง่าย ต้องมีการฝึกซ้อมกันเป็นอย่างดีและสม่ำเสมอ การจัดการวงดนตรีตั้งแต่การเตรียมการฝึกซ้อม การฝึกซ้อม การฝึกซ้อมเข้ม การเตรียมการแสดง และการแสดงบนเวทีจริง ๆ นับเป็นภารกิจที่ละเอียดอ่อนและหนักเอาการอยู่ แต่นั่นก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้มีการพัฒนาวงดุริยางค์ได้อย่างมีคุณภาพ

น่าจะกล่าวได้ว่าในระยะ ๑ ปีที่ผ่านมานี้ เป็นปีทองของวงดุริยางค์เยาวชนไทย เพราะเริ่มมีผู้คนตลอดจนสถาบันต่าง ๆ รู้จักวงดุริยางค์เยาวชนไทยวงนี้มากขึ้น และได้รับเชิญให้ไปแสดงในที่ต่าง ๆ เป็นลำดับ เริ่มตั้งแต่ไปแสดงที่อำเภอมวกเหล็ก มีผู้ดูอยู่เพียงเล็กน้อย นักดนตรีดูจะมากกว่าคนดูเสียด้วยซ้ำ จากนั้นก็มีโอกาสนำความสบายใจสบาย

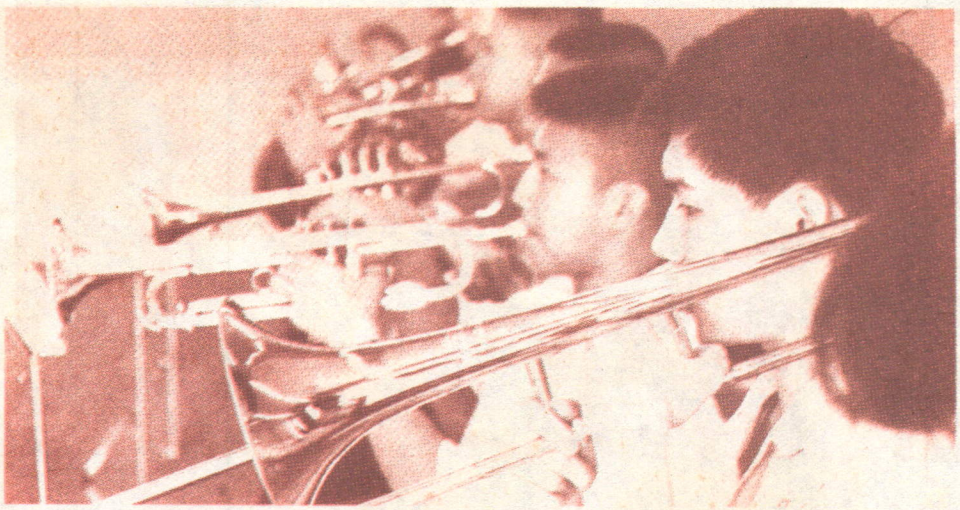

โสตไปให้แก่คุณหมอและพยาบาล ณ โรงพยาบาลมิชชั่น เมื่อเปิดการแสดง คอนเสริต์ใหญ่สักครั้งสองครั้งความมั่นใจก็เพิ่มขึ้นอีกอักโข ดังนั้น การแสดงครั้งต่อมาที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่ง ณ ที่นั้นท่านผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ตลอดจนบุคลากรระดับบริหารธนาคารชาติก็มาชมการแสดง พร้อมทั้งรับรองวงดุริยางค์วงนี้อย่างน่าอบอุ่น ห้องโถงของธนาคารแห่งประเทศไทยในวันนั้นจึงแน่นไปด้วยผู้ชมอย่างน่าปลื้มใจ การแสดงในต่างจังหวัดก็เริ่มเป็นภารกิจสำคัญทะยอยมาเป็นระลอก ไม่ว่าจะเป็นที่โรงแรมโซฟิเทล หัวหิน หรือที่หอประชุมใหญ่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและครั้งล่าสุดก็นับเป็นความภาคภูมิใจยิ่งของวงดุริยางค์เยาวชนไทยที่ได้มีโอกาสรับเชิญจากท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่นให้ไปเปิดการแสดง ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อหารายได้สมทบทุนสร้างศูนย์หัวใจสิริกิติ์

การแสดงในคืนปฐมทัศน์นอกจากเพลงที่ เคยบรรเลงมาแล้วในเกือบทุกที่ในครั้งนี้อาจารย์สุทิน ศรีณรงค์ ก็ตัดสินใจนำเพลงขับไม้บัณเฑาะว์ออกแสดงด้วย ซึ่งเพลงขับไม้บัณเฑาะว์นี้เชื่อกันว่าเป็นเพลงดั้งเดิมจากภาคเหนือของไทยและเพลงนี้ได้ถ่ายทอดกันมาจนถึงสมัยอยุธยาต่อมาสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงบรรจุเพลงขับไม้บัณเฑาะว์ไว้เป็นเพลงร้องในละครดึกดำบรรพ์ เรื่อง อิเหนา เพลงนี้ได้นำมาเรียบเรียงสำหรับวงดุริยางค์สากลในหลายลักษณะ บทที่นิยมและเป็นที่รู้จักของคนไทยมากที่สุดเป็นบทบรรเลงด้วย

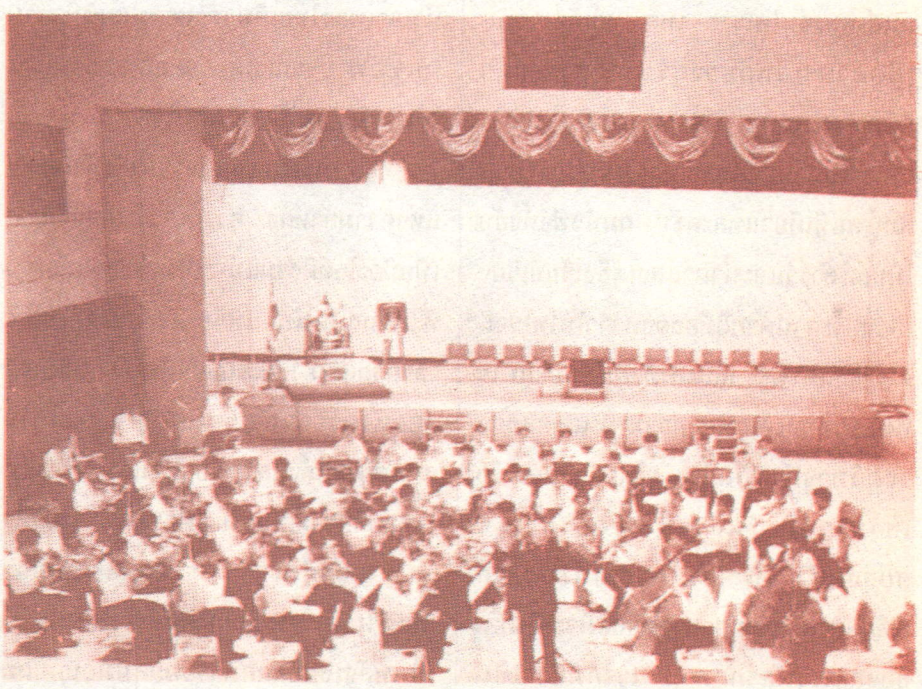

วงโปรมิวสิก้า เรียบเรียงโดย วาทยากร และนักประพันธ์ชาวเยอรมัน กนเธอร์ มอมเมอร์ ซึ่งทำให้สำหรับวงเครื่องสายล้วนมีลีลาและเสียงประสานแบบตะวันตก

สำหรับขับไม้บัณเฑาะว์ที่เล่นในคืนนี้เป็นบทบรรเลงที่ประพันธ์และเรียบเรียงให้วงดุริยางค์ขนาดใหญ่เป็นครั้งแรก โดยอาจารย์วีระชาติ เปรมมานนท์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้เรียบเรียงเสียงประสาน และเมื่อเพลงนี้บรรเลงอยู่ก็สะกดให้ทุกชีวิตในหอประชุมสงบนิ่งไปด้วยมนต์เพลงอันไพเราะ เพลงไทยเดิมเรานั้นเมื่อนำมาเล่นกับวงดุริยางค์สากลแล้วก็มีความไพเราะ มีความสูงส่งในรูปแบบและเนื้อหาของสุนทรียภาพ สุนทรียรสสมบูรณ์ทีเดียวแหละครับ ผมนั่งฟังทั้งขับไม้บัณเฑาะว์และน้ำตาแสงได้ซึ่งเรียบเรียงเสียงประสานด้วยฝีมือของนาวาโทไพโรจน์ ดุริยางคเศรษฐ์ แล้วผมทั้งสุขใจและภูมิใจที่พอจะมองเห็นว่า ความเป็นสากลของวงดุริยางค์สากลซึ่งทั่วโลกเขายอมรับเขาบรรเลงกันถือเป็นศิลปะชั้นสูงอย่างหนึ่งนั้น คนไทยเราก็สามารถมีทักษะและความสามารถถึงแม้จะเป็นขั้นของการเริ่มแรกก็ตาม เราก็มีแววเป็นอย่างดีในอนาคต ในขณะเดียวกันเราก็มีเพลงคลาสสิคของเราซึ่งงดงามไพเราะไม่แพ้ผลงานเพลงที่คีตกวีของโลกเองได้ทิ้งไว้เป็นมรดกของมนุษยชาติ

การแสดงจบลงด้วยความสุขใจ ความประทับใจของผู้ชมชาวขอนแก่นและชาวขอนแก่นท่านหนึ่งท่านได้พูดกับผมว่าท่านไม่นึกเลยว่าเมืองไทยของเราจะมีวงออเคสตร้าเยาวชนเช่นนี้ ท่านดีใจและภูมิใจในฝีมือของเยาวชนไทยจริง ๆ พร้อมทั้งกล่าวว่าท่านอยากจะให้มีการนำเอาเพลงไทยเดิมและเพลงไทยที่มีความไพเราะมาบรรเลงโดยวงออเคสตร้าเช่นนี้ให้มากขึ้น ครับผมก็เห็นด้วยกับท่าน

บ้านเมืองของเราก็ยังมีแง่มุมแห่งความล้าหลัง ความเลวร้ายอยู่อีกมาก เมื่อมีอะไรที่ดีงามแม้จะเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่ไม่ใหญ่โตนัก เปรียบเหมือนดอกไม้ที่เพิ่งแรกแย้ม แต่ผมเองก็เฝ้าดูดอกไม้ดนตรีดอกนี้เบ่งบานด้วยความตั้งใจและภูมิใจแทนคนไทยทั้งหลาย ขออย่างเดียว ถ้าไม่รักไม่ชอบก็อย่ามีอบอนมาเด็ดดอกไม้ดนตรีทั้ง ๑๓๐ ดอกนี้นะครับ ผมโกรธเอาด้วยนะ และดีไม่ดีอาจจะมีกลุ่มที่มีหัวใจในดนตรีที่เป็นพลังเงียบออกมาร่วมกลุ่มม็อบกับผม

ก็ได้ ถ้าเกิดจริง ๆ ก็คงเก่ไปอีกแบบนะครับ

การพัฒนาองค์กรแนวใหม่

ดร.เย็นใจ เลาหวณิช

ในโลกปัจจุบันการแข่งขันในเชิงธุรกิจนับวันจะรุนแรงขึ้นทุกขณะ ทั้งในด้านการผลิตสินค้าและการบริการ การเอาใจลูกค้า และตอบสนองความต้องการของลูกค้าเพื่อรักษาลูกค้าเดิม เพิ่มลูกค้าใหม่ จึงเป็นหัวใจของการประกอบธุรกิจประเภท นักธุรกิจสมัยใหม่จึงต้องพัฒนาศาสตร์และศิลป์ของการบริหารกิจการเพื่อจุดประสงค์ดังกล่าวนี้

ในบรรดาประเทศทั้ง หลายที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาธุรกิจจนสามารถชนะศึกสงครามการค้าระดับโลก ก็เห็นจะไม่มีประเทศใดนำหน้าญี่ปุ่นได้ กลยุทธที่ญี่ปุ่นนำมาใช้ในการบริหารองค์กรจนได้ผลดีเป็นที่ยอมรับทั่วโลกคือ TQC (Total Quality Control) หรือ CWQC (Company-Wide Quality Control) แนวความคิดหลักคือ การเน้นเรื่องคุณภาพ ในแรกเริ่มก็คือคุณภาพของสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งขยายวงแห่งคุณภาพไปทั่วทุกจุดที่มีการผลิต กล่าวคือ เน้นที่กระบวนการ หรือวิธีการทำงานซึ่งต้องมีคุณภาพ ลดความผิดพลาด ลดการสูญเสียทั้งวัสดุและเวลา เพิ่มความรวดเร็ว และประสิทธิภาพการทำงาน การปรับปรุงงานโดยไม่มีวันจบสิ้น ตลอดจนการได้บันไดมาตรฐานการทำงานและมาตรฐานสินค้าที่สูงขึ้นจนไม่มีจุดจบเช่นเดียวกัน และ ต่อมาก็เข้าสู่อุตสาหกรรมบริการ

แนวความคิดดังกล่าวได้แพร่ไปสู่ประเทศแถบตะวันตก จึงเกิดหลักการใหม่ ๆ ขึ้น เช่น TQM (Total Quality Management) และ ISO-๙๐๐๐, ISO-๙๐๐๑, ISO-๙๐๐๒ ท้ายสุดก็แพร่มาสู่ประเทศไทยกลายเป็น ISO-๙๐๐๐, ISO-๙๐๐๑, ISO-๙๐๐๒,ฯลฯ หลักการและวิธีการเหล่านี้ แม้จะแตกต่างกันบ้างเพราะมีกำเนิดจากแหล่งที่ต่างกัน แต่ โดยเนื้อแท้แห่งสาระก็คือเรื่องเดียวกัน คือการเป็นการจัดการแนวใหม่ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างคุณภาพ และการพัฒนาไม่สิ้นสุด เพื่อสนองความต้องการของลูกค้าอย่างดีที่สุด

ในการดำเนินการตามหลักข้างต้น “คน” เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จำเป็นต้องให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ คนที่เกี่ยวข้องไม่ใช่เฉพาะคนงาน แต่รวมหมดตั้งแต่ ลูกค้า, ผู้ถือหุ้น, ผู้บริหารระดับสูงสุด, ผู้บริหารระดับรอง, ผู้บริหารระดับกลาง, ผู้บริหารระดับล่าง, ผู้ควบคุมเครื่องจักร, คนงานทั่วไป, ตลอดจนคนภายนอกที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต หรือ บริการ เช่น ผู้ขายวัสดุ, ผู้แทนจำหน่ายสินค้า/บริการ, ผู้ขายย่อย, ผู้รับช่วงบริการ, ฯลฯ

อาจกำหนดความหมายของคุณภาพและความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพประเภทต่าง ๆ ได้ดังแผนผังต่อไปนี้

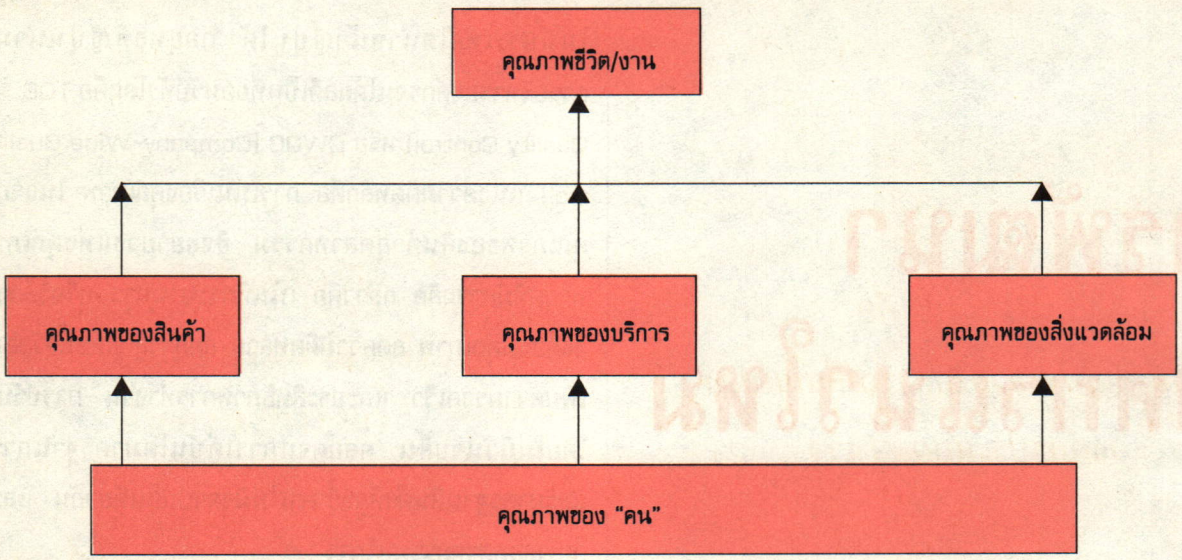

ในเชิงจิตวิทยา เราอาจให้นิยามของคุณภาพ Q ดังสมการต่อไปนี้

$$Q = \frac{\text{ความสุข}}{\text{ปัญหา}} \times \text{ทรัพยากร} \times \text{ความสามารถ}$$

ความสุข	=	ความสุข ๒ ประเภท คือ ความสุขจากการได้ และความสุขจากการให้
ปัญหา	=	ปัญหาทุกชนิดที่เกิดขึ้นทั้งในชีวิต และในการทำงาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน
ทรัพยากร	=	ทรัพยากรทุกชนิดที่มี ทั้งเป็นวัตถุ และมนุษย์
ความสามารถ	=	ความสามารถในการเพิ่มความสุข, ลดปัญหา, ใช้ทรัพยากรและหาทรัพยากรซึ่งได้จากการศึกษาและฝึกอบรมที่ต่อเนื่องตลอดไปทั้งองค์กร

การดำเนินงานเพื่อสร้างคุณภาพนั้น มีหลักการสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของความสำเร็จ ๑๒ ประการ คือ

๑. ผู้นำองค์กรต้องเป็นผู้ริเริ่มการเปลี่ยนแปลง และ ทุ่มเทความพยายาม

๒. ต้องสร้างทัศนคติที่ถูกต้องให้แก่ผู้บริหารและบุคลากรทั้งหมด

๓. เปิดและขยายช่องการสื่อสารขององค์กรให้คล่องตัว

๔. ประกาศนโยบายการพัฒนาให้ชัดเจน

๕. ให้ความสำคัญสูงสุดต่อลูกค้า

๖. เริ่มงานพัฒนาระยะแรก ๆ ในด้านที่สามารถทำให้สำเร็จได้ง่ายก่อน

๗. พัฒนาทีมงานให้เข้มแข็ง

๘. ให้การสนับสนุนและส่งเสริม การศึกษาและฝึกอบรมบุคลากรอย่างต่อเนื่องโดยถือว่าเป็นการลงทุนระยะยาว ไม่ใช่ค่าใช้จ่ายที่สูญเปล่า

๙. สร้างความเชื่อถือ และนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด

๑๐. สร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในทุกด้านจนกลายเป็นวิถีชีวิตปกติ

๑๑. ทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการต่าง ๆ ในองค์กรอย่างต่อเนื่อง

๑๒. ขยายวัฒนธรรมองค์กรไปสู่ผู้ขายวัสดุ และผู้ที่เกี่ยวข้องภายนอก

ในบรรดาหลักการทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ ข้อ 1 มี ความสำคัญที่สุด เพราะผู้นำคือพลังสำคัญที่จะช่วยให้การเปลี่ยนแปลงองค์กรประสบผลสำเร็จ รองลงมาคือการให้ความสำคัญต่อการฝึกอบรมและการศึกษา เพื่อสร้างสรรค์ทัศนคติที่ถูกต้องก่อนที่จะเจาะลึกเข้าไปในรายละเอียดเชิงวิชาการของเทคนิคต่าง ๆ เพราะถ้าปราศจากการเสริมสร้างทัศนคติที่ถูกต้องแล้ว โดยเฉพาะในเรื่องคุณภาพ ก็จะพบว่าความรู้ที่ให้ไปนั้น ผู้รับไม่นำไปใช้ประโยชน์ หรือใช้น้อยกว่าที่คาดหวังไว้ ผลที่จะเกิดก็ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย สุดท้ายก็จะล้มเหลว แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องมีหลักการข้ออื่น ๆ ประกอบด้วยทั้งหมด จึงจะได้ผลสมบูรณ์ในด้านการพัฒนาองค์กร

“

...เพราะผู้นำ คือ
พลังสำคัญที่จะช่วยให้การเปลี่ยนแปลง
องค์กรประสบผลสำเร็จ
รองลงมาคือ
การให้ความสำคัญ
ต่อการฝึกอบรมและการศึกษา
เพื่อสร้างสรรค์ทัศนคติ
ที่ถูกต้องก่อนที่จะเจาะลึกเข้าไป

”

"การทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข"

ความสุข มี ๒ แบบ

๑. ความสุขที่เกิดจาก การได้ หรือได้รับ เช่น เด็ก ได้ของเล่น เจ้าภาพได้ของขวัญ พนักงานได้รับโบนัส ผู้มีชื่อเสียงได้รับปริญญาเอก กิตติมศักดิ์ การได้รับเกียรติเป็นประธานในพิธี ฯลฯ

๒. ความสุขที่เกิดจาก การให้, การเสียสละ, การบริจาค, การให้อภัย เช่น พ่อแม่มีความสุขเมื่อเห็นว่าของเล่นที่ซื้อมาให้นั้นลูกชอบมาก, ผู้ให้ของขวัญมีความสุขที่เห็นว่าผู้รับชอบ และเห็นคุณค่าของของขวัญที่ตนมอบให้ นายจ้างมีความสุขที่เห็นว่าพนักงานพอใจโบนัสที่จ่ายให้ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมีความสุขที่ได้มอบปริญญา เอกกิตติมศักดิ์ให้แก่ผู้ที่มีคุณความดีสูง เหมาะสมที่จะได้รับเกียรติ ผู้ที่จัดงานมีความสุขที่สามารถเชิญผู้ที่มีคุณความดีมีเกียรติสูงมาเป็นประธานในพิธีเปิดงาน ฯลฯ

- ปัญหาในสังคมปัจจุบันคือ คนส่วนมากรู้จักแต่ความสุขประเภทที่ ๑ จึงมักจะ "เรียกร้อง" เพื่อให้ได้มา พอเกิดความคาดหวังและไม่สมหวังเข้าก็เกิด "ความทุกข์"[๑]แทนที่

- แต่ถ้าคนหันมาหาความสุขแบบที่ ๒ ให้มาก ลดการแสวงหาความสุขแบบที่ ๑ คนก็ยิ่งอยู่รวมกันด้วยความสุขเพิ่มขึ้นแต่อย่างเดียว เพราะการให้ที่ถูกต้องคือ การให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ด้วยความปรารถนา ด้วยความรักผู้ที่เราให้ โดยมิหวังผลตอบแทนใด ๆเพียงแต่เห็นว่าทำให้ผู้ที่เรารักมีความสุข ถึงแม้เราจะมีความทุกข์ ลำบากในการให้นั้นเราก็ย่อมมีความสุขมาก เช่น พ่อแม่แม้จะลำบากสักเพียงใด ถ้า สามารถทำให้ลูกเป็นสุขได้พ่อแม่ก็จะมีความสุขยิ่งกว่าที่ตนเองจะได้รับอะไรหลายต่อหลายเท่า

- การให้ก่อนจึงเป็นสิ่งที่ดี เช่น การให้ความเคารพเขาก่อน เขาก็จะเคารพตอบ ให้ความช่วยเหลือก่อน เขาก็จะตอบ *(ถ้าเขาเป็นคนดี)* แต่ถ้าเขาไม่ตอบแทน เราก็ควรวางเฉย เพราะการให้ความช่วยเหลือเขาเป็นความดีของเราเอง เราต้องช่วยเขาด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่หวังผลตอบแทนว่าวันหนึ่งเขาจะมาช่วยเราบ้าง เพราะการหวังผลตอบแทนคือ การหวังประโยชน์ เมื่อหวังประโยชน์ความสุขก็หมดไป จะเกิดทุกข์มาแทนที่ แต่ถ้าผู้รับเกิดสำนึกได้เองและตอบแทนเราสักวันหนึ่ง ต้องถือว่าเป็นผลพลอยได้ เป็นความดีของเขาซึ่งทำให้เราชาบซึ้งในน้ำใจไมตรีนั้น น้ำใจไมตรี เกียรติยศ ชื่อเสียง หนี้สิน *(ให้เพื่อนกู้ยืม)* แลบุญคุณ สิ่งเหล่านี้ท่านว่า "ห้ามทวง"

"

การให้ที่ถูกต้อง คือ
การให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
ด้วยความปรารถนา
ด้วยความรักผู้ที่เราให้
โดยมิหวังผลตอบแทนใด ๆ
เพียงแต่เห็นว่า
ทำให้ผู้ที่เรารักมีความสุข

"

เป็นอันขาด ทวงเมื่อใดก็หมดกันเมื่อนั้น สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่คนอื่นต้องเห็นเอง และมอบให้เรา เพราะเรามีความดีที่เขาเห็นว่ามากพอที่จะได้รับเกียรติหรือบุญคุณนั้น

บัญญัติ ๙ ประการ ของ การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

เป็นหลักการที่ผูกมัดจิตใจบุคคลที่ทำงานร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นหัวหน้ากับลูกน้อง เพื่อนร่วมงานหรือผู้ที่มาติดต่อเกี่ยวข้องด้วย ได้แก่

๑. ท้องอิ่ม
๒. ยิ้มแย้ม
๓. แถมคำ
๔. นำทาง
๕. วางแผน
๖. แอ่นอก
๗. ยกย่อง
๘. ครองใจ
๙. ไม่ทอดทิ้ง

ท้องอิ่ม ต้องมีรายได้พอกินพอใช้เป็นอย่างต่ำ กองทัพ "เดินด้วยท้อง" ฉันใด การทำงานที่ได้ผลก็ต้องทำให้ท้องผู้ทำงานอิ่มด้วยอาหารที่อร่อยบ้างเป็นครั้งคราว เช่นการเลี้ยงกันและกันในบรรดาพนักงาน

ยิ้มแย้ม เป็นการผูกไมตรี โดยวิธีง่ายที่สุด ไม่ต้องลงทุนอะไร ถ้ายิ้มไม่เป็นก็ควรฝึกยิ้มกับกระจกทุก ๆ เช้า

แถมคำ ไม่ใช่ถามคำตอบคำ การโอภาปราศรัย พูดให้เกิดประโยชน์กับผู้ฟังก็ต้องให้เขาเข้าใจ พูดห้วน ๆ แบบเสียไม่ได้ ย่อมเป็นเสมือนมีดคมที่ตัดไมตรีให้ขาดสะบั้น

นำทาง บางครั้งผู้ที่เราติดต่อด้วยมีความมืดมน ไม่เข้าใจ ผู้ที่รู้ดีกว่าควรนำทางไม่ปล่อย ให้เขามืดบอดเช่นนั้น ควรมีเมตตากรุณาต่อกัน

วางแผน การทำงานให้ได้ผล ควรมีการวางแผนงานร่วมกัน มีข้อมูลที่แลกเปลี่ยนถึงกันตลอดเวลา

แอ่นอก เมื่อเกิดปัญหาอย่าปัดไปที่ผู้อื่น ให้รับไว้ที่ตนเอง ยิ่งเป็นหัวหน้ายิ่งต้องรับมาก อย่าโยนบาปไปให้ลูกน้อง

ยกย่อง คนทำงานร่วมกันควรมองเห็นความดีของกันและกัน และเมื่อเห็นแล้ว ควรให้เกียรติยกย่อง ให้กำลังใจ ไม่ใช่อยู่เฉยเหมือนทองไม่รู้ร้อน

ครองใจ ด้วยการมอง กันในแง่ดี และทำแต่ความดีต่อกัน ก็จะเกิดความเข้าใจ ไว้ใจ ชอบใจ พอใจ และครองใจ กันทุกฝ่าย

ไม่ทอดทิ้ง เมื่อผู้ร่วมงานประสบปัญหา แม้เป็นเรื่องนอกงานก็ไม่ควรวางเฉย ควรช่วยเหลือเกื้อกูลกันเท่าที่จะทำได้ แม้จะแยกจากกันไปแล้ว ก็ควรถือว่าสมัยหนึ่งเคยเป็นมิตรกันในงาน ควรช่วยเหลือกันต่อไป

จากความเข้าใจเรื่อง ความสุข ๒ ประเภท และการมี หลัก ๙ ประการในการทำงานร่วมกันนี้ จะช่วยให้ผู้ทำงานในองค์กรใดก็ตามประสบแต่ความสุขทุกคน

คืนและวันพลันดับก็ลับล่วง
ท่านทั้งปวงจงอุตสาห์หากุศล
พลันชีวิตคิดถึงรำพึงตน
อายุคนนั้นไม่ยืนถึงหมื่นปี
อันความมรณาถ้วนหน้าสัตว์
แต่พระตรัสเป็นองค์พระชินศรี
แสนประเสริฐเลิศภพจบราตรี
ยังจรลีเข้าสู่นิพพาน เอย

อิศริญาณ ภาษิต

กฎหมายสำหรับประชาชน

ฉ้อโกงและปลอมเอกสาร

สถิตย์ เล็งไธสง

ที่นำสองเรื่องนี้มาเล่าไว้ในหัวข้อเดียวกันก็เพราะผมเองได้ไปประสบเหตุการณ์มาด้วยตนเอง เป็นเรื่องที่ประชาชนถูกคดโกง โดยการหลอกลวง และปลอมแปลงเอกสาร

เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๓๕ ที่ผ่านมาเพื่อนหญิงของผมกลุ่มหนึ่ง ได้จับผมใส่รถไปดูราษฎรจังหวัดนครราชสีมา ถูกโกง

พวกเราออกเดินทางกันโดยรถยนต์ส่วนตัว แต่เช้าตรู่ของวันนั้น ถึงนครราชสีมาตอน ๑๐ นาฬิกาเศษ ๆ หลังจากรับประทานอาหารกลางวันและสืบหาข้อมูลกันแล้ว จึงได้พากันเดินทางต่อไปที่อำเภอโนนสูง ซึ่งห่างจากตัวเมืองนครราชสีมาออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือราว ๓๐ กิโลเมตร

วันนั้นแดดค่อนข้างจัด อากาศในคิมหันตฤดูในยามเที่ยงร้อนระอุ ต้นไม้ข้างทางเพิ่งผลิใบเขียวรับลมร้อนสู้แสงอาทิตย์ที่มันใช้ปรุงอาหาร อยู่ทางโน้นต้นทางนี้ต้น ในท้องนาที่กว้างใหญ่ แลลับตาเฝ้าคอยความกรุณาจากพระพิรุณ เพื่อนผมขับรถเร็วราวจรวด ไม่นานนักเราก็ไปถึงสำนักงานที่ดิน สาขาโนนสูง

ณ ที่นั่น มีชาวบ้านรอเราอยู่เกือบ 20 คน ถามดูได้ความว่า ยังไม่มีใครได้รับประทานอาหารกลางวันเลย เดินทางกันมาจากหมู่บ้านต่าง ๆ ห่างออกไปจากอำเภอประมาณ ๑๐ กิโลเมตร เสร็จธุระจากพวกเราแล้ว เขาจึงจะเดินทางกลับไปรับประทานอาหารที่บ้าน หน้าตาหมองคล้ำด้วยตรำแดดมือเหี่ยวและหนาด้วยตรางาน นัยน์ตาเต็มไปด้วยทุกข์ และความสิ้นหวัง แต่แสดงความดีใจ เมื่อเห็นพวกเรา ด้วยคิดว่าจะเป็นที่พึ่งตามที่พากันคิดไว้

ผมเชิญทุกคนขึ้นไปนั่งที่เก้าอี้ที่ทางสำนักงานที่ดินจัดไว้ สำหรับประชาชนที่มาติดต่อราชการนั่งจนเต็มไปหมด แล้วถามเอาความจริงก็ได้ความว่า

เมื่อประมาณปี ๒๕๒๗ - ๒๕๒๘ ได้มีผู้หญิงคนหนึ่ง ซึ่งเป็นภริยานายทหารชั้นพันเอก น่านับถือ ไปพูดชักชวนให้ชาวบ้านมอบ นส.๓ ให้ตน โดยหลอกว่า จะนำไปเข้าธนาคาร เอาเงินไปหาประโยชน์ในกรมทหารที่นั่น แล้วจะคืน นส.๓ ให้เจ้าของภายใน ๓ เดือน พร้อมผลประโยชน์ตอบแทน โดยให้ชาวบ้านเซ็นในกระดาษเปล่า และถ่ายรูปบัตรประจำตัวประชาชนของเจ้าของที่ดินไปด้วย ชาวบ้านเชื่อ เพราะคนในหมู่บ้านซึ่งเป็นญาติพี่น้องของเจ้าของที่ดินคนหนึ่ง เป็นคนพาผู้หญิงคนนั้นไปเกลี้ยกล่อมเขา ทำเช่นนั้นหลายแห่ง หลายคราว หลายหมู่บ้าน และหลายตำบล นับจำนวนหลาย ๆแปลง ที่มาในวันนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งซึ่งรวมที่ดิน ได้เนื้อที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่

สามเดือนผ่านไป ไม่เห็นหญิงคนนั้นนำ นส.๓ มาคืนเลย เจ้าของที่ดินทำนาไปด้วยความกังวล เมื่อเวลานานเข้าก็สงสัยว่า ตนคงถูกโกง จึงไปแจ้งอำเภอ แต่ทางอำเภอก็ทำอะไรให้ไม่ได้ ได้พากันไปหาทนายความ มอบเงินมอบทองให้ทนายแล้ว ก็เงียบหาย เมื่อไม่นานมานี้นายทุนในโคราชที่ได้รับซื้อที่ดินบางรายไว้ ได้ให้ทนายความคนหนึ่ง นำสัญญาเช่าไปให้เจ้าของที่ดินเซ็น บางคนก็ยอมเซ็น เพราะถ้าไม่เซ็น

เขาจะไล่ออกจากที่ดิน แต่บางรายก็ไม่ยอมเซ็นเลย เป็นไงเป็นกัน

พอบ่ายโมงเศษๆ หัวหน้าสำนักงานกลับจากรับประทานอาหาร เพื่อนของผมจึงไปขอความร่วมมือ ตรวจสอบหลักฐานทางทะเบียน ได้ความเพียงบางรายว่า ที่ดินของราษฎรได้ถูกผู้หญิงคนนั้นขายฝากไว้กับนายทุนก็มี โดยผู้หญิงคนนั้นเป็นผู้รับมอบอำนาจ ทำนิติกรรมต่างๆ แทนเจ้าของที่ดิน ชาวบ้านต่างพากันถามผมว่า ทำอย่างไรพวกเขาจึงจะได้ที่ดินคืน

แง่กฎหมาย

๑. การที่บุคคลคนหนึ่ง ไปหลอกลวงชาวบ้านด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงอันควรบอกให้เขารู้ จนเขาหลงเชื่อ และให้ นส.๓ ไปทำนิติกรรมต่างๆ ตามเรื่องที่เล่ามานั้นย่อมเป็นความผิดฐานฉ้อโกง โทษจำคุกถึง ๓ ปี กระทงหนึ่ง

๒. ความผิดฐานนี้กฎหมายให้ยอมความกันได้ คือ ผู้เสียหาย สามารถที่จะประนีประนอมยอมความกับผู้หญิงคนนั้น แล้วความผิดก็ระงับไป

"กฎหมายบังคับไว้ว่า ถ้าผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ภายใน ๓ เดือน นับแต่รู้ตัวผู้กระทำผิด และรู้เรื่องความผิด คดีจะขาดอายุความ ฟ้องไม่ขึ้น..."

๓. ความผิดประเภทนี้กฎหมายบังคับไว้ว่า ถ้าผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ภายใน ๓ เดือน นับแต่รู้ตัวผู้กระทำผิด และรู้เรื่องความผิด คดีจะขาดอายุความ ฟ้องไม่ขึ้น แต่ถ้าผู้เสียหายได้แจ้งความภายในกำหนดเช่นว่านั้น อายุความจะยืนยาวไปถึง ๑๐ ปี

๔. การที่ชาวบ้าน *(ผู้เสียหาย)* ได้พากันไปร้องเรียนต่อนายอำเภอ หรือแจ้งความตำรวจนั้นเป็นการร้องทุกข์ตามกฎหมายแล้ว แม้แต่ไปแจ้งผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน ก็ถือว่าเป็นการร้องทุกข์ได้ ทำให้อายุความไม่ขาด และยืนอยู่นานถึง ๑๐ ปี ขณะนี้ก็ยังอยู่

๕. การที่ผู้หญิงคนนั้นกรอกข้อความลงในเอกสารใบมอบอำนาจว่า เจ้าของที่ดินมอบอำนาจให้ตน จำนองหรือขายฝากที่ดิน อันเป็นเท็จแล้วลงลายมือชื่อเท็จในเอกสารนั้น หรือแม้แต่ หากชาวบ้านได้เซ็นชื่อไว้ในใบมอบอำนาจเปล่า แต่แม่คนนั้นไปกรอกข้อความ โดยไม่ได้รับความยินยอมของเจ้าของลายมือหรือฝ่าฝืนคำสั่งของผู้เป็นเจ้าของลายมือ ก็เป็นความผิดฐานปลอมเอกสารเช่นเดียวกัน มีโทษจำคุกถึง ๓ ปี โดยเฉพาะใบมอบอำนาจซึ่งเป็นเอกสารสิทธิ *(ศาลฎีกายังถือว่าใบมอบอำนาจไม่ใช่เอกสารสิทธิซึ่งผิด)* มีโทษจำคุกถึง ๕ ปี ถ้าเอกสารสิทธิที่ปลอมนั้น เป็นเอกสารราชการ พินัยกรรม ใบหุ้น หรือตั๋วเงิน โทษสูงถึง ๑๐ ปี เมื่อปลอมแล้วเอาไปใช้ก็ผิดอีก ฐานใช้เอกสารปลอม โทษเท่ากับปลอม

๖. นอกจากนั้น แม่คนนั้นยังได้แจ้งให้เจ้าพนักงานที่ดิน จดข้อความอันเป็นเท็จว่า ตนได้รับมอบอำนาจจากเจ้าของที่ดินให้ขายฝาก หรือจำนองลงในเอกสารราชการ และในทะเบียนที่ดินอันเป็นเอกสารมหาชน ก็เป็นความผิดอีกส่วนหนึ่งต่างหาก มีโทษจำคุก ๓ ปี

เวลานี้ยังไม่ขาดอายุความ ผู้เสียหายเหล่านั้น มีอำนาจที่จะไปแจ้งความดำเนินคดีกับผู้หญิงคนนั้นได้อยู่ ประชาชนเหล่านั้นสูญเสียที่ดินหรือไม่

"ที่น่าเป็นห่วงก็คือ
ราษฎรผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์บางคน
ไปเซ็นหนังสือสัญญาเช่า
ให้นายทุน ผู้รับซื้อที่ดินนั้นไว้
ทำให้กลายเป็นว่า
นับแต่เซ็นสัญญาเช่าเป็นต้นไป
เขาจะอยู่ในฐานะตัวแทน
ครอบครองที่ดินนั้นแทนนายทุน
และอาจทำให้นายทุน
ได้สิทธิในที่ดินโดยการ
ครอบครองปรปักษ์ได้"

การที่แม่คนนั้นปลอมลายมือราษฎร ในใบมอบอำนาจ ไปทำขายฝากที่ดินของเขา ย่อมไม่ทำให้นิติกรรมนั้นสมบูรณ์ขึ้นมาได้ การขายฝากนั้นย่อมไม่ผูกพันเจ้าของที่ดิน ที่ดินจึงยังคงเป็นของเจ้าของที่ดินอยู่ตามเดิม และเขาทั้งหลายก็ได้ครอบครองที่ดินตลอดมา สิทธิครอบครองของเขายังอยู่กับเขาดังเดิม

ที่น่าเป็นห่วงก็คือ ราษฎรผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์บางคนไปเซ็นหนังสือสัญญาเช่าให้นายทุน ผู้รับซื้อที่ดินนั้นไว้ทำให้กลายเป็นว่า นับแต่เซ็นสัญญาเช่าเป็นต้นไป เขาจะอยู่ในฐานะตัวแทนครอบครองที่ดินนั้นแทนนายทุน และอาจทำให้นายทุนได้สิทธิในที่ดินโดยการครอบครองปรปักษ์ได้ ซึ่งที่ดิน นส.๓ ศาลฎีกาตัดสิทธิครอบครองนั้นถูกแย่งเพียงปีเดียวเจ้าของก็หมดสิทธิที่จะฟ้องเอาคืน

ผมจึงแนะนำราษฎรว่า อย่าได้เซ็นสัญญาใดๆ ให้ใครเป็นอันขาด

ส่วนเจ้าของที่ดินที่เซ็นชื่อในสัญญาเช่าให้เขาไปเพราะถูกข่มขู่นั้น ก็สามารถที่จะบอกล้างสัญญาเช่าได้ โดยจดหมายหรือพูดด้วยวาจา บอกเลิกล้างสัญญาเช่านั้นกับนายทุนอำมะหิตเหล่านั้นได้ แต่ต้องทำภายใน ๑ ปี นับแต่หลังเซ็นสัญญานั้น ซึ่งขณะนี้ก็ยังอยู่ภายในกำหนด นับแต่นั้นไปเขาก็จะอยู่ในฐานะครอบครองเพื่อตนตลอดมาและที่ดินก็เป็นของเขาตลอดมาด้วย

ท้ายที่สุดแห่งข้อเขียนนี้ ผู้เขียนขอวิงวอนหน่วยงานการกุศล หรือองค์กรสิทธิมนุษยชนอื่นใด ได้ยื่นมือเข้าไปช่วยราษฎรเหล่านี้ด้วย สอบถามได้ที่ กำนัน ตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาได้ทราบว่าราษฎรตำบลอื่นที่ถูกโกงทำนองนี้ ยังมีอีกหลายตำบล แต่เรายังไม่มีเวลาไปสำรวจ

ก่อนกลับพวกเราได้ชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจ และให้ความหวังแก่เขาว่า จะได้รับความช่วยเหลือ ทั้งได้ขอร้องไว้ว่า *"อย่าเซ็นอะไรให้ใครเป็นอันขาด"*

การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (โครงสร้างการบริหารงานของรัฐตามข้อบัญญัติของกฎหมายและการจัดการ)

สุธี อากาศฤกษ์

(ตอนจบ)

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงาน

การบริหารงานโดยลักษณะของการปฏิบัติงานตลอดจนขั้นตอนในการปฏิบัติงานต่าง ๆมักจะมีปัญหาและอุปสรรคนานาประการ ปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวมีทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายในหน่วยงานและปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอก กับพฤติกรรมของคนในราชการ โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดหน่วยงาน วิธีการ เทคนิค และวิชาการ งบประมาณและอัตรากำลัง ที่ควรพิจารณามีดังนี้

ปัญหาและอุปสรรคอันสืบเนื่องมาจากการจัดระเบียบและโครงสร้างการบริหารงานของรัฐที่มีช่องว่างบวกกับพฤติกรรมของคนในราชการ ความหย่อนยานในระเบียบวินัย การปฏิบัติงานซ้ำซ้อนและการปฏิบัติงานที่ขาดการประสานงานที่ดี ระบบการบริหารงานของรัฐ ดังได้กล่าวแล้วในข้อเขียนซึ่งได้แสดงแผนภูมิและวงจรเกี่ยวกับการประสานงานพร้อมกับได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนราชการของแต่ละฝ่ายโดยแยกออกเป็นแต่ละฝ่าย มีฝ่ายการเมือง ฝ่ายกระทรวงทบวงกรมผู้ปฏิบัติ ฝ่ายอำนวยการด้านแผนงาน โครงการ งบประมาณ และ

อัตรากำลัง กับฝ่ายตรวจสอบ มาในข้อเขียนส่วนนี้จะได้วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของแต่ละฝ่ายโดยละเอียดเพื่อเน้นให้เห็นทางของปัญหาและข้อเสนอแนะว่า การจัดรูปองค์กรการบริหารงานของรัฐจะเป็นการเอื้ออำนวยต่อการแก้ปัญหาของรัฐบาลได้เพียงใด

๑. ปัญหาและอุปสรรคด้านฝ่ายการเมือง

โดยที่สถานภาพทางการเมืองของฝ่ายการเมืองมีเวลารับผิดชอบดำเนินการบริหารประเทศในทางนโยบาย ๔ ปี นอกจากนี้คณะรัฐมนตรีจะต้องพ้นหน้าที่ด้วยเหตุอื่น ตามข้อบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๓๔ มาตรา ๑๖๘ คือ พ้นจากหน้าที่ด้วยเหตุ (๑) สภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา ๑๕๐ (๒) เมื่อสภาผู้แทนราษฎรสิ้นอายุ หรือเมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร (๓) เมื่อคณะรัฐมนตรีลาออกและ (๔) ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงตามมาตรา ๑๖๙ ซึ่งในการนี้ตามวิถีทางการเมืองรัฐบาลมักประสบกับปัญหาที่ทำให้ต้องพ้นจากหน้าที่ไปเพราะเหตุทางการเมืองนานัปการ ไม่ยุบสภาก็ลาออก จนจะกลายเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เมื่อรัฐบาลมีเหตุทำให้ต้องพ้นหน้าที่เร็วกว่ากำหนดและมีสภาพเช่นนี้ตลอดมา เกิดภาวะผันผวนทางการเมือง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง กระทบกระเทือนต่อการบริหารงานของรัฐบาล งานด้านการบริหารงานของรัฐบาลจึงมักจะล้มเหลวเพราะนอกจากจะมีเวลาอยู่ในตำแหน่งเพียงชั่วระยะเวลาอันสั้น ไม่ทันที่จะแก้ปัญหาได้แล้วยังจะเกิดความหละหลวมในทางการปกครองขึ้นอีก หรือไม่ก็นักการเมืองประเภทเข้ามาโดยใช้อามิสสินจ้างซึ่งส่วนมากมักจะใช้ช่องหรือโอกาสที่อำนวยให้แสวงหาประโยชน์เป็นการชดเชยที่ลงทุนไป หรือไม่ก็ฝ่ายข้าราชการประจำซึ่งขาดการควบคุมบังคับบัญชาและติดตามผลงานโดยใกล้ชิดก็จะถือโอกาสที่เอื้ออำนวยละเลยเพิกเฉยหรือหย่อนยานในเรื่องระเบียบวินัยตลอดจนอาจมีการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายเพื่อตนเองหรือเพื่อผู้อื่น

ฉะนั้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดรูปองค์กรการบริหารของรัฐดังกล่าว หากฝ่ายการเมืองขาดเสถียรภาพไม่สามารถแก้ปัญหาทางการเมืองให้ได้เด็ดขาดแล้ว การกำหนดนโยบายแม้จะเล็งผลเลิศเพื่อประโยชน์สุขของประชากรเพียงใดก็ไม่สามารถจะแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และจะส่งผลกระทบให้การบริหารงานของรัฐบาลพลอยล้มเหลวไปด้วย ปัญหาทางการเมืองดังกล่าวเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ไม่พ้นปัญหาเรื่องคน ดังได้กล่าวแล้วโดยหน้าที่นักการเมือง (คณะรัฐมนตรี) มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารงาน แต่ตามข้อเท็จจริง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลมี

บ่อยครั้งและระยะเวลาถี่เกินไป ผู้ทำหน้าที่บริหาร (คณะรัฐมนตรี) มักเป็นห่วงผลความขัดแย้งทางการเมือง จึงทุ่มเทเวลาปฏิบัติงานให้แก่การสร้างชื่อเสียงทางการเมืองด้วยการปรากฏตัวในสังคม เปิดถนน เปิดสะพาน เปิดตัวอาคาร และตึก ออกตรวจราชการบ่อยจนเกิดความสิ้นเปลืองและมีลักษณะไม่ประหยัด มีคนติดตามมาก ระดมเจ้าหน้าที่คอยต้อนรับ และฟุ่มเฟือยเพื่อแสดงออกในทางปรากฏตัวมากกว่า เพื่อประโยชน์ในการสั่งการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของบ้านเมือง และมักจะยอมรับข้อเสนอและให้คำมั่นที่จะแก้ปัญหาโดยที่ยังไม่ได้มีการประเมินสถานการณ์หรือพิจารณาถึงความพร้อมของรัฐบาลเป็นสำคัญ

ปัญหาสำคัญต่อมาก็ได้แก่ ปัญหาเรื่องความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหลักกฎหมาย ระเบียบแบบแผนของทางราชการ ข้อเท็จจริง ปัญหาและอุปสรรคของงาน แต่ละสาขายิ่งนักการเมือง *(รัฐมนตรี)* ที่ไม่เคยรับราชการหรือเคยรับราชการบ้างแต่ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวส่วนมากก็จะระดมพวกพ้องหรือข้าราชการประจำมาทำหน้าที่กลั่นกรองงานตลอดจนให้แสดงความคิดเห็นแทนแล้วขึ้นแท่นลงนาม หรือให้เล่าสรุปเรื่องราวให้ฟังโดยที่ตัวเองไม่มีโอกาสจะศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง จึงมักฟังความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่หามาเป็นกำลังช่วยเหลือ เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาระดับนโยบายส่วนมากจึงมักจะใช้สามัญสำนึกตัดสินมากกว่าเหตุผลตามหลักการที่ถูกต้อง นโยบายที่ออกมาจึงไม่ตรงต่อกรณีที่จะแก้ปัญหาโดยตรง มีอยู่บ่อย ๆ ที่นโยบายของรัฐบาลต้องเปลี่ยนแปลงในช่วงระยะเวลาอันสั้น โดยเหตุนี้จึงเห็นว่าฝ่ายการเมืองจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนในด้านข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ราชการที่รับผิดชอบอย่างเพียงพอเพื่อที่ตัวเองจะได้ใช้ดุลยพินิจของตนเองและเป็นปากเป็นเสียงสำคัญในการพิจารณาปัญหาของบ้านเมืองตัวอย่างที่เห็นได้ชัดและเป็นจริงอย่างนี้เสมอมา ส่วนมากงานของกระทรวงใด ใครรับผิดชอบก็เป็นเจ้าของเรื่องชี้แจงโดยตลอด กระทรวงอื่นหรือรัฐมนตรีอื่นส่วนมากจะไม่คัดค้าน เหตุหนึ่งที่น่าเชื่อได้ก็ได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักกฎหมาย ระเบียบแบบแผนและข้อเท็จจริงที่เป็นเรื่องราวเดิม

กล่าวโดยสรุปข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรคทางฝ่ายการเมืองที่สำคัญจนเป็นเหตุให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพดังได้กล่าวมาแล้วอาจแก้ไขได้โดยแก้ที่ตัวนักการเมือง *(รัฐมนตรี)* ของแต่ละท่านเองด้วยการแบ่งเวลาให้แก่การบริหาร ตรวจสอบเรื่องราวเอกสารหลักฐานข้อกฎหมายและระเบียบแบบแผนด้วยตัวเอง และด้วยการช่วยเหลือหรือสนับสนุน

ของฝ่ายราชการที่มีหน้าที่อำนวยการด้านแผนงาน โครงการ งบประมาณ และอัตรากำลังกับฝ่ายตรวจสอบ เพื่อทราบความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ งบประมาณ และนโยบายของรัฐบาล หากการบริหารงานของฝ่ายการเมืองหรือรัฐบาลเป็นศูนย์อำนวยการด้านนโยบายและการบริหารที่มีพลังและประสิทธิภาพแล้ว การบริหารงานของกระทรวงทบวงกรม ฝ่ายปฏิบัติและฝ่ายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ก็ย่อมจะปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน แล้วงานฝ่ายการเมืองก็จะเป็นฐานอันมั่นคงในการแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในราชการได้ด้วยดี

ปัญหาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ผลกระทบอันเกิดจากการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างนักการเมือง ซึ่งหมายถึงตำแหน่งบังคับบัญชาในระดับรัฐมนตรี กับข้าราชการประจำ โดยสภาพฝ่ายการเมืองเป็นผู้กำหนด ริเริ่ม หรือวางนโยบายให้ข้าราชการประจำนำไปถือหรือปฏิบัติ ความขัดแย้งทางความคิดเห็นย่อมมีเกิดขึ้นได้ ฝ่ายข้าราชการประจำมักต้องเอาอกเอาใจฝ่ายการเมือง ซึ่งบางครั้งเหตุผลทางการเมืองมักจะมาก่อนเสมอ ทำให้ข้าราชการประจำต้องฝืนปฏิบัติแม้จะเห็นว่าไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมหรือไม่สมควร จนเกิดเป็นประเด็นที่ ก.พ.เองก็ได้ตั้งประเด็นเข้าพิจารณาในการสัมมนาข้าราชการ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๒๓ เป็นต้นมา เพื่อหาข้อยุติความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองและข้าราชการประจำผลที่ได้ก็เพียงเป็นการเสวนาในทางสร้างสรรค์ระหว่างข้าราชการทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญเท่านั้น อย่างไรก็ดี เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับมารยาททางการเมืองและจริยธรรมหรือจรรยาบรรณของข้าราชการประจำเป็นสำคัญ ซึ่งคงต้องใช้เวลาอีกยาวนาน

๒. ปัญหาและอุปสรรคด้านกระทรวง ทบวง กรม ฝ่ายปฏิบัติ

กระทรวง ทบวง กรม ฝ่ายปฏิบัติมีภาระหน้าที่ตามกฎหมายและระเบียบปฏิบัติอยู่มาก รวมทั้งต้องปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล แผนงาน โครงการ งบประมาณและอัตรากำลัง จึงมักจะมีความสับสนในเรื่องความรู้ความเข้าใจและการเปลี่ยนแปลงของกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบปฏิบัติ ตลอดจนนโยบาย แผนงาน และโครงการต่าง ๆ ซึ่งมักมีอยู่ตลอดเวลา เกิดปัญหาการปฏิบัติงานผิดพลาดหย่อนยานในระเบียบวินัย เป็นปัญหา เกิดความหละหลวมในการปกครองบังคับบัญชา การงานจึงมักล่าช้า ประกอบกับพฤติกรรมของคนในราชการบางคนมุ่งแสวงหาประโยชน์หรือยินยอมให้บุคคลอื่นหาประโยชน์จากทางราชการ

๓. ปัญหาและอุปสรรคด้านฝ่ายอำนวยการ แผนงาน โครงการ งบประมาณ และอัตรากำลัง

ฝ่ายอำนวยการด้านแผนงาน โครงการ งบประมาณ และอัตรากำลัง มักประสบปัญหาอันเนื่องมาจากทรัพยากรของประเทศ งบประมาณก็ดี หรืออัตรากำลังเจ้าหน้าที่ ที่มีคุณภาพก็ดี มีจำกัด การประเมินผลงาน โครงการ การจัดทำแผนงาน โครงการ งบประมาณ และอัตรากำลัง ล้วนต้องอาศัยความรู้ในเรื่องของเทคนิคและวิชาการชั้นสูง ซึ่งทรัพยากรดังกล่าวสำหรับประเทศไทยยังขาดแคลนอยู่อีกมาก ตลอดจนปัญหาที่เกิดจากการประสานงาน แผนงาน โครงการ และงบประมาณยังไม่ดีเพียงพอ ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลมักจะเปลี่ยนแปลงไปทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนรัฐบาล ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นผลกระทบก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องเกิดกับส่วนราชการต่าง ๆทำให้รัฐบาลต้องเสียหาย เพราะการวางแผนและดำเนินการไม่ดีปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมาก ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลายฉบับแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถจัดปัญหาดังกล่าวได้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต้น ๆ การปฏิบัติไม่สามารถดำเนินการไปได้ด้วยดี เพราะกำลังงบประมาณของประเทศมีจำกัดการประกาศใช้แผนพัฒนาฯ แล้วมิได้หมายความว่าเจ้าของแผนงานหรือโครงการจะได้งบประมาณไปดำเนินการตามนั้น มีโครงการพัฒนาประเทศที่ดี ๆ เป็นจำนวนมากต้องเลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงไปก็เพราะขาดแคลนงบประมาณ หรือมิฉะนั้นก็เกิดจากความเสียหายประการอื่น ๆ เช่น การวางแผนที่ผิดพลาด

๔. ปัญหาและอุปสรรคด้านฝ่ายตรวจสอบ

ฝ่ายตรวจสอบมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่มาก โดยเฉพาะการประสานงานระหว่างกระทรวง ทบวง กรม มักจะไม่ดีเพียงพอแม้ระหว่างฝ่ายตรวจสอบ *(ภายนอก)* ด้วยกันเองก็ยังขาดการประสานงานที่ดี ทำงานซ้ำซ้อนและไม่ยอมรับข้อมูลที่เกี่ยวข้องไปใช้ประโยชน์ในส่วนราชการของตน หรือยอมรับก็เฉพาะกรณีที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ การรายงานผลการตรวจสอบก็มักจะขาดช่วงไม่สม่ำเสมอ และไม่ได้ถูกนำไปใช้เพื่อการสั่งงานของระดับหน่วยเหนือหรือระดับนโยบาย *(คณะรัฐมนตรี)* ทำให้การออกนโยบายหรือการแก้ปัญหาของรัฐมนตรีไม่รวดเร็วและตรงต่อกรณี รายงานส่วนมากเป็นการรายงานตามแบบพิธีการและสิ้นเปลืองกระดาษ ฉะนั้นการที่จะมุ่งหมายให้ฝ่ายตรวจสอบเป็นฐานสำคัญในการเสนอแนะมาตรการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติราชการของส่วนราชการต่าง ๆ เมื่อต้องผ่านขั้นตอนและมีความล่าช้ามาก การดำเนินการของฝ่ายตรวจสอบจึงมีความสำคัญไม่ถึงขั้นที่จะเป็นข้อเสนอแนะฝ่ายการเมืองหรือฝ่ายกระทรวง ทบวง กรม ผู้ปฏิบัติหรือฝ่ายอำนวยการ

แผนงาน โครงการ งบประมาณ และอัตรากำลังได้ดีเพียงพอ งานบางอย่างดำเนินการซ้ำซ้อนกันจนเกิดความสิ้นเปลืองและเสียหายขึ้นแก่รัฐ ตัวอย่างเช่น การรับบัตรสนเท่ห์แม้คณะรัฐมนตรีจะมีมติให้ไม่รับฟัง ยกเว้นบัตรสนเท่ห์ใดที่ระบุหลักฐานกรณีแวดล้อมปรากฏชัดแจ้งตลอดจนชี้พยานบุคคลแน่นอนก็ให้รับพิจารณา *(มติแจ้งตามที่ น.ว.๑๔๘/๒๕๐๒ เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๒)* ผู้ร้องก็มักจะส่งบัตรสนเท่ห์ไปเกือบทุกส่วนราชการ หรือทุกส่วนราชการที่เกี่ยวข้องแต่ละส่วนราชการก็จะดำเนินการสืบสวนสอบสวน บางทีก็ไปพบกัน ณ สถานที่สอบสวนด้วยเรื่องอย่างเดียวกัน ๕-๖ หน่วยพร้อมกัน จริงบ้างไม่จริงบ้าง แต่ละส่วนราชการบางทีก็ได้ข้อเท็จจริงไปต่าง ๆ กัน ต่างฝ่ายต่างดำเนินการ บางทีผลออกมาก็ขัดแย้งกันแล้วไม่อาจจะหาข้อยุติได้ ฉะนั้นการที่ฝ่ายตรวจสอบจะเป็นฐานที่มั่นคในการเสนอแนะให้มีการแก้ปัญหาและอุปสรรคของส่วนราชการต่าง ๆ จำเป็นต้องแก้ปัญหาในเรื่องของการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการประสานงานและแก้ปัญหาตัวบุคคลเช่นเดียวกับปัญหาและอุปสรรคของด้านฝ่ายอื่น ๆไปพร้อมกัน

โดยเหตุที่ ปัญหาและอุปสรรคในด้านการบริหารงานของรัฐดังได้กล่าวแล้วว่ามีในทุกทาง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายใดตามลักษณะการแบ่งแยกเกี่ยวกับการจัดระบบการบริหารราชการ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆเป็นเรื่องที่แต่ละกระทรวง ทบวง กรม จะต้องเป็นฝ่ายแก้ไขปรับปรุงตามข้อจำกัดของงบประมาณและอัตรากำลังของตนเอง ต่างคนต่างทำ แม้จะมีคณะรัฐมนตรีเป็นผู้กำหนดนโยบายแล้วก็ตาม แต่ถ้าพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติ ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการดำเนินการตามแนวทางหรือนโยบายเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ของชาติขั้นมูลฐานหรือวัตถุประสงค์เฉพาะเกี่ยวกับการเสริมสร้างเสถียรภาพและความก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ สังคม การทหาร และการเมืองแห่งรัฐ ยังขาดแผนงานระดับชาติที่สำคัญอีกแผนหนึ่งที่จำเป็น ซึ่งจะเป็นแกนกลางอำนวยการให้เกิดผลสำเร็จหรือบรรลุผลสำเร็จในทุกสาขางาน ได้แก่ การจัดระบบการบริหารงานของรัฐที่มีแนวมุ่งหมายเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ในอันที่จะขจัดปัญหาและอุปสรรคทุกอย่างที่เกิดขึ้นในวงราชการ ให้พอเหมาะกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การทหาร และการเมืองแห่งรัฐ เช่น การประสานงาน ปัญหาการจัดหน่วยงานซ้ำซ้อน ความสิ้นเปลืองในเรื่องอัตรากำลังและงบประมาณ ปัญหาความล่าช้าในราชการ ปัญหาเรื่องการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ตลอดถึงการยกระดับและมาตรฐานในเรื่องของประสิทธิภาพของการ

บริหารและคุณภาพของข้าราชการและพนักงานของรัฐเพื่อเป็นพลังในการพัฒนาความมั่นคงแห่งชาติต่อไปอย่างไม่หยุดยั้งด้วย

๕. ปัญหาที่มีอยู่ทั่วไปในทุกกระทรวง ทบวง กรม (ปัญหาเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ)

การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "Corruption" เคยเป็นที่เข้าใจกันว่าควรจะมีอยู่ในประเทศที่ด้อยพัฒนาเป็นสำคัญ แต่ความจริงออกจะเป็นปัญหาสากล เพราะเกือบทุกประเทศต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าวนี้อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ปัจจุบันนี้ยังไม่มีมาตรการใดที่ดำเนินการปราบปรามหรือแม้แต่ป้องกันอย่างได้ผลเต็มที่ การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการจะขยายตัวหรือเติบโตขึ้นในลักษณะอย่างไร เชื่อได้ว่า เหตุแวดล้อมที่เป็นพฤติกรรมส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เสื่อมทรามขาดคุณธรรม และปราศจากความรับผิดชอบรวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในราชการ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การบริหารและการเมืองของรัฐที่ขาดเสถียรภาพที่ไม่อาจแก้ไขได้ มีแนวโน้มที่จะทำให้การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการเพิ่มปริมาณหรือขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้น จากผลการวิจัยของบางประเทศเกี่ยวกับสรีระอันเป็นองค์ประกอบของความผิด (Anatomy of Corruption) เชื่อได้ว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ๔ ประการ ได้แก่ โอกาส (Opportunity) สิ่งจูงใจ (Incentive) ความเสี่ยงภัย (Risk) และปัจจัยตัวสุดท้าย คือ ความซื่อสัตย์ (Honesty)

มูลเหตุของการทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการที่สำคัญน่าจะมาจากสาเหตุ

(๑) เศรษฐกิจและการครองชีพไม่ดี รายได้ค่าจ้างหรือเงินเดือนต่ำไม่พอใช้จ่าย

(๒) ความผันผวนและเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้ขาดเสถียรภาพในการบริหารและการปกครองบังคับบัญชา

(๓) กรณีแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความฟุ่มเฟือยไม่ประหยัดการใช้จ่าย ทำให้เกิดความสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น

(๔) การบริหารงานที่ขาดประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดปัญหาและความบกพร่องในการงานและเกิดความหละหลวมในการปกครองบังคับบัญชา

(๕) กฎหมายหรือระเบียบมีช่องว่างหรือข้อบกพร่องเปิดโอกาสให้ทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการได้

(๖) การมีตำแหน่งเอื้ออำนายต่อการกระทำความผิด

(๗) การตกอยู่ในภาวะแวดล้อมและอิทธิพลของผู้ทุจริตหรือมูลเหตุจูงใจอื่น ๆ

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การแก้ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ในหลักการไม่ว่าจะเป็นด้านรัฐประศาสนศาสตร์หรือในข้อบัญญัติของกฎหมายเป็นที่ยอมรับตรงกันว่า การจัดองค์การหรือหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นองค์การทางธุรกิจฝ่ายเอกชนหรือในด้านการจัดตั้งส่วนราชการ จะต้องจัดทำโครงสร้างของระบบงานที่มีส่วนหรือฝ่ายควบคุมติดตามผลงาน หรือเพื่อการตรวจสอบผลงานเป็นหลักการบริหารงานไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบการบริหารงานของรัฐ จะเห็นได้ว่าทั้งข้อบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการจัดระเบียบบริหารและทางด้านการจัดการ ได้กำหนดรูปแบบไว้ให้มีการปกครองบังคับบัญชา หรือกำหนดสายการบังคับบัญชาไว้เพื่อจัดให้มีการตรวจสอบเป็นการภายในของแต่ละส่วนราชการหรือหน่วยงาน นอกจากนี้ยังจัดให้มีการตรวจสอบภายนอกโดยองค์การอิสระเป็นการเสริมและกำหนดดุลยภาพแห่งอำนาจไว้อีกโดยนัยนี้ การจัดทำโครงสร้างของระบบงานให้บังเกิดผลในทางควบคุมและตรวจสอบซึ่งกันและกัน จึงน่าจะพิจารณาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ

๑. สร้างปัจจัยแวดล้อมกรณีเกี่ยวกับการควบคุมการบริหารให้มีประสิทธิภาพ เช่น กฎหมาย ระเบียบแบบแผน กฎ ข้อบังคับ วินัย ข้อห้าม จริยธรรมหรือจรรยาบรรณ ตามทางสายอาชีพ ตลอดจนส่งเสริมความเป็นผู้นำ เป็นต้นว่าผู้บังคับบัญชาตามลำดับขั้น ต้องไม่เป็นผู้กระทำเสียเองในเรื่องของการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ โดยเริ่มที่ตัวของตัวเองก่อนเป็นค่านิยมปฏิบัติสืบต่อกันไป

๒. ควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานตามมาตรฐานและแบบอย่างที่ได้มีการประเมินผลแล้ว และวิสัยการทำงานของเจ้าหน้าที่อยู่ตลอดเวลา

๓. ตรวจสอบการปฏิบัติงานทั่วไป เช่น เอกสารหลักฐานทางการบัญชี การเงิน และรายงานต่าง ๆ

๔. ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่นับตั้งแต่ปฐมนิเทศเจ้าหน้าที่ที่เข้ารับราชการใหม่ จัดให้มีการฝึกอบรมเป็นระยะ เพื่อส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และหลักการของจรรยาบรรณ ในการนี้อาจจัดทำการทดสอบเป็นระยะตามความจำเป็นเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าเจ้าหน้าที่มีความเข้าใจรับรู้หรือรับทราบหลักการและวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติหน้าที่ราชการ เพื่อให้เกิดความสำนึกต่อความรับผิดชอบในหน้าที่การงานและต่อราชการเป็นส่วนรวมยิ่งขึ้น

๕. จัดให้มีการสืบสวนสอบสวนโดยพลันและพิจารณาอย่างเฉียบขาด โดยการตรวจสอบภายใน

และโดยการสืบสวนสอบสวนจากองค์การภายนอกที่เป็นอิสระ รวมทั้งให้สิทธิกลุ่มพิทักษ์ผลประโยชน์หรือองค์กรของเอกชนมีสิทธิที่จะสืบสวนติดตามผลหรือขอทราบผลการปฏิบัติงานหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปสู่การพิสูจน์ความผิดหรือการกระทำนั้น ๆ ว่าถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับ ตลอดจนจรรยาบรรณตามทางสายอาชีพที่ดี เพียงใด หรือไม่

กฎหมายปกครองและศาลปกครองกับระบบศาลยุติธรรม

๑. หลักการทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายปกครองและศาลปกครอง

คดีปกครอง หมายความถึง กรณีต่าง ๆ ที่เกิดเป็นปัญหาขึ้นระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชน เนื่องจากการปฏิบัติงานของฝ่ายปกครองในการดำเนินการจัดบริการสาธารณะ หรืออีกนัยหนึ่ง ปัญหาเกิดขึ้นเพราะการกระทำในทางปกครอง โดยนัยนี้ รูปเรื่องทางคดีปกครองอาจแยกออกได้ตามการจัดศาลปกครองของบางประเทศดังนี้

(๑) คดีขอให้สั่งเพิกถอนคำสั่งหรือการกระทำทางปกครองที่มิชอบด้วยกฎหมาย

(๒) คดีขอให้ตีความข้อกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ

การปกครองที่ดี คือ การปกครองที่มีกฎเกณฑ์มีความแน่นอน และเป็นไปตามตัวบทกฎหมาย โดยต้องให้ประชาชนทราบถึงความสามารถถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเป็นการล่วงหน้าเพื่อจะได้จัดกิจการหรือธุรกิจของตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย ประเทศไทยได้มีการสอนวิชากฎหมายปกครองในมหาวิทยาลัยมาเป็นเวลานานหลายสิบปีแล้ว แต่โดยแท้จริงหาได้มีกฎหมายปกครองไม่ เนื้อหาของวิชากฎหมายปกครองที่สอนมีลักษณะเป็นการสอนการจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินมากกว่าจะเป็นการสอนกฎหมายปกครอง กฎหมายปกครองมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่

(๑) กฎหมายปกครองสารบัญญัติ

(๒) ศาลปกครองที่เป็นสถาบันอิสระแยกต่างหากจากฝ่ายปกครอง

(๓) การบังคับคดีหมายถึงการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลปกครอง

กฎหมายปกครองสารบัญญัติ ประกอบด้วย เนื้อหาสำคัญ ๓ ประการ คือ

(๑) การควบคุมการออกกฎกระทรวง กฎ และระเบียบต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติ

(๒) การควบคุมการกระทำหรือการวินิจฉัยสั่งการของฝ่ายปกครอง

(๓) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับความรับผิดชอบของฝ่ายปกครอง

โดยสภาพของศาลปกครองย่อมจะต้องมีอำนาจในการตรวจสอบ ทบทวนการวินิจฉัยสั่งการของฝ่าย

ปกครอง ศาลปกครองจึงมีเขตอำนาจในการตรวจสอบทบทวนการกระทำของฝ่ายปกครอง

(๑) การกระทำของฝ่ายปกครองไม่เป็นไปตามกฎหมาย หรือนอกเหนืออำนาจหรือไม่

(๒) การกระทำของฝ่ายปกครองฝ่าฝืนหลักความเป็นธรรมตามธรรมชาติหรือไม่ (หลักความเป็นธรรมตามธรรมชาติพัฒนามาจากเหตุผลตามสามัญสำนึกและการรักความเป็นธรรมมนุษย์ทั่วไป)

(๓) การกระทำของฝ่ายปกครองเป็นการละเมิดสิทธิขั้นมูลฐานหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

ในการตรวจสอบทบทวนการกระทำฝ่ายปกครอง ศาลปกครองไม่มีอำนาจเข้าไปวินิจฉัยสั่งการแทนฝ่ายปกครองเสียเอง อย่างมากที่สุดศาลปกครองจะพิจารณาพิพากษาว่าการกระทำของฝ่ายปกครองนั้น ๆ เป็นโมฆะ ฝ่ายปกครองย่อมจะวินิจฉัยสั่งการใหม่โดยระมัดระวังให้ถูกต้องตามกฎหมายหรือหลักเกณฑ์ต่าง ๆที่กฎหมายกำหนดไว้

หลักกฎหมายของบ้านเมืองตามสภาพอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ระบบ คือ ระบบหนึ่งเป็นระบบที่จัดให้มีศาลปกครอง อีกระบบหนึ่งเป็นระบบที่ไม่มีศาลปกครอง แต่ใช้ศาลยุติธรรมวินิจฉัยคดีปกครอง การให้ศาลวินิจฉัยคดีปกครองนั้นเป็นมาตรการในการควบคุมฝ่ายปกครอง โดยให้ศาลในฐานะองค์กรที่สูงกว่าเป็นผู้คอยควบคุมองค์กรฝ่ายปกครองให้ปฏิบัติตามกฎหมาย มิให้ล่วงละเมิดสิทธิของเอกชนโดยมิชอบ ในการนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๑๗ เคยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับศาลปกครองไว้ตามมาตรา ๒๑๒ "ศาลปกครองและศาลในสาขาแรงงาน สาขาภาษี หรือสาขาสังคม จะตั้งขึ้นได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ

การแต่งตั้งและการให้ผู้พิพากษาพ้นจากตำแหน่งอำนาจหน้าที่ของศาล ตลอดจนวิธีพิจารณาของศาลตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลนั้น"

๒. การดำเนินการเกี่ยวกับคดีทางการปกครอง

ในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นเป็นเอกเทศ แต่ก็ได้มีการยอมรับในหลักการมานานปีแล้ว โดยจะเห็นได้จาก พ.ร.บ.คณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ.๒๔๗๖ มาตรา ๕ (๓) *"คณะกรรมการกฤษฎีกามีหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีปกครองตามที่จะได้มีกฎหมายให้อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการกฤษฎีกา"* ต่อมา ก็ได้มี พ.ร.บ. เรื่องราวร้องทุกข์ พ.ศ.๒๔๙๒ และฉบับแก้ไข (ฉบับที่ ๒) ๒๕๑๖ ให้สิทธิแก่บุคคลทั่วไปมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ ยกเว้นผู้ที่เป็นทหารหรือตำรวจ ถ้าเสนอเรื่องราวร้องทุกข์อันเกี่ยวกับราชการทหารหรือ

ตำรวจต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎข้อบังคับว่าด้วยการนั้น (มาตรา ๓) ขณะนี้ได้มี พ.ร.บ.คณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ.๒๕๒๒ ให้ยกเลิก พ.ร.บ. ว่าด้วยคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ.๒๔๗๖ กับฉบับแก้ไข (ฉบับที่ ๒)พ.ศ.๒๕๑๐ และ พ.ร.บ.เรื่องราวร้องทุกข์ ๒๔๗๒ กับฉบับแก้ไขฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๖ ทั้งนี้ ได้มีข้อบัญญัติในหมวด ๑ ว่าด้วยสิทธิร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ มาตรา ๑๘ บัญญัติไว้ว่า

"บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ได้ตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

การร้องทุกข์ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่เป็นการตัดสิทธิร้องทุกข์อันจะพึงมีได้ตามกฎหมายอื่น

ผู้ที่เป็นทหารหรือตำรวจ ถ้าจะร้องทุกข์อันเกี่ยวกับราชการทหารหรือตำรวจต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎข้อบังคับว่าด้วยการนั้น"

เกี่ยวกับการนี้เมื่อพิจารณาถึงระเบียบว่าด้วยการยื่นและการส่งคำร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ พ.ศ.๒๕๒๒ ระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ พ.ศ.๒๕๒๒ กับระเบียบว่าด้วยการจัดองค์คณะของกรรมการวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ พ.ศ.๒๕๒๒ แล้วจะเห็นว่าขณะนี้ได้มีการเตรียมจัดตั้งศาลปกครองขึ้นในโอกาสต่อไปแล้ว หลังจากได้รับหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีทางการปกครองมาแล้วตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๖

อย่างไรก็ดีความรับผิดทางแพ่งเกี่ยวกับคดีทางปกครอง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายอาจใช้สิทธิทางศาลได้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๕๕ ซึ่งบัญญัติว่า *"เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งหรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาลบุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้"*

๓. ความรับผิดของข้าราชการต่อการปฏิบัติหน้าที่ราชการฐานละเมิด

ข้าราชการกระทำผิดฐานละเมิด จะต้องรับผิดเป็นการส่วนตัวเพียงใดหรือไม่ มีคำพิพากษาศาลฎีกาหลายฉบับ ได้แก่คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๓/๒๕๐๔ กับฎีกาที่ ๗๖๙/๒๕๐๕ ซึ่งมีสาระสำคัญความว่า "ข้าราชการซึ่งกระทำละเมิดขณะปฏิบัติหน้าที่ กระทรวงหรือกรมเจ้าสังกัดต้องรับผิดชอบเพราะถือว่าข้าราชการเป็นผู้แทนอื่นๆ ของนิติบุคคลตามมาตรา ๗๖ ถ้าผู้แทนของนิติบุคคลกระทำการภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล การนั้นถือว่าเป็นการที่นิติบุคคลทำเอง โดยนัย

มาตรา ๗๕ ถ้าผู้แทนของนิติบุคคลทำละเมิดในหน้าที่ นิติบุคคลต้องรับผิด โดยอาศัยมาตรา ๗๖ สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดย่อมใช้เรียกร้องเอาได้จากบุคคลผู้กระทำละเมิดโดยทั่วไป มิต้องคำนึงถึงว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ได้รับความเสียหายกับผู้กระทำละเมิดมีอยู่ต่อกันในลักษณะใด แต่สิทธิเรียกร้องให้ตัวแทนรับผิด จะต้องปรากฏว่าผู้เรียกร้องและผู้ถูกเรียกร้องมีความสัมพันธ์ในฐานะตัวการตัวแทนต่อกันและกัน ข้าราชการไม่มีความสัมพันธ์อันเนื่องมาจากนิติกรรมหรือสัญญา"

๔. อำนาจศาลในการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครอง

คดีทางปกครองใดเมื่อเป็นเรื่องอยู่ในดุลยพินิจของฝ่ายปกครอง ศาลไม่อาจบังคับให้ได้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๑๘/๒๔๙๙ ระหว่างโจทก์ *(ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่)* จำเลย *(เป็นนายกรัฐมนตรี)* กรณีโจทก์ถูกไล่ออกจากราชการ ต่อมามี พ.ร.บ. เรื่องราวร้องทุกข์ คณะกรรมการเรื่องราวร้องทุกข์มีความเห็นให้คืนสู่ฐานะเดิม จำเลยไม่ยอมรับ ศาลฎีกาเห็นว่าการเข้าออกจากราชการต้องเป็นไปตาม พ.ร.บ.ระเบียบข้าราชการพลเรือนซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหาร โดยเฉพาะ โจทก์จะฟ้องขอให้ศาลบังคับไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีฎีกาที่ ๕๖๘/๒๕๐๒, ๑๐๖๖/๒๕๑๓ และฎีกาที่ ๓๕๕/๒๕๑๖ พิพากษาไว้เป็นบรรทัดฐานแนวเดียวกัน

อนึ่ง เกี่ยวกับเรื่องการดำเนินคดีทางปกครอง สำหรับข้าราชการ เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือ ก.พ. ได้วินิจฉัยอุทธรณ์ตามความในมาตรา ๑๐๔ หรือ ๑๐๕ แห่ง พ.ร.บ ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๑๘ แล้ว ผู้ถูกสั่งลงโทษเห็นว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรม ย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องคดีต่อศาลปกครองภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยอุทธรณ์นั้น (มาตรา ๑๐๗)

๕. ระบบศาลยุติธรรม

๕.๑ การใช้อำนาจตุลาการทางศาลตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ มีบทบัญญัติรับรองว่าศาลเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์และเพื่อเป็นหลักประกันของการใช้อำนาจดังกล่าว รัฐธรรมนูญทุกฉบับต่างก็มีบทบัญญัติรับรองว่าการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ และผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

คำว่า ศาล ย่อมหมายความถึง ศาลยุติธรรม ศาลทหาร และศาลอื่นๆ ตามที่

จะได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งขึ้น พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นกฎหมายที่วางระเบียบศาลยุติธรรมทั้งหลายสังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม ส่วนศาลทหารย่อมเป็นไปตามธรรมนูญศาลทหารซึ่งบัญญัติให้ศาลทหารสังกัดกระทรวงกลาโหม สำหรับศาลอื่นๆ จะสังกัด ณ ที่ใดย่อมสุดแล้วแต่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นๆ

เมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๔ ได้มีการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนขึ้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ.๒๔๙๔ กำหนดให้ศาลคดีเด็กและเยาวชนเป็นศาลยุติธรรมชั้นต้น ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ดังนั้น ศาลคดีเด็กและเยาวชนจึงสังกัดกระทรวงยุติธรรม

๕.๒ การแบ่งชั้นของศาลยุติธรรม

พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแบ่งศาลยุติธรรมออกเป็น ๓ ชั้น คือ

ศาลชั้นต้น คือ ศาลที่รับฟ้องในชั้นเริ่มคดีทั้งในทางแพ่ง อาญา และล้มละลาย เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ ให้มีอำนาจพิจารณาคดีพิพากษาเฉพาะคดีบางประเภท

ศาลอุทธรณ์ คือ ศาลสูงชั้นกลาง มีอยู่ศาลเดียวตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งชั้นต้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์

ศาลฎีกา คือ ศาลสูงสุดของประเทศ มีอยู่ศาลเดียวตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งอุทธรณ์ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการฎีกา

คุณลักษณะพิเศษ แห่งพระพุทธศาสนา

สุชีพ ปุญญานุภาพ

(ตอนที่ ๕)

ปฏิวัติการทำบุญโดยวิธีฆ่า เป็นวิธีสังคมสงเคราะห์

"พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแรกที่สอนปฏิวัติเรื่องการทำบุญโดยวิธีฆ่าสัตว์ หรือฆ่ามนุษย์บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หากสอนให้ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์แทนการเบียดเบียน และสอนให้หาทางชำระจิตให้บริสุทธิ์สะอาดว่าเป็นบุญ"

ประเพณีของอินเดียมีการบูชายัญอยู่ ๔ ประเภท คือ :

๑. อัศวะเมธะ ฆ่าม้า บูชายัญ
๒. โคเมธะ ฆ่าโค บูชายัญ
๓. ราชสูยะ ฆ่าช้าง บูชายัญ
๔. นรเมธะ ฆ่าคน บูชายัญ

ประการแรก คือ อัศวเมธะ ฆ่าม้าบูชายัญนั้น เป็น เรื่องการบูชาเทวดา ภายหลังที่แผ่อาณาจักรสำเร็จมีเรื่องเล่าไว้ใน หนังสือประเพณีชาวฮินดู[๑] ของ Abbe J.A.Dubois หน้า ๕๑๔ ว่า ได้มีการเลือกม้าตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เมื่อคลอดออกมาแล้ว ก็ต้องดูแลประคบประหงมเป็นพิเศษตลอดเวลา ๓ ปี มีการบูชา เทวดา ๓ องค์ คือ พระอินทร์ เพื่อให้ดูแลลูกม้าตัวนั้น พระยม เพื่อป้องกันม้านั้นจากความตายและอุบัติเหตุต่าง ๆ พระวรุณ เทพเจ้าแห่งฝน เพื่อให้ฝนตกลงมายังความชุ่มชื่นให้เกิดแก่พื้นดิน เพื่อจะได้มีหญ้าดี ๆ ให้ลูกม้านั้นกิน

ภายหลังที่ลูกม้านั้นอายุเกิน ๓ ปีแล้ว ก็มีการปล่อยให้เที่ยวไปตามชอบใจ มีผู้คนติดตามไปเป็นอันมากและมีกองทัพยกตามไปด้วย เข้าบ้านเมืองไหนถ้าเขายอมแพ้ก็แล้วไป ถ้าไม่ยอมแพ้ก็รบกัน คราวนี้มีผู้ใดต้องทำลายพิธีนี้ ผู้นั้นก็ยกทัพมาไล่จับม้า ถ้าจับได้ก็เป็นอันทำลายพิธีสำเร็จ แต่โดยมากผู้จะทำพิธีมักแน่ใจในชัยชนะ คือ ได้เตรียมการรุกรานไว้แล้ว มีเรื่องเล่าเพิ่มเติมในหนังสือเล่มอื่นว่า เจ้าชายแห่งประเทศต่าง ๆ ที่ม้านี้ผ่านไป ถ้ายอมแพ้ก็ต้องร่วมไปในขบวนทัพที่ติดตามม้านี้ด้วย เมื่อครบปีแล้ว จึงพาม้ากลับเมืองแล้วฆ่าม้านั้นบูชายัญ การบูชายัญแบบฆ่าม้านี้สังเกตว่ามีจุดประสงค์เป็น ๒ ประการ คือ ในทางการเมือง เป็นการแผ่อาณาเขต โดยถือเอาพิธีทางศาสนาเป็นข้ออ้าง ในทางศาสนา เชื่อกันว่าเมื่อบูชาได้ครบ ๑๐๐ ครั้ง จะได้เป็นพระอินทร์ ผู้มีอำนาจอยู่ในเมืองสวรรค์ ฉะนั้นพระอินทร์จึงเดือดร้อนไม่ใคร่ยอมให้ใครทำสำเร็จครบ ๑๐๐ ครั้ง เพราะเกรงจะไปแย่งตำแหน่ง จึงมีการทำลายพิธีไม่ให้สำเร็จอยู่เสมอ

ประเภทที่ ๒ ฆ่าโคบูชายัญ ไม่มีอะไรเป็นพิเศษ นอกจากการเลือกโคที่มีลักษณะดี ไม่มีที่ตำหนิมาฆ่าบูชาเทวดา

ประเภทที่ ๓ ราชสูยะ เป็นการประกาศพิธีราชาภิเษก มีการเชิญกษัตริย์ในประเทศใกล้เคียง มาร่วมพิธีบูชายัญนี้ด้วย เพื่อแสดงว่ามีสามัคคีธรรมต่อกันเป็นอันดี และในพิธีนี้มีการ ฆ่าช้างบูชายัญด้วย

ประเภทที่ ๔ นรเมธะ การฆ่าคนบูชายัญสังเวยเทพเจ้าเป็นเรื่องมีจริง ๆ ซึ่งไม่ใช่เพียงที่ปรากฏในภาพยนตร์หรือนวนิยายเท่านั้น ในอินเดียปัจจุบันนี้ยังมีสถานที่หลายแห่งซึ่งมีซากเหลืออยู่ อันเคยเป็นที่ซึ่งกษัตริย์ใช้เป็นแหล่งบูชายัญเชลยศึกในสงครามเพื่อบูชาเทพเจ้าที่ตนนับถือเป็นการแสดงความขอบคุณที่เทพเจ้านั้น ๆ ได้ช่วยให้ตนมีชัยในการรบ ผู้

๑. *Hindu Manners Customs and Ceremonies*

เขียนเรื่องประเพณีฮินดูซึ่งกล่าวถึงข้างต้นได้ไปดูสถานที่หลายแห่งที่พิธี นรเมธะ ได้เกิดขึ้น และบรรยายไว้ว่าโดยมากที่ประกอบพิธีฆ่าคนบูชายัญมักจะตั้งอยู่บนยอดเขา หรือในที่ซึ่ง ปลอดจากชุมชน ในที่เช่นนั้น จะมีโบสถ์ซึ่งสร้างขึ้นหยาบ ๆ หรือบางทีก็เป็นเพียงโรง ซึ่งบรรจุรูปเคารพของเทพเจ้าที่จะบูชาตั้งอยู่ ผู้ถูกทำพิธีบูชาจะถูกตัดศีรษะและแขวนศีรษะไว้ในบริเวณใกล้เคียงนั้น บางครั้ง การบูชายัญนี้เป็นเรื่องของพระมหากษัตริย์ แต่ก็มีข้อกำหนดอยู่ว่าคนที่เกิดในวรรณะพราหมณ์ และวรรณะกษัตริย์จะนำมาฆ่าบูชาไม่ได้ ทั้งนี้ อาจเป็นด้วยผู้เขียนตำราบูชายัญ เกรงภัยจะย้อนมาหาตนก็เป็นได้ นอกจากนั้น ยังมีกฎเกณฑ์พิเศษต่อไปอีกว่า คนที่จะถูกฆ่าบูชายัญจะต้องไม่มีร่างกายพิกลพิการหรือเคยถูกลงโทษเพราะประกอบอาชญากรรมร้ายแรงใด ๆ รวมความว่า การฆ่าคนเช่นเทพเจ้านั้น จะต้องเลือกคนที่ดี ๆ ไม่ใช่คนเหลือเดน หรือคนที่เทพเจ้าพึงรังเกียจ เช่นเดียวกับสัตว์อื่น ๆ ซึ่งต้องผ่านการคัดเลือกอย่างถี่ถ้วนจึงจะใช้ บูชายัญได้ อายุของคนที่ถูกฆ่ามิได้กำหนดไว้แต่สำหรับสัตว์ที่จะใช้บูชายัญจะต้องมีอาจจะไม่น้อยกว่า ๓ ปี และมีร่างกายสมบูรณ์ ไม่บกพร่อง พิกลพิการ

ผู้เขียนเรื่องประเพณีฮินดู ได้อ้างไว้ว่า ในคัมภีร์กาลิปุราณะ ได้มีคำบรรยายไว้อย่างละเอียดถึงพิธีกรรมการบูชายัญเกี่ยวกับการฆ่าสัตว์เป็นขั้น ๆ รวมทั้ง ได้ออกนามเทพเจ้าผู้ชอบรับพลีกรรมประเภท นี้ คือ ไภรวะ พระยม นันทิ และเจ้าแม่กาลี

การบูชายัญนอกจาก ๔ อย่างข้างต้น

ในสมัยปัจจุบัน การฆ่าแพะและแกะบูชายัญยังคงมีอยู่ดาดดื่นในประเทศอินเดีย ผู้ไปแวะที่กัลกัตตา ถ้าไปที่วัดฮินดูก็อาจเห็นได้เสมอ เขาทำไม้ไว้เป็นที่เอาคอแพะพาดเพื่อใช้มีดฟันให้คอขาด วันหนึ่ง ๆ มีสัตว์ประเภทนี้ถูกฆ่าตายเป็นเทวพลีไม่น้อยทีเดียว

ผู้เขียนขออ้างหนังสือประเพณีฮินดูของดูบัวส์ (Dubois) ต่อไปอีก เพราะได้เล่าไว้ชัดเจนดี ดูบัวส์กล่าวว่า การบูชายัญที่เป็นสามัญในหมู่พราหมณ์ที่เป็น "วนปรัสถะ" คือ พวกอยู่ป่าหรือหลีกออกหาความสงบ คือการบูชาที่เรียกว่า "โหมะ" เมื่อก่อไฟขึ้นแล้ว ก็เอาเมล็ดข้าว ซึ่งคลุกน้ำมันเนย ใส่ลงไปในไฟเป็นครั้งคราวแล้วสาธยายมนต์ โดยปกติการบูชานี้ เป็นการบูชาไฟแต่บางครั้งผู้บูชาก็มุ่งบูชา พระอาทิตย์ หรือดาวเคราะห์ อื่น ๆ พวกฤาษีเหล่านี้ยังได้ทำ การบูชาเป็นประจำวันโดยใช้ผลิตผลตามธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ของหอม ข้าวเปลือก ผัก และ ผลไม้ เวลาทั้งหมดฤาษีพวกนี้ ล่วงไปด้วยการบูชาเช่นนี้ วันละหลาย ๆ ครั้ง ด้วยการอบน้ำชำระกายให้บริสุทธิ์สะอาดบ้าง ด้วยการเพ่งถึงความสมบูรณ์แห่งปรพรหมบ้าง ดูบัวส์ให้ข้อสังเกตเหตุการณ์ในอินเดียเมื่อประมาณ ๘๐ ปีมาแล้วว่า แม้การฆ่าสัตว์บูชายัญจะเป็นของธรรมดาสามัญในอินเดีย แต่พวกพราหมณ์ก็ไม่ค่อยได้ฆ่าสัตว์หรือไม่ได้ลงมือเองในการฆ่า แต่จะปล่อยให้เป็นหน้าที่ของคนในวรรณะอื่น ซึ่งได้มีบันทึกเพิ่มเติมของผู้พิมพ์หนังสือเล่มนั้น ในครั้งหลังว่า โดยมากเป็นคนในวรรณะช่างหม้อ คือ พวกทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นคนฆ่าสัตว์

แต่ก็มีบางโอกาสที่พวกวนปรัสถะจะฆ่าสัตว์โดยไม่มีการลังเลใจ ในเมื่อมีการบูชาใหญ่ที่เรียกในภาษาสันสกฤต "ยัชญะ" ซึ่งเป็นการบูชาอันมีเกียรติ แม้ในพวกพราหมณ์สมัย ใหม่โดยมากใช้แกะ แต่ในกรณีที่พราหมณ์ลงมือเองเช่นนี้ ก็มักไม่ใช่วิธีตัดคอ จะเป็นด้วยเห็นเป็นการเลือดตกยางออกหรืออย่างไรสักอย่าง จึงใช้วิธีอื่นคือใช้ไม้ตี หรือเอาเชือกรัดคอแกะนั้นให้ตาย แต่พวกพราหมณ์ที่นับถือพระวิษณุ ที่เรียกว่าไวษณพไม่รับรองการบูชายัญที่ต้องฆ่าสัตว์ชนิดนี้ พวกพราหมณ์ด้วยกันจึงหาว่า พวกไวษณพเป็นพวกนอกศาสนา

การบูชายัญโดยฆ่าสัตว์นี้ พวกพราหมณ์ถือว่าเป็นบุญยอดเยี่ยมและเป็นที่ถูกใจเทพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง ผู้บูชาจะได้บุญและพ้นจากบาปทั้งหมด ซึ่งเคยทำมาแล้วตั้งร้อยชั่วคน อนึ่ง สิทธิในการบูชายัญชนิดนี้ เป็นของพวกพราหมณ์โดยส่วนเดียว คนในวรรระอื่นไม่มีโอกาสได้อยู่ในพิธี การบูชายัญชนิดนี้สินค้าใช้จ่ายมาก เพราะพราหมณ์เป็นอันมากที่ได้รับเชิญมาในพิธีนี้ จะต้องได้รับของไทยธรรมจากผู้เป็นเจ้าของงานโดยทั่วกัน คนที่ยากจนจึงไม่มีโอกาสทำมหายัญอย่างนี้ได้ ต่อไปนี้เป็นรายละเอียดในพิธีกรรม

ผู้จะเป็นประธานในพิธีจะประกาศกำหนดวันประกอบพิธีทั่วทั้งเขตนั้นแล้วเชิญพราหมณ์ทั้งหมดมาร่วมพิธี เป็นการจำเป็นที่จะต้องเชิญพราหมณ์ผู้แตกฉานในแต่ละประเภทแห่งพระเวททั้ง ๔ *(ฤคเวท, ยชุรเวท, สามเวท และอถรรพนเวท)* มา ร่วมด้วย ถ้าขาดผู้แทนในส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น ไม่มีพราหมณ์ ผู้เชี่ยวชาญ ในฝ่ายฤคเวทมาแม้ในฝ่ายอื่นจะหมด ยัญนั้น ก็ใช้ไม่ได้ ในพิธีกรรมนี้ คนวรรณะศูทรไม่ว่าตำแหน่งจะสูงสักเท่าไร พวกพราหมณ์ที่ไม่สมประกอบคือ

เป็นโรค หรือพิการ หรือแม้เป็นพ่อหม้ายก็เข้า ในพิธีนั้นไม่ได้ !

แกะที่จะใช้ในพิธีจำเป็นต้องได้รับการคัดเลือกอย่างละเอียดถี่ถ้วน จะต้องขาวปลอด มีอายุประมาณ ๓ ปี และมีลักษณะสมบูรณ์ไม่บกพร่อง *(ในบันทึกของฉบับที่พิมพ์ครั้งหลังกล่าวว่าไม่ใช่ขาวปลอด ต้องดำปลอด)*

ปุโรหิตผู้หนึ่งจะประกาศว่า เป็นกาลอันสมควรที่พิธีกรรมจะเริ่มแล้ว พวกพราหมณ์ประมาณกว่า ๒ พันคน ซึ่งไปร่วมในพิธีนั้นจะรีบเข้านั่งประจำที่ จะมีการขุดหลุม มีพิธีบูชา "โหมะ" ดังกล่าวข้างต้นและพิธีกรรมเริ่มต้นอีกต่าง ๆ เมื่อก่อไฟติดแล้วก็ใช้ขอนไม้ที่ เป็นมงคลต่าง ๆ มาสุมไม่ให้ไฟดับ ทั้งเอาหญ้าคาโปรยลงไปด้วย ในบางครั้งขอนไม้และหญ้าเหล่านี้ชุ่มด้วยน้ำมันเนยจึงทำให้ไฟติดมีเปลวพวยพุ่งขึ้น ขณะนั้นปุโรหิตจะร่ายมนต์ด้วยเสียงอันดัง พราหมณ์ผู้ไปร่วมพิธีจะกล่าวซ้ำเป็นทำนองลูกคู่รับในบางตอน ครั้นแล้วก็จะมีการนำแกะเข้าไปในที่ประชุม เอาน้ำมันทาให้ทั่วตัว เอาน้ำอาบให้ และเอาอักษตะ *(คือข้าวเปลือกทั้งเมล็ดที่ยังมิได้ตำเอาเปลือกออก โดยล้างน้ำให้สะอาดใช้เป็นเครื่องบูชาในพิธีกรรม)* มาโรยตามตัวที่ตัวและที่เขาสวมแพะด้วยพวงมาลัยดอกไม้ เอาเชือกทำด้วยหญ้าคามัดรอบตัวสัตว์ ระหว่างเวลาดังกล่าวนี้ปุโรหิตยังคงร่ายมนต์ต่อไป ต่อจากนั้นมีการอุดรูจมูกและปากของสัตว์ พราหมณ์หลายคนจะช่วยกันตีและลงสุดท้ายด้วยพราหมณ์คนหนึ่ง เอาเข่าทั้ง ๒ ของตนกดลงไปที่คอแกะ เพื่อให้หายใจไม่ออกตาย ปุโรหิตพร้อมด้วยสานุศิษย์จเร่งเสียงสวดมนต์ซ้ำ ๆ ให้ดัง ขึ้นด้วยเสียงอันดังเพื่อช่วยให้แกะตายได้เร็วขึ้น โดยไม่เจ็บปวดทรมานมากนัก และจะถือกันว่าเป็นเสนียดจัญไรอย่างร้ายแรง ถ้าแกะร้องออกมาได้แม้เพียงเล็กน้อย เพราะจะเป็นเครื่องหมายแห่งความค่อย ๆ ดับสูญไปของวงศ์สกุลนั้น

เมื่อสัตว์ตายแล้ว พราหมณ์ผู้เป็นประธานในพิธีจะผ่าท้องแกะเอาตับไตไส้พุง พร้อมทั้งเปลวมันออกย่างบนไฟให้เปลวมันหยดลงไปเป็นเครื่องสังเวย พร้อมทั้งเอาน้ำมันเนยเทลงไปในไฟเป็นครั้งคราว

ต่อจากนั้นก็ถลกหนังและดัดเนื้อออกเป็นชิ้น ๆ เอาลงผัดด้วยน้ำมันเนย บางส่วนก็โยนลงไปในไฟเป็นเครื่องสังเวย ส่วนที่เหลือก็แบ่งกันในระหว่างพราหมณ์ผู้ทำพิธีกับเจ้าภาพ บางส่วนก็จะให้แก่พวกพราหมณ์ที่มาร่วมพิธี โดยพราหมณ์เหล่านั้นจะแย่งชิ้นส่วนกันอย่างโกลาหล เพราะถือว่าเป็นของวิเศษอำนวยสวัสดิมงคล ตอนนี้เองเป็นที่น่าสังเกตว่า พวกพราหมณ์ที่ไม่กินเนื้อสัตว์ ได้มีโอกาสกินเนื้อสัตว์

ลำดับต่อไปมีการนำข้าวสุกและข้าวสารที่ล้างสะอาดแล้วมาสังเวยไฟอีก

ของต่าง ๆ ที่วางรอบกองไฟเช่น หมากพลู เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็แจกไปแก่พราหมณ์ ในที่สุดเจ้าภาพจะแจกเงินและเสื้อผ้าแก่พราหมณ์ทุกคน ที่มาร่วมพิธีตามความเหมาะสมแก่ตำแหน่งและเกียรติของบุคคลนั้น ๆ อันเป็นค่าใช้จ่ายสูงมาก

พราหมณ์ผู้เป็นประธานในพิธีมหายัญเช่นนี้ ถือกันว่าเป็นคนสำคัญมาก มีสิทธิหลายอย่าง เช่น การบูชาไฟในบ้านโดยก่อไฟให้ติดอยู่ตลอดกาล ถ้าไฟดับห้ามใช้ไฟอื่นมาต่อใหม่ ต้องใช้ไม้แห้งมาสีไฟให้เกิดเปลวขึ้น เพื่อเป็นเชื้อไฟต่อไป เวลาพราหมณ์นั้น ตายก็ไม่ให้ใช้ไฟธรรมดาเผา ต้องใช้ไฟที่สีให้เกิดด้วยไม้ ในทำนองนี้ และเมื่อเผาศพแล้วก็ต้องปล่อยให้ไฟดับมอดไปเอง

ในการบูชายัญนี้ พราหมณ์จะเลือกบูชาเทวดาองค์ใดก็ได้ที่เป็นใหญ่ตามความเชื่อถือของเขา แต่เทวดาผู้ยิ่งใหญ่ในการนี้ดูเหมือนจะเป็นพระอัคนีศวร หรือเทพเจ้าแห่งไฟ

การบูชายัญตามที่กล่าวในวรรณคดีพระพุทธศาสนา

ส่วนการฆ่าสัตว์บูชายัญ ซึ่งปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอันเท่ากับเป็นบันทึกเหตุการณ์ในสมัยกว่า ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว มีต่างออกไปจากที่กล่าวข้างต้นบ้างในบางประการ การเล่าเรื่องที่ปรากฏในวรรณคดีเช่นนั้นย่อมแสดงไปในตัวว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงมีส่วนช่วยสัตว์ซึ่งจะถูกฆ่าจำนวนไม่น้อยนั้นให้รอดชีวิตได้อย่างไร

เรื่องที่ ๑ ทรงช่วยสัตว์ที่กูฏทันตพราหมณ์จะบูชายัญ

เรื่องนี้ปรากฏในกูฏทันตสูตร ทีฆนิกาย สุตตันตปิฎก เล่ม ๙ หน้า ๑๖๒ ว่า กูฏทันตพราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้ได้รับมอบหมายจากพระเจ้าพิมพิสาร ให้เป็นผู้ครองหมู่บ้านพราหมณ์ ชื่อขานุมัตตะ เตรียมการบูชายัญโดยใช้โค ๗๐๐ ลูกโคตัวผู้ ๗๐๐ ลูกโคตัวเมีย ๗๐๐ แพะ ๗๐๐ แกะ ๗๐๐ เตรียมผูก ไว้กับเสา จะฆ่าบูชายัญ เผอิญทราบข่าวพระพุทธเจ้าเสด็จไป ณ หมู่บ้านนั้นจึงเข้าไปเฝ้าทูลถามปัญหา ต่าง ๆ เมื่อได้ฟังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้วก็เลื่อมใสประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต พร้อมทั้งประกาศให้อภัยทานแก่สัตว์ที่เตรียมฆ่าอย่างละ ๗๐๐ ตัวนั้น ด้วยคำว่า ข้าพระพุทธเจ้าขอปล่อยสัตว์เหล่านั้น ให้ชีวิตสัตว์เหล่านั้น ขอสัตว์

เหล่านั้นจงกินหญ้าอันเขียวสด ดื่มน้ำอันเย็นสนิท และขอลมเย็นจงโชยมาต้องกายสัตว์เหล่านั้นเถิด

เรื่องนี้แสดงว่า สัตว์ที่ใช้การบูชายัญมากมายเหลือเกิน ถ้าจะนึกวาดภาพสัตว์ ๑ ตัวต่อเสา ๑ ต้น ก็จะต้องปักเสาถึง ๓,๕๐๐ ต้น จะกินเนื้อที่สักเท่าไร การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าครั้งนั้นได้ผลเป็นการช่วยชีวิตสัตว์ถึง ๓,๕๐๐ ชีวิต

เรื่องที่ ๒ ทรงช่วยสัตว์ที่พระเจ้าปเสนทิจะบูชายัญ

เรื่องนี้ปรากฏในสังยุตตนิกายสคาถวรรคสุตตันตปิฎก เล่ม ๑๕ หน้า ๑๐๙ ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสั่งให้เตรียมการบูชายัญ โดยใช้สัตว์คือ โค ๕๐๐ ลูกโคตัวผู้ ๕๐๐ ลูกโคตัวเมีย ๕๐๐ แพะและแกะ ๕๐๐ ผูกไว้กับเสาเพื่อฆ่าสังเวยเทพเจ้า

ท้องเรื่องตอนนี้มีขยายความต่อไปอีกในอรรถกถาธรรมบท *(ภาค ๖ เรื่องอัญญตรปุริส หน้า ๓๙๑)* ว่ามีสัตว์และ มนุษย์ที่เตรียมจะฆ่ามากประเภทด้วยกัน มีช้าง, ม้า, โคผู้, โคเมีย, แพะ, แกะ, ไก่, สุกร, เด็กหญิง, และเด็กชาย แต่ละประเภทนับจำนวนร้อย

ใครที่เป็นญาติของเด็กเหล่านั้นก็คร่ำครวญร้องไห้ ในการที่จะสูญเสียบุตรหรือหลานของตนอย่างน่าเวทนายิ่ง

พระนางมัลลิกา อัครมเหสีไม่เห็นด้วยกับการนี้ จึงกราบทูลเชิญให้พระเจ้าปเสนทิไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ซึ่งเมื่อพระเจ้าปเสนทิ ได้ไปเฝ้าสดับฟังพระธรรมเทศนาแล้ว ก็สั่งปล่อยสัตว์และคนที่เตรียมฆ่า นั้นทั้งสิ้น

ตามวรรณคดีที่ปรากฏครั้งนี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงช่วยชีวิตมนุษย์และสัตว์ไว้เป็นอันมาก ยังความปลาบปลื้มปิติให้เกิดแก่มนุษย์หลายร้อยครอบครัวซึ่งจะถูกฆ่าไป เพราะความเชื่ออย่างผิด ๆ

เรื่องที่ ๓ ปรากฏในจตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย สุตตันตปิฎก เล่ม ๒๑ หน้า ๕๔

มีเรื่องเล่าว่าอุชชยพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ทูลถามว่า พระองค์ไม่สรรเสริญการบูชายัญมิใช่หรือ พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า ดูก่อนพราหมณ์ เรามิได้สรรเสริญการบูชายัญทุกชนิด แต่จะไม่สรรเสริญเลยก็ไม่ใช่ ก็แต่ว่าในการบูชายัญใด โค แพะ ไก่ สุกรและสัตว์มีชีวิตต่าง ๆ ถูกฆ่า เราย่อมไม่สรรเสริญการบูชายัญที่มีการริเริ่มเช่นนั้น เพราะเหตุว่าในยัญเช่นนั้นพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลุอรหัตตมรรค ย่อมไม่เข้าไปสู่ยัญเช่นนั้น แต่ในการบูชายัญใด โค แพะ ไก่ สุกร และสัตว์มีชีวิตต่าง ๆ ไม่ถูกฆ่า เราย่อมสรรเสริญการบูชายัญ ซึ่งไม่มีการริเริ่มเช่นนั้น อันได้แก่ การให้ทาน ซึ่งเป็นยัญสืบสกุล เพราะเหตุว่า พระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลุอรหัตตมรรค ย่อมเข้าไปสู่ยัญที่ไม่มีการริเริ่มเช่นนี้ *(ไม่มีการฆ่าสัตว์)*

เรื่องที่ ๔ เป็นเรื่องทำนองเดียวกับเรื่องที่ ๓ เป็นแต่ผู้เข้าไปทูลถามเป็นพราหมณ์อีกผู้หนึ่ง ชื่อ อุทายิพราหมณ์ พระผู้มีพระภาคทรงตอบทำนองเดียวกัน แต่ต่างกันที่คำสรุปท้ายคำสอนที่เป็นนิคมคาถา หลักฐานในเรื่องที่ ๔ นี้ อยู่ติดกับหลักฐานในเรื่องที่ ๓

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องปฏิเสธการฆ่าสัตว์บูชายัญ

๑. ในเมตตาวรรค อัฏฐกนิบาต อังคุตตรนิกาย เล่ม ๒๓ หน้า ๑๕๒ มีคำพรรณา ส่งเสริมให้มีเมตตาไว้ว่า

"ผู้ใดมีสติเจริญเมตตาอันมีประมาณไม่จำกัด ผู้นั้น ผู้เห็นธรรมอันเป็นที่สิ้นไปแห่งกิเลสย่อมมีกิเลสเครื่องผูกมัดน้อยลง คนมีจิตไม่ประทุษร้าย แผ่เมตตาไปยังสัตว์เพียงตัวเดียวยังได้กุศลถ้ามีใจอนุเคราะห์ในสัตว์ทั้งปวงก็ชื่อว่า เป็นผู้ประเสริฐ ชื่อว่าทำบุญเป็นอันมาก ราชฤษีทั้งหลาย ผู้รบชนะแผ่นดินอันเป็นที่อยู่แห่งสัตว์ทำการบูชายัญ ชื่อ สัสสเมธะ ปุริสเมธะ สัมมาปาสะ วาชเปยยะ นิรัคคฬะ ราชฤษีเหล่านั้นก็ยังมิได้รับผลแม้เสี้ยวที่ ๑๖ ของเมตตาจิตอันอบรมดีแล้ว เหมือนแสงจันทร์เทียบกับหมู่ดาวทั้งปวงฉะนั้น"

"ผู้ใดไม่ฆ่าเอง ไม่ใช้ให้คนอื่นฆ่า ไม่เอาชนะเอง ไม่ใช้ให้คนอื่นเอาชนะ ผู้นั้นมีเมตตาต่อสัตว์ทั้งปวง ย่อมไม่มีเวรกับใครๆ"

ในหลักฐานซึ่งแสดงคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตรงนี้มีข้อที่ควรอธิบายเทียบเคียงให้เห็นได้กับโบราณคดีของอินเดีย คือในสมัยพระพุทธเจ้า การบูชายัญมี ๕ วิธี แต่ละวิธีนั้นล้วนจะต้องฆ่าสัตว์หรือมนุษย์บูชาหรือวุ่นวายในพิธีกรรมแปลก ๆ ทั้งสิ้น พระพุทธเจ้า จึงตรัสว่าการบูชายัญทั้ง ๕ อย่างนั้น ได้ผลไม่เท่า ๑ ใน ๑๖ ของการมีเมตตาจิตในสัตว์ทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะการบูชายัญแบบนั้นเป็นการประทุษร้ายสัตว์ หรือไม่ก็เป็นการหลงติดในพิธี โดยตรง

(อ่านต่อหน้า ๙๔)

ต้นตาล ต้นไม้สารพัดประโยชน์

วิจิตร อาวะกุล

คนโบราณเป็นผู้ที่เฉลียวฉลาด คิดถึงลูกถึงหลานในอนาคตว่าต่อไปภายภาคหน้าจะหาอะไรไว้ให้เป็นมรดกให้ลูกหลานได้มีกินมีใช้ ทำมาหากิน เป็นทรัพย์สินมรดกประกอบสัมมาอาชีวะประเภททรัพย์ในดินสินในน้ำ

คนที่ร่ำรวยในสมัยก่อนคิดถึงที่ทำกินที่เป็นเรือกสวนไร่นา ปลูกต้นไม้ ผลไม้ ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา หาอาหารไว้ให้ลูกหลาน เพราะมนุษย์ต้องกินอาหารอยู่ทุกมื้อทุกวันขาดไม่ได้

คนในสมัยนี้อาจจะนึกถึงแต่สิ่งที่เป็นทรัพย์สิน เช่น ตึกแถวที่ดิน รถยนต์ หุ้น เงินสด ห้องชุด ความหรูหราฟุ่มเฟือย วิธีหาเงินง่าย ๆ โดยไม่ต้องใช้แรงงาน สุรุ่ยสุร่ายไม่ประหยัด

เราคงจะได้เห็นว่าบางแห่งบรรพบุรุษเราได้ปลูกต้นตาลทิ้งไว้ให้เกือบเต็มเมือง มองไปทางไหนก็เห็นแต่ต้นตาล ผู้คนทำน้ำตาลจากต้นตาลเป็นอุตสาหกรรมภายในครัวเรือน บางคนขายจาวตาล ลูกตาล ทำขนมตาลจากความหอมหวานของเปลือกลูกตาล ประกอบอาชีพมีเงินมีทองจับจ่ายใช้สอย ซื้ออาหารเครื่องนุ่งห่ม จากพืชผลยืนต้นของบรรพบุรุษ

ต้นตาลบางแห่งก็มีเจ้าของ บางแห่งผู้คนยากจนไม่มีอะไรจะกินก็ปีนต้นขึ้นไปตัดกินน้ำตาล ลูกตาล เก็บลูกตาล จากต้นตาลมาขาย ไม่อดอยากจนต้องก่ออาชญากรรม หรือ ปล้นจี้ ฉกชิง วิ่งราว ให้เป็นปัญหาของบ้านเมือง ความจริงคนในสมัยก่อนคิดถึงแต่เรื่องของการเกษตร คิดถึงเรื่องข้าวปลาอาหาร บางแห่งปลูกทุเรียน ปลูกมะม่วง กระถิน ต้นแคขะอม ฯลฯ ให้คนอดอยากยากจนได้เก็บกิน มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หน้าบ้านก็มีโอ่งน้ำใส่น้ำฝนไว้ให้ผู้เดินทางเหน็ดเหนื่อย หิวกระหายได้ดื่มกิน เป็นการสร้างบุญ ทำกุศล กล่อมเกลาจิตใจให้เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เป็นคนที่มีจิตใจคับแคบ ทำให้ไม่เบียดเบียนกัน เป็นตัวอย่างของลูกหลานและคนทั่วไปที่ได้พบเห็น

คนโบราณที่ปลูกต้นตาลไว้อย่างมากมายกว้างขวางท่าน

เป็นผู้ฉลาด มองการณ์ไกล เพราะต้นตาลเป็นต้นไม้ที่มีอายุยืนเป็นร้อยปี ให้ผลิตผลสม่ำเสมอโดยตลอด ลูกหลานจะเก็บกินต่อกันไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ถ้ารู้จักปลูกต่อเพิ่มเติมต้นเดิมที่ล้มตายไปบ้าง อย่างไรก็ตามแม้ว่าต่อมาภายหลังจะไม่มีการปลูกเพิ่มเติม แต่ต้นตาลเก่าก็ยังยืนต้น ผลิตผลให้คนรุ่นต่อมาได้บริโภค และใช้สอยอย่างไม่ขาดแคลนจนกระทั่งปัจจุบัน

ประโยชน์ของต้นตาลมีมากมายเกือบจะทุกส่วนของต้นตาล ต้นตาลเป็นต้นไม้ที่หยั่งรากลึกลงไปในดินอย่างมาก มากกว่าต้นไม้ใด ๆ เมื่อได้เติบโตขึ้นแล้ว แม้ภายหลังผิวดินจะแห้งแล้งเพียงใด ต้นตาลก็ยังยืนต้นอยู่ได้ เป็นต้นไม้ที่แข็งแรง ไม่เอนเอียง ต้นตาลจะขึ้นตรง แม้จะถูกพายุถูกลม พื้นดินถล่มอย่างไรต้นตาลก็ไม่เอนเอียงเหมือนต้นมะพร้าว หรือต้นไม้อื่น ๆ เพราะรากได้หยั่งลงไปในดินในลักษณะตรง จึงสามารถดูดน้ำใต้ดินลึก ๆ ขึ้นมาเลี้ยงลำต้นได้ดีกว่าไม้อื่น ๆ อาจจะเป็นด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้ต้นตาลมีอายุยืน และมีความแข็งแกร่ง

เมื่อพูดถึงความแข็งแกร่งแล้วต้นตาลมีเนื้อไม้ที่แข็งแกร่งมาก จึงมีผู้นิยมนำมาใช้ทำเป็นสาก สำหรับตำกับครกทั่ว ๆไป ได้เป็นอย่างดีและได้รับความนิยมมากกว่าไม้อื่น ๆ คนโบราณได้ใช้ต้นตาลต้นยาว ๆ มาพาดข้ามคลอง ซึ่งมีความกว้างมาก ๆใช้เป็นสะพานที่มีความทนทาน คงทนถาวรได้เป็นอย่างดี ไม่หักไม่ผุง่ายเหมือนไม้อื่น

ใบของต้นตาลใช้ทำพัด พัดเตาไฟ ถักประดิษฐ์เป็นสินค้าหัตถกรรมได้มากมาย ใช้แทนกระดาษใช้เขียนใช้พิมพ์คำสอนของพุทธศาสนา เพื่อให้พระสงฆ์ได้เทศน์เพื่อเผยแพร่พุทธศาสนา ใช้พิมพ์เป็นนามบัตร ใบก้านที่แห้งใช้เป็นเชื้อเพลิง ใช้ทุบหาอาหาร เคี่ยวน้ำตาล ใช้ทำเป็นเชื้อเพลิงอื่น ๆ ได้มาก ใช้แทนฟืนจากต้นไม้ได้เป็นอย่างดี

ผลของต้นตาลใช้ทำขนมหวานได้หลายชนิด เช่นขนมตาล ลูกตาลเชื่อม รับประทานกับน้ำแข็งหรือแช่เย็น หรือรับประทานสด ๆ ก็อร่อย หอมหวานชื่นใจ ปัจจุบันนำมาเชื่อมบรรจุกระป๋องขายเป็นอุตสาหกรรม

“

คนโบราณที่ปลูกต้นตาล
ไว้อย่างมากมายกว้างขวาง
ท่านเป็นผู้ฉลาด มองการณ์ไกล
เพราะต้นตาล
เป็นต้นไม้ที่มีอายุยืนเป็นร้อยปี
ให้ผลิตผลสม่ำเสมอโดยตลอด
ลูกหลานจะเก็บกินต่อกันไป
อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

”

ได้เป็นอย่างดี

ต้นตาลเป็นต้นไม้คงทน ถาวรตายยาก ทดแดดทนลม แม้พายุแรง ๆ ที่พัดโค่นต้นไม้ เช่น ต้นมะพร้าวได้ แต่จะไม่สามารถโค่นต้นตาลได้ จึงเหมาะที่จะปลูกเป็นแนว และสับหว่าง เพื่อกันพายุทางทะเลที่เกิดขึ้นในจังหวัดภาคใต้ได้เป็นอย่างดี พายุในทะเลจะมีความแรงมากเพราะไม่มีต้นไม้ขวางกั้น แต่เมื่อพายุขึ้นฝั่งมักจะสลายตัว เพราะมีต้นไม้ช่วยขวางทำให้แรงของพายุลดลง และต้นไม้ที่จะช่วยลดแรงพายุที่รุนแรงได้เป็นอย่างดี ใช้เป็นต้นไม้กันลมในพื้นที่ทำการเกษตรที่มีลมแรง โดยเฉพาะที่ติดหรือใกล้ชายทะเล ก็คือ ต้นตาล ที่ผู้คนมองข้ามไป

ในภาคอิสาน ซึ่งเป็นภาคที่แห้งแล้งก็น่าจะทดลองปลูกต้นตาลดู จะให้ผลผลิต แก้ความแห้งแล้งอดยาก เด็ก ๆ จะได้ไม่ต้องอดยาก กินดิน กินเปลือกไม้ แต่จะมีต้นตาลให้ปีนป่าย หาน้ำตาล ลูกตาลกินแก้ความอดอยากหิวโหยได้ดีกว่า และยังจะได้ช่วยทางด้านอาชีพเก็บลูกตาล รับจ้างปีนต้นตาลทำน้ำตาล และเชื้อเพลิงจากใบตาล ก้านตาลที่แห้ง จากผลตาล จาวตาล ฯลฯ ได้อย่างมากมาย

ไม้ต้นตาลเป็นไม้ที่มีความแข็งแกร่ง สวยงามมีสีดำลายสวย เมื่อนำมาใช้ประดิษฐ์เครื่องเรือน โต๊ะ เก้าอี้ เครื่องใช้สอยต่าง ๆ จะมีความสวยงาม เมื่อขัดให้เรียบก็จะมีความเงางามและยิ่งตกแต่งทาเคลือบเงาด้วยน้ำมันเคลือบเงาจะมีความแวววาวงดงามอย่างยิ่ง มีความทนทานไม่ผุกร่อนง่าย เนื่องจากเนื้อไม้มีความแข็งมาก ปลวกและแมลงต่างจึงทำลายได้ยาก

เมื่อมีอายุ ๕-๑๐ ปี ต้นตาลจะมีทรงพุ่มสวยงาม ปัจจุบันจึงมีผู้นิยมนำมาใช้เป็นไม้ประดับตกแต่งบริเวณสนามและที่ต่าง ๆ เช่น บริเวณ ที่ดินจัดสรร บริเวณสนามกอล์ฟ บ้านที่พักผ่อนชายหาด ชายทะเล โรงแรมขนาดใหญ่ ที่ผืนใหญ่ ๆ ได้อย่างสวยงาม บางแห่งก็ปลูกควบคู่ไปกับต้นปาล์ม เป็นไม้ตกแต่งบริเวณ เมื่อเป็นต้นสูงก็สูงสง่า ต้นตรง งดงาม และยังช่วยดูดน้ำใต้ดินที่ลึกมาก ๆ ขึ้นมาสร้างความชุ่มชื้น เป็นร่มเงา ช่วยให้อากาศและพื้นดินไม่ร้อนจัด ไม่แห้งแล้ง ถ้าเป็นป่าไม้ก็จะเป็นป่าไม้ที่มีความยั่งยืนถาวร ถ้าหากได้จัดสรรปลูกซ่อมแซมทดแทนไม้อย่างอื่นที่ถูกตัดโค่นไป ก็จะทำให้เมืองไทยร่มรื่นอุดมสมบูรณ์ ชุ่มชื่น ไม่แห้งแล้ง ได้รับประโยชน์จากต้นตาลอย่างมากมาย ดังได้กล่าวมาแล้ว

ถ้าเราเริ่มปลูกต้นตาลกันเสียตั้งแต่บัดนี้ อีก ๕ ปี ๑๐ ปีข้างหน้า จนถึง ๑๐๐ ปี เราก็จะได้รับประโยชน์จากต้นตาล เป็นประโยชน์ที่ยั่งยืนถาวร เป็นประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ ไม่แห้งแล้ง มีแต่ความชุ่มชื่น ป้องกันภยันตรายจากพายุมรสุมได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

กองทัพไทย เพื่อแผ่นดิน

พลาดิสัย สิทธิธัญกิจ

(ตอนที่ ๒)

ธงประจำแผ่นดินและธงชัยเฉลิมพล

ธงชาติ เป็นเครื่องหมายของความเป็นชาติ ประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดนั้น นอกจากธงประจำพระองค์ คือ ธงมหาราช แล้ว ยังมีธงที่สำคัญประจำแผ่นดินที่สำคัญแสดงถึงพระราชอำนาจของความเป็นพระมหากษัตริย์ใช้สำหรับอัญเชิญแทนพระองค์ที่มิได้ประทับอยู่ในพระราชวัง ที่สำคัญคือ ใช้ธงประจำแผ่นดินนี้เป็นราชธวัชสำหรับพลหลวงสำหรับทหารกรมหนึ่งกรมใดจะไปราชการสงครามแล้ว การพระราชทานธงนี้ก็ถือเป็นเครื่องหมายแทนพระองค์พระมหากษัตริย์ที่เสด็จไปราชการสงครามด้วย

ธงประจำแผ่นดินได้เริ่มมีขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ ธงไอยราพต ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับปรุงเป็นธงจุฑาธิปไตย และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนเป็นธงมหาไพชยนต์ธวัช

ส่วน ธงชัยเฉลิมพล ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างเพื่อเป็นธงเกียรติยศตามที่จะโปรดเกล้าฯ ให้รับและใช้สำหรับกองทหารไปราชการ

ธงไอยราพต

ธงจุฑาธิปไตย

ธงมหาไพชยนต์ธวัช
ธงไชยเฉลิมพลประจำกองทัพ สมัยรัชกาลที่ ๖

สงครามนำไปใช้ในกองทัพ ดังนั้น กองทหารที่มีอัตรากำลังพลตั้งแต่กองทัพขึ้นไป จึงมีประเพณีสำคัญ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเสด็จพระราชดำเนินตรึงหมุดธงชัยเฉลิมพลและบรรจุเส้นพระเจ้า เพื่อทรงพระราชทานธงไว้ประจำกองทหาร

ด้วยเหตุนี้ ประเพณีของทหารใหม่จึงจะต้องทำพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณต่อธงชัยเฉลิมพลเป็นประจำ เช่นเดียวกับ กองทัพทั้ง ๓ เหล่าทัพต้องยึดมั่นที่จะทำพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณเป็นประจำปี

ธงไอยราพต

ธงประจำแผ่นดินหมายถึง ธงประจำแผ่นดินพระมหากษัตริย์แต่ละรัชกาล เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างธงรูปพระมหามงกุฎขึ้นเป็นธงประจำพระองค์ และชักขึ้นที่เสาในพระบรมมหาราชวังเวลาเสด็จประทับอยู่ในพระนคร ภายหลังเมื่อไม่ได้เสด็จประทับอยู่ในพระนคร ต้องลดธงประจำพระองค์ลงเสาธงว่างอยู่เป็นการไม่สมควร จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทำธงไอยราพตอย่างพระราชลัญจกรไอยราพต ประจำแผ่นดินขึ้น สำหรับชักขึ้นบนเสาในพระบรมมหาราชวังในเวลาที่ไม่ได้เสด็จประทับอยู่ในพระนคร

ลักษณะธงเป็นธงพื้นแดง มีรูปช้างไอยราพตสามเศียรทรงเครื่องยืนแท่นหันหน้าเข้าข้างเสา มีบุษบกประดิษฐานอุณาโลมตั้งอยู่บนหลัง และมีเครื่องสูง ๗ ชั้น อยู่ทางหน้าและหลังข้างละ ๒ องค์ ธงไอยราพตนี้ได้ใช้ต่อมาจนถึงต้นรัชกาลที่ ๕

พ.ศ.๒๔๓๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนแปลงลักษณะธงไอยราพตเล็กน้อย พระราชทานนามใหม่ว่า "ธงจุฑาธิปไตย" ใช้เป็นธงประจำแผ่นดิน ดังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติว่าด้วยแบบอย่างธงสยาม ข้อ ๒ ดังนี้

ธงจุฑาธิปไตย

พื้นสีแดง มีรูปช้างไอยราพตสามเศียรทรงเครื่องยืนแท่นหันหน้าเข้าข้างเสา มีบุษบกอยู่บนหลัง ภายในบุษบกมีอักษร จปร. หมายถึงจุฬาลงกรณบรมราชาธิราชไขว้กัน และมีรูปจุลมงกุฎหรือพระเกี้ยวยอดอยู่เหนืออักษรพระนาม ด้านหน้าและด้านหลังข้างมีเครื่องสูงข้างละ ๒ องค์ ธงจุฑาธิปไตยนี้ใช้สำหรับชักขึ้นในพระนครเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวัง และใช้เป็นราชธวัชสำหรับพลหลวงที่เรียกว่าทหารกรมต่าง ๆ ถ้าทหารกรมหนึ่งกรมใดจะไปราชการสงคราม แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้เสด็จพระราชดำเนินในกองทัพนั้น ต้องใช้ธงนี้เป็นที่หมายสำคัญแทนพระองค์ หรือเวลาที่ออกยืนแถวรับเสด็จหรือเวลาเจ้านายต่างประเทศเสด็จให้เป็นเกียรติยศ

ธงจุฑาธิปไตยนี้ใช้ต่อมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๔๐ จึงเปลี่ยนไปใช้ธงไอยราพตเป็นธงแผ่นดินตามแบบรัชกาลที่ ๔ ความในพระราชบัญญัติธง รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ มาตรา ๔ ข้อ ๒ ใช้สำหรับชักขึ้นในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้เสด็จประทับอยู่ในพระนคร พระราชบัญญัติธงซึ่งตราขึ้นหลังจากนี้ ๒ ปีก็ยังคงใช้ธงไอยราพตเป็นธงแผ่นดินเช่นกัน จนกระทั่งพ.ศ. ๒๔๕๓ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนาธงแผ่นดินขึ้นใหม่อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า "ธงมหาไพชยนต์ธวัช"

ธงมหาไพชยนต์ธวัช

มีลักษณะพื้นนอกสีแดง พื้นในสีดำ กลางธงมีรูปพานแว่นฟ้าสองชั้นรองรับวชิราวุธ มีฉัตร ๕ ชั้นสองข้าง

เหตุที่สร้างธงนี้ด้วยทรงพระราชปรารภว่า รูปครุฑสัมฤทธิ์หุ้มทองของโบราณที่ขุดได้ ณ ตำบลโคกพระ ในดงศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนมรุพงศ์ศิริพัฒน์ สมุทเทศาภิบาลมณฑลปราจีน นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงเมืองปราจีน ในวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๕๕ นั้น เป็นโบราณวัตถุที่สันนิษฐานว่าจะเป็นยอดธงสำหรับนำทัพของพระราชาธิบดีในสมัยโบราณ การที่มีผู้นำมาทูลเกล้าฯ ถวาย ก็นับว่าเป็นสิ่งประกอบด้วยสวัสดิมงคล และธงจุฑาธิปไตยอันเป็นธงสำคัญสำหรับประจำกองทัพบกนั้น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้สร้างขึ้นบรรจุเส้นพระเจ้า *(ผม)* แล้วพระราชทานไว้เพื่อประจำกองทัพบกสืบมา เป็นประเพณีอันดีงามควรที่จะปฏิบัติตามพระบรมชนกนาถ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมแซมรูปครุฑโบราณนั้นให้งดงาม เพื่อติดบนยอดคันธง และโปรด

ให้ปักธงเป็นธงลายเหมือนพระราชลัญจกรประจำพระองค์บนพื้นดำทับบนพื้นสีแดง อีกทีหนึ่งพระราชทานนามว่า "ธงมหาไพชยนต์ธวัช" ตามนามแห่งธงท้าวอมรินทราธิราช ซึ่งได้ใช้นามเทพเสนาไปปราบอสูรเหล่าร้ายพ่ายแพ้แก่พระบารมี ใช้เป็นธงประจำกองทัพบกเพิ่มขึ้นอีกธงหนึ่งอย่างธงจุฑาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ธงประจำแผ่นดินของไทยมีเพียง ๓ รัชกาลดังกล่าวมาแล้ว หลังจากรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วยังไม่ปรากฏว่ามีธงประจำแผ่นดินอีก

ธงชัยเฉลิมพล

สร้างขึ้นครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยแบบอย่างธงสยาม พ.ศ.๒๔๓๔ *(ร.ศ.๑๑๐)* เป็นธงพื้นสีต่าง ๆ ตามแต่ทหารจะเห็นสมควร ที่มุมธงข้างบนมีแพรแดงเป็นรูปธงโตหนึ่งในหกส่วนของธงใหญ่ มีรูปช้างเผือกทรงเครื่องยืนแท่น ที่พื้นธงนอกจากธงช้างที่มุมมีตราสำหรับกองทหารนั้น เป็นธงสำหรับใช้เมื่อมีการรับเสด็จในเวลามีพระราชพิธีใหญ่สำหรับเกียรติยศตามที่จะโปรดเกล้าฯ ให้รับและใช้ เมื่อกองทหารจะไปปราบศัตรูก็ใช้ธงนี้ไปในกองทัพด้วย ธงนี้ใช้มาจนถึง พ.ศ.๒๔๔๐ จึงเลิกโดยพระราชบัญญัติธง รัตนโกสินทรศก ๑๑๖

การยกเลิกธงชัยเฉลิมพลครั้งนี้มิได้หมายความว่าเลิกใช้ธงชัยเฉลิมพลโดยสิ้นเชิง เพียงแต่เลิกแบบธงชัยเฉลิมพลที่ใช้ใน พ.ศ.๒๔๓๔ เท่านั้น กองทหารทั้ง ๓ เหล่าทัพของไทยสมัยต่อมามีธงชัยเฉลิมพลประจำกองของตน โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินทรงตรึงหมุดธงชัยเฉลิมพลและบรรจุเส้นพระเจ้า ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระราชทานธงให้แก่กองทหารที่มีอัตรากำลังพลตั้งแต่กองทัพขึ้นไปที่ยังไม่มีธงในโอกาสอันสมควร มีประเพณีของทหารใหม่ที่จะต้องทำพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณต่อธงชัยเฉลิมพลของกองทหารที่ตนประจำรับราชการอยู่ และในวันที่ ๒๕ มกราคม ซึ่งเป็นวันกองทัพไทย จะมีพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณต่อธงชัยเฉลิมพลของทหารทั้ง ๓ เหล่าทัพเป็นประจำทุกปี ลักษณะของธงชัยเฉลิมพลมีกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติธง แต่เรียกชื่อว่าธงประจำกองทัพบก ธงประจำกองทหารเรือ ธงประจำกองทหารอากาศ ขอให้ดูรายละเอียดในหัวข้อนั้น ๆ

ธงประจำกองทัพบก

เป็นธงพื้นสีแดงขอบมีจักรสีขาวสามด้าน กลางเป็นรูปตราแผ่นดินโปรดให้สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕ เมื่อพ.ศ. ๒๔๒๗ และได้พระราชทานแก่กองทหารซึ่งมหาอำมาตย์เอก จอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี *(เจิม แสงชูโต)* เมื่อยังเป็นนายพันเอก เจ้าหมื่นไวยวรนาถ แม่ทัพ ได้ใช้ธงนี้นำทัพไปปราบฮ่อซึ่งเข้ามาก่อการจลาจลในเขตหัวพันห้าทั้งหกและสิบสองปันนา เมื่อพ.ศ. ๒๔๒๘ ภายหลังพระราชทานนามธงนี้ว่า "ธงจุฑาธุชธิปไตย"

ถึงรัชกาลที่ ๖ โปรดให้สร้างธงมหาไพชยนต์ธวัช พื้นนอกสีแดง พื้นในสีดำ กลางมีรูปพานแว่นฟ้าสองชั้นรองรับวชิราวุธ มีเครื่องสูง ๕ ชั้น ข้างละ ๑ องค์ ดังกล่าวมาแล้วในหมวดธงสำหรับแผ่นดิน แต่ก็ไม่ได้เลิกธงจุฑาธุชธิปไตย

ธงประจำกองทหารบก

สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๔ พื้นนอกสีแดง พื้นในสีขาบ กลางธงมีรูปพระมหาพิไชยมงกุฎ และเครื่องสูง ๗ ชั้น ๒ ข้าง ดังได้กล่าวมาแล้วในหมวดธงประจำพระองค์ ใช้เป็นธงประจำกองทหารรักษาพระองค์ปืนทองปราย ซึ่งมีอยู่แล้วตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ กองหนึ่ง กองทหารรักษาพระองค์ปืนทองปลายหอกข้าหลวงเดิมซึ่งได้ตั้งขึ้นในคราวเดียวกันนี้กองหนึ่ง กองทหารปืนใหญ่ซึ่งได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๓๙๔ กองหนึ่ง กองทหารล้อมวังซึ่งได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๓๙๗ กองหนึ่ง และกองทหารอย่างยุโรปซึ่งได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๔๐๔ กองหนึ่ง รวม ๖ กอง ใช้ในเวลาเมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระนคร และถ้ามิได้เสด็จประทับอยู่ในพระนครแล้ว ถ้ากองทหารมีการจำเป็นที่จะใช้ธงประจำกอง โปรดให้ใช้ธงสำหรับแผ่นดินรูปช้างไอยราพตสามเศียรทรงเครื่องยืนแท่น หันหน้าเข้าข้างเสา มีบุษบกทรงอุณาโลมอยู่ภายในตั้งอยู่บนหลังมีเครื่องสูง ๗ ชั้นอยู่หน้าหลังข้างละ ๒ องค์ ดังกล่าวมาแล้วในหมวดธงสำหรับแผ่นดิน เป็นธงประจำกอง แทนธงสำหรับพระองค์

ถึงรัชกาลที่ ๕ โปรดให้เปลี่ยนธงสำหรับพระองค์ใหม่

ธงชัยเฉลิมพล ประจำกองทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในรัชกาลที่ ๖
(ด้านหน้า)

(ด้านหลัง)

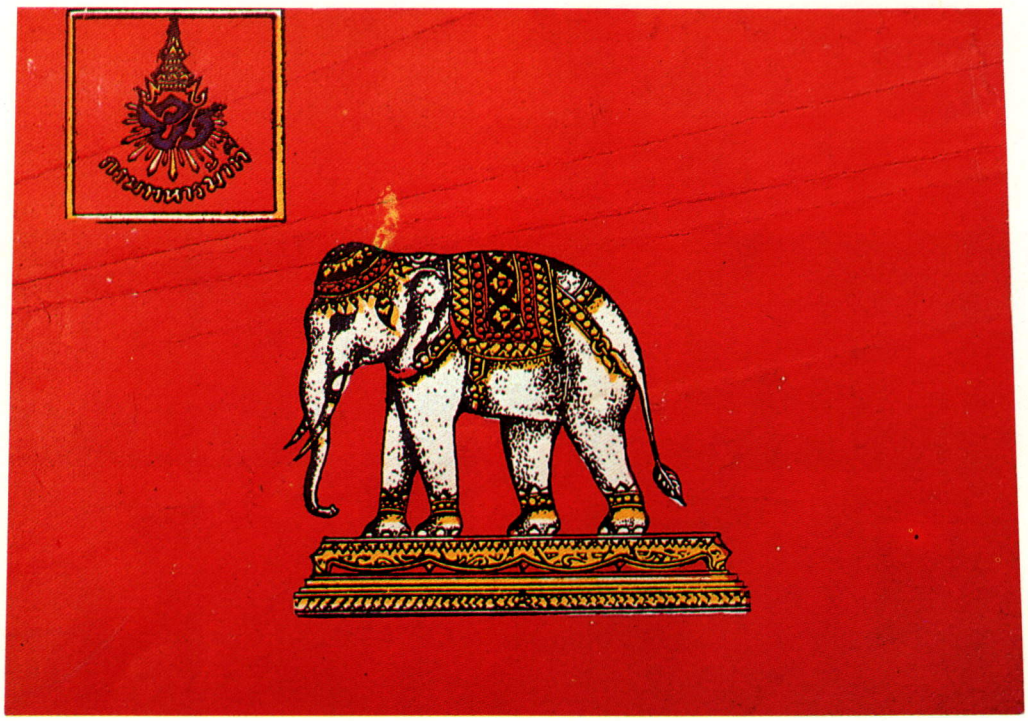

ธงชัยเฉลิมพล ประจำกองทหารสมัยปลายรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๗

ธงชัยเฉลิมพล ประจำกองทหารสมัยรัชกาลที่ ๘

ใช้ธงพื้นนอกสีแดงพื้นในสีขาบ กลางเป็นรูปโล่ตราแผ่นดิน มีจักรและตรีไขว้กันอยู่บนโล่ มหาพิชัยมงกุฎอยู่บนจักรี มีเครื่องสูง ๗ ชั้นสองข้าง ดังกล่าวมาแล้วในหมวดธงประจำพระองค์แทน ส่วนธงสำหรับแผ่นดินคงใช้ธงไอยราพตอย่างรัชกาลที่ ๔ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๓๒ โปรดให้เปลี่ยนตราธงประจำกองทหารบกต่าง ๆที่ใช้อยู่ในเวลานั้นเป็นธงตราแผ่นดินบนผืนผ้าแดง ได้พระราชทานแก่กองทหารเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๕ คือกองทหารม้าใน *(ม้าหลวง)* กองทหารปืนใหญ่นอก *(ปืนใหญ่หลวง)* กองทหารราบในมหาดเล็กกองทหารราบนอกรักษาพระองค์ กองทหารราบนอกล้อมวัง กองทหารราบนอกฝีพาย รวม ๖ กอง

พ.ศ.๒๔๕๑ เมื่อทำการพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก โปรดให้เปลี่ยนธงประจำกองทหารบกใหม่ ใช้ธงรูปช้างเผือกทรงเครื่องยืนแท่นบนพื้นแดง ที่มุมธงข้างหน้าข้างมีอักษรพระปรมาภิไธยย่อ จ.สีเหลือง แก่ ป.สีน้ำเงิน ร.สีแดง และมีรัศมีและจุลมงกุฎสีเหลืองอยู่เบื้องบนเป็นธงประจำกองทหารบก กรมต่าง ๆ รวม ๑๒ กรม

ถึงรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ โปรดให้เปลี่ยนธงประจำกองทหารบกใหม่ ใช้ธงรูปช้างเผือกทรงเครื่องยืนแท่นบนพื้นแดง ที่มุมธงข้างบนหน้าข้างมีอักษรพระปรมาภิไธยย่อ วปร. สีน้ำเงิน มีรัศมีและมหาพิไชยมงกุฎเบื้องบนสีเหลือง ได้พระราชทานแก่ทหารบกกองต่าง ๆเมื่องานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เข้าใจว่าธงนี้จะใช้ต่อมาจนสิ้นรัชกาล ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คงจะเปลี่ยนอักษรพระปรมาภิไธยย่อที่มุมธงบนหน้าข้างตามรัชกาล

พ.ศ.๒๔๗๙ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีการออกพระราชบัญญัติธงฉบับใหม่ เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน เรียกว่าพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๔๗๙ กำหนดลักษณะธงประจำกองทหารบก ว่า มีลักษณะและสัณฐานอย่างเดียวกับธงไตรรงค์ แต่ที่ศูนย์กลางธงเป็นรูปอุณาโลมทหารบก ธงนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ธงชัยเฉลิมพล"

พ.ศ.๒๔๘๒ ได้มีกฎกระทรวงกลาโหมออกตามความในพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช๒๔๗๙ กำหนดลวดลายลักษณะส่วนประกอบธงประจำกองทหารบกดังนี้

ยอดคันธง เป็นชุ้มเรือนแก้ว ประดิษฐานพระพุทธรูปภายใน ทำด้วยโลหะสีเหลือง

ใต้ฐานชุ้มชิดกับมุมบนของธงด้านเสา มีแถบธงชาติเป็นโบหูกระต่ายห้อยชายทั้งสองข้าง มีส่วนยาวเลยมุมธงด้านล่าง สายแถบทั้งสองเป็นครุย

พื้นธงมุมบนด้านคันธงมีพระมหามงกุฎและเลขหมายประจำรัชกาลสีเหลือง ภายใต้มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อสีแดง ขลิบริมสีเหลือง รัศมีสีฟ้า

กึ่งกลางธงมีรูปเหมือนตราหน้าหมวกทหารบกสีเหลือง แต่ส่วนที่เป็นรูปจักรสีขาวลายจักรสีเหลือง ช่องระหว่างขี่จักรอักษร ตลอดจนเครื่องหมายชั้นระหว่าง "สละชีพ" กับ "เพื่อชาติ" และพื้นอุณาโลมสีแดงกับแจ้งนามกองทหารด้วยอักษรสีแดง ขลิบริมสีเหลือง เป็นแถวโค้งโอบใต้รูปดังกล่าวแล้ว

รอบคันธง ตอนที่ตรงกับแถบธง เป็นสีแดงรอบคันธง ริมชายธงด้านชิดเสาเป็นเกลียวเชือกแดงสลับดำ ส่วนริมชายธงด้านอื่น ๆ เป็นแถบสีเหลืองแกมเขียว กว้าง ๒ เซนติเมตร

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้มีประกาศกระทรวงกลาโหม ลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ ออกตามความในพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๔๗๙ ว่าด้วยวัตถุที่ทำเป็นลวดลายในพื้นธงและส่วนประกอบธงเป็นประจำกองทหาร โดยให้ยกเลิกกฎกระทรวงกลาโหม ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๔๗๙ ลงวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ แล้วใช้ข้อความตามประกาศใหม่นี้แทน คือ

ยอดคันธงเป็นชุ้มเรือนแก้วประดิษฐานพระพุทธรูปภายใน ทำด้วยโลหะสีทอง

คันธง ระหว่างชุ้มเรือนแก้วกับมุมบนของธง มีแถบธงชาติผูกเป็นโบหูกระต่ายห้อยชายทั้งสองยาวเลยมุมธงด้านล่าง ปลายชายแถบทั้งสองเป็นครุย

พื้นธงมุมบนด้านคันธงมีพระมหามงกุฎและเลขหมายรัชกาลสีเหลือง ภายใต้มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อสีแดง ขลิบริมสีเหลือง รัศมีสีฟ้า

พื้นธงมีนามกองทหารอักษรย่อสีแดง ขลิบริมสีเหลือง เป็นแถวโค้ง โอบใต้รูปอุณาโลมทหารบก

คันธงตอนที่ตรงกับธง

มีสักหลาดสีแดงต่อกับริมธงหุ้มรอบคันธง มีหมุดทำด้วยโลหะสีทอง ๑๕ หมุด หมุดที่ ๑ เป็นรูปประเทศไทย หมุดที่สองเป็นรูปเสมาธรรมจักร หมุดที่สามเป็นรูปพระปรมาภิไธยย่อ หมุดที่ ๔ เป็นรูปรัฐธรรมนูญ หมุดต่อไปเป็นรูปเครื่องหมายกองทัพบก หมุดที่ ๑ อยู่บนสุด หมุดต่อไปเรียงลงมาตามลำดับ

ริมธงด้านชิดคันธงมีเกลียวเชือกสีแดงสลับดำ ด้านอื่นมีแถบสีเหลือง กว้าง ๒ เซนติเมตร

ทั้งนี้ให้มีส่วนและขนาดพองาม ธงนี้ยังใช้อยู่ในปัจจุบัน

ธงสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นธงชัยเฉลิมพล สำหรับพระราชทานแก่กองทหารไทยซึ่งไปร่วมรบช่วยฝ่ายสัมพันธมิตรในทวีปยุโรประหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๔๖๐ เป็นธงที่สร้างขึ้นใช้ชั่วคราวในเหตุการณ์

ลักษณะธงเป็นธงสี่เหลี่ยม พื้นธงมีลักษณะสีเหมือนธงไตรรงค์ กลางธงด้านหน้าเป็นอักษรพระปรมาภิไธยย่อ รร. และเลข ๖ ภายใต้พระมหามงกุฎและรัศมี รูปทั้งหมดอยู่ภายในวงสีแดงที่แถบสีแดงตอนบนจารึกคาถาว่า “พาหุ สหสสมภินิมฺมิตสาวุธนฺตํ ครีเมขลํ อุทิตโฆรสเสนมารํ” แถบสีแดงตอนล่างจารึกคาถาว่า “ทานาทิธมฺมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท ตนฺเตชสา ภวตฺเต ชยสิทฺธินิจฺจํ”

ธงด้านหลัง ตรงกลางเป็นรูปช้างเผือกทรงเครื่องยืนแท่นหันหน้าเข้าเสาอยู่ภายในวงกลมสีแดง แถบสีแดงตอนบนจารึกคาถาว่า “พาหุ สหสสมภินิมฺมิตสาวุธนฺตํ ครีเมขลํ อุทิตโฆรสเสนมารํ” แถบสีแดงตอนล่างจารึกคาถาว่า “ทานาทิธมฺมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท ตนฺเตชสา ภวตฺเต ชยสิทฺธินิจฺจํ” คาถาที่จารึกนี้เรียกว่า “คาถาพุทธชัยมงคล ๘” หรือที่เรียกกันเป็นสามัญว่า “พาหุ” ที่ใช้คาถานี้เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปรียบเทียบว่าฝ่ายตรงข้ามเหมือนมารหรืออธรรมที่มุ่งมาโจมตีฝ่ายธรรม ในที่สุดก็ต้องพ่ายแพ้ไป ดุจที่พระพุทธเจ้าทรงมีชัยชนะแก่พระยามารฉะนั้น อีกประการหนึ่งคาถาบทนี้มักใช้สวดในพิธีต่าง ๆ เป็นการอวยชัยให้พร การจารึกคาถาบนผืนธงจึงเท่ากับการอวยพรและเป็นนิมิตแห่งชัยชนะและสวัสดิภาพของเหล่าทหารไทย

ธงประจำกองทหารเรือ

เริ่มกำหนดแบบอย่างขึ้นเป็นครั้งแรกในพ.ศ. ๒๔๗๙ ตามความในพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๔๗๙ ลงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๗๙ ส่วนที่ ๔ มาตรา ๑๑ ได้ระบุลักษณะธงไว้ดังนี้

ลักษณะธงอย่างเดียวกับธงไตรรงค์ ศูนย์กลางมีรูปสมอไขว้กับจักรภายใต้พระมหามงกุฎ สีของรูปทั้งหมดนี้เป็นสีเหลือง

ส่วนธงประจำกองทหารเรือฝ่ายบก หรือหน่วยทหารเรือที่ไม่มีธงประจำกองในเวลายกพลขึ้นบก เมื่อต้องการให้มีธงไปในกองทหารด้วย ก็ให้ใช้ธงฉานเป็นธงประจำกอง ธงฉานสมัยนี้มีลักษณะพื้นธงเหมือนธงไตรรงค์ กลางธงมีรูปสมอไขว้กับจักรภายใต้พระมหามงกุฎสีเหลือง

พ.ศ. ๒๔๘๒ เพิ่มอักษรพระปรมาภิไธยย่อ อปร. ภายใต้พระมหามงกุฎที่มุมธงตอนบน

ธงประจำกองทหารเรือแบบนี้คงใช้มาจนถึง พ.ศ.๒๕๐๕ จึงเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมลักษณะบางประการใหม่ ตามความในกฎกระทรวงกลาโหม ฉบับที่ ๒ *(พ.ศ.๒๕๐๕)* ออกตามความในพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๔๗๙ ว่าด้วยวัตถุที่ทำเป็นลวดลายในพื้นธงและส่วนประกอบธงประจำกองทหารเรือ คือ

ยอดคันธงเป็นรูปช้างสามเศียรภายใต้พระมหามงกุฎ ทำด้วยโลหะสีทอง

คันธง ระหว่างฐานรูปช้างสามเศียรกับมุมธงด้านบนมีแถบธงชาติเป็นโบหูกระต่าย ห้อยชายทั้งสองข้างยาวเลยมุมธงด้านล่างปลายชายแถบทั้งสองเป็นครุย

คันธง ตอนที่ตรงกับธงมีสักหลาดสีแดงต่อกับริมธงหุ้มรอบคันธง มีหมุดทำด้วยโลหะสีทอง ๑๕ หมุด หมุดที่ ๑ เป็นรูปประเทศไทย หมุดที่ ๒ เป็นรูปเสมาธรรมจักร หมุดที่ ๓ เป็นรูปพระปรมาภิไธยย่อ หมุดที่ ๔ เป็นรูปรัฐธรรมนูญ หมุดต่อไปเป็นรูปเครื่องหมายกองทัพเรือ หมุดที่ ๑ อยู่บนสุด หมุดต่อไปเรียงลงมาตามลำดับ

ริมธงด้านชิดคันธงมีเกลียวเชือกสีแดง

เนื่องจากกฎกระทรวงกลาโหมฉบับนี้ไม่ได้กำหนดลวดลายกลางพื้นธงไว้ จึงเข้าใจว่าจะใช้ตราแบบเดิม คือสมอไขว้กับจักรภายใต้พระมหามงกุฎ

สีเหลืองมีอักษรแจ้งนามกองทหารอยู่ใต้รูปดังกล่าว ธงประจำกองทหารเรือนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าธงชัยเฉลิมพล

ธงประจำกองทหารอากาศ

เริ่มบัญญัติขึ้นใช้เป็นครั้งแรกใน พ.ศ.๒๔๗๙ ตามความในพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๔๗๙ ว่าด้วยธงราชการทั่วไป มาตรา ๑๑ อนุมาตรา ๓ ลงวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๙ คือ กำหนดให้มีลักษณะพื้นธงเหมือนธงไตรรงค์ ตรงกลางเป็นรูปอุณาโลมทหารอากาศ

ต่อมาได้มีกฎกระทรวงกลาโหม ออกตามความในพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๔๗๙ ออกประกาศเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ กำหนดลักษณะธงประจำกองทหารอากาศใหม่ คือ

ยอดคันธง เป็นชุ้มเรือนแก้ว ประดิษฐานพระพุทธรูปภายใน ทำด้วยโลหะเหลือง

ใต้ฐานชุ้มชิดกับมุมบนของธงด้านเสา มีแถบธงชาติเป็นโบหูกระต่าย ห้อยชายทั้งสองข้างมีส่วนยาวเลยมุมธงด้านล่าง ชายแถบทั้งสองเป็นครุย

พื้นธง มุมบนด้านคันธงมีรูปพระมหามงกุฎและเลขหมายประจำรัชกาลสีเหลือง ภายใต้มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อสีแดง ขลิบริมสีเหลือง รัศมีสีฟ้า

รอบคันธง ตอนที่ตรงกับแถบธง เป็นสีแดงรอบคันธง ริมชายธงด้านชิดเสา เป็นเกลียวเชือกสีแดงสลับดำ ส่วนริมชายธงด้านอื่น ๆ เป็นแถบสีเหลืองแกมเขียว กว้าง ๒ เซนติเมตร

พ.ศ.๒๕๐๕ ได้มีกฎกระทรวงกลาโหม ฉบับที่ ๒ ออกตามความในพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๔๗๙ ว่าด้วยวัตถุที่ทำเป็นลวดลายในพื้นธงและส่วนประกอบธงประจำกองทหารลงวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ ยกเลิกกฎกระทรวงฉบับเดิม และได้แก้ไขปรับปรุงลักษณะธงประจำกองทหารอากาศให้เหมาะสมยิ่งขึ้น คือ

ยอดคันธงเป็นชุ้มเรือนแก้วประดิษฐานพระพุทธรูปภายใน ทำด้วยโลหะสีทอง

คันธง ระหว่างฐานชุ้มเรือนแก้วกับมุมบนของธง มีแถบธงชาติเป็นโบหูกระต่าย ห้อยชายทั้งสองยาวเลยมุมธงด้านล่าง ปลายชายแถบทั้งสองเป็นครุย

พื้นธงมุมบนด้านคันธงมีพระมหามงกุฎและเลขหมายประจำรัชกาลสีเหลือง ภายใต้มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อสีแดง ขลิบริมสีเหลือง รัศมีสีฟ้า

พื้นธง ที่ศูนย์กลางมีวงกลมสีฟ้าเป็นพื้นของอุณาโลมทหารอากาศ

คันธง ตอนที่ตรงกับธงมีสักหลาดสีแดงต่อริมกับธงหุ้มรอบคันธง มีหมุดทำด้วยโลหะสีเงิน๑๕ หมุด หมุดที่ ๑ เป็นรูปประเทศไทย หมุดที่ ๒ เป็นรูปเสมาธรรมจักร หมุดที่ ๓ เป็นรูปพระปรมาภิไธยย่อ หมุดที่ ๔ เป็นรูปรัฐธรรมนูญ หมุดต่อไปเป็นรูปเครื่องหมายกองทัพอากาศ หมุดที่ ๑ อยู่บนสุด หมุดต่อไปเรียงลงมาตามลำดับ

ริมธง ด้านชิดคันธงมีเกลียวเชือกสีแดงสลับดำ ด้านอื่นมีแถบสีเหลือง กว้าง ๒ เซนติเมตร

ธงประจำกองทหารอากาศนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ธงชัยเฉลิมพล

ธงยุวชนนายทหาร

ยุวชนเป็นหน่วยที่รัฐบาลไทยได้จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ.๒๔๘๐ เพื่อฝึกอบรมให้เยาวชนของชาติเป็นผู้มีความเข้มแข็งอดทน และอยู่ในระเบียบวินัย ธงยุวชนนายทหารเริ่มบัญญัติขึ้นใช้เป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๘๑ ตามความในพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๔๘๑ ลงวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๑ ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช ๒๔๗๙ มีลักษณะธงดังนี้

พื้นธงเป็นธงไตรรงค์ ขนาดกว้าง ๕๐ เซนติเมตร ยาว ๗๐ เซนติเมตร กลางธงมีวงกลมพื้นสีแดง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๒ เซนติเมตร มีขอบสีเหลือง กว้าง ๖ เซนติเมตร กลางวงกลมมีรูปอย่างตราหน้าหมวกยุวชนทหารสีเหลือง แต่ไม่มีรูปสมอ *(ตราหน้าหมวกยุวชนทหารเป็นรูปจักรไขว้กับสมอ กลางจักรมีอุณาโลมรอบนอกมีลายเปลว ในขอบวงจักรมีอักษรฉลุว่า "รักชาติยิ่งชีพ")* มีตัวอักษรขนาดพองามสีเหลืองว่า "ยุวชนนายทหาร" เป็นแถวโค้งโอบใต้ขอบวงกลม ที่มุมบนทางคันธงมีอักษรพระปรมาภิไธยย่อสีแดง ขลิบริมสีเหลือง รัศมีสีฟ้า อยู่ภายใต้พระมหามงกุฎสีเหลือง ที่ยอดธงมีแถบธงชาติห้อยสองแถบ ยอดคันธงเป็นรูปปลายหอกสั้นทำด้วยโลหะสีเงิน มีรูปอุณาโลมทั้งสองข้าง ส่วนต่าง ๆ ที่ไม่ได้กำหนดขนาดไว้นั้นให้มีขนาดพองาม

ปัจจุบันเลิกใช้ธงยุวชนนายทหารนี้แล้ว เพราะขบวน

การยุวชนทหารได้ล้มเลิกไปเมื่อพ.ศ. ๒๔๙๐ ตามความในพระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติยุวชนแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๖ พ.ศ. ๒๔๙๐

ธงยุวชนทหาร

บัญญัติขึ้นใช้พร้อมกับธงยุวชนนายทหาร มีลักษณะรูปทรงทั่วไปเช่นเดียวกับธงยุวชนนายทหาร แต่ได้วงกลมให้ระบุนามจังหวัดที่ได้รับพระราชทาน โดยมีข้อความนำหน้านามจังหวัดดังนี้ "ยุวชนทหารจังหวัด....." ปัจจุบันเลิกใช้ธงนี้เช่นเดียวกับธงยุวชนนายทหาร

พระบรมราโชวาท พระราชพิธีพระราชทานธงไชยเฉลิมพล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕

พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระราชทานธงไชยเฉลิมพลแก่กรมทหารบกต่าง ๆ ๕ กองพันในเวลาชุมพลกรมและกองทหารบกที่ประจำพระนคร ณ สนามหญ้ากลางศาลายุทธนาธิการ เมื่อปี ๒๔๓๕ ดังนี้

"ในการที่เราจะมอบธงให้แก่กองทหารต่าง ๆ เวลานี้ เราขอกล่าวว่าธงย่อมถือเปนยอดเปนสำคัญสำหรับกองทหารทั้งปวง เพราะเปนที่หมายที่เคารพในเวลาที่กองทหารได้เข้าเปนหมวดหมู่อยู่ประจำ และเปนเครื่องเชิดชูชักนำความกล้าหาญของทหารทั้งปวงในเวลาทำการสงครามเปนประเพณีมียั่งยืนสืบมาแต่โบราณทั้งในเมืองเราและประเทศอื่น ดังนี้บัดนี้เรามีความยินดีที่จะได้มอบธงนี้ให้แก่กองทหารทั้งปวง ขอให้รับไว้ประจำกองเปนเครื่องเชิดชูเกียรติยศแห่งกองทหารนั้น ๆ และเปนเครื่องชักนำให้มีน้ำใจกล้าหาญในการสงคราม และเปนที่นำให้มีน้ำใจพฤติตามแบบอย่างแห่งหมู่ทหารในเวลาที่ควบคุมกันเปนกองอยู่ประจำที่ ขอให้ธงที่กองทหารทั้งปวงได้รับไว้ประจำกองเปนธงไชยเฉลิมพลนี้ จงเปนสิ่งสำคัญอันจะนำให้พลทหารทั้งปวงมีไชยชนะแก่ข้าศึกสัตรูทุกเมื่อเทอญ"

เมื่อพระราชทานธงประจำกองแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมโอวาทนี้ต่อไป

"เรามีความยินดีที่จะได้กล่าวอีกครั้งหนึ่งว่า ในเวลานี้เราได้เห็นหมวดแห่งกองทหารบกต่าง ๆ ของเราได้มาประชุมพร้อมกัน และได้รับธงไชยเฉลิมพลประจำทุกกองแล้ว ธงไชยเฉลิมพลย่อมนับว่าเปนยอดเปนจอมแห่งกองทหารทั้งหลายสืบมาแต่โบราณเปนน่าที่เปนพนักงานของทหารกองนั้น ๆ ที่จะต้องระวังรักษาธงนั้นไว้ โดยความเคารพและความรักเปนอย่างยิ่ง เพราะเหตุว่าธงนั้นย่อมเปนเครื่องสแดงเกียรติยศของกองทหารนั้น เมื่อเวลาเข้าสู่สงครามทั้งปวงจำเปนจะต้องพิทักษ์รักษาธงไชยเฉลิมพลสำหรับกองของตัวยิ่งกว่าชีวิต เมื่อเปนดังนั้น ธงไชยเฉลิมพลจึงเปนเครื่องชักนำความองอาจแห่งหมู่ทหารทั้งปวงให้ต่อสู้สัตรูมิได้ย่อหย่อน เมื่อมีความองอาจเช่นนั้นก็ย่อมเปนเครื่องชักนำให้ถึงที่มีไชยชะนะโดยความกล้าหาญเพราะฉะนั้นธงไชยเฉลิมพลจึงเปนสำคัญของกองทหารสืบมาแต่โบราณจนถึงประจุบันนี้มีทั่วกันทุกประเทศ เราจึงขอกล่าวแก่ทหารทั้งปวงว่าจงได้รับธงนี้รักษาไว้โดยความเคารพ และจงเปนเครื่องชักนำให้มีไชยชะนะแก่สัตรูหมู่ปัจจามิตร์ทุกเมื่อเถิด

อนึ่งเรามีความยินดีที่ได้เห็นหมวดแห่งกองทหารซึ่งได้จัดการเข้ารเบียบแบบอย่างเปนอันเรียบร้อย ถึงว่าเปนกองน้อย ๆ ก็เปนตัวอย่างแห่งกองใหญ่ ๆ ซึ่งมีอยู่แล้วและจะเพิ่มขึ้นอีกสืบไปภายน่า ทหารย่อมเปนสิ่งสำคัญสำหรับที่จะป้องกันรักษาพระราชอาณาเขตร์ และเปนเหตุที่จะให้อำนาจบ้านเมืองกว้างขวางมั่นคงยั่งยืน ทหารไม่เปนแต่สำหรับที่จะต่อสู้ในเวลาที่เกิดการศึกสงครามอย่างเดียวย่อมเปนประกันห้ามการศึกสงครามมิให้เกิดมีได้ด้วย เพราะฉะนั้น จึงต้องกล่าวว่า การที่มีทหารประจำรักษาพระราชอาณาเขตรอันพรักพร้อมไปด้วยเครื่องสาตราวุธและความกล้าหาญนั้น เปนเครื่องป้องกันการที่จะเกิดสงครามได้ เหตุฉนี้กองทหารทั้งปวงจึงเปนผู้มีความชอบอยู่เนืองนิตย์ เพราะเปนผู้ทำให้มีความสงบเรียบร้อยแก่บ้านเมือง เราจึงได้ตั้งใจที่จะคิดอ่าน จัดการอุดหนุนให้กองทหารทั้งปวงมีความเจริญพรักพร้อมมั่นคงยิ่งขึ้นอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นขอทหารทั้งปวงจงมีความยินดีเถิดว่า น่าที่ซึ่งได้รับราชการอยู่บัดนี้เปนน่าที่อันสำคัญยิ่งใหญ่ คือได้รักษาความสงบเรียบร้อยแห่งบ้านเมือง"

มังคุดไทย เพื่อการส่งออก

ชาคริต จุลกะเสวี

ในคอลัมน์ "เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น" ประจำวารสารไทยฉบับนี้ จะขอเสนอเรื่องราวที่น่ารู้เกี่ยวกับ "มังคุดไทยเพื่อการส่งออก" ซึ่งได้รับความร่วมมือ เป็นพิเศษจากคุณพัฒนา สุขประเสริฐ และคุณสุวิสา ภัทนเกียรติ แห่งสำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จัดส่งข้อมูลที่สำคัญของเรื่องนี้มาให้เสนอเพื่อเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่านที่สนใจทั้งหลาย ให้ได้อ่านกันในโอกาสนี้ด้วย

คือหลังจากทีมงานเผยแพร่สินค้าพืชผักและผลไม้ไทย ซึ่งทางคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของชาติ ที่

เรียกย่อ ๆว่า คณะกรรมการ กรอ. ตั้งแต่สมัยรัฐบาลชุดของท่านพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้พยายามสนับสนุนให้หน่วยงานทั้งของกระทรวงเกษตรฯ กระทรวงพาณิชย์ร่วมกับกระทรวงการต่างประเทศ และกลุ่มผู้ผลิตของภาคเอกชนไทย ร่วมระดมกำลังกันในทุกด้าน มุ่งบุกเบิกตลาดผลไม้ไทยเราในต่างประเทศเป็นการใหญ่ ในช่วง ๔-๕ ปีที่ผ่านมานี้แล้ว ก็ได้ปรากฏว่ามีผลสำเร็จที่ดีขึ้นจนเกินคาด

คือได้ทำให้ตลาดผลไม้ของไทยเราในปัจจุบันนี้เปิดกว้าง มีโอกาสส่งออกไปขายต่างประเทศได้ดีขึ้นอย่างทันตาเห็น จนเกิดเป็นแฟชั่นในการนิยมบริโภคผลไม้ไทยเรา ทั้งทุเรียน มะม่วง มังคุดและผลไม้ชั้นดีของไทยเราชนิดอื่น ๆ ด้วย ทำให้ผลไม้ทั้งหลายนี้ต่างก็มีราคาดีขึ้น ช่วยให้ชาวสวนมีกำไรพอจะยิ้มออกได้เป็นส่วนใหญ่ดีขึ้นมากแล้ว และชาวต่างประเทศก็ได้รู้จักบริโภคมังคุดกันมากยิ่งขึ้นด้วยแล้ว

ปัจจุบันนี้ "มังคุด" ได้รับการยกย่องว่าเป็นราชินีของผลไม้ เป็นผลไม้ที่ชาวต่างประเทศนิยมบริโภคกันมากชนิดหนึ่ง แต่การผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกของประเทศไทย ยังคงมีปัญหาอยู่บ้างบางประการ เนื่องมาจากการปลูกที่ชาวสวนส่วนใหญ่ยังคงอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก มักจะยังขาดการบำรุงรักษาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ หรือยังไม่มีการบำรุงรักษาที่ดีพอ การเก็บเกี่ยวผลยังขาดความ ระมัดระวัง หรือการบรรจุลงในภาชนะที่จะส่งออกก็ยังทำได้ไม่ถูกต้อง จึงทำให้ผลมังคุดยังมีคุณภาพไม่ถูกต้องตรงตาม ความต้องการของตลาดต่างประเทศได้เต็มที่ดีนัก

ดังนั้น ถ้าหากชาวสวนมังคุดจะได้มีการปรับปรุงการผลิตให้ถูกต้องได้ดีขึ้นแล้ว ก็เชื่อว่าจะทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีขึ้น และมีราคาจำหน่ายออกจากสวนได้สูงยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นที่ต้องการของตลาดได้เพิ่มมากขึ้นด้วย

ตามหลักวิชาการกล่าวไว้ว่ามังคุดเป็นผลไม้ที่นิยมบริโภคกันมากชนิดหนึ่ง ซึ่งในการบริโภคมังคุดนี้จะได้คุณค่าทางอาหารอยู่มาก ดังนี้คือ

จะได้พลังงาน ๘๑ แคลอรี่ โปรตีน ๐.๕ กรัม คาร์โบไฮเดรท

๑๙.๘ กรัม มีแคลเซี่ยม ๑๑ มิลลิกรัม ฟอสฟอรัส ๑๗ มิลลิกรัม และมีเหล็กอยู่ ๐.๙ มิลลิกรัม

นอกจากนี้ยังมีวิตามิน เอ. ๑๔ ยูนิต วิตามินบี๑ มี ๐.๐๙ มิลลิกรัม วิตามินบี๒ มี ๐.๐๖ มิลลิกรัม ไนอาซีน ๐.๑ มิลลิกรัม วิตามินมีอยู่ ๖๖ มิลลิกรัม ความชื้นมี ๗๙.๒ เปอร์เซ็นต์ และมีเส้นใยอยู่ด้วย ๐.๓ กรัม

สำหรับมังคุดนี้ก็จะเห็นได้ว่า มังคุดหนึ่งผลเราคงจะรับประทานเนื้อมังคุดนั้นได้เพียงประมาณหนึ่งในสามของผลมังคุดเท่านั้นเอง เพราะมังคุดเป็นผลไม้ที่มีส่วนของเนื้ออยู่น้อยกว่าส่วนของเปลือก ด้วยมีเปลือกหนามากสักหน่อย ต่อไปจึงเป็นเรื่องที่น่าจะมีการพัฒนาการผลิต แยกเอาแต่เนื้อมังคุดบรรจุกระป๋องเพื่อทำการส่งออกได้บ้าง ก็คงจะทำรายได้ให้ดีไม่น้อยเลย ด้วยถ้าทำได้ดีแล้วละก็คงจะมีแฟนผู้บริโภคทั้งในเอเชียด้วยกันเอง และตลอดจนในยุโรป-อเมริกาทั้งหลายเหล่านั้นได้ดีขึ้นด้วยแน่ ๆ

ใบสดของต้นมังคุด ในตำราแผนโบราณใช้ตำรักษาแผลสดได้ดี เนื้อไม้ต้นมังคุดก็เป็นไม้เนื้อแข็ง ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ได้ดีมาก

ส่วนของเปลือกมังคุด ก็เอามาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่นเปลือกสดอาจใช้ทำเยลลี่ หรือวุ้นผลไม้ และมีการสะกัดสารแทนนินออกมาทำเป็นสีได้ ส่วนเปลือกที่ตากแห้งก็อาจนำมาฝนกับน้ำสะอาด ใช้รับประทานเป็นยาแก้ท้องร่วงได้ดีเหมือนกัน หรือจะใช้ทำเชื้อเพลิงก็ยังได้ ไม่ไร้ประโยชน์เสียทีเดียวหรอกเปลือกมังคุดนี่น่ะ

ปัจจุบันนี้ก็ได้มีนักวิชาการท่านหนึ่ง ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ทำการผลิตเครื่องสำอางชุดหนึ่งขึ้น โดยสกัดสารที่ได้จากเปลือกมังคุด เอามาทำเป็นเครื่องสำอางชั้นดีได้ถึง ๔ ชนิด ผลิตโดยนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ ลำพูน ได้จัดจำหน่ายโดยบริษัท ธนากร เทรดดิ้ง จำกัด นี่ก็จัดว่าเป็นความก้าวหน้าอีกขั้นหนึ่ง ของการใช้ประโยชน์จากเปลือกผลมังคุดไทยเรา โดยใช้ชื่อเครื่องสำอางชุดนี้ว่า "G.M." ซึ่งย่อมาจากคำว่า Garcinia Mangosteen หรือ "มังคุด" นั่นเอง

อีกส่วนที่สำคัญก็คือเนื้อของมังคุดนี่ซิครับ ทั้งเนื้อและเม็ดมังคุดสามารถใช้รับประทานได้อร่อยดี แต่ถ้าจะแปรรูปบรรจุกระป๋องกันละก็ จำเป็นจะต้องคำนึงถึงการที่จะต้องรักษาสภาพความสวยงามของเนื้อผลมังคุดนั้น รวมทั้งรสชาติก็จะต้องคงความอร่อย และความสดให้เก็บรักษาไว้ได้นาน ๆ ด้วยจึงจะดี ให้มีคุณภาพมาตรฐานสูงเด่นเข้าไว้ ในอนาคตมังคุดกระป๋องของไทยเราก็คงจะเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ ที่ตลาดต่างประเทศคงจะเปิดกว้างต้อนรับเป็นลูกค้าของไทยเราได้ดีแน่ ๆ

ประโยชน์ทางด้านการใช้สอยประกอบอาหารของเนื้อมังคุดนี้ มีอยู่แล้วอย่างกว้างขวางอย่างเช่นอาจจะใช้โรยหน้าไอศครีมก็ได้ หรือเอาไปทำเป็นน้ำมังคุดแบบน้ำผลไม้อื่น ๆ ก็คงจะเข้าท่าดีเหมือนกัน ทางด้านอาหารไทยโดยตรงก็มีการใช้เนื้อมังคุดใส่เป็นส่วนประกอบของแกงโบราณชนิดหนึ่งอยู่แล้วที่เรียกว่า "แกงโสพส" นั่นอย่างไรครับ

คุณภาพของมังคุดที่ตลาดต่างประเทศต้องการ ก็คือเป็นมังคุดที่มีผลมีขนาดใหญ่หนักตั้งแต่ ๑๐๐ กรัมขึ้นไป หรือมีจำนวนประมาณ ๘-๑๐ ผลต่อ ๑ กก. ในบางประเทศก็ต้องการขนาดของผล ๒๐๐ กรัมต่อผลก็มี

ผิวเปลือกของผลจะต้องสะอาด ไม่มีร่องรอยของการถูกทำลายจากโรคและแมลง ต้องมีผิวนวลตามธรรมชาติ ไม่มีรอยซอกช้ำ เปลือกของผลควรจะมีความหนาปานกลาง ไม่แข็ง เนื้อภายในผลมีสีขาวสะอาด น่ารับประทาน และต้องไม่มีอาการยางไหลที่เปลือก และไม่มีอาการเนื้อช้ำหรือที่เรียกว่าเป็นเนื้อแก้ว

ลักษณะต่าง ๆดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปที่ตลาดต่างประเทศมีความต้องการส่วนเรื่องของรสชาตินั้นเป็นรายละเอียดปลีกย่อย ที่คงจะมีแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับการเก็บเกี่ยวว่าเป็นการเลือกเก็บในระยะผลมีความสุกแก่มากน้อยเพียงใด

ตลาดต่างประเทศหลายแห่ง มีข้อห้ามการนำเข้ามังคุดสดจากประเทศไทยไว้เข้มงวดมากก็เพราะเกรงว่าจะมีแมลงวันผลไม้ ติดไปก่อให้เกิดการระบาดในประเทศของเขาได้ ดังนั้นจึงได้มีการดัดแปลงให้ทำการส่งออกไปอยู่ในรูปการแช่แข็ง และมีอุณหภูมิ -๒๐ °c ซึ่งสามารถจะทำลายไข่ของแมลงวันผลไม้ได้

การลดอุณหภูมิที่ผลของมังคุดให้อยู่ในระดับ ๔ °c ก่อนการเปิดผล และเมื่อเปิดผลแล้วให้แช่ลงในสารละลายผสมที่ประกอบด้วยแคลเซียมคลอไรด์ร้อยละ ๐.๒๕ กับกรดซิตริกร้อยละ ๐.๕ แช่เป็นเวลานาน๑ นาทีก่อน

การแช่เยือกแข็ง นอกจากนี้ยังช่วยลดเวลาในการแช่เยือกแข็งด้วยเครื่องแบบเพลทสัมผัสที่อุณหภูมิของ เครื่องประมาณ -๓๐ °c จนกระทั่งจุดกึ่งกลางผลมังคุดมีอุณหภูมิ -๑๘ °c ลดเวลาให้สั้นลงจาก ๒๒๐ นาทีลงเหลือเพียง ๑๗๕ นาที

อายุการเก็บเกี่ยวรักษามังคุดแช่เยือกแข็งที่อุณหภูมิ -๒๐ °c ได้พบว่าสามารถเก็บรักษาได้ไม่น้อยกว่า ๙๐ วัน โดยยังมีคุณภาพยังคงดีเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค เนื้อมังคุดที่ผ่านการแช่เยือกแข็งจะมีสีขาวนวล รสหวานอมเปรี้ยว และเนื้อสัมผัสคล้ายไอศกรีม ซึ่งมีขั้นตอนการผลิตดังนี้ คือ

มังคุดที่ผ่านการคัดขนาดและคุณภาพแล้ว
↓
ล้างและทำความสะอาด
↓
ปรับอุณหภูมิให้อยู่ในระดับ ๕°c
↓
ผ่า
↓
แช่ในสารละลายผสมนาน ๑ นาที
(แคลเซียมคลอไรด์ ๐.๒๕% กรดซิตริก ๐.๕%)
↓
ปิดผลและพันเทปกาวตามรอยผ่า
↓
บรรจุในถาดอลูมิเนียม
↓
เข้าเครื่องแช่เยือกแข็งแบบเพลทสัมผัส
จนอุณหภูมิที่จุดกึ่งกลางของมังคุดถึง -๑๘ °c
↓
บรรจุใส่ถุงพลาสติก
↓
บรรจุกล่องกระดาษ
↓
เก็บรักษาที่อุณหภูมิ -๒๐ °c

วิธีปฏิบัติเพื่อให้ผลมังคุดมีคุณภาพดี เนื่องจากมังคุดเป็นผลไม้ที่ค่อนข้างมีราคา ยิ่งผลที่มีคุณภาพดี ๆ ก็จะขายได้ราคาสูงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการจำหน่ายไปยังตลาดต่างประเทศนั้น ต้องคำนึงถึงเรื่องคุณภาพของผลเป็นอย่างมาก จึงต้องปฏิบัติดูแลมังคุดให้ดีตั้งแต่เริ่มแรก จนกระทั่งส่งถึงตลาด ซึ่งมีข้อที่ควรพิจารณาดังนี้คือ

เรื่องการให้ปุ๋ยและน้ำ การปลูกมังคุดควรมีการให้น้ำได้อย่างสม่ำเสมอ แม้แต่ในช่วงฤดูฝนก็ตาม เนื่องจากบางระยะจะมีปริมาณฝนตกน้อย หรือมีการทิ้งช่วงของฝน ดังนั้น จึงควรมีการให้น้ำเพิ่มเติมได้อย่างเพียงพอแก่ต้นมังคุด ซึ่งจะมีผลทำให้ต้นมังคุดมีการเจริญเติบโตที่ดี แข็งแรงและสมบูรณ์ดี การให้น้ำมีความจำเป็นมากในการผลิตมังคุด ที่จะให้มีขนาดของผลได้ตามความต้องการของตลาด

หลังการเก็บเกี่ยวผลเสร็จก็ควรมีการให้ปุ๋ย เพื่อบำรุงต้นให้แข็งแรงเจริญเติบโตได้ดี พอเพื่อการออกดอกติดผลที่ดีในปีต่อไป ในระยะที่มังคุดติดผลอ่อน ๆ ก็ควรมีการให้ปุ๋ยอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้ปุ๋ยเคมีสูตร ๑๓-๑๓-๒๗ เพื่อบำรุงผล

ในกรณีที่มังคุดติดผลดกมาก ก็ให้ทำการตัดแต่งหรือปลิดผลออกบ้าง อย่าให้มีผลดกเป็นพวงผลจะได้มีขนาดใหญ่ขึ้น และอาจจะต้องให้ปุ๋ยทางใบผสมอาหารเสริม ฉีดพ่นเพิ่มเติมให้ด้วยก็จะยิ่งดี โดยใช้ปุ๋ยทางใบสูตรเสมอ เช่น ๒๑-๒๑-๒๑ ฉีดพ่นให้ทั่วทุกต้น ๆ ๒ สัปดาห์ได้ก็จะดีในระยะติดผลนี้

การให้น้ำในระยะที่มังคุดกำลังออกดอกและให้ผล ควรพิจารณาถึงเรื่อง การเพิ่มปริมาณ การให้น้ำให้มากขึ้น ในระหว่าง ช่วงที่มังคุดเริ่มออกดอก ไปจนถึงดอกบาน เพื่อให้มังคุด ออกดอกได้สมบูรณ์และสม่ำเสมอดีทั่วทั้งต้น แล้วต่อไปจึงลดปริมาณการให้น้ำลง ในช่วงที่ดอกมังคุดเริ่มบานไปจนถึง ระยะติดผลอ่อนแล้ว ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ ๑ เดือน ทั้งนี้เพื่อป้องกันการร่วงของดอกและผลอ่อน และหลังจากที่มังคุดติดผลแล้ว ๑ เดือน จะต้องให้น้ำมังคุดเพิ่มขึ้นอีก และให้อย่างสม่ำเสมอด้วย เพื่อให้ติดผลได้สมบูรณ์ดี และไม่แกร็นหรือที่เรียกว่าเป็นมังคุดแก้ว

เมื่อเขียนเป็นผังการปฏิบัติในการนี้ ก็คงจะมีดังนี้คือ

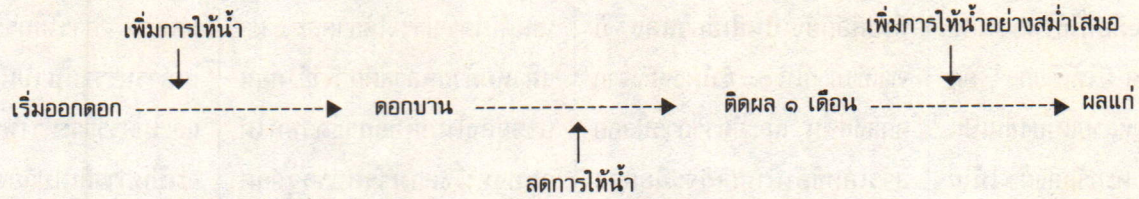

สำหรับเรื่องการป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูของมังคุด ก็เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอยู่มากเช่นกัน คือจะมีโรคและแมลงศัตรูที่คอยทำความเสียหายให้แก่มังคุด ตามระยะการเจริญเติบโตขั้นต่าง ๆตั้งแต่เริ่มออกดอกไปจนถึงระยะเก็บเกี่ยว ก็พบว่ามีอยู่หลายชนิด ที่จริงการปฏิบัติควรเอาใจใส่หมั่นดูแลอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่ช่วงก่อนการออกดอก คือตั้งแต่ประมาณเดือนธันวาคมเป็นต้นไป และเมื่อใกล้ถึงช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวผลผลิต คือประมาณตั้งแต่เดือนเมษายนเป็นต้นไป ก็จะต้องระวังเรื่องสารพิษตกค้างที่ผลอย่าให้เกิดมีขึ้นได้เป็นอันขาด เพราะจะเป็นที่รังเกียจของตลาดต่างประเทศเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้น เรื่องสำคัญที่ควรจะปฏิบัติ ก็น่าจะได้แก่ ขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. ในระยะออกดอกก่อนดอกบาน ควรฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงโดยใช้สารเคมีประเภทคาร์บาริล (Carbaryl) ผสมกับสารเคมีพวกที่มีสารประกอบทองแดงฉีดพ่นเพื่อป้องกันกำจัดพวกเพลี้ยไฟ และเชื้อราต่าง ๆ ต่อมาเมื่อดอกบานให้ตรวจดูว่า มีเพลี้ยไฟเข้าทำลายอีกหรือไม่ โดยการเคาะดอกมังคุดเบา ๆ ลงบนกระดาษขาวในตอนเช้า ถ้าพบว่า มีเพลี้ยไฟในปริมาณมากให้ทำการฉีดพ่นด้วยสารเคมีประเภทไดเมทโธเอท (Dimethoate) หรือโมโนโครโตฟอส (Monochotophos)

๒. ในระยะติดผลอ่อนมักจะมีเพลี้ยไฟ และไรแดงเข้าทำลายผล ทำให้ผิวเปลือกของผลหยาบกร้าน และมียางไหล ควรหมั่นตรวจดูการระบาดของแมลงพวกนี้ ถ้าพบให้ทำการฉีดพ่นด้วยกำมะถันผงละลายน้ำ หรือสารเคมีประเภทไดโคฟอล (Dicofol) หรือพรอบพาไจท์ (Propagite) เพื่อกำจัดไรแดง และใช้สารเคมีฉีดพ่นเพื่อกำจัดเพลี้ยไฟ ชนิดเดียวกับที่ใช้ฉีดพ่นในระยะออกดอก

๓. ระยะที่ผลกำลังเจริญเติบโต ควรหมั่นตรวจดูบริเวณใต้กลีบขั้วผล ดูว่ามีมดดำ หรือเพลี้ยแป้งอยู่บ้างหรือไม่ ถ้าพบว่ามีควรรีบฉีดพ่นด้วยสารเคมีประเภทคาร์บาริล (Carbaryl) และไดเมทโธเอท (Dimethoate) ผสมกันในอัตรา ๑:๑

ต่อมาภายใน ๑ สัปดาห์ หากยังตรวจพบอีกให้ทำการฉีดพ่นซ้ำอีกครั้งหนึ่ง มิฉะนั้นจะเกิดราดำเกาะจับที่ผล ซึ่งจะทำให้เสียหายมาก การระบาดนี้มักจะสังเกตพบว่า เกิดในระยะที่ฝนทิ้งช่วงนาน ๆ ถ้าจะใช้น้ำมันไวท์ออย (White oil) ฉีดพ่นให้เป็นประจำ ตั้งแต่ระยะติดผลอ่อน ก็จะช่วยทำให้มีการเกิดศัตรูพืชได้ลดน้อยลงมากเช่นกัน

เรื่องการฉีดพ่นสารเคมีป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูของมังคุดนี้ ควรจะทำอย่างสม่ำเสมอป้องกันเข้าไว้ก่อน แม้ว่าจะไม่มีการทำลาย เพื่อเป็นการประกันได้แน่นอนกว่า มังคุดของเราจะปลอดจากศัตรูพืชดังกล่าวได้แน่นอนขึ้น และควรหยุดการฉีดพ่นก่อนการเก็บเกี่ยวประมาณ ๓ สัปดาห์

การเก็บเกี่ยวผลมังคุด ปัจจุบันถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากเช่นกัน เป็นหัวใจสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการรักษาคุณภาพของผลมังคุดให้อยู่ในสภาพดี จึงควรปฏิบัติให้ดีตั้งแต่การส่งออกจากสวนไปจนถึงมือผู้บริโภค สำหรับมังคุดที่จะส่งไปขายยังตลาดไกล ๆ เช่นในต่างประเทศ ก็ควรจะต้องเลือกเก็บในระยะที่เปลือกผลเริ่มจะเป็นสายเลือด หรือระยะที่เป็นสายเลือดบ้างแล้ว

ทั้งวิธีการเก็บจะต้องระวังอย่าให้ผลขอกช้ำได้เป็นอันขาด ดังนั้นจึงไม่ควรใช้ไม้กระทุ้งหรือเขย่าต้นให้ผลร่วงหล่นลงมาอย่างแต่ก่อน ควรใช้อุปกรณ์เพื่อการเก็บเกี่ยววิธีใหม่เข้าช่วย และต้องทำการเก็บอย่างระมัดระวัง หรืออาจจะเก็บทีละผลโดยใช้มือ ในบางครั้งอาจมีผลที่ร่วงหล่นลงมา ก็ให้ทำการเก็บคัดแยกไว้ต่างหาก อย่าให้ปะปนกับมังคุดดีที่ผลไม่ช้ำนั้นได้เป็นอันขาด

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวผลมังคุด มีให้เลือก ดัดแปลงใช้ได้อยู่หลายแบบ เช่นเป็นตะกร้อหวาย ตะกร้อถุงผ้า ไม้ไผ่รวกทั้งลำ ที่ปลายลำมีตะขออย่างง่าย ๆ หรือจำปาติดอยู่ดึงผลมังคุดให้หล่นลงในตาข่ายขนาดเล็ก ที่ติดอยู่ปลายไม้ไผ่ที่ใช้สอยมังคุดนั้น การเก็บเกี่ยวผลมังคุดควรทำด้วยความระมัดระวัง อย่าให้ร่วงหล่นลงมาบนพื้น หรือเกิดมีรอยขีดข่วนบนผิวของผลมังคุด ในระหว่างการเก็บได้เป็นอันขาด เพราะจะทำให้ผลได้รับความกระทบกระเทือนเสียหายได้

มังคุดที่เก็บมาแล้วบุบช้ำนั้นเมื่อเก็บไว้ ๗ วันเปลือกจะแข็ง ผ่าออกดูจะพบว่าเนื้อมีสีน้ำตาลภายในมีเชื้อรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะมียางสีเหลืองไหลออกมาจากเปลือก ทำให้คุณภาพของเนื้อมังคุดเสียไป จากการทดลองพบว่า มังคุดที่ตกลงบนพื้นคอนกรีตจากความสูงระยะต่าง ๆ กันคือ ๒๐, ๔๐, ๖๐, ๘๐ และ ๑๐๐ เซนติเมตรนั้น

ผลที่ออกมาได้พบว่า ยิ่งตกจากที่สูงมากเท่าไหร่ เปลือกหุ้มผลก็จะยิ่งเกิดอาการแข็งมากขึ้นเท่านั้น มังคุดที่เปลือกสีน้ำตาลแดงและม่วงเข้ม จะแข็งภายใน ๖ ชั่วโมง ส่วนในระยะที่เปลือกยังเป็นสีเขียวแดง ก็จะแข็งภายใน ๑๘ ชั่วโมงหลังจากตกลงสู่พื้น และอัตราการปล่อยสารเอทธีลีนในผลก็จะมีลดลงเช่นกัน

ปกติแล้วผลมังคุดในแต่ละต้น มักจะแก่ให้เก็บผลได้ไม่พร้อมกันทั้งต้น ดังนั้นจึงควรทำการเก็บเกี่ยวผลมังคุดวันเว้นวัน หรือวันเว้นสองวัน เพื่อให้ได้ผลมังคุดที่สุกแก่พอดี มีลักษณะอยู่ในเกณฑ์ที่ตลาดต้องการ โดยปกติการเก็บเกี่ยวผลมังคุดจนหมดต้นจะใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ ๓๐-๔๐ วัน

การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวผลได้มาแล้ว เมื่อได้ผลมังคุดที่เก็บเกี่ยวอย่างระมัดระวังมาแล้ว ให้ทำการล้างผลด้วยน้ำให้สะอาดเพื่อขำระล้างฝุ่นและคราบต่าง ๆ ที่ติดมากับผล แล้วเช่าให้แห้งด้วยพัดลม หรือเช็ดด้วยผ้านุ่ม ๆ ให้แห้งและสะอาด แล้วจึงนำผลมังคุดที่ได้นั้นไปบรรจุผลในกล่องภาชนะที่ได้รับการออกแบบมาโดยเฉพาะเพื่อป้องกันมิให้ผลขอกช้ำจากการกระแทก กล่องจะเจาะรูระบายอากาศ กล่องมีขนาด ๑๐ x ๑๕ x ๓ นิ้ว แต่ละกล่องบรรจุมังคุดได้ ๒๔ ผล น้ำหนักประมาณ ๒-๔ กิโลกรัม หรืออาจจะบรรจุลงในถาดโฟมขนาด ๑๓ x ๑๓ เซนติเมตร บรรจุได้ถาดละ ๔ ผล แล้วหุ้มด้วยพลาสติก พีวีซี. ก่อนบรรจุลงในกล่องกระดาษก็ได้ กล่องหนึ่งสามารถบรรจุถาดโฟมได้ ๖ ถาดจะกำลังพอเหมาะดี

การเก็บรักษาผลมังคุด ถ้าพิจารณาจากลักษณะภายนอกมังคุดเป็นผลไม้ที่มีเปลือกหนาแข็ง น่าที่จะเก็บรักษาไว้ได้นาน แต่ความเป็นจริงแล้ว ผลมังคุดสามารถเก็บรักษาได้เพียงในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้นเอง จึงได้มีการทดลองเพื่อหาวิธีในการเก็บรักษาผลมังคุดให้อยู่ในสภาพที่ดี ให้คงมีรสชาติไม่เปลี่ยนแปลง และสามารถเก็บไว้ได้นาน ๆ โดยนำผลมังคุดไปเก็บรักษาไว้ในที่อุณหภูมิต่าง ๆ กัน

ซึ่งผลปรากฏว่า ผลมังคุดที่เก็บรักษาไว้ที่อุณหภูมิประมาณ ๑๒.๘ องศาเซลเซียส เป็นเวลานาน ๔ สัปดาห์ จะมีสภาพดีที่สุด การเน่าเสียคงมีเพียง ๒๘ เปอร์เซนต์เท่านั้นเอง เมื่อเทียบกับผลมังคุดที่เก็บรักษาไว้ที่อุณหภูมิห้อง ซึ่งจะเน่าเสียทั้งหมด ๑๐๐ เปอร์เซนต์ ภายในเวลาเพียง ๓ สัปดาห์เท่านั้นเอง

การนำผลมังคุดลงบรรจุในภาชนะบรรจุ ในการส่งออกสู่ตลาดไกล ๆ ก็ควรทำด้วยความระมัดระวังเช่นกัน อย่าให้ขั้วผลหลุด การใช้กระดาษห่อผลในการบรรจุนั้น เป็นสิ่งไม่จำเป็นและไม่ควรกระทำ เพราะนอกจากจะเป็นการสิ้นเปลืองแล้ว ยังทำให้เกิดความร้อนภายในภาชนะบรรจุเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ผลมังคุดเน่าเสียเร็วขึ้นอีกด้วย คือ เนื้อภายในจะเหลว เปลือกจะแห้งแข็ง

เคยมีการทดลองใช้น้ำยาบอร์โดซ์ มิคซเจอร์ (Bordeux Mixture) เคลือบผิวมังคุดที่จากประเทศจีน ไปยังกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ผลปรากฏว่าสามารถป้องกันการเน่าเสียระหว่างการขนส่ง จนถึงตลาดปลายทางได้เป็นอย่างดี ในประเทศไทยเราก็ได้พบว่า การจุ่มมังคุดทั้งผลนาน ๒ นาที ในสารละลายผสมของสารคาร์เบนดาร์ซิม (Cabendazim) และอิมาซาลิล (Imazalil) ที่มีความเข้มข้น ๑,๕๐๐ ppm. สามารถจะควบคุมโรคเน่านี้ก่อนที่เชื้อจะเข้าทำลายได้นานถึง ๗ วัน

ทีนี้ก็ลองพิจารณาเรื่องสารป้องกันและกำจัดศัตรูของมังคุดดูบ้าง จากตารางแสดงชนิดของโรคและแมลงที่สำคัญ ๆ ในสวนมังคุด และสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มี ประสิทธิภาพดีที่ควรจะเลือกใช้ได้มีอยู่หลายชนิด ดังต่อไปนี้ คือ

โรคและแมลง	สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช	ชื่อการค้า
โรคใบจุด ใบไหม้	สารในกลุ่มเบนซิมิดาโซล	เบนเลท บาร์ไซด์ พรอนโต
		เดอโรซาล ฯลฯ
	สารประกอบพวกทองแดง	คูปร๊อกซ คูปราวิต โคไซด์
		คอปปิไซด์ ทวิน เคไซด์ ฯลฯ
หนอนชอนใบ	สารโมโนโครโตฟอส	โนวาเรน ๖๐ ไลท์เตอร์
		อโซดริน นูวาคร่อน ฯลฯ
หนอนกินใบอ่อน	สารโมโนโครโตฟอส	โนวาเรน ๔๐ โนวาเรน ๖๐ อโซดริน นูวาคร่อน ฯลฯ
	สารคาร์บาริล	เซฟวิน ๘๕, เอส ๘๕ ฯลฯ
เพลี้ยไฟ	สารคาร์บาริล	เซฟวิน ๘๕ เอส ๘๕ ฯลฯ
	สารไดเมทโธเอท	เฟซไดเม๊ซ ๔๐๐ เปอร์เฟคไธออน ไดเม ฯลฯ
	สารโมโนโครโตฟอส	โนวาเรน ๔๐ โนวาเรน ๖๐ อโซดริน นูวาคร่อน ฯลฯ
เพลี้ยแป้ง	สารคาร์บารีล	เซฟวิน ๘๕ เอส ๘๕ ฯลฯ
	สารไดเมทโธเอท	เฟซไดเม๊ซ ๔๐๐ เปอร์เฟคไธออนไดเม ฯลฯ
	สารโมโนโครโตฟอส	โนวาเรน ๔๐ โนวาเรน ๖๐ อโซดริน นูวาคร่อน ฯลฯ
ไรแดง	กำมะถันผงละลายน้ำ	ธีโอวิท คูมูลัส เอส ฯลฯ
	สารไดโคโฟล	เคลเทน

ซึ่งถ้าเรารู้จักเลือกใช้สารที่เหมาะสมกับอาหารของโรคแมลงนั้น ๆ นอกจากจะช่วยให้ได้รับผลดีแล้ว ยังช่วยให้ประหยัดได้ดีขึ้นอีกส่วนหนึ่งด้วย

เรื่องมังคุดนี้ นับตั้งแต่สมาคมชาวสวนผลไม้จังหวัดระยอง ดำเนินการเป็นหัวหอกมุ่งเข้าเจาะตลาดต่างประเทศจนเป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องตลาดมังคุดนี้ ได้มีส่วนช่วยทำให้ชาวสวนมังคุดในจังหวัดต่าง ๆ เริ่มรู้จักและเข้าใจความสำคัญในวิธีการปฏิบัติ และสนใจในการเอาใจใส่บำรุงรักษา เพื่อให้ได้มังคุดที่มีคุณภาพของผลผลิตดีเด่นยิ่งขึ้น

และก็น่ายินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ศูนย์พัฒนาการผลิตและควบคุมศัตรูผักและผลไม้เพื่อส่งออก ของภาคเอกชนทางภาคใต้ ที่จังหวัดสงขลา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับแหล่งผลิตผลไม้ที่สำคัญทั้ง ๑๔ จังหวัดในภาคใต้ ก็ได้มีการดำเนินงานก้าวหน้าไปมากแล้ว ในด้านการพัฒนาคุณภาพของมังคุด รวมทั้งด้านการตลาด ส่งออกในต่างประเทศด้วย

ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาด้านการตลาดต่างประเทศ เราจึงจำเป็นต้องขอกระตุ้นเตือนให้พี่น้องเกษตรกรชาวสวนผลไม้ไทยเรา ได้เร่งพัฒนาทั้งการเพาะปลูก การบำรุงรักษาตลอดจนกระทั่งการเก็บผล และการบรรจุภาชนะส่งออกจำหน่ายสู่ตลาด ว่าควรจะต้องปฏิบัติเอาใจใส่อย่างถูกต้องด้วย จึงจะได้ผลมังคุดที่มีคุณภาพดีเด่น มีรสหวาน เนื้อกรอบ ดีพอที่จะส่งไปขายแข่งขันในตลาดต่างประเทศได้ดีขึ้นด้วยนะครับ

เพราะขณะนี้อย่าว่าแต่ประเทศออสเตรเลีย จะเร่งศึกษาวิจัย และทำการเพาะปลูกต้นมังคุดที่มีคุณภาพดีได้สำเร็จมาหลายปีแล้ว ขณะนี้ก็กำลังอยู่ในระหว่างการขยายผล และเริ่มเปิดตลาดให้กับผลผลิตมังคุดของเขาในยุโรป กันท่าปิด

(ต่อหน้า ๙๔)

สงกรานต์

(ต่อจากหน้า ๑๐)

หรือไม่เช่นนั้นโหรหลวงก็จะต้องแจ้งแก่ข้าราชการ เพื่อให้ทราบกำหนดการถือน้ำในวันปีใหม่ แล้วข้าราชการก็แพร่ข่าวนี้ต่อไป แต่ตามหลักฐานที่พบในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏว่าในสมัยรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๓๙๓ มีการถวายพยากรณ์สงกรานต์ คือโหรต้องทำนายถวายพระเจ้าแผ่นดินให้ทรงทราบ จะขอยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้

" ขอพระราชทานคำนวณเผด็จเถลิงศก ปีจอนักษัตรโทศก ทำนายคุณและโทษร้ายดีตามคัมภีร์โหราศาสตร์ทูลเกล้าฯถวาย ยิ่งครุวารเปนวันมหาสงกรานต์ [๑] ทรงนามชื่อมณฑากิณี [๒] ทรงอาภรณ์แก้วมรกต ทรงทัดดอกมณฑา ภักษาหารถั่วงา พระหัตถ์ขวาทรงปืนพระหัตถ์ซ้ายทรงขอไสยาสน์ตื่นไปเหนือหลังคเชนทรพาหนะ ทำนายว่ามหาชนจะเกิดความไข้ภัยพิบัติ สมณชีพราหมณ์จะได้ความเดือดร้อน (ครุวาร = วันพฤหัสบดี)

ศุกรวาร เปนวันเนานั้น ทำนายว่าผลไม้จักแพง สัตว์จัตุบาท ทวิบาทจะเกิดอันตราย หญิงหม้ายจะมีลาภ โสรวารเปนวันเนา นั้นทำนายว่าธัญญาหาร มัจฉมังสาหารจะมีราคา เสนาอมาตย์ราษฎร์จะต้องโทษภัย สมณชีพราหมณ์จะได้ความเดือดร้อน รวิวารเปนวันเถลิงศกนั้น ทำนายว่าสมเด็จพระมหากษัตราธิราชเจ้าจะทรงพระเจริญพระเกียรติยศปรากฏไปในนานาประเทศ จะมีชัยชนะแก่ข้าศึกศัตรูหมู่ปัจจามิตร (ศุกรวาร = วันศุกร์, โสรวาร = วันเสาร์, รวิวาร = วันอาทิตย์)

เกณฑ์พรุณศาสตร์ พระพุธเปนอธิบดี นาคราช ๒ ตัว บันดาลให้ฝนตก ๖๐๐ ห่า อุบัติตกในจักรวาล ๒๔๐ ห่า อรัญญิกหิมพาน ๑๘๐ ห่า มหาสมุท ๑๒๐ ห่า มนุษยโลก ๖๐ ห่า ฝนต้นกลางอุดมปลายมัธยม เกณฑ์ธาราธิคุณตกปัศวะราศีเมษ น้ำมากกว่าปีหลังคับเศษ เกณฑ์ธัญญาหารออกเศษ ๖ ชื่อลาภะ ข้าวกล้าในภูมินาจะได้ผล ๕ ส่วน จะเสีย ๒ ส่วน ธัญญาหาร ผลาหารมัจฉมังสาหารเป็นมัธยม

ปีจอ นักษัตรโทศก มีอธิกมาสเดือน ๘ สองหน เดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ พระสุริยสงกรานต์ราศีเมษ จนเดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ ทำนายว่าสมเด็จพระมหากษัตราธิราชเจ้าจะทรงพระเจริญพระเดชานุภาพปกแผ่ไปในนานาประเทศ จะนำพระราชลาภมาสู่พระบรมโพธิสมภาร ณ วันพฤหัสบดี ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๕ พระราหูจรลงทวารราศีกรกฎร่วมธาตุกับพระเสาร์ เป็นสามัญโทษทั่วไปในท้าวพระยาและเสนาอำมาตย์ราษฎร ทุกประเทศจะเกิดความไข้พิบัติ อนึ่งจะเปนข้าศึกเบียดเบียนกัน เดือน ๗ ขึ้นค่ำ ๑ พระสุริยจรราศีพฤษภ... (ต่อไปเป็นการพยากรณ์แต่ละเดือน และลงท้ายว่า) ...ทำนายคุณและโทษและร้ายดีดังนี้เปนสามัญทั่วประเทศ มิได้จำเพาะบ้านเมืองใดหามิได้ ขอเดชะฯ"

ที่กล่าวมาในตอนต้นว่า รัชกาลที่ ๔ โปรดให้เขียนรูปมหาสงกรานต์นั้น จะได้เริ่มมาแต่เมื่อไรไม่พบหลักฐาน แต่มีกล่าวถึงในประกาศว่าด้วยวันสงกรานต์พุทธศักราช ๒๔๐๒ ตอนหนึ่งว่า *"เมื่อวันสุดท้ายสิ้นสงกรานต์สามวันแล้ว มักได้ถามกันว่าสงกรานต์ปีนี้ชื่ออะไร ถืออะไรนั่งนอนอย่างไร กินอะไร เรื่องอย่างนี้จะบอกมาให้แจ้งก็ได้ แต่หาเป็นประโยชน์ไม่ ถ้าจะใคร่รู้ให้มาคอยดูรูปมหาสงกรานต์ซึ่งเขียนแขวนไว้ที่หน้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในวันถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาแล้วนั้นเถิด"* ครั้นต่อมาในรัชกาลที่ ๕ ก็คงถือตามรัชกาลที่ ๔ *"ใครจะใคร่ทราบก็จงมาดูรูปเขียนที่แขวนไว้ในพระบรมมหาราชวังเทอญ"*

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้นเอง ไทยได้เริ่มมีปฏิทินขึ้นใช้ แต่เรียกว่า "ประนินทิน" ได้ลงในหนังสือพิมพ์ "จดหมายเหตุบางกอกรีคอร์เดอร์" ซึ่งออกเมื่อ จ.ศ.๑๒๒๗ *(พ.ศ.๒๔๐๘)* นับเป็นเก่าที่สุด และต่อมาได้มีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ "มิวเซียม" หรือชื่อไทยว่า "รัตนโกษ" ออกเมื่อจ.ศ.๑๒๓๙ *(พ.ศ.๒๔๒๐)* ตอนต้นรัชกาลที่ ๕ แต่เห็นจะพิมพ์ออกภายหลังสงกรานต์ เพราะออกตัวว่า *"อนึ่ง ข้าพเจ้าได้สัญญาไว้แก่ท่านทั้งหลายว่าหนังสือรวมเรื่องเล่มใหญ่นี้ จะออกให้ทันในวันสงกรานต์ หาทันไม่นั้นคือค้างข้าอยู่ ด้วยหนังสือปฏิทินต้องทำยาก แลติดสงกรานต์ ผู้ที่ทำการพิมพ์ก็หยุดไปทำการสงกรานต์ตามธรรมเนียมอยู่บ้าง หนังสือจึงค้างช้าไปออกหาทันสงกรานต์ไม่"*

ผู้ที่ทำปฏิทินให้หนังสือพิมพ์มิวเซียมนั้นก็คือ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ *(คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ)* ท่านพระองค์นี้มีความชำนาญในวิชาโหราศาสตร์เป็นอย่างมาก ได้ทรงคิดวิธีปฏิทินไทยใช้ตามสุริยคติกาลขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และโปรดให้ใช้เป็นประเพณีของบ้านเมืองเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๒

---

๑. วันมหาสงกรานต์ตรงกับวันที่๑๑เมษายนปีนี้สงกรานต์มี ๔ วัน วันเนา มี ๒ วัน

๒. ขอให้สังเกตว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์ชื่อ มณฑากิณี ไม่ใช่นางกิริณี ที่ปรากฏในตำราปัจจุบัน

ตรงนี้ต้องขอแทรกการใช้วันเดือนของไทยว่าเป็นมาอย่างไรเสียก่อน เพื่อให้เรื่องสมบูรณ์ขึ้น

ในสมัยโบราณไทยกำหนดวันเดือนตามแบบจันทรคติ อาศัยการโคจรของดวงจันทร์เป็นหลัก คือ นับจำนวนวันตามดวงจันทร์

เริ่มแต่ดวงจันทร์มีแสงสว่างน้อย ๆไปจนถึงสว่างเต็มดวงระยะนี้ เรียกว่า ข้างขึ้น หรือ เดือนหงาย เพราะรูปดวงจันทร์มีลักษณะหงายขึ้นจนกระทั่งโตเต็มดวง เริ่มนับแต่ขึ้น ๑ ค่ำไปจนถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ

ต่อจากนั้นดวงจันทร์ก็เริ่มแหว่งมีแสงน้อยลงตามลำดับ ระยะนี้รูปดวงจันทร์ดูเหมือนคว่ำ มีลักษณะเป็นเสี้ยวเล็กลงจนดับมิดดวง เรียกว่า ข้างแรม เริ่มนับแต่แรม ๑ ค่ำเรื่อยไปจนถึงแรม ๑๔ ค่ำ และแรม ๑๕ ค่ำ เพราะเดือนหนึ่งจะมี ๒๙ วันบ้าง ๓๐ วันบ้าง แล้วแต่เดือนขาดเดือนเต็ม *(เดือนขาดคือมี ๒๙ วัน มีเพียงวันแรม ๑๔ ค่ำ จะมีในเดือนอ้าย เดือน ๓, ๕, ๗, ๙ และ ๑๑)*

นอกจากการนับวันแบบขึ้นข้างแรมแล้ว ไทยได้แบบอย่างการเรียกชื่อวันทั้ง ๗ มาจากตำราอินเดีย แต่ได้คิดดัดแปลงให้เหมาะสมกับการเรียกของคนไทย คือตามแบบอินเดียเรียกวันทั้ง ๗ ว่า

รวิวาร - ไทยเรียก วันอาทิตย์
โสมวาร - ไทยเรียก วันจันทร์
มงคลวาร - ไทยเรียก วันอังคาร
พุธวาร - ไทยเรียก วันพุธ
พฤหัสบดีวาร - ไทยเรียก วันพฤหัสบดี
ศุกรวาร - ไทยเรียก วันศุกร์
ศนิวาร - ไทยเรียก วันเสาร์

ไทยนำแบบอย่างมาแต่เปลี่ยนเรียกให้เหมาะกับนามเทวดานพเคราะห์นี้ใช้เรียกในเมืองไทย การเรียกชื่อวันดังกล่าวมีมาช้านานแล้ว มีหลักฐานปรากฏในศิลาจารึกมากแห่งด้วยกัน

ส่วนการเรียกชื่อเดือน เราไม่ใช้แบบของอินเดียซึ่งเขาเริ่มต้นที่เดือนจิตรมาส *(เดือน ๕)* ไพศาขมาส *(เดือน ๖)* เชษฐมาส *(เดือน ๗)* อาษฒมาส *(เดือน ๘)* ศราวณมาส *(เดือน ๙)* ภัทรบทมาส *(เดือน ๑๐)* อัสวินมาส *(เดือน ๑๑)* กัตติกมาส *(เดือน ๑๒)* มาคศิรมาส *(เดือนอ้าย)* บุษยมาส *(เดือนยี่)* มาฆมาส *(เดือน ๓)* ผาลคุณมาส *(เดือน ๔)* ซึ่งใช้ในวรรณคดีและในตำราพระพุทธศาสนาเท่านั้น

ไทยแต่เดิมเรียกเดือนแรกของปีว่า เดือนอ้าย เดือนที่สองว่า เดือนยี่ เดือนสาม เดือนสี่ ไปตามลำดับ แม้ต่อมาภายหลังเราจะเปลี่ยนไปใช้เดือน ๕ เป็นเดือนแรกของปี เราก็ยังเรียกชื่อตามเดิมดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า การใช้วันเดือนตามแบบจันทรคติไม่สะดวก ไม่เหมาะกับความเป็นไปของบ้านเมืองที่ต้องมีความสัมพันธ์กับชาวต่างประเทศ ที่เขานับวันเดือนตามแบบสุริยคติ *(กำหนดว่าเมื่อโลกโคจรไปรอบดวงอาทิตย์ครั้งหนึ่งเป็นเวลาปีหนึ่ง มีจำนวน ๓๖๕ วันเศษ แบ่งเป็น ๑๒ เดือน ส่วนจันทรคติกำหนดว่าดวงจันทร์โคจรไปรอบดวงอาทิตย์ครั้งหนึ่งเป็นเวลา ๑ ปี มีจำนวนเพียง ๓๕๔ วันเศษ)* จึงทรงหาจังหวะที่จะเปลี่ยนวิธีนับวันและเรียกชื่อเดือนเสียใหม่ เพื่อใช้เรียกและกำหนดจดจำได้ง่ายขึ้น ทั้งชาวต่างประเทศก็อาจเข้าใจได้

ครั้นถึงปีฉลู จ.ศ.๑๒๕๑ *(พ.ศ.๒๔๓๒)* มีวันประจวบเหมาะคือในเดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ซึ่งเป็นวันขึ้นปีใหม่เปลี่ยนปีนักษัตรตามปกตินั้นตรงกับวันที่ ๑ ตามปฏิทินสุริยคติพอดี คือเป็นวันที่ ๑ ในเดือน ๕ แต่จะใช้ว่าวันที่ ๑ เดือน ๕ หรือเดือนเจตรเดือนจิตรตามแบบอินเดียก็ไม่เหมาะ จึงต้องคิดชื่อเดือนขึ้นใหม่ โดยอาศัยหลักโหราศาสตร์ที่ว่า เมื่อพระอาทิตย์โคจรเข้าสู่ราศีเมษที่เรียกว่าเป็นวันสงกรานต์ขึ้นปีใหม่ จึงเอาชื่อ ราศีเมษ มาเป็นชื่อเดือน ราศีถัดไปคือ ราศีพฤษภ ราศีมิถุน ราศีกรกฎ ราศีสิงห ราศีกันย ราศีตุล ราศีพฤศจิก ราศีมกร ราศีกุมภ และราศีมีน *(ชื่อราศีเหล่านี้ตามตำราของอินเดีย)*

เมื่อนำเอาชื่อราศีมาใช้เป็นชื่อเดือน เราก็เปลี่ยนแปลงรูปคำเสียใหม่คือนำเอาคำ อายน และ อาคม มาสนธิต่อท้ายคำเดิม เช่น เมษก็เป็นเมษายน *(เมษ+อายน)* พฤษภเป็นพฤษภาคม *(พฤษภ+อาคม)* เป็นต้น

คำว่า อายน และ อาคม มีความหมายอย่างเดียวกันว่า "การมาถึง" คือ ดวงอาทิตย์มาถึงราศีนั้น ก็หมายเอาว่า ขึ้นเดือนนั้นจึงเรียกชื่อเดือนว่าเช่นนั้น ได้แบ่งเดือนที่มี ๓๐ วันให้ใช้ "อายน" เดือนที่มี ๓๑ วันใช้ "อาคม" มีพิเศษอยู่เดือนหนึ่งมี ๒๘ วัน ให้ใช้ "กุมภาพันธ์" *(กุมภ+อาพันธ คำว่า อาพันธ หมายถึง ผูก ก็หมายอย่างเดียวกันคืออาทิตย์มาถึงราศีกุมภ)*

นักปราชญ์ของไทยเราท่านเข้าใจดัดแปลง เอาชื่อราศีของอินเดียมาใช้เป็นชื่อเดือนได้อย่างเหมาะเจาะ ผู้ที่มีหน้าที่คิดชื่อ

อะไรต่าง ๆในสมัยนั้น ก็มี พระยาศรีสุนทรโวหาร *(น้อย อาจารยางกูร)* เป็นหลักอยู่ คงจะได้ร่วมคิดกับพระองค์เจ้าเทวัญ อุไทยวงศ์ จึงได้เกิดชื่อเดือนเหล่านี้ขึ้น

การเปลี่ยนแปลงใช้วันที่และเดือนตามแบบสุริยคติในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งถือเป็นแบบแผนที่ใช้ในราชการดังกล่าว มีหลักฐานเป็นพระบรมราชโองการเรียกว่า ประกาศให้ใช้วันอย่างใหม่ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือนสี่ แรมสิบสองค่ำ ปีขวดสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๕๐ ตรงกับวันที่ ๒๘ มีนาคม๒๔๓๑ มีข้อความกล่าวถึงคติทางดาราศาสตร์มากมาย จะคัดมาทั้งหมดก็ยืดยาวไป จะกล่าวเฉพาะที่ตราเป็นพระราชบัญญัติมาพอให้เห็นความสำคัญดังต่อไปนี้

"ข้อ ๑ ให้ตั้งวิธีนับปีเดือนตามสุริยคติกาลดังว่าต่อไปนี้ เป็นปีปรกติ ๓๖๕ วัน ปีอธิกสุรทิน ๓๖๖ วัน ให้ใช้ศักราชตามปีตั้งแต่ตั้งกรุงเทพมหานครบวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุทธยาบรมราชธานีนั้น เรียกว่า รัตนโกสินทรศก ใช้เลขปีในรัชกาลทับหลังศกด้วย...

"ข้อ ๒ ปีหนึ่ง ๑๒ เดือน มีชื่อตามราศีที่เดือนนั้นเกี่ยวข้องอยู่มีลำดับดังนี้ เดือนที่ ๑ ชื่อเมษายน มี ๓๐ วัน...วันในเดือนหนึ่งนั้นให้เรียกว่าวันที่ ๑ วันที่ ๒...

"ข้อ ๓ ให้นับใช้วิธีนี้ในราชการแลการสารบาญชีทั้งปวงตั้งแต่วัน ๒ เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีฉลู ยังเป็นสัมฤทธิ์ศก จุลศักราช ๑๒๕๐ นั้นเป็นวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ ต่อไป แต่วิธีนับวันเดือนปี ตามจันทรคติ ซึ่งเคยใช้มาในการกำหนดพระราชพิธีประจำเดือนต่าง ๆก็ดี และใช้สังเกตเป็นวันกำหนดหยุดทำการก็ดี ให้คงใช้ตามเดิมนั้น ฯลฯ"

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ การกำหนดวันตามจันทรคติลดน้อยลงและวันหยุดราชการก็เปลี่ยนมาเป็นวันอาทิตย์ และทรงพระราชดำริว่าวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันตรุษ วันเถลิงศก ล้วนมีวันใกล้เคียงกัน ควรจะรวมเข้าเป็นพระราชพิธีเดียวกัน พระราชทานนามว่า "พระราชพิธีตรุษสงกรานต์" ให้เริ่มทำตั้งแต่วันที่ ๒๘ มีนาคม ถึงวันที่ ๓๐ มีนาคมตอน ๑ ตั้งแต่วันที่ ๓๑ มีนาคม ถึงวันที่ ๑ เมษายน ตอน ๒ ตั้งแต่วันที่ ๒ ถึงวันที่ ๓ เมษายน อีกตอน ๑ พระราชพิธีตรุษสงกรานต์ จึงเป็นพิธีรวมมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๕๖ และในทางราชการไม่กล่าวถึงวันสงกรานต์ *(วันที่พระอาทิตย์เข้าสู่ราศีเมษ)* อีกเลย

หลังจากที่รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงกำหนดวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๑ เมษายน แล้ว ปฏิทินตามแบบสุริยคติที่ใช้วันที่ก็เริ่มมีมากขึ้น บางฉบับก็ทำให้ดูแปลก เช่น โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญหน้าวัดเกาะ พิมพ์เมื่อ ร.ศ.๑๒๔ *(พ.ศ.๒๔๔๘)* ได้พิมพ์หน้าปกด้วยถ้อยคำสำนวนที่ครึกครื้นมากกว่าหนังสือปฏิทินของโรงพิมพ์อื่น จะขอคัดมาให้ดูเป็นตัวอย่างดังนี้

"ปฏิทินเปรี้ยวๆเค็มๆแม่เอ๊ย"
โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญน่าวัดเกาะ

.....

-เชิญดูลิเกวิกเจ้าข้า-
ออกแขกบันตน

(ต้นบท) สุริย์จันทร์ ปีนี้ไม่มีแบบครู
(ลูกคู่รับ) เฮ้ ๆ
(ต้นบทร้อง) หรือพระราหูจะนึกเอ็นดูพี่ขาย
(ลูกคู่รับ) ก้านเขาอังกู่เรก๊าอาก้านเขา เอ๋ยเอิง เง่ย
ก้านเขาอังกู่เรก๊าอาอ้านเขา
อั่งกูหระหนุนเอย อังกู่โร บ้าระฮุม
(เหม็นขี้เต่าจริง อย่าเบียดกันซี)

นี่จะเห็นว่าการทำหนังสือปฏิทินแจ้งเรื่องวันสงกรานต์สมัยเมื่อ ๙๐ ปีมาแล้ว เขาทำแปลกแหวกแนวแข่งขันกันอย่างไร และเมื่อพลิกเข้าไปในเล่มก่อนจะถึงตัวปฏิทิน ก็มีโคลงบอกชื่อผู้แต่ง และกลอนนำแบบไหว้ครูดูโผงผางขอบกล เริ่มด้วยกลอนว่า

"ยิงปืนตูมฮูมสั่นควันโขมง คำนับเปรี้ยงเสียงโครมแรกโหมโรง ดังผางโผงยิงสลุตไหว้พุทโธ จุดพลุตึงไหว้ธรรมที่นำสัตว์ จุดประทัดปังปงไหว้สงฆ์โศภ์ ขอจับเรื่องปฏิทินออกขึ้นโชว์ ได้ฤกษ์โห่ตีฆ้องร้องตะโกน มาดูโว้ยเร็วเว้ยจะเอ่ยถึงเสียงเอ็ดอึงอื้อฉาวเซ่นกราวโขน บอกวิธีทางสว่างโขน ไม่ใช่โทรแต่ว่าเห่อพูดเพ้อเอย

นายยอมโง่ถามว่า ปีนี้สงกรานต์วันอะไร นายอวดฉลาดตอบว่า วันพุธขึ้นแปดค่ำ เดือนห้า เป็นวันมหาสงกรานต์ วันพฤหัสกับวันศุกร์เป็นวันเนา วันเสาร์เป็นวันเถลิงศก เปลี่ยนศกใหม่ ถ้ายังไม่ถึงวันเถลิงศกคงต้องใช้ว่าปีมะเส็ง แต่ยังเป็นฉอศกอยู่ ต่อเมื่อใดถึงวันเสาร์ ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ เดือนห้าแล้ว จึงใช้ว่าปีมะเส็งสัปตศก จุลศักราช ๑๒๖๗ แต่สงกรานต์ปีนี้มีสี่วัน นายยอมโง่ถามว่า สงกรานต์บางปีมีสามวัน บางปีก็มีสี่วันเป็นเพราะเหตุอะไร นายอวดฉลาดตอบว่าที่มีสามวันนั้น เพราะสงกรานต์มากลางวัน ก็ใน

ปีนี้สงกรานต์มากลางคืนดึกถึงเก้าทุ่มกับสามสิบหกนาที เกี่ยวกับวันต้นอยู่ไม่ถึงสามชั่วโมง เพราะฉะนั้นจึงต้องเป็นสี่วัน"

ปฏิทินอย่างนี้ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้อ่านมากกว่าปฏิทินที่พิมพ์เป็นแผ่นภาพขนาดใหญ่พิมพ์รูปนางสงกรานต์ด้วยสีสวยงาม ซึ่งแจ้งประกาศสงกรานต์ บอกลักษณะนางสงกรานต์ นาคให้น้ำและจำนวนน้ำฝน บอกวันธงชัย วันอธิบดี วันอุบาทว์ และวันโลกาวินาส ซึ่งในสมัยก่อนโน้นเชื่อถือกันมาก

(ต่อฉบับหน้า)

โรงละครศิลปากร

(ต่อจากหน้า ๑๕)

ภายในโรงละครทั้งด้านซ้ายและด้านขวาติดตัวหนังใหญ่ที่มีความงดงามเป็นเลิศเรียกว่า "หนังใหญ่ชุด พระนครไหว" เวลามีการแสดงในระหว่างที่ผู้ชมนั่งรอก่อนเริ่มการแสดง ทางเจ้าหน้าที่จะเปิดไฟส่องสว่างที่ตัวหนังใหญ่ ทำให้แลเห็นลวดลายของตัวหนังใหญ่อย่างชัดเจน ด้านบนเพดานมีพัดลมแบบเก่าทำหน้าที่พัดลมเสียงดังกระหึ่มทั่วทั้งโรง ทางด้านหน้าเวทีมีม่านกำมะหยี่สีสด ติดกระดาษสีทองเป็นลายกระหนก ม่านหน้าเวทีนี้เปิดปิดโดยการแยกออกจากกันสองข้าง ผิดกับม่านหน้าเวทีในสมัยปัจจุบันที่เวลาเปิดจะยกขึ้นข้างบนและเวลาปิดจะลดลงมาข้างล่าง เช่น ม่านเทพนมของโรงละครแห่งชาติ เป็นต้น เวทีโรงละครศิลปากรมี ๒ ชั้น ชั้นล่างเรียกว่าเวทีล่าง มีประตูเข้าออกทั้งซ้ายและขวา มีม่านสีเดียวกับม่านหน้าเวที มีกระดาษสีทองเป็นลายกระหนกปิดอยู่ มิให้คนดูแลเห็นตัวละครข้างใน ถัดจากประตูออกมาทางด้านขวาเป็นกรอบไม้มีขาหย่างตั้งอยู่ เขียนภาษาอังกฤษ บอกชื่อเรื่อง ชื่อตอนที่แสดง และฉากต่าง ๆ ในละครหรือโขนที่แสดง ทางด้านซ้ายมือก็มีกรอบไม้เช่นเดียวกัน แต่เขียนชื่อเรื่องและตอนที่แสดงเป็นภาษาไทย ทางด้านซ้ายหน้าเวทีล่างยกพื้นเตี้ย ๆ กั้นเป็นบริเวณ สำหรับนักดนตรีและนักร้องนั่งปฏิบัติหน้าที่

ก่อนเริ่มการแสดง เจ้าหน้าที่จะเปิดไฟสว่างทั้งโรงละคร พร้อมกับเปิดเสียงเพลงดนตรีและเพลงร้องของโขนหรือละครเรื่องที่กำลังแสดงอยู่ คนดูที่เข้าไปนั่งรอเวลาแสดงก็จะได้ฟังเพลงที่บันทึกเสียงไว้ก่อนจะได้ฟังเวลาแสดงจริง ๆ ในระหว่างที่คนดูนั่งรอเวลาแสดงอยู่นี้ จะมีเด็กนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลปทั้งชายและหญิงในเครื่องแบบเดินขายสูจิบัตรโขนหรือละครที่กำลังแสดงในสูจิบัตรก็จะมีเรื่องราวความเป็นมาของการที่กรมศิลปากรจัดแสดงโขนหรือละครเรื่องนั้น ๆ แล้วก็มีเรื่องย่อของแต่ละองก์แต่ละฉาก ตอนท้ายก็จะมีรายชื่อผู้แสดง ผู้ขับร้อง ผู้บรรเลงดนตรี และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เรื่องย่อของละครหรือโขนจะพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษด้วย สำหรับผู้ชมที่เป็นชาวต่างชาติจะได้อ่านก่อนเริ่มแสดง สูจิบัตรที่กรมศิลปากรพิมพ์ขายในสมัยนั้นราคาเล่มละ ๕๐ สตางค์

คราวนี้เข้าไปทางด้านหลังโรงละครกันบ้าง ถ้าเดินเข้าประตูไม้ทางด้านหลังโรงที่อยู่ด้านหลังพระที่นั่งศิวโมกขพิมานก็จะมีบันไดเตี้ย ๆ เดินขึ้นไปข้างเวทีบนขวามือเป็นห้องพักผู้แสดงฝ่ายหญิง ด้านซ้ายเป็นพื้นกระดานลาดลงไปเป็นทางออกประตูฉากเวทีล่าง สำหรับเวลาออกไปแสดงละคร ถ้าเดินผ่านห้องพักผู้แสดงฝ่ายหญิงไปทางด้านหลังเวทีเลี้ยวซ้ายไปก็จะมาอยู่ข้างเวทีอีกด้านหนึ่ง ที่ตรงนั้นเป็นทางลาดสำหรับออกจากประตูฉากไปแสดงที่เวทีล่าง แต่อยู่ทางด้านขวาของโรงละครใกล้ ๆ กับทางออกไปสู่เวทีล่างทางด้านขวา เป็นที่พักของผู้แสดงฝ่ายชาย มีพัดลมตั้งพื้นตัวใหญ่คราง กระหึ่มอยู่ตัวหนึ่ง พัดส่ายไปมาทำความเย็นให้ผู้แสดงฝ่ายชายได้พอสมควร ที่พักของผู้แสดงฝ่ายชายนี้จะเข้ามาจากด้านหน้าโรงละครทางด้านข้างขวาของโรงละครก็ได้ เมื่อเดินมาจนสุดทางก็จะมีประตูปิดอยู่ พอเปิดประตูเข้าไปเป็นห้องพักผู้แสดงชาย ตรงที่ห้องพักผู้แสดงฝ่ายชายกับทางลาดลงไปสู่เวทีล่างนั้น ตั้งโต๊ะเตี้ย ๆ บนยกพื้นสูง บนโต๊ะตั้งศีรษะพ่อครูฤษีหน้าทอง และพ่อครูพระพิราพ สำหรับให้ศิลปินกราบไหว้บูชา เมื่อโรงละครศิลปากรถูกไฟไหม้ ศีรษะพ่อครูทั้งสององค์ก็ถูกไฟไหม้ไปด้วย

การแสดงโขนละครที่โรงละครศิลปากรในสมัยที่นายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากร ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการสังคีตนั้น กำหนดแสดงสัปดาห์ละ ๓ วัน คือ วันศุกร์รอบค่ำ วันเสาร์และวันอาทิตย์รอบเช้า รอบบ่าย และรอบค่ำ รวมสัปดาห์ละ ๗ รอบ ตามปกติเมื่อเสร็จการแสดงรอบบ่ายวันเสาร์แรกของการแสดงแต่ละเรื่องแล้ว จะมีการถ่ายรูปสำหรับนำไปติดที่กรอบหน้าโรงละครและอัดเป็นภาพโปสการ์ดสำหรับจำหน่ายแก่ผู้สนใจ

โรงละครศิลปากร เป็นเวทีที่แสดงโขนละครมาช้านาน สร้างศิลปินให้มีชื่อเสียงไปแล้วมากมายหลายคน ตัวโรงละครชำรุดทรุดโทรมลงไปตามกาลเวลา บริเวณที่ตั้ง

ก็คับแคบไม่มีทางขยับขยาย แต่งเติมเสริมต่อได้กรมศิลปากรต้องซ่อมแซมโรงละครเก่าให้อยู่ในสภาพพอที่จะแสดงได้ตลอดไป แต่แล้วในคืนวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๐๓ ไฟก็ไหม้โรงละครศิลปากรวอดวายหมดไปทั้งหลัง

มังคุดไทยฯ

(ต่อจากหน้า ๘๙)

ตลาดของมังคุดไทยเราไปหลายแห่งแล้ว ด้วยกลยุทธการขายที่มีชั้นเชิงการจูงใจลูกค้าที่ดีกว่าเรา และด้วยกล่องบรรจุที่สวยงาม ผลมังคุดที่ส่งขายก็คัดได้ขนาดเหมาะสม ทั้งมีคุณภาพของเนื้อมังคุดที่ดีเด่นเป็นที่น่าประทับใจของผู้ได้ชิมผลไม้ของเขาได้ดีมาก นี่ก็เป็นคู่แข่งอีกรายหนึ่งของไทยเราที่ควรจะรู้จักไว้

และคนญี่ปุ่นชื่นนิยมบริโภคมังคุดมากเหมือนกัน ขณะนี้ก็ได้มีนายทุนกลุ่มหนึ่งทอบเงินเอามาลงทุน ทำสวนมังคุดขึ้นเป็นการใหญ่อยู่ใกล้เขตแดนไทยเรา คือที่เมืองชุงไกทางภาคเหนือของประเทศมาเลเซียนี่เอง ทราบว่าเขามีนโยบายที่จะปลูกมังคุดที่นั่น ให้เป็นระบบสวนมังคุดที่ใหญ่ที่สุดในโลกด้วยนะครับ คือจะใช้พื้นที่สวนนี้ไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ ไร่ คาดว่าในอีกราว ๒ ปีข้างหน้านี้ ผลมังคุดที่ผลิตได้รุ่นแรกของสวนเมืองชุงไกนี้ ก็คงจะมีผลิตออกสู่ตลาดได้ประมาณปีละ ๕๐๐ ตัน ซึ่งเต็มตามโครงการของญี่ปุ่นเขาตั้งใจจะผลิตให้ได้ปีละ ๑,๐๐๐ ตันให้จงได้ เพื่อที่จะไม่ต้องซื้อมังคุดจากไทยเราอีกต่อไป อย่างไรล่ะครับ

ซึ่งผมหวังอย่างยิ่งว่าเมื่อพี่น้องเกษตรกรชาวสวนมังคุดไทยเราได้ทราบข่าวนี้แล้ว ก็ควรที่จะเร่งรวมตัวกันเข้าให้เข้มแข็ง หาทางเร่งพัฒนาการเพาะปลูกเพื่อให้ได้การผลิตมังคุดไทยเรา ให้มีคุณภาพที่ดีเด่นเหนือคู่แข่งในทุกทาง มีออกส่งขายต่างประเทศให้ได้เพิ่มทวีขึ้น ประเทศไทยเราควรจะต้องเร่งเข้าไปหาตลาดใหญ่ ๆ ในต่างประเทศ และยึดเป็นลูกค้าประจำของมังคุดไทยเราไว้ให้ได้เพิ่มขึ้นอีกมาก ๆ ตั้งแต่บัดนี้ได้ก็จะยิ่งเป็นการดี ก่อนที่จะญี่ปุ่นและออสเตรเลียจะแย่งตลาดผลไม้นี้ของไทยไปครองเสียหมด

ก็ขอฝากเรื่องของ "มังคุดไทย" นี้ไว้ ให้พี่น้องเกษตรกรเจ้าของสวนผลไม้ไทยทั้งหลาย ได้เร่งพิจารณาหาทางร่วมมือกัน ในรูปสมาคมหรือชมรม หรือศูนย์การผลิตฯตามแต่จะเหมาะสม เห็นจะต้องเร่งรัดพัฒนาการส่งออกนี้กันอย่างจริงจัง โดยยึดถือเรื่องคุณภาพที่ดีไว้เป็นสำคัญ ก็คงพอมีทางจะรักษาตลาดมังคุดไทยไว้ได้อยู่หรอกครับ

คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา

(ต่อจากหน้า ๖๙)

ทางพระพุทธศาสนา ได้อธิบายการบูชายัญทั้ง ๕ ประการนั้นเสียใหม่ อันเข้าทำนอง Reinterpretation ที่กล่าวไว้ในบทนำของหนังสือนี้ ดังจะเทียบให้ดูเป็นข้อ ๆ คือ

(๑) อัสสเมธะ หรือ สัสสเมธะ ประเพณีของศาสนาพราหมณ์ คือ การบูชายัญโดยวิธีฆ่าม้าดังกล่าวไว้แล้ว ในข้อที่ว่าด้วย "อัศวเมธ" ทางพระพุทธศาสนาดัดแปลงใหม่ ใช้คำว่า สัสสเมธะ แปลว่า ฉลาดในการบำรุงข้าว พูดง่าย ๆ ก็คือ แทนที่จะฆ่าม้ามาสนใจใน เกษตรกรรมเร่งให้เกิดผลิตผลดีกว่า คำว่า เมธ ที่แปลว่าฆ่า นั้น แปลว่า ฉลาด ก็ได้ คำว่า อัสสะ หรือ อัศวะ ที่แปลว่าม้า ทางพระพุทธศาสนาเปลี่ยนคำเป็น สัสสะ แปลว่า ข้าวกล้า เป็นการดัดแปลงความหมายให้ต้องด้วยเหตุผลและหลักธรรมยิ่งขึ้น

(๒) ปุริสเมธะ วิธีดั้งเดิมเรียก นรเมธะ แปลว่า การบูชายัญโดยฆ่าคน พระพุทธศาสนาแปลเมธะใหม่ว่า ฉลาด จึงแปลปุริสเมธะว่าฉลาดในการบำรุงคน คือ การสังคมสงเคราะห์นั่นเอง ท่านผู้อ่านคงเห็นได้แล้วว่า พระพุทธศาสนามีคุณลักษณะพิเศษอะไรอยู่บ้างในเรื่องนี้หรือไม่

(๓) สัมมาปาสะ วิธีดั้งเดิมต้องโยนไม่ให้ลอดบ่วง ไม้ตกตรงไหน ก็สร้างเวทีขึ้นตรงนั้น แล้วตั้งเครื่องบูชาบนเวทีนั้น โดยทำให้เป็นเวทีเคลื่อนที่ได้หรือเป็นแพ ผู้บูชาดำน้ำลงไปในแม่น้ำสรัสตีโผล่ขึ้นมาตรงไหน ให้ทำพิธีบูชาทวนกระแสน้ำขึ้นไปจากตรงนั้น พระพุทธศาสนาเห็นว่าจะยุ่งด้วยเรื่องโยนไม้เข้าบ่วงไม่มีประโยชน์ จึงแปลใหม่ว่าวิธีการสงเคราะห์คนยากจน หรือประชาชนพลเมืองชนิดที่คล้ายบ่วงคล้องใจคน คือดูแลความทุกข์สุขของคนยากจนหรือคน ส่วนรวม เป็นการทำให้จิตใจ ของประชาชนเลื่อมใสในรัฐบาลหรือผู้ปกครอง ไม่จำเป็นต้องไปโยนไม้เข้าบ่วง อาบน้ำดำหัวอย่างแบบพราหมณ์

(๔) วาชเปยยะ ตามแบบของพราหมณ์ ต้องฆ่าสัตว์ ๑๗ ชนิด ตั้งเสาไม้มะตูมเป็นหลัก สำหรับผูกสัตว์ ๑๗ ชนิดนั้น แล้วฆ่าบูชาเทพเจ้า มีการดื่มน้ำศักดิ์สิทธิในพิธีนั้นด้วย ทางพระพุทธศาสนา ดัดแปลง ใหม่โดยแปลว่าเปยยะซึ่งแปลว่า ดื่มน้ำมาเป็น ดื่มนำคำ คือ ให้รู้จักพูดจาไพเราะต่อกัน ซึ่งเป็นที่ดื่มด่ำในอัธยาศัยไมตรี และในรสแห่งไมตรีจิตนั้น ไม่จำเป็นต้องฆ่าสัตว์ถึง ๑๗ ชนิดดังกล่าวเลย

(อ่านต่อฉบับหน้า)

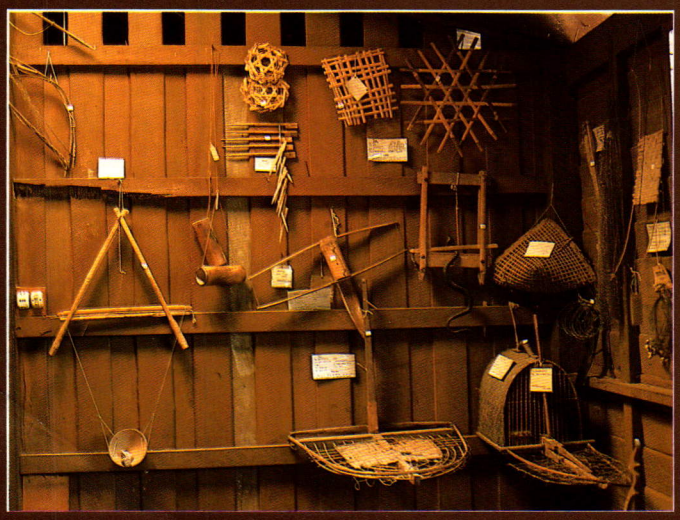

แวะเยือนทั่วไทย

ตอน "พิพิธภัณฑ์เครื่องใช้พื้นบ้าน"

ทุกวันนี้คนส่วนใหญ่ทันมานิยมสะสมของเก่าหรือของโบราณกันมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่ายินดีในแง่ของการอนุรักษ์ศิลปวัตถุ แต่ในจำนวนนักสะสมจะมีสักกี่คนที่สะสมศิลปวัตถุพื้นบ้าน วัสดุเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ซึ่งนับวันจะสูญสลายไปพร้อมกับกาลเวลา เนื่องจากเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในชีวิตความเป็นอยู่ของคนเรามากขึ้น คงไม่ต้องพูดถึงคนในเมืองหลวง เพราะคนเหล่านี้แทบจะไม่ค่อยได้สัมผัสกับของพื้นบ้านเท่าไรนัก หรือแทบจะพูดได้ว่าไม่มีทางได้สัมผัสเลยก็ว่าได้ หรือแม้แต่คนในชนบทเองก็ตาม เด็ก ๆ รุ่นใหม่ในชนบทก็แทบจะลืมเลือนหรือไม่รู้เลยว่าบรรพบุรุษของพวกเขาเคยใช้เครื่องมือดักสัตว์หรือเครื่องใช้ไม้สอยพื้นบ้านกันอย่างไรบ้าง เพราะพวกเขาพยายามที่จะวิ่งตามเทคโนโลยีและสังคมเมืองกันแทบทั้งนั้น แต่ยังมีคนผู้หนึ่ง ซึ่งหลงไหลในภูมิปัญญาของคนไทยโบราณได้พยายามพากเพียรเก็บรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านด้วยความอุตสาหะบากบั่นเสาะหามาตลอดระยะเวลากว่า ๒๐ ปี ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม เครื่องมือดำรงชีพของพรานป่าพรานบ้านทั้งประเภทกับดักอุปกรณ์เลียนเสียงสัตว์ต่าง ๆ อุปกรณ์การละเล่นต่าง ๆ วัสดุเครื่องใช้สอยภายในบ้านเป็นต้น แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของคนในสมัยก่อนจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะ ท่านผู้นี้ตระหนักว่า ความเป็นคนไทย ถ้าไม่รู้จักตนเอง แม้ประเทศชาติจะพัฒนาไปอย่างไร ก็ไม่อาจตัดสินได้ว่าเจริญขึ้นหรือเลวลง บุคคลผู้นี้ไม่ได้เพียรพยายามสะสมเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านเพียงเพราะตนเองตระหนักถึง

ภูมิปัญญาไทยดังกล่าว แต่ต้องการที่จะเผยแพร่ให้อนุชนรุ่นหลังได้รู้จักและตระหนักในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยด้วย จึงได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์เครื่องใช้พื้นบ้าน เพื่อประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลัง ซึ่งมักจะมีผู้พบเห็นท่านผู้นี้ สวมเสื้อม่อฮ่อมเป็นประจำ พาผู้ที่นิยมสนใจศิลปะพื้นบ้านทั้งชาวไทยและต่างประเทศชมของต่าง ๆนับหมื่นชิ้นในพิพิธภัณฑ์บนที่ดินขนาดสองไร่เศษริมถนนวิสุทธิกษัตริย์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พร้อมทั้งการบรรยายอธิบายถึงประโยชน์ใช้สอย ประวัติความเป็นมาของข้าวของทุกชิ้นด้วยความทรงจำที่เยี่ยมยอด มีใครบ้างล่ะในอำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก ที่จะไม่รู้จักจ่าสิบเอก ดร.ทวี บูรณเขตต์ เจ้าของพิพิธภัณฑ์และช่างหล่อพระพุทธรูปฝีมือดีผู้หนึ่งในประเทศไทย ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาพัฒนาสังคม (ด้านศิลปวัฒนธรรม) ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๓

น่ายกย่องสรรเสริญในปณิธานอันแน่วแน่ของท่านที่พากเพียรเก็บรวบรวม และใช้ทุนทรัพย์ไปเป็นจำนวนมิใช่น้อยตลอดระยะเวลากว่า ๒๐ ปี เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านเหล่านี้ มิใช่สักแต่ว่าเก็บรวบรวมมาสุมไว้โดยไม่รู้คุณค่าและประโยชน์ใช้สอย แต่ท่าน

๑

๒

๓

๔

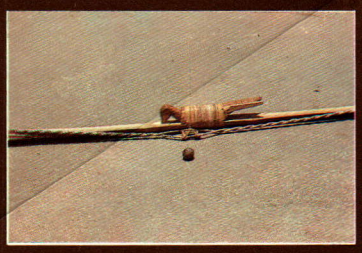

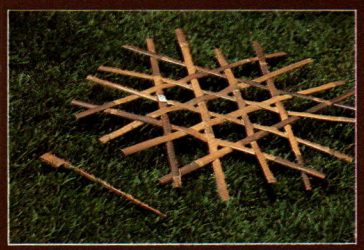

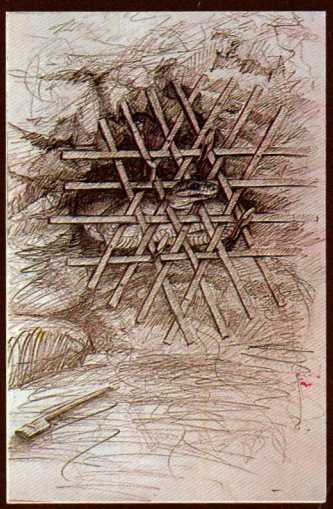

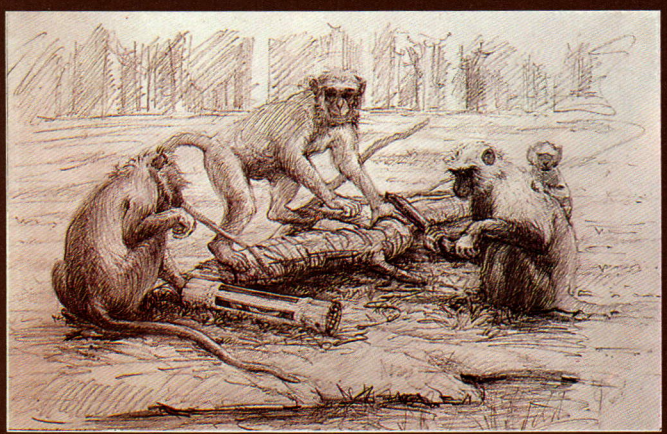

(บน) คันสุนหรือธนู และอีหันดักงู

(ล่าง) กระบอกดักลิง

๑. ชุดเครื่องเสียงโบราณ

๒. อาวุธโบราณแบบต่าง ๆ

๓. เครื่องใช้พื้นบ้านต่าง ๆ

๔. เครื่องใช้สอยภายในครัว

ได้ศึกษาลึกซึ้งถึงวัสดุที่นำมาประกอบ ประโยชน์ที่พึงจะได้รับ ตลอดจนฝึกหัดวิธีการให้เกิดความชำนาญเพื่อให้ได้ซาบซึ้งในคุณค่า และภูมิปัญญาชาวบ้านธรรมดา ๆด้วย

ปัจจุบันนี้ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของจ่าสิบเอก ดร.ทวี บูรณเขตต์ เปิดให้เยี่ยมชมทุกวัน โดยท่านเองจะเป็นผู้อธิบาย และสาธิตเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆให้ชมโดยไม่คิดมูลค่า ด้วยยึดปรัชญาที่ว่าของพื้นบ้านที่เก็บสะสมไว้คือ สมบัติของบรรพบุรุษ เป็นวัฒนธรรมที่ต้องเก็บรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้ เพื่อที่จะได้ไม่ลืมเอกลักษณ์ของไทย

ถ้าหากท่านผู้อ่านมีโอกาสผ่านไปจังหวัดพิษณุโลก ลองแวะชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของจ่าสิบเอก ดร.ทวี บูรณเขตต์ ผู้นี้ดูบ้าง รับรองว่าท่านจะได้รับสาระประโยชน์ และเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านอย่างแน่นอน ไม่มากก็น้อย ดังที่หลายต่อหลายคนยกย่องกันว่า “ล้ำค่าและยิ่งใหญ่ หาดูที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว”

“ปลายรุ้ง”

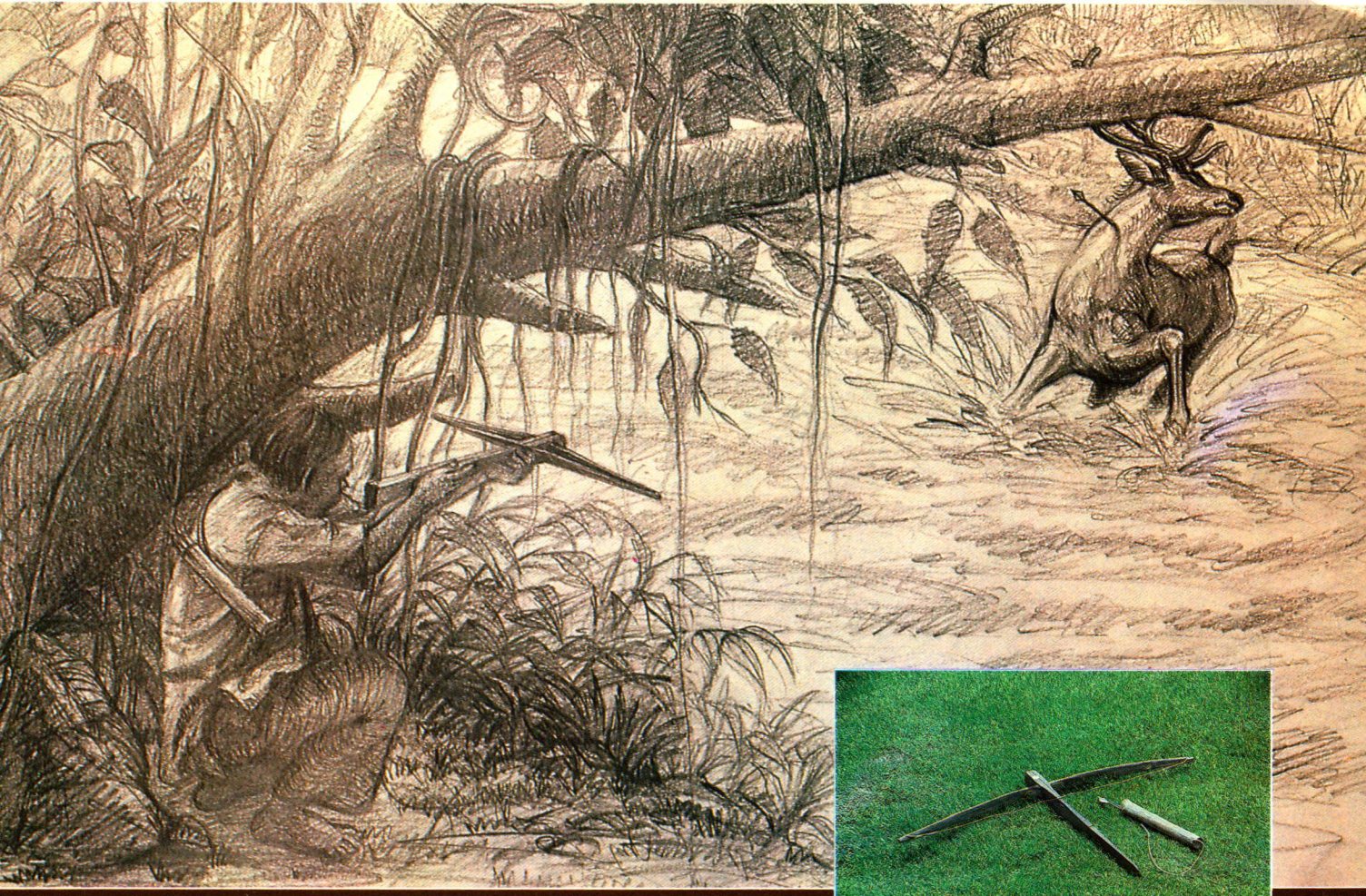

หน้าไม้

ซ่อมและขอ ที่ใช้คักปลาไหล

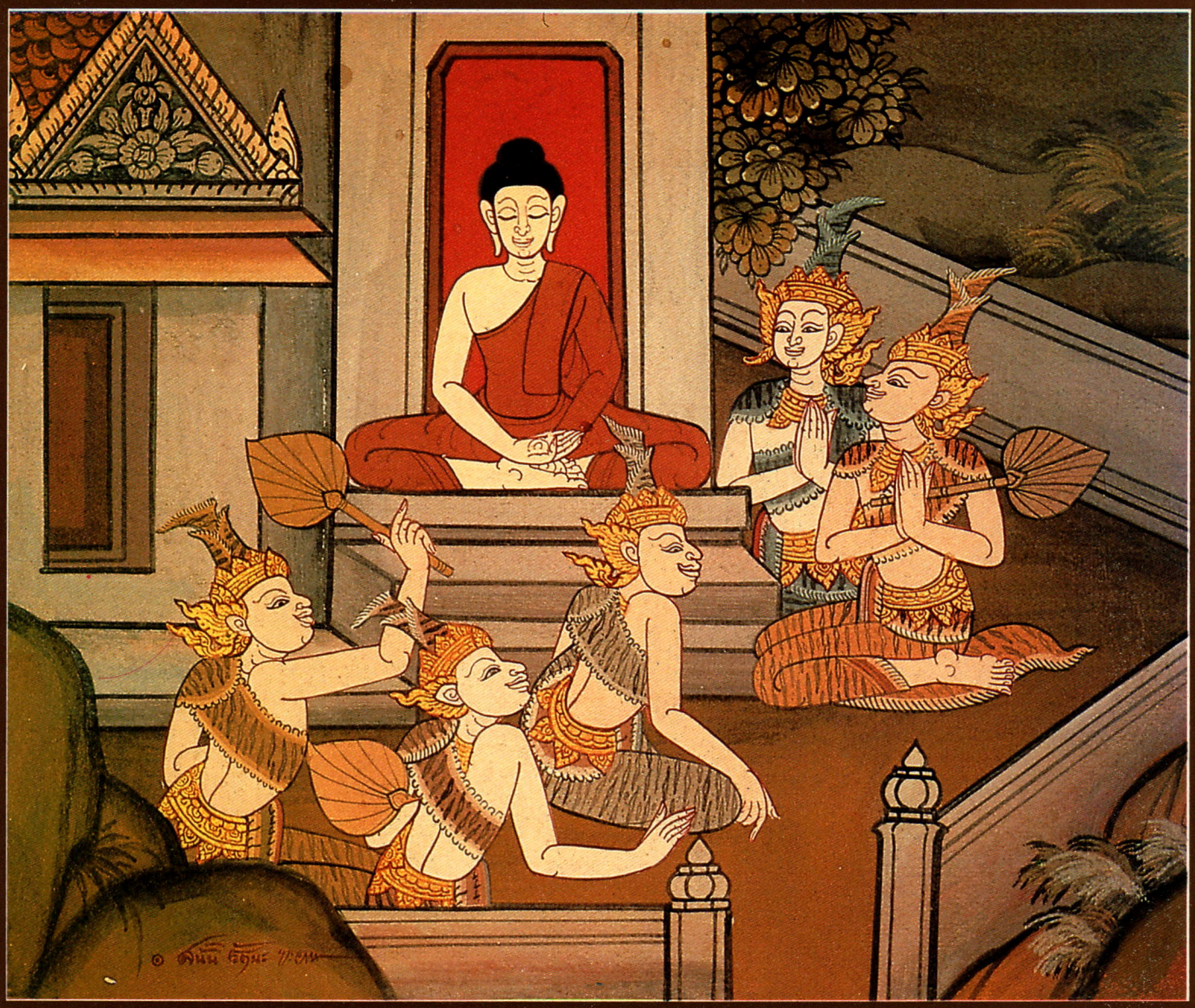

ภาพพุทธประวัติ

ภาพที่ ๙ : เจ้าชายทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา

เมื่อไม่พอพระทัยด้วยอุดมคติและข้อปฏิบัติของดาบสทั้งสอง เจ้าชายจึงทรงแสวงหามรรคาด้วยพระองค์เอง โดยทรงบำเพ็ญตบะทรมานพระองค์ มีพระภิกษุปัญจวัคคีย์คอยปฏิบัติ

บรรยาย : *พิทูร มลิวัลย์*

เขียนภาพ : *สนั่น รัตนะ*

จนถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม อันมีแม่น้ำเนรัญชราไหลผ่าน ได้ประทับอยู่ในป่า ณ ตำบลนี้ ทรงเริ่มบำเพ็ญทุกกรกิริยาโดยประการต่าง ๆอย่างเคร่งครัด แต่ก็ไม่ทรงพบทางพ้นทุกข์ได้ ในเวลานั้น พวกปัญจวัคคีย์ คือ ภิกษุ ๕ รูป อันได้แก่ **โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ** และ**อัสสชิ** มีความเลื่อมใสในพระสิทธัตถะ ด้วยเชื่อว่าพระองค์จะได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า จึงได้พากันมาเฝ้าปฏิบัติพระองค์ด้วยความเคารพ